

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
BİLİŞİM VE TEKNOLOJİ HUKUKU BİLİM DALI

Özgürlük ve Egemenlik Arasında
“Bölünmüş İnternet”

Yüksek Lisans Tezi

Alkan Altaş

Ekim 2024

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
BİLİŞİM VE TEKNOLOJİ HUKUKU BİLİM DALI

Özgürlük ve Egemenlik Arasında
“Bölünmüş İnternet”

Yüksek Lisans Tezi

Alkan Altaş

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Sezen Kama Işık

Ekim 2024

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Alkan Altaş tarafından hazırlanan "Özgürlük ve Egemenlik Arasında Bölünmüş İnternet" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Bilişim ve Teknoloji Hukuku Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Sezen Kama Işık
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Dr. Öğretim Üyesi Şölen Çakıroğlu
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Bedii Kaya
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 15/10 /2024

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

İmza

Doç. Dr. Sezen Kama Işık

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Alkan Altaş

ÖZET

ÖZGÜRLÜK VE EGEMENLİK ARASINDA BÖLÜNmüş İNTERNET

Altaş, Alkan

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Bilişim ve Teknoloji Hukuku Tezli
Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. Sezen Kama Işık

Ekim, 2024. 183 sayfa.

Hızla gelişen ve dünyamızı dönüştüren teknolojinin hayatımıza kattığı en önemli kavramlardan birisi internet olup “İnternet Çağı” da denen bir dönemde yaşadığımız malumdur. Tüm dünyayı birbirine bağlama felsefesine sahip olan internetin giderek hayatımızın her alanını kaplaması ve adeta dünyadaki sınırları ortadan kaldırması sonrasında, özellikle son dönemlerde çeşitli gerekçe, amaç ve yollarla bölünmesi, parçalanması, ayrı internet alanlarının oluşturulması gündemdedir. “İnternet Fragmentasyonu” (Internet Fragmentation), “Splinternet” gibi terimlerle bilinen internet bölünmesi, son yıllarda ara ara gündeme gelen ama çözümü yolunda yavaş ve seyrek adımlar atılan internet yönetişimi olgusuyla beraber ele alınması gereken bir meseledir. Bu kavram, temel bir değer çatışmasını beraberinde getirmektedir. Bu değer çatışması, internetin genlerinde mevcut özgürlük, şeffaflık ve merkeziyetsizlik gibi kavramlarla, ulusların ve devletlerin egemenlik hakkı kavramı arasında gerçekleşmektedir. İnternet bölünmesinin hangi yöntemlerle gerçekleştiğine, türlerine ve güncel örneklerine değineceğimiz bu çalışmada, internetin bölünmesi meselesinin internetin temel ruhunu oluşturan özgürlük, şeffaflık, küresellik gibi ilkelere uygun olup olmadığını, devletlerin egemenlik haklarını da göz önünde bulundurarak tartışmaya gayret edeceğiz.

Anahtar kelimeler: İnternet fragmentasyonu, egemenlik, siber alan, internet yönetişimi, splinternet.

ABSTRACT

INTERNET FRAGMENTATION: BETWEEN LIBERTY AND SOVEREIGNTY

Altaş, Alkan

Master's Thesis, Department of Civil Law, Information Technology Law

Supervisor: Assoc. Prof. Sezen Kama Işık

October, 2024. 183 pages.

The internet is a crucial notion introduced by quickly advancing and evolving technology, which has greatly impacted our lives. This era can be aptly referred to as the "Internet age". In recent times, there has been a growing discussion about the division, disintegration, and creation of separate internet areas with different justifications, purposes, and means. This is happening as the internet, which aims to connect the entire world and eliminate borders, continues to expand and integrate into every aspect of our lives. Internet fragmentation, also referred to as "Internet Fragmentation" and "Splinternet", is a pressing issue that must be tackled alongside the concept of internet governance. Despite being discussed intermittently in recent years, progress towards resolving this issue has been slow and infrequent. Internet fragmentation gives rise to a fundamental clash of values. This conflict arises from the clash between the principles of liberty, transparency, and decentralization inherent in the nature of the internet, and the idea of national and state sovereignty. This study aims to explore the methods, types, and current examples of internet division. Additionally, we will examine whether the issue of internet division aligns with the principles of liberty, transparency, and globality that are fundamental to the internet, while considering the sovereign rights of nations.

Keywords: Internet fragmentation, sovereignty, cyber space, Internet governance, splinternet.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR CETVELİ	x
GİRİŞ	1
1. İNTERNET VE TARİHSEL GELİŞİMİ	3
1.1. Genel Olarak İnternet	3
1.2. İnternetin Ortaya Çıkış Süreci ve ARPANET	5
1.3. İnternetin Ruhu ve Temel Felsefesi.....	8
1.4. Günümüzde İnternet	11
1.5. İnternete Erişim Hakkı ve Sınırlamalar.....	14
2. İNTERNET VE EGEMENLİK İLİŞKİSİ	20
2.1. Egemenlik Kavramı.....	20
2.2.Egemenlik ve Uluslararası Hukuk.....	22
2.3. Egemenliğin Tarihsel Gelişimi.....	25
2.4. Ulus Devlet Kavramı	29
2.5. Dijital Egemenlik ve Siber Alan Kavramlarıyla İlişkisi	33
3. SİBER ALAN	38

3.1.Siber Alan Kavramı.....	38
3.2. Ontolojik Açıdan Siber Alan	44
3.3. Siber Alan Hukuku.....	48
3.4.Devletin Unsurları Bağlamında Siber Alan.....	50
4. İNTERNET YÖNETİŞİMİ	58
4.1. İnternet Yönetişimi Kavramı.....	58
4.2. Çok Paydaşlılık	61
4.3. İnternet Yönetişimi Aktörleri.....	63
4.3.1. İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu	63
4.3.2. İnternet Tahsisli Sayılar Otoritesi.....	66
4.3.3. Bölgesel İnternet Tescil Kuruluşu.....	66
4.3.4. İnternet Mühendisliği Görev Gücü	67
4.3.5. İnternet Araştırma Görev Gücü	68
4.3.6. İnternet Mimarisi Kurulu	69
4.3.7. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği.....	69
4.3.8. İnternet Yönetişimi Forumu	70
4.3.9. İnternet Topluluğu	71
4.3.10. World Wide Web Konsorsiyumu	72

4.3.11. Amerika Birleşik Devletleri	73
4.3.12. Avrupa Birliği.....	77
4.4. İnterneti Yönetmek İçin Yeni Yaklaşımlar ve Bölünme.....	80
5. BÖLÜNMÜŞ İNTERNET	83
5.1. Genel Olarak Bölünmüş İnternet	83
5.1.1. Bölünmüş İnternetin Konusu ve Tanımı	83
5.1.2. Bölünmüş İnternetin Türleri	86
5.1.2.1. Teknik Bölünme.....	87
5.1.2.2. Ticari Amaçlı Bölünme	91
5.1.2.3. Devletler Tarafından Gerçekleştirilen Bölünme.....	95
5.1.3. Tarihsel Gelişim ve Sebepler	101
5.1.4. Bölünmüş İnternetin Çeşitli Kavramlarla İlişkisi	106
5.1.4.1. Siberbalkanizasyon	106
5.1.4.2. Yankı Odası.....	109
5.1.4.3. Suistimal	111
5.1.4.4. Dezenformasyon	113
5.1.5. Bölünmüş İnternet ve Egemenlik: Kullanıcılar, Platformlar ve Devletler	116
5.1.6. Güncel Gelişmeler Işığında Bölünmüş İnternet Tartışmaları.	121

SONUÇ.....	137
KAYNAKÇA	140

KISALTMALAR CETVELİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AFRINIC	:	African Network Information Centre (Afrika Ağı Bilgi Merkezi)
AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
APNIC	:	Asia Pacific Network Information Centre (Asya/Pasifik Ağı Bilgi Merkezi)
ARIN	:	American Registry for Internet Numbers (Amerikan İnternet Numaraları Tescil Kuruluşu)
ARPA	:	Advanced Research Projects Agency (Amerika Birleşik Devletleri İleri Araştırma Projeleri Ajansı)
BM	:	Birleşmiş Milletler
c.	:	Cilt
CEO	:	Chief Executive Officer (Yönetim Kurulu Başkanı)

DARPA	:	The Defense Advanced Research Projects Agency (Amerika Birleşik Devletleri Savunma İleri Araştırma Projeleri Ajansı)
ENISA	:	The European Union Agency for Cybersecurity (Avrupa Ağ ve Bilgi Güvenliği Ajansı)
ETS	:	Enterprise Transport Security (Kurumsal Taşıma Güvenliği)
ETSI	:	European Telecommunications Standard Institute (Avrupa Telekomünikasyon Standartlar Komitesi)
GDPR	:	General Data Protection Regulation (Genel Veri Koruma Tüzüğü)
GPS	:	Global Positioning System (Küresel Konumlama Sistemi)
gTLD	:	Generic Top-Level Domain (Genel Üst Seviye Alan Adları)
HTML	:	Hyper Text Markup Language (Hiper Metin İşaretleme Dili)

IAB	:	Internet Architecture Board (İnternet Mimarisi Kurulu)
ICANN	:	Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu)
IETF	:	Internet Engineering Task Force (İnternet Mühendisliği Görev Gücü)
IGF	:	Internet Governance Forum (İnternet Yönetişimi Forumu)
IRTF	:	Internet Research Task Force (İnternet Araştırma Görev Gücü)
ISOC	:	Internet Society (İnternet Topluluğu)
IP	:	Internet Protocol (İnternet protokolü)
IPv4	:	Internet Protocol Version 4 (İnternet protokolü versiyon dört)
IPv6	:	Internet Protocol Version 6 (İnternet protokolü versiyon altı)

ITU	:	International Telecommunication Union (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği)
LACNIC	:	Latin America and Caribbean Network Information Centre (Latin Amerika ve Karayipler Ağı Bilgi Merkezi)
NAT	:	Network Address Translation (Ağ Adresi Dönüştürme)
NSA	:	National Security Agency (Ulusal Güvenlik Dairesi)
ODTÜ	:	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
RIPE NCC	:	<i>Réseaux IP Européens</i> Network Coordination Centre (Reseaux IP Europeans Ağı Koordinasyon Merkezi)
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
SİSAMER	:	Siber Savunma Merkezi Projesi

TCP	:	Transmission Control Protocol (İletim kontrol protokolü)
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TLS	:	Transport Layer Security (Taşıma Katmanı Güvenliği)
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
URL	:	Uniform Resource Locator (Tekdüzen Kaynak Bulucu)
USITC	:	United States International Trade Commission (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Ticaret Komisyonu)
Vb.	:	Ve benzeri
VPN	:	Virtual Private Network (Sanal Özel Ağ)
Vs.	:	Ve sair

WCIT	:	World Conference on International Telecommunications (Dünya Uluslararası Telekomünikasyon Konferansı)
WEF	:	World Economic Forum (Dünya Ekonomi Forumu)
WGIG	:	Working Group on Internet Governance (İnternet Yönetişimi Çalışma Grubu)
WSIS	:	World Summit on the Information Society (Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi)
www	:	World Wide Web
W3C	:	World Wide Web Konsorsiyumu

GİRİŞ

1960'lı yıllarda, bilgisayarlar arasında veri aktarımını sağlamak amacıyla başlayan çalışmalar internetin doğumuna zemin hazırlamış, günümüze gelinen süreçte internet tüm dünyaya yayılmış ve dünyayı dönüştüren bir fenomen haline almıştır. İnternetin tarihteki birçok teknolojik yenilikten farkı da bu dönüşümü çok hızlı ve etkili bir biçimde gerçekleştirmesidir. Bu hız, tabiatı itibariyle gelişmeleri sonradan takip ederek çözümler üretmeye çalışan hukuk disiplini iyice zorlamaktadır. Günümüzde kara, hava ve deniz dışında bir de internetin yarattığı siber alan yeni bir saha olarak konuşulmaktadır. İnternetin hangi aktörler tarafından nasıl bir hukuki düzlemde yönetileceği sorunsalı internet yönetişimi olarak bilinen kavram üzerinde düşünmeyi gerektirirken, bu sorunun uluslararası arenada henüz tam manasıyla çözülememiş olması, sloganı tüm dünyayı birbirine bağlamak olan internetin, çeşitli gerekçeler ve tekniklerle bölünerek farklı alanlara ayrılmasını ve birbirine paralel internet evrenlerinin oluşturulmasını gündeme getirmektedir. Dilimize internet bölünmesi, parçalı internet, siber balkanlaşma gibi terimlerle çevrilebilecek olan bu eğilim teknik, idari ya da ticari düzlemde tezahür edebilmektedir. Bölünmenin en önemli biçimleri; büyük teknoloji şirketleri ve platformlar nedeniyle gerçekleşen “ticari bölünmeler” ve bazı devletler tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan ulusal ağ projeleri şeklindeki “idari bölünmeler” olarak göze çarpmaktadır. İnternetin temel ruhu ve felsefesiyle örtüşmediği düşünülen bölünmüş internet, Avrupa Parlamentosu tarafından internetin gelecekte karşılaşacağı en önemli risklerden biri olarak görülürken, Çin, Rusya gibi bazı aktörler tarafından ulusal güvenlik gerekçesiyle savunulmakta ve uygulamaya geçirilmektedir. Bu bağlamda, internetin temel ruhunun taşıdığı küresellik, özgürlük gibi değerlerle kamu güvenliği, ulusların egemenlik hakları gibi değerler arasında bir çatışma olduğu söylenebilir.

Bu çerçevede çalışmamızda internetin tarihi gelişimine değinilecek, egemenlik kavramıyla arasındaki ilişki ve dijitalleşmeyle egemenliğin aldığı çehre ve siber alan kavramı incelenecektir. Sonrasında internet yönetişimi olgusu irdelenecek, ekosistem ve uluslararası aktörler tarifleterek internet yönetişimi

konusundaki güncel tablo ortaya çıkarılacaktır. İnternet bölünmesinin tanımı, bölünmeyi gündeme getiren gerekçeler, bölünmenin hangi yollarla olabileceği incelenecek, uluslararası güncel gelişmelere değinilecektir. Son olarak da, bölünmüş internet olgusunun içerdığı çatışma internetin temel felsefesi ve devletlerin egemenlik hakları ekseninde tartışılacaktır.

1. İNTERNET VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Genel Olarak İnternet

İnternet, İngilizce bir kelime olup “kendi aralarında bağlantılı ağlar” manasını taşıyan “*Interconnected Networks*” teriminin kısaltmasıdır.¹ Bu kısaltma, “*inter*” yani “arasında” ve “*net*”, yani “ağ” kelimelerinin birleşiminden oluşmakta olup, sözcük olarak “ağlar arası” anlamını taşımaktadır.

İnternet dünya çapında bir yayın yapma ve bilgi yayma ağı, coğrafi konuma bakılmaksızın bireyler ve bilgisayarları arasında işbirliği ve etkileşim sağlayabilen bir ortamdır.²

Uzun, teknik ve kapsayıcı bir tanımla internet; IP ve TCP protokollerini ve ağlar arası bağlantıyı mümkün kılan DNS ve paket route protokolleri gibi protokolleri kullanan, kamu ve özel sektöre ait telekomünikasyon ağlarının ara bağlantı yaptığı küresel bir bilgiye erişim ve iletişim ağı olarak tanımlanabilir.³

Türk Dil Kurumu’nun, internet fenomeninin karşılığı olarak “genel ağ” terimini önerdiği görülmekte iken⁴, yaygın ve genel tanımlardan biri “Bilgisayar sistemlerini birbirine bağlayan elektronik iletişim ağı” şeklindedir.⁵ *Britannica* ise interneti, “Dünyanın dört bir yanındaki çeşitli bilgisayar ağlarının birbirine bağlanmasına izin vererek iletişim ve ticaret yöntemlerinde devrim yaratan bir sistem mimarisi/yapısı” olarak nitelemektedir.⁶

¹ Eymen Görgülü, “İnternetin Öyküsü: Geçmişten Günümüze”. <https://www.bilisimdergisi.org.tr/yazarlar/konuk-yazarlar/internetin-oykusu-gecmisten-gunumuze.html> [Erişim: 12.09.2024].

² Barry M. Leiner, Vinton G. Cerf, David D. Clark, Robert E. Kahn, Leonard Kleinrock, Daniel C. Lynch, Jon Postel, Larry G. Roberts, Stephen Wolff, “Brief History of the Internet”, Internet Society, 1997. <https://www.internetsociety.org/internet/history-internet/brief-history-internet/> [Erişim: 12.09.2024].

³ Milton Mueller, John Mathiason, Hans Klein, “The Internet and Global Governance: Principles and Norms for a New Regime”, *Global Governance*, c. 1, S. 2 (2007): 237-254, s. 237. DOI:10.1163/19426720-01302007

⁴ “İnternet”, Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

⁵ “İnternet”, Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Internet> [Erişim: 12.09.2024].

⁶ “İnternet”, Britannica. <https://www.britannica.com/search?query=internet> [Erişim: 12.09.2024].

İnternetin bir tanımı da; tüm dünya üzerindeki yerel, bölgesel, kamusal ve özel iletişim ağını birbirine bağlayan, kişi ve kuruluşların bu ağ üzerinden iletişim, etkileşim ve veri transferi/paylaşımı sağlayabildiği uluslararası bilişim ağı şeklinde yapılmaktadır.⁷

İnternet, insanların birbirleriyle bilgi paylaşmasına ve iletişim kurmasına olanak tanıyan, dünya çapında birbirine bağlı bilgisayarlardan oluşan büyük sistem olarak da tanımlanabilir.⁸

Çok protokollü bir ağ olan internet, teknik olarak birbirine bağlı bilgisayar ağlarının bütünüdür. Binlerce akademik ve ticari ağ ile devlet ve serbest bilgisayar ağının aralarında bağlantı kurulmasıyla oluşmuştur. Bilgisayarlar arasında veriler çeşitli protokollere göre paketler hâlinde transfer edilmektedir.⁹ İnternette, bütün veri ve servisler, sistemi oluşturan muhtelif ağlara dağıtılmış durumda olup, geçerli bir internet adresi ve fiziki bağlantısı olan kullanıcı herhangi bir yerden bu verilere ulaşım sağlayabilmektedir.¹⁰ TCP, yani iletim kontrol protokolü, bilgisayarlar arasında kimlik doğrulaması yaparak, gerçekleşecek iletişimin küçük paketler halinde, veri bütünlüğü sağlanarak firesiz olarak gerçekleşmesini sağlayan protokoldür. IP, yani internet protokolü ise TCP veri paketinin kaynaktan hedefe iletilirken izleyeceği yolu belirleyen, iki bilgisayarın arasındaki iletişimde kullanılacak adreslemeyi sağlayan ve veri yönlendirme kurallarını belirleyen protokoldür.¹¹

İnternet, bilgiye erişimi ve bilginin saklanması/depolanmasını kolaylaştırmış, iletişimde devrim niteliğinde bir dönüşüm yaratmış, fiziksel mesafeleri ve sınırları adeta ortadan kaldırmış, ilk başlarda dijital bir kütüphane

⁷ Şerafettin Ekici, *Bilişim ve Teknoloji Hukuku*, 1. Baskı (Ankara: Seçkin, 2022), s. 52.

⁸ "İnternet", Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/internet> [Erişim: 12.09.2024].

⁹ "İnternet", Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Internet> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁰ Vüsal Aslanlı, "Web Tabanlı Alışveriş ve Ticaretin İncelenmesi" (Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2009), s. 4. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45187.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

¹¹ Ekici, s. 56-57.

niteliği taşısa da¹² zamanla dünyaya ve insana ait neredeyse her şeyi dijitale taşımış ve dijital bir kütüphaneden öte, dijital bir yaşam alanı, dijital bir dünya olmuştur.

1.2. İnternetin Ortaya Çıkış Süreci: ARPANET

1950’li yıllarda bilgisayarların hayatımıza girmesiyle beraber, bu bilgisayarlar arasında veri aktarma ihtiyacı ortaya çıkmış, bu ihtiyaç da internet kavramının doğumuna zemin hazırlamıştır.¹³ Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında cereyan eden Soğuk Savaş’ın¹⁴ yarattığı askeri ve teknolojik rekabet ikliminin de interneti doğuma zorlamış olduğu söylenebilir. Nitekim internetin doğuşu, ABD tarafından askeri amaçlı veri iletişimi için kurulan Advanced Research Projects Agency (ARPA) çalışmalarına dayanmaktadır.¹⁵ Günümüzde ismi Defence Advanced Research Projects Agency (DARPA) olarak değişmiş olan kurum, karşılıklı nükleer tehdit rüzgârlarının estiği 1960’lı yılların başlarında askeri alanda nükleer saldırılara dayanıklı bir iletişim platformu ihtiyacı ortaya çıkmıştır. ARPA, bu çerçevede ilk çalışmalarından birisi olarak birbirinden uzak mesafelerde yer alan bilgisayarların birbirine bağlanması projesi üzerinde çalışmıştır.¹⁶

O dönem ABD’de askeri birliklerin ve kamu kurumlarının bilgisayarları arasında veri transferi için farklı teknolojiler kullanılmaktaydı. 1958 yılında Bell Laboratories tarafından “modülatör-demodülator”, yani “modem” aygıtları geliştirilerek dijital bilgisayar verisinin analog telefon hatları üstünden gönderilerek tekrar bilgisayar verisi formatına dönüştürülmesi sağlanmış olsa da¹⁷, analog hatlar ancak az sayıda bağlantıya imkân sağlayabilmesi ve merkezden uzaklaştıkça sinyal

¹² Eduardo Gelbstein, Jovan Kurbalija, *Internet Governance: Issues, Actors and Divides* (Diplo Foundation, 2005), s. 24.

¹³ “İnternetin tarihçesi”, İTÜ Bilgi İşlem. <https://bidb.itu.edu.tr/seyir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi> [Erişim tarihi: 12.09.2024].

¹⁴ “Cold War”, Britannica. <https://www.britannica.com/event/Cold-War> [Erişim tarihi: 12.09.2024].

¹⁵ “Brief History of Intertet”, Internet Society, 1997, s. 3. <https://www.internetsociety.org/internet/history-internet/brief-history-internet/> [Erişim Tarihi: 12.09.2024].

¹⁶ Mehmet Bedii Kaya, *İnternet Hukuku*, 2. Baskı (İstanbul: On İki Levha, 2021), s. 7.

¹⁷ “Timeline of Computer History”, Computer History Museum. <https://www.computerhistory.org/timeline/computers/> [Erişim tarihi: 12.09.2024].

kalitesinin düşmesi gibi önemli dezavantajlara sahipti. Bu haliyle de bilgisayarlar arası iletişim pratik ve sürdürülebilir değildi.¹⁸

Tüm bu nedenlerle ABD Savunma Bakanlığı, 1969 yılında ARPA birimi bünyesinde ARPANET adında paket anahtarlama bir ağ tasarlamaya başlamıştır. Bu ağ, ABD'deki üniversite ve araştırma kuruluşlarının farklı türdeki bilgisayarlarını da içererek büyümüştür. 1973 yılında, ağ için bir protokol seti oluşturmak amacıyla Stanford Üniversitesi'nde, daha sonra University College, London'un da dâhil olduğu bir *internetworking projesi* başlatılmıştır. 1978'e kadar TCP/IP'nin¹⁹ (İletim Kontrol Protokolü/İnternet Protokolü) dört uyarlaması/sürümü geliştirilip denenmiştir. 1980'de bu kümenin sabitleşmesi ve oturması ile ARPANET'e bağlı bilgisayarlar arasındaki iletişim kolaylaşmıştır. 1983'te tüm ARPANET kullanıcıları TCP/IP olarak bilinen yeni protokole geçiş yapmışlardır. Aynı yıl, TCP/IP, ARPANET'i de içeren Savunma Bakanlığı İnternet'inde kullanılmak üzere standart haline getirilmiştir. ARPANET Haziran 1990'da kullanımdan kaldırılınca yerini, ABD, Avrupa, Japonya ve Pasifik ülkelerinde ticari ve hükümet işletimindeki omurgalar almıştır. Fakat ARPANET kaldırılrsa da, TCP/IP protokolünün kullanımı gelişerek sürmüştür.²⁰ İnternetin kullanımının giderek artması, IP adreslerinin tükenmesini ve yeni protokol sürümlerinin geliştirmesi sonucunu doğurmakta olup, günümüzde yavaş yavaş IPv6 olarak bilinen altıncı sürüm dolaşıma sokulmaktadır.²¹

Dolayısıyla ARPANET'in adeta internetin atası olduğu söylenebilir. Nitekim ARPANET'in, askeri amaçların dışında üniversiteleri ve diğer kurumları da kapsayacak şekilde genişlemesi, zamanla özel işletmelerin de bu ağın içine dâhil edilmesi neticesinde, zaman içinde farklı kişi ve kurumların katkılarıyla bildiğimiz anlamda internete dönüştüğü görülmektedir.²²

¹⁸ Kaya, s. 7.

¹⁹ "TCP/IP", Britannica. <https://www.britannica.com/technology/TCP-IP> [Erişim: 12.09.2024].

²⁰ Aslanlı, s. 5.

²¹ "IPv6", IBM. <https://www.ibm.com/docs/en/aix/7.2?topic=protocols-internet-protocol-ip-version-6> [Erişim: 12.09.2024].

²² Kaya, s. 9.

1991 yılında İngiliz mühendis Tim Berners-Lee ve Belçikalı bilgisayar bilimci Robert Cailliau, “*World Wide Web*”i, (Dünyayı saran ağ) yani kısaca “*www*” ya da “*Web*” diye bildiğimiz kavramı icat etmiştir. Bu sistem, hipermetin (hypertext), yani *Hyper Text Markup Language* (HTML) olarak bilinen, görsel bir temele dayanan, araştırmaların ve bilgilerin paylaşılmasını daha kolay hale getiren bir sistemdir.²³ *Web* sayfalarına erişim, tarayıcı adı verilen uygulama yazılımları sayesinde sağlanmaktadır. *Web* sayfaları, içerik sağlayıcıların oluşturduğu görsel, ses, grafik, film gibi verileri içermektedir.²⁴ “*Web*” ya da “*www*”, internetin yaygınlaşma serüvenindeki en önemli kilometre taşlarından biridir. Bu tarihten sonra internetin fiziksel yapısı ve kullanıcı sayısı katlanarak artmıştır.²⁵ İnternetin bu derece yaygınlaşmasında, *Web*’in, internetin “*ücretsiz*” olduğuna ilişkin algı yaratmasının da payı büyüktür. Nitekim HTML ve *Web* kavramını bulan ve geliştiren Tim Berners-Lee, *Web* üzerindeki mülkiyet iddialarını önleyerek protokolü bütün dünyaya adamıştır.²⁶ Özetle internet, 1990’lı yıllardan itibaren sadece çeşitli kuruluşlar arasında, askeri ve akademik çalışmalar çerçevesinde kullanılan bir sistem olmaktan çıkmış, bireyler tarafından da kişisel olarak kullanılmaya başlamış ve dünya geneline yayılmıştır.

Ülkemize internet teknolojisinin gelişi 1987’de Ege Üniversitesi’nin öncülüğünde kurulan Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı (TÜVAKA) ile olmuştur. Türkiye’nin ilk internet bağlantısı, 1992 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi - Hollanda arasında kurulan X.25 devre üzerinden sağlanmıştır. 12 Nisan 1993 tarihinde de ODTÜ’den Ankara-Washington arasında kiralık hat ile Türkiye’de ilk internet bağlantısı kurulmuş ve vatandaşların kullanımına açılmıştır.²⁷

1.3. İnternetin Ruhü ve Temel Felsefesi

²³ “HTML”, Britannica. <https://www.britannica.com/technology/HTML> [Erişim: 12.09.2024].

²⁴ Ekici, s. 58.

²⁵ Aslanlı, s. 5.

²⁶ Elif Küzeci, *Sayısal Fil* (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2021), s. 103.

²⁷ “Dünden Bugüne Ulaknet”, TÜBİTAK. <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/ulaknet-tarihcesi> [Erişim: 12.09.2024].

“World Wide Web”’in mucidi olan Tim Berners-Lee, yukarıda değinildiği üzere, protokolünü tüm dünyaya adamıştır. 2012 yılında yapılan Londra Olimpiyatları’nda, bu tarihi katkısı, güzel bir jestle karşılık bulmuştur. Açılış gösterileri esnasında stadyumda aydınlatılmış maket bir evde oturan Berners-Lee, kameralar kendisine döndüğünde, stadyumdaki seyircilere de yansıtılan bir *tweet* paylaşmıştır: “Bu herkes için”.²⁸ Berners-Lee’ye göre *Web*, “Olimpiyat oyunlarının ruhunu dünyanın her köşesine taşıyan milyonlarca sayısal meşale” gibi olacaktır.²⁹ Olimpiyat ruhunun da adil bir oyun düzeni içerisinde barış, dostluk, dayanışma, estetik gibi değerlerle anıldığı düşünülürse, *Web*’in yaratıcısının interneti hangi değerlerle özdeşleştirdiği anlaşılabacaktır.³⁰

Yine internetin gelişmesine katkı sağlayan birçok önemli isim, interneti demokrasi, şeffaflık, çok seslilik, küresellik gibi kavramlarla yan yana görmüştür. Özellikle 1990’lı yıllarda, insanların internet ağı üzerinden birbirine bağlanmasının dünyayı çok daha iyi bir yer yapacağı, modern siyasal kurumlardaki çürümüşlüğü bitireceği, bu tip kurumlar üzerinde yeniden düşünmeyi gerektireceği yönünde görüşlerin hâkim olduğu görülmektedir. Hatta “dijital ütopyacılar”, “siber ütopyacılar”³¹ gibi isimlerle anılan ekole göre; ülkesel yönetim bozulmuştur ve yenilenmesi gerekmektedir, bunu yapacak olanlar da çürümüş mekanizmanın çarkları değil, uluslararası kuruluşlar ve kendi kendini yönetecek olan internet topluluklarıdır.³² Negroponte, 1990’lı yıllarda, teknolojiideki gelişmelerin ulus devlette dönüşüme neden olacağını iddia ederek internetin küreselci tarafına dikkat çekmiştir.³³

Harari’ye göre, 1990’lı yıllarda ortaya çıkan teknolojik gelişmeler ve internet, dağıtılmış veri sistemini merkezi veri işleme sisteminin önüne çıkarmış, bu sayede

²⁸ Küzeci, s. 103.

²⁹ “Inventor of Web hopes Olympics can lead to ‘beautiful’ understanding”, CNN World, 03.08.2012. <https://edition.cnn.com/2012/08/03/world/europe/tim-berners-lee-olympics-interview/index.html> [Erişim: 12.09.2024].

³⁰ Küzeci, s. 103.

³¹ “Technological Utopianism”, MIT.

https://web.mit.edu/m-i-t/science_fiction/jenkins/jenkins_1.html [Erişim: 12.09.2024].

³² Küzeci s. 319.

³³ Nicholas Negroponte, *Being Digital* (Büyük Britanya: Vintage, 1995), s. 230. Aktaran Küzeci, s. 318.

demokrasi 20. yüzyılın sonunda güç kazanmıştır.³⁴ *Occupy Wall Street*, Arap Baharı, Gezi Olayları gibi toplumsal hareketler, sosyal medya platformlarının öne çıktığı, insanların bu platformlar üzerinden hızlı bir biçimde organize olarak seslerini duyurduğu, dolayısıyla demokratik damar içeren toplumsal hareketler olarak kayda geçmiştir.³⁵

Bilgi paylaşımlarının ve tartışmaların yapıldığı forumlar, herkesin katkı sağlayabildiği açık bir ansiklopedi hüviyetindeki *Wikipedia* gibi platformlar, yine internetin çok sesli, demokratik, dayanışmacı yönüne örnek gösterilebilecek gelişmelerdir.³⁶

Yunanca'da açık alan anlamına gelen ve Antik-Yunan'da yurttaşların kent merkezinde bir araya gelerek çeşitli etkinlikler düzenlediği, kamusal tartışmalar yaptığı "*agora*" da³⁷ internetin ruhu tarif edilirken kullanılan metaforlardandır. Nitekim internet, agoraya benzer bir biçimde birbirinden çok farklı etkinliklerin gerçekleştirilebildiği bir ortam sağlamaktadır. Ayrıca internet, kişi ya da toplulukların fiziksel olarak bulundukları yeri terk etmeden, oturdukları yerden etkileşime geçebilmesini, bir araya gelmesini sağlamış olup, bu önemli yenilik, küresel yurttaşlık düşüncesini destekler niteliktedir.³⁸

Bir bilgisayara ya da akıllı cihaza sahip olan ve internet bağlantısı bulunan herkes internette içerik oluşturabilmekte, bu da interneti tarihteki tüm kitle iletişim araçlarından ayırmakta, güçlü ve merkeziyetsiz bir küresel kültüre atıf yapmaktadır.³⁹

³⁴ Yuval Noah Harari, *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*, çeviren Poyzan Nur Taneli, 2. Baskı (İstanbul: Kolektif, 2016), s. 390.

³⁵ "Some Say Occupy Wall Street Did Nothing. It Changed Us More Than We Think", *Time*, 15.11.2021. <https://time.com/6117696/occupy-wall-street-10-years-later/> [Erişim: 02.09.2024].

³⁶ Küzeci, s. 322.

³⁷ "Agora", *World History Encyclopedia*. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-512/agora/> [Erişim: 12.09.2024].

³⁸ Küzeci, s. 121.

³⁹ Henry H Jr. Perritt, "The Internet as a Threat to Sovereignty? Thoughts on the Internet's Role in Strengthening National and Global Governance", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, c. 5, S. 2, s. 427. Aktaran Işık, s. 14.

İnternet ile ilgili standartlar, eğitim, erişim ve politika alanlarında liderlik sağlamak maksadıyla ABD'de kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan Internet Society⁴⁰ (ISOC), 2015 yılında temel internet ilkelerini belirlemiş; açıklık, şeffaflık, erişilebilirlik, çok paydaşlılık gibi kavramları zikretmiştir.⁴¹ Kuruluşa göre, internetin inovasyon ve ekonomik büyüme için küresel bir platforma dönüşmesini sağlayan kilit internet ilkeleri vardır. Bunlar; tabandan tavana katılımcı süreçler, sistemin istikrarlılığı, temel teşkil eden teknolojilerin açık kaynak yapısının korunmasıdır.⁴²

Birleşmiş Milletler de çok paydaşlılık ilkesine açıkça değinmiş ve temel bir internet prensibi olarak kabul etmiştir.⁴³ Yine, “*multilateral, transparent and democratic...*” yani “çok taraflı, şeffaf ve demokratik”, Birleşmiş Milletler’in altını çizdiği internet özellikleridir.⁴⁴

Gerçekten de internet, tanımından ve kilometre taşı olan “*World Wide Web*” kavramının çevirisinden de çıkarılacağı üzere “dünyayı saran ağ” niteliği taşımaktadır. İnternetin gelişimine katkı sunanlar, her yere, herkese ulaşmak, sınırları aşmak, uluslar üstü bir ağ oluşturmak gibi motivasyonlarla hareket etmişlerdir. Nitekim internet sayesinde çok uzak mesafelerdeki insanlar birbirleriyle etkileşim kurmuştur. İnsanlar kültür alışverişinde bulunmuş, normalde belki de hiç göremeyeceği yerleri internet üzerinden görmüş, normalde iletişim kuramayacağı insanlarla iletişim kurmuş, kimseye ulaşamayacak fikirlerini sosyal medya platformları ya da forumlar aracılığıyla dünyaya ulaştırmıştır. Son

⁴⁰ “Our History”, Internet Society. <https://www.internetsociety.org/history/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴¹ “Perspectives on the IANA Stewardship Transition Principles”, Internet Society, 29.07.2015. <https://www.internetsociety.org/resources/doc/2015/perspectives-on-the-iana-stewardship-transition-principles/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴² “How the Internet is governed directly impacts our economic and social opportunities now and far into the future”, Internet Society. <https://www.internetsociety.org/issues/internet-governance/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴³ Hans Morten Haugen, “The crucial and contested global public good: principles and goals in global internet governance”, *Internet Policy Review*, c. 9, S. 1 (2020), s. 5. <https://doi.org/10.14763/2020.1.1447>

⁴⁴ “Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium”, Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12.12.2003. <https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html> [Erişim: 12.09.2024].

yıllarda gündemi meşgul eden birçok toplumsal hareket, sivil örgütlenme ve etkinlik, internet üzerinden birçok farklı insanın çok hızlı bir şekilde iletişime geçerek organize olmasıyla gerçekleşmiştir. Resmi kurumlar ve yöneticiler dahi birçok gelişmeyi konvansiyonel medya araçları yerine internet üzerinden sosyal medya hesapları aracılığıyla duyurmaktadır.⁴⁵ Hatta sosyal medya kitleleri öyle bir güç oluşturmaktadır ki, ülkemizde yargı süreçlerini etkileyebilmekte, mahkemelerin kamuoyuna mal olmuş davalarda kararlarını sosyal medyadan gelen tepkileri de gözетerek değerlendirebildiği görülmektedir.⁴⁶

Dolayısıyla; internetin geliştiricileri, önemli katkı sunucuları, ilgili kuruluşlar ve internetin ortaya çıkardığı yenilikler, sebep olduğu olaylar, günlük hayattaki pratik sonuçları vb. bir bütün olarak ele alındığında internetin felsefesinin ve ruhunun, açıklık, şeffaflık, çok seslilik, çok paydaşlılık, küresellik gibi özellikler taşıdığı rahatlıkla söylenebilecektir.

1.4. Günümüzde İnternet

Yukarıda kronolojik bir şekilde aktarıldığı üzere günden güne kullanımı artan internet, bugün tüm dünyayı dönüştüren, yaşam stillerimizi, iş yapma biçimlerimizi derinden etkileyen, hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen bir fenomen hâlini almıştır. 2020’li yıllar itibarıyla beş milyarı aşkın insanın internet kullandığı tahmin edilmektedir. Mobil cihazlarda hızlı internet bağlantısına olanak veren 3G⁴⁷ gibi teknolojilerin yaygınlaşmasıyla interneti kullanan kişi sayısının daha hızlı bir şekilde artması beklenmektedir.⁴⁸ Yine “*Internet of things*”, yani nesnelerin interneti olarak da bilinen akıllı cihazların bilgisayar ve telefonlarla

⁴⁵ Tolga Şirin, Kasım Ocak, “Kamu Hukukunda Sosyal Medya Sorunu: Resmî Kurum ve Yöneticilerin Sosyal Medya Hesaplarına İlişkin Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, S. 22 (2023): 131-166, s. 142. <https://doi.org/10.26650/ihid.22.006>

⁴⁶ “Yargıtay başkanı: ‘Sosyal medya mahkemeleri’ yargıya güveni azaltıyor”, Diken, 23.12.2022. <https://www.diken.com.tr/yargitay-baskani-sosyal-medya-mahkemeleri-nedeniyle-yargiya-guven-azaliyor> [Erişim: 10.09.2024].

⁴⁷ “3G Teknolojisi”, Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/3g> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁸ Kaya, s. 31.

sınırlı kalmayarak yaygınlaşması da, internet ağına bağlı aygıt sayısının artmasını sağlamaktadır.⁴⁹

İnternet, bilgiye erişimi kolaylaştırmış, eğitimi ve bilgiyi neredeyse her yere ulaşılabilir kılmış, iletişim biçimlerini değiştirmiş, sosyal medya denilen kavramı doğurmuştur. Günümüzde siyaset, ticaret, pazarlama gibi birçok alanda dijital taraf ve sosyal medya hayati bir önem taşımakta, devletler, kurumlar, yayın kuruluşları, ticari şirketler, sanatçılar, yazarlar, gazeteciler vs. birçok faaliyetini sosyal medya üzerinden yürütmekte, konvansiyonel medya giderek önemini kaybetmektedir. Normal şartlarda sesini duyurması çok zor olan insanlar sosyal medya sayesinde birer yayıncıya dönüşmekte, kitlelere ulaşmaktadır. Andy Warhol'un *"Bir gün herkes on beş dakikalığına meşhur olacak"*⁵⁰ cümlesi, adeta internet aracılığıyla gerçekleşen bir kehanet olmuştur. Sosyal medya, aynı zamanda sosyal medya platformlarının ve bu platformların kurucuları olan teknoloji devi şirketlerin, ellerinde tuttıkları veri akışının hacmini ürkütücü düzeylere ulaştırmıştır. Teknoloji devleri muazzam bir veriye sahip olup, kullanıcıların beğenilerini, eğilimlerini, davranış ve alışveriş örüntülerini rahatlıkla izleyerek ölçebilmektedir.

Devletler de vatandaşlarına hem hizmet sağlayabilmek, hem de onları kontrol edebilmek amacıyla interneti kullanabilmektedir.⁵¹ Ülkemizden bir örnek vermek gerekirse "e-devlet"⁵², eskiden devlet dairelerinde uzun saatler alan birçok bürokratik işlemi vatandaş için internet üzerinden bir iki dakikada halledilebilir işlemlere dönüştürmüştür. Bununla beraber, vatandaşlara dair tüm verilere kamu kurumlarının çok basit bir şekilde erişmesine, kayıt altına almasına, dolayısıyla hızlı ve etkili bir şekilde dijital ortamda kontrol edebilmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla internet önemli ve yaygın bir teknoloji hâlini aldıkça, sadece

⁴⁹ "Nesnelerin İnterneti", Britannica. <https://www.britannica.com/science/Internet-of-Things> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁰ Effy Bergstein, "More Than Fifteen Minutes of Fame: The Warhol", Pennsylvania Centre For The Book, 2008. <https://tinyurl.com/2s35a972> [Erişim: 12.09.2024].

⁵¹ Kaya, s. 33.

⁵² Oğuzhan Çarıkçı, "Türkiye'de e-devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 12 (2010): 95-122, s. 98. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215490> [Erişim: 12.09.2024].

kullanıcıların özgürlüğüne ve konforuna değil, devletlerin kontrol mekanizmalarına da hizmet edebildiği görülmektedir.

Yukarıda da zikredildiği üzere, toplumsal hareketler ve gösteriler de sosyal medya platformları üzerinden örgütlenebilmektedir. Nitekim Arap Baharı olarak bilinen, çeşitli Ortadoğu ülkelerinde iktidarların değişmesiyle sonuçlanan sokak hareketlerinde *Twitter* ve *Facebook* isimli sosyal medya platformları, insanların sansüre uğramadan bir araya gelmesinde, mitinglerden haberdar olmasında ve organize olmasında son derece önemli bir rol oynamıştır.⁵³ Amerika’da gerçekleşen ve “*Occupy Wall Street*” olarak bilinen olaylar da sosyal medyanın başrolde olduğu önemli sivil hareketlerden birine örnek gösterilebilir.⁵⁴ Ülkemizde de 2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı olayları, sosyal medyanın efektif bir şekilde kullanıldığı, insanların sosyal medya platformları üzerinden çok hızlı bir şekilde organize olduğu bir toplumsal hareket vakası olarak bilinmektedir.⁵⁵

Yine internet sayesinde birçok insanın normalde sesini duyuramayacağı kitlelere ulaşması, *Instagram* ya da *TikTok* gibi uygulamalar üzerinden videoyla canlı yayın yaparak binlerce izleyiciye ulaşabilmesi ya da örneğin ismi X olarak değişen *Twitter* platformu üzerinden normalde sokakta asla karşılaşamayacağı bir ünlüye ulaşarak mesaj atması gibi gelişmelere de bakıldığında internetin çok sesliliğe, demokrasiye katkı sağlayan bir yönü de olduğu rahatlıkla söylenebilecektir. Nitekim internetin, demokrasiyle paralel bir şekilde tüm insanların özgür ve çoğulcu bir şekilde ifadelerine araç olduğu görülürken aynı zamanda toplumdaki ekonomik, siyasi ve toplumsal hareketlerin çok kısa bir sürede küresel boyutta gerçekleşmesini sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla denilebilir ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) demokratik toplumun şartı olarak saydığı ölçütlerden, gerektiğinde “rahatsız edici”, hatta “şok edici” düşüncelere hoşgörülü

⁵³ Ali Murat Kırık, “Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm”, 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, c. 1, S. 3 (2012): 87-98, s. 94. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/59580> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁴ “Some Say Occupy Wall Street Did Nothing. It Changed Us More Than We Think”, *Time*, 15.11.2021. <https://time.com/6117696/occupy-wall-street-10-years-later/> [Erişim: 02.09.2024].

⁵⁵ “Gezi 10 yaşında: Gezi Parkı eylemleri ne zaman, neden başladı?”, *Cumhuriyet*, 31.05.2023. <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/galeri-gezi-10-yasinda-gezi-parki-eylemleri-ne-zaman-neden-basladi-2086512#photo-5> [Erişim: 12.09.2024].

yaklaşabilme gereksinimi, internet ortamının çok sesli, özgürlükçü ortamıyla uyumludur.⁵⁶

İnternetin bu tip özellikleri ile toplumsal ve siyasal etki ve sonuçlarının yanında, bilgiye erişimde fiziki mesafeleri kaldırarak eğitimi dönüştürmesi, bilgi saklayabilme kapasitesiyle dev bir dijital kütüphane niteliği taşıması, aradığımız neredeyse her şeyle ilgili bilgilerin internet ortamında bulunabilmesi gibi özellikleri de düşünüldüğünde, internetin adeta mottosu olan “*World Wide Web*” olgusuyla, tüm dünyayı birbirine bağlama misyonuyla uyumlu olarak; genlerindeki bilgi, şeffaflık, açık kaynak, paylaşım, özgürlük, ifade özgürlüğü, demokrasi gibi anahtar kelime ve kavramları yansıttığını söyleyebiliriz.

1.5. İnternete Erişim Hakkı ve Sınırlamalar

İnternetin, hayatın her alanını kaplayan bir fenomen hâlini alması, temel hak kapsamına alınmasını gündeme getirmektedir.⁵⁷ İnternetin, demokrasiye önemli katkılar sunduğu, bu nedenle devletlerin müdahalelerine karşı savunmasız bırakmamak gayesiyle temel bir hak olarak korunması gerektiğini düşünenler vardır.⁵⁸ Doktrinde, temel hakları yalnızca birinci nesil haklardan ibaret kabul edenlerin interneti temel hak kapsamında nitelendirmeme eğiliminde olduğu görülmekle beraber,⁵⁹ internete erişimin özerk bir temel insan hakkı mı olduğu, yoksa diğer temel insan haklarından faydalanmanın bir ön şartı niteliğinde mi olduğu konusunda da tartışmalar yapılmaktadır.⁶⁰ Bu tartışmalarda da genel olarak internete erişimi başlı başına bir temel hak değil de, bilgi toplumuna katılma

⁵⁶ Mehmet Akbaş, “İnternet İletişimi ve Demokrasi Üzerine Etkileri”, *Selçuk İletişim*, c. 3, S. 1 (2003): 150-156, s. 152. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/178219> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁷ Frank La Rue, “Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development,” UN, 16 Mayıs 2011, s. 60. https://doi.org/10.1163/2210-7975_HRD-9970-2016149

⁵⁸ Nebile Nur Büyükokuroğlu, “Bir İnsan Hakkı Olarak İnternete Erişim Hakkı” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2024), s. 61. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> [27.09.2024].

⁵⁹ İsmail Yüksel, “İnternete Erişim Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi*, c. 80, S. 3 (2022): 141-174, s. 116. <https://doi.org/10.30915/abd.1159396>

⁶⁰ Alper Işık, *İnternet Aktörleri ve Egemenliğin Değişen Boyutları*, (İstanbul: On İki Levha, 2023), s. 61.

çerçevesinde bir ön koşul olarak kabul etme eğiliminin baskın olduğu görülmektedir.⁶¹

İnternete erişim hakkında anayasal düzenleme yapmış olan ülke sayısı fazla değildir.⁶² Yunanistan, Portekiz ve Ekvador, anayasalarında bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi güvence altına almış olan nadir ülkelerdir.⁶³ Türk hukukunda da internete erişim hakkına özel bir anayasal düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla mevcut anayasada internete erişim hakkı, hakkın negatif yükümlülük boyutu olarak kabul edilebilecek olan 26. maddedeki düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilecektir.⁶⁴ Bu hakkın sınırlandırılabilmesi hâller aynı maddenin 2. fıkrasında sıralanmıştır:

“milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi”.

Bu sınırlamalar, 13. maddede belirtildiği üzere hakkın özüne dokunamayacağı gibi anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacaktır. Bu bağlamda, sınırlandırma sebeplerinin bolluğu ve altı doldurulması gereken muğlak sayılabilir kavramlar da göz önünde bulundurulduğunda, Anayasa Mahkemesi değerlendirme ve kararlarının internet erişimin sınırlandırılması açısından önemli bir yol gösterici olduğu söylenebilir.⁶⁵

⁶¹ Sezen Kama Işık, “Yeni Bir Anayasaya Dijital Bir Bakış”, *Türkiye İçin Yeni Anayasa Vizyonu ve Yol Haritası Cilt 1: Medeniyet Perspektifi*, ed. Ahmet Nohutçu (Ankara: Savaş Yayıncı, 2022), 41-67, s. 50.

⁶² Işık, s. 95.

⁶³ Işık, s. 96-97.

⁶⁴ Işık, s. 204.

⁶⁵ Işık, s. 204.

İnternet erişiminin birçok ülkede, AB Evrensel Hizmet Yönergesi'ne uygun bir biçimde, evrensel hizmet kapsamında değerlendirildiği görülmektedir.⁶⁶ Evrensel hizmet kısaca toplumun tüm üyelerinin kamuya açık bir ağdaki servise asgari düzeyde ulaşabilmelerini ifade etmektedir.⁶⁷ Türk hukukunda da evrensel hizmet yer almaktadır. İnternete erişim hakkının pozitif boyutu olarak değerlendirilebilecek olan evrensel hizmet, 5369 Sayılı Evrensel Hizmet Kanunu'nda yer almaktadır. Evrensel hizmet:

“Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde coğrafi konumlarından bağımsız olarak herkes tarafından erişilebilir, önceden belirlenmiş kalitede ve herkesin karşılayabileceği makul bir bedel karşılığında asgari standartlarda sunulacak olan, internet erişimi de dâhil elektronik haberleşme hizmetleri ile bu Kanun kapsamında belirlenecek olan diğer hizmetleri kapsar.”

şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yasadan yola çıkılarak, ülkemizde internet erişiminin evrensel hizmet kategorisinde olduğu söylenebilecektir.⁶⁸

İnternete erişimin engellenmesi hakkında hükümler mevzuatta farklı noktalarda dağınık biçimde yer almakla beraber, bu husustaki temel yasa “5651 Sayılı İnterent Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”dur. Yasa, içeriğin çıkarılmasını ve içeriğin engellenmesini üç başlık altında düzenlemiştir. Bu başlıklar; suçun önlenmesi, kişilik haklarına müdahale ve özel hayatın gizliliğinin ihlali halleridir.⁶⁹

Erişimin engellenmesi kararları, spesifik olarak ihlalin gerçekleştiği kısım ile ilgili içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verilmektedir.⁷⁰ Bu da, URL olarak bilinen, bir internet içeriğinin adresini, yani linkini engellemek demektir. Burada tüm internet sitesi engellenmemekte, sadece ilgili içerik engellenmekte, dolayısıyla

⁶⁶ Yüksel, s. 160-161.

⁶⁷ Yüksel, s. 160.

⁶⁸ Işık, s. 204-205.

⁶⁹ Ekici, s. 132.

⁷⁰ Ekici, s. 132.

nokta atışı yapılarak asgari ölçüde müdahale yapılmaktadır.⁷¹ Ki zorunlu olmadıkça, ilgili internet sitesinde yapılan yayının tümüne yönelik erişimin engellenmesine karar verilememektedir. İlgili sitenin tümüne yönelik engelleme kararının, ancak, salt ihlale ilişkin içeriğin engellenmesinin teknik olarak yapılamadığı veya söz konusu içeriğin engellenmesinin ihlali kaldırmaya yetmediği durumlarda, gerekçesi de belirtilerek verilebilmesi öngörülmüştür.⁷² Bu kararın icrası, alan adına erişimin engellenmesi ya da IP adresinden erişimin engellenmesi yollarıyla gerçekleşmektedir.⁷³

Maalesef uygulamada, yasadaki bu sistematığın çoğu zaman takip edilmediği, belirli bir içeriği engellemek, yani URL engellemek yoluna gitmekten ziyade ilgili internet sitesinin tamamen engellenmesi yoluna gidildiği görülmektedir. Dolayısıyla pratikte birçok karar ölçsüz ve politik olmakla eleştirilmektedir.⁷⁴ Uygulamadaki problemleri, yukarıda değinildiği üzere erişim engellerinin sadece 5651 sayılı kanunda değil, mevzuatta dağınık biçimde birçok yerde düzenlenmesi ve bu hususta birçok kişiye yetki verilmesi hususlarının da arttırdığı söylenebilecektir. Nitekim birçok bakanlığa, idareye, içlerinde Sermaya Piyasası Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Futbol Federasyonu gibi kurumların da olduğu birçok aktöre erişim engellemesi yetkisi cömert bir şekilde verilmiştir. Bu konuda bir usul yeknesaklığı olmaması, tutarsız ve orantısız uygulamaları doğurmaktadır.⁷⁵

Ülkemizde geçmişte *Wikipedia*, *YouTube* gibi site ve platformlara erişimin uzun süre engellendiği dönemler olmuş, bu engellemeler ölçsüz olmakla eleştirilmiş, hatta Anayasa Mahkemesi *Wikipedia* ve *YouTube* ile ilgili başvuruları

⁷¹ Işık, s. 265.

⁷² Ekici, s. 132.

⁷³ Işık, s. 264.

⁷⁴ Füsün Sarp Nebil, “Prof Dr. Yaman Akdeniz: Erişim engellemelerin büyük kısmı siyasi nitelikli”, T24, 20.02.2024. <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/prof-dr-yaman-akdeniz-erisim-engellemelerin-buyuk-bir-kismi-siyasi-nitelikli43635> [Erişim: 12.09.2024].

⁷⁵ Mehmet Bedii Kaya, “Türkiye’de İnternete Kim, Neden ve Nasıl Müdahale Ediyor?”, 25.08.2024. <https://mbkaya.com/internet-hukuk-yetki-kontrol/> [Erişim: 05.09.2024].

kabul ederek ifade özgürlüğünün ihlaline hükmetmiştir.⁷⁶ Yakın dönemden örnek vermek gerekirse, 2024 yılının Ağustos ayında *Instagram* isimli sosyal medya platformunun erişiminin tamamen engellenmesi de, sadece birkaç gün sürse bile, ilgili sosyal medya platformunun yaygın kullanım oranı nedeni ile ülkenin bir numaralı gündem maddesi olarak kamuyounu meşgul etmiştir.⁷⁷

Erişim engellerinin, internetin kontrolü güç yapısı nedeniyle pratikte etkili olup olmadığı, oluyorsa ne derece etkili olduğu gibi sorular da tartışma konusu olabilmektedir. Erişim engeli getirilen web sitelere girmenin çeşitli yolları bulunmakta olup, *Virtual Private Network*, yani VPN olarak bilinen, uzaktan erişim yoluyla farklı ağlara bağlanmayı sağlayan teknoloji bu konudaki popüler araçtır.⁷⁸ Ülkemizde de büyük web sitelerine ya da platformlara getirilen her erişim engeline gündeme gelen VPN⁷⁹, her ne kadar erişim engelini kısmen delerek etkisini azaltsa da, internet kullanıcısı olan ya da diğer bir ifadeyle erişim engeli getirilen platformun kullanıcısı olan tüm insanların VPN teknolojisine vakıf olmadıkları ya da güvenlik endişeleri nedeniyle VPN kullanmak istemedikleri düşünüldüğünde, birçok kullanıcının ilgili web siteye erişememesi söz konusu olmakta, dolayısıyla VPN gibi alternatif yollara rağmen birçok kullanıcı için erişim engeli devam etmekte, tedbir elbette yüzde yüz olmasa da, kanaatimizce etkili olmaktadır. Nitekim 2021 yılında yapılan araştırmada Türkiye’de internet kullanıcılarının yüzde 31’inin VPN kullandığı raporlanmıştır.⁸⁰ Lessig, bu durumu “Bir düzenlemenin yeterince etkili olması için tamamen etkili olması gerekmez” ifadesiyle

⁷⁶ “WIKIMEDIA FOUNDATION INC. ve diğerleri” Genel Kurul, Başvuru No: 2017/22355, 26/12/2019. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/22355> [Erişim: 05.09.2024]. “Youtube Llc Corporation Service Company ve diğerleri”, Genel Kurul, Başvuru No: 2014/4705, 29/05/2014. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4705> [Erişim: 05.09.2024].

⁷⁷ “Instagram’a erişim engeli kullanıcıları nasıl etkiledi?”, BBC, 05.08.2024. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cgeddy21e8ro> [Erişim: 05.09.2024].

⁷⁸ “VPN”, ICANNwiki. https://icannwiki.org/Virtual_Private_Network [Erişim: 03.09.2024].

⁷⁹ “Instagram’a VPN ile giriş yapanlara kötü haber! Siber Güvenlik Uzmanı Akdemir uyardı”, Milliyet, 13.08.2024. <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/instagram-vpn-ile-giris-yapanlara-kotu-haber-siber-guvenlik-uzmani-akdemir-uyardi-7170509> [Erişim: 03.09.2024].

⁸⁰ “Dünyanın en fazla VPN kullanılan ülkeleri açıklandı: Türkiye 6’ncı”, Diken, 08.11.2021. <https://www.diken.com.tr/dunyanin-en-fazla-vpn-kullanilan-ulkeleri-aciklandi-turkiye-6nci/> [Erişim: 03.09.2024].

özetlemektedir.⁸¹ Sonuç olarak, VPN gibi alternatif yollar devletlerin erişim engeli yaptırımlarının etkisini azaltsa da tamamen ortadan kaldırmamaktadır.

İnternete erişim sınırlamaları, somut olayın özelliklerine göre hak ihlali niteliği taşıyabildiği gibi, ilerleyen kısımlarda değinileceği üzere, çalışmamızın ana konusu olan internet bölünmesine de yol açan uygulamalar arasında yer almaktadır.

⁸¹ Lawrence Lessig, “The Zones of Cyberspace”, *Stanford Law Review*, c. 48, S. 5 (1996): 1403-1411, s. 1403. <https://doi.org/10.2307/1229391>

2. İNTERNET VE EGEMENLİK İLİŞKİSİ

2.1. Egemenlik Kavramı

Egemenlik Türk Dil Kurumu tarafından “Egemen olma durumu.”, “Bir ülke ve ulusun, onun tüzelkişiliği olan devletin yasama, yürütme, yargılama vb. yetkilerinin tümü.” şeklinde tanımlanmaktadır.⁸² Genelde yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu ülke anayasalarının ilk maddelerinde egemenliğin ulusa, millete ya da halka ait olduğunu belirten hükümler bulunmaktadır.⁸³ Keza Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 6. maddesinde de egemenlik,

“Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.”

hükmü ile yer bulmuştur.

Egemenliğin karşılığı olarak kullanılmakta olan “*souverainete*” kelimesi, Latince kökenli olup, en üstün kuvvet anlamına gelen “*superanus*” kelimesinden gelmektedir.⁸⁴ Egemenlik kavramının kaynağı Roma Hukuku’na ve “*omnis imperium ex populo*” olarak ifade edilen “İktidarın kaynağı sadece halktır.” ilkesine de dayandırılmaktadır.⁸⁵

Doktrinde devlet genel olarak, “insan”, “ülke” ve “iktidar” unsurlarıyla tanımlanmaktadır. Egemenlik, bu unsurlardan iktidar unsuruna tekabül etmektedir. Ülke, devlet iktidarının yani egemenliğin geçerli olduğu toprak

⁸² “Egemenlik”, Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 05.07.2024].

⁸³ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, 25. Baskı (İstanbul: Beta, 2021), s. 112.

⁸⁴ Teziç, s. 139.

⁸⁵ Vedat Ahsen Coşar, *Genel Kamu Hukuku* (Ankara: Yetkin, 2022), s. 92.

parçasını ya da alanı, insan da bu alan üzerinde yaşayanları ifade etmekte, modern devlet, insan unsurunu “ulus” kavramıyla adlandırmaktadır.⁸⁶

Egemenlik, devletin temel unsurlarından birisi ve onun ayırt edici özelliği olarak kabul edilmiş olan, bir toprak parçası ya da mekân üzerindeki kural koyma gücü ve en üstün yaratma kudreti olarak tanımlanabilecek bir kavramdır.⁸⁷ Bu kudret devleti, kamusal bir aktör olarak bir nevi üstün kılmaktadır. Dolayısıyla devletin üstün konumu, egemenlik hakkından kaynaklanmaktadır. Nitekim devlet, kamu hukuku alanında karşı tarafında yer alan özel kişilere emretmekte, buyurmaktadır. Mesela devlet ülkede yaşayan kişilerden vergi almakta, onları askere çağırmakta, mallarını kamulaştırmaktadır.⁸⁸ Egemenlik, devletin ülkesi üzerindeki kişiler ve nesneler üzerinde sahip olduğu asli ve üstün buyurma gücü olarak da tanımlanabilir.⁸⁹ Diğer bir deyişle egemenlik kamu adına kararlar alabilmek, bu kararları icra edebilmek, karşı gelenlere yaptırımlar uygulayabilmek, iktidarını kişiler ve nesneler üzerinde hâkim kılabilmehtir.⁹⁰ Pierson egemenliği, “devletin yetki sınırları içinde başka hiçbir aktörün, egemen devletin iradesini reddedememesi fikri” olarak tanımlamaktadır.⁹¹

Egemenliğin, mutlak olma, sınırsız, bölünemez ve devredilemez olma, sürekli olma gibi asli unsurları taşıdığı kabul edilmektedir.⁹² Egemenlik bir yönüyle de soyuttur. Devletin diğer unsurları olarak kabul edilen “ülke” ve “insan topluluğu” unsurları somut olmasına rağmen, egemenlik elle tutulur, gözle görülür mahiyette değildir. Bu nedenle doktrinde egemenlik, devletin manevi unsuru olarak kabul edilmektedir.⁹³

⁸⁶ Oktay Uygun, *Devlet Teorisi*, 2. Baskı (İstanbul: On İki Levha, 2015), s. 10.

⁸⁷ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 12. Baskı (Ankara: Yetkin, 2011), s. 88.

⁸⁸ Kemal Gözler, *Hukuka Giriş*, 2. Baskı (Bursa: Ekin Yayın, 2003), s. 62.

⁸⁹ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku*, 5. Baskı (Ankara: Seçkin, 2022), s. 275.

⁹⁰ Anayurt, 2022, s. 272.

⁹¹ Christopher Pierson, *Modern Devlet*, çeviren Burcu Erdoğan ve Neşe Kutluğ (İstanbul : Çiviyazıları, 2000), s. 34. Aktaran: Küzeci, s. 287.

⁹² Coşar, s. 92.

⁹³ Rona Aybay, *Genel Kamu Hukuku*, 3. Baskı (İstanbul: Der Yayınları, 2020), s. 26.

Egemenlik, “*hukuki bir iktidar*” olarak tanımlanmaktayken, basit bir güç olayından ziyade, onu kullanan iktidarın bir hukuk düşüncesine dayandığını ve bireyler tarafından da hukuk kuralları koymaya amir olarak kabul edildiğini ifade etmektedir.⁹⁴

Doktrinde egemenlik iç ve dış olmak üzere iki cephede ele alınmaktadır.⁹⁵ İç egemenlik, devletin ülke sınırları dahilinde tüm sosyal ve siyasal gruplara karşı üstünlüğünü ifade etmektedir. Dolayısıyla içeride ulusal egemenlik, kişisel iradelerdeki tüm farklılıkları yok sayan kesin bir hâkimiyete tekabül etmektedir.⁹⁶ Anayasal açıdan egemenliğin, devlet hayatının hukuk düzenini şekillendiren en yüksek irade olduğu kabul edilmektedir. Dış egemenlik ise, uluslararası ilişkiler düzleminde söz konusudur.⁹⁷ Dış egemenlik, bir devletin başka bir devlete bağımlı olmadığını, diğer devletlerle hiyerarşik bir ilişki içerisinde olmaksızın hukuken eşit olduğunu ifade etmektedir. Tanilli,

“Egemenliğin bir de dışa dönük yüzü var. Buna göre devlet, yaşadığı uluslararası düzende, yine egemenliğinden dolayı öteki devletlerle ilke olarak eşittir. Başka devletlerce ancak kendi isteğiyle bağlandırılabilir.”⁹⁸

ifadeleri ile egemenliğin dış cephesini mütalaa etmiştir. Nitekim uluslararası hukuk, teoride de olsa devletlerin egemen eşitliği ilkesine dayanmaktadır.⁹⁹ Dolayısıyla denilebilir ki egemenlik, uluslararası düzende devletin bağımsızlığı ve eşit haklara sahip olması anlamını da taşımaktadır.¹⁰⁰

2.2. Egemenlik ve Uluslararası Hukuk

Egemenliğin dış boyutu, uluslararası hukukun alanına girmektedir. Nitekim uluslararası hukukun statüsünü ve ilişkilerini düzenlediği temel birimi “egemen”

⁹⁴ Teziç, s. 114.

⁹⁵ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 14. Baskı (Bursa: Ekin Yayın, 2022), s. 163-164.

⁹⁶ Cemal Bali Akal, *Varolma Direnci ve Özerklik*, 2. Baskı (Ankara: Dost, 2010), s. 173.

⁹⁷ Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, s. 163-164.

⁹⁸ Server Tanilli, *Devlet ve Demokrasi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi), 1981, s. 8.

⁹⁹ Teziç, s. 139.

¹⁰⁰ Anayurt, 2022, s. 275.

devletler oluşturmaktadır.¹⁰¹ Her devletin egemen olmasının doğal bir sonucu da az yukarıda değinildiği üzere “devletlerin egemen eşitliği” ilkesinin kabulü olmaktadır. Bu ilke, uluslararası hukuk açısından prensip olarak tüm devletlerin aynı hukuksal statüye sahip olduklarını vurgulamaktadır. Yani, devletler uluslararası hukukta aynı haklardan faydalanmakta, aynı yükümlülükler altında bulunmaktadır.¹⁰² Nitekim Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın 2. maddesinde de bu ilke yer bulmuştur: “*Teşkilât bütün Üyelerinin egemen eşitliği prensipi üzerine kurulmuştur.*”

Bu eşitlik, vurgulandığı üzere hukuki statü itibariyle olup, devletlerin nüfusu, yüz ölçümü, doğal kaynakları, askeri ve teknolojik kapasiteleriyle ilgili değildir.¹⁰³ Fiili bir eşitlikten ziyade, hukuki eşitlik söz konusudur. Devletlerin egemen eşitliği ilkesine göre, andlaşma yapma, temsilci yetkilendirme, uluslararası yolları kullanabilme gibi haklardan, fiili kuvveti ne durumda olursa olsun her devlet faydalanacaktır.¹⁰⁴

Pazarcı’ya göre, uluslararası hukuk anlamında “egemenlik” ve “bağımsızlık” kavramları genelde aynı şey olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁵ Sahiden de eşitlik bir anlamda, uluslararası hukuk sisteminde devletlerin karşılıklı bağımsız aktörler olarak ilişki kurabilmesi manasına gelmektedir. Bu ilişki kurabilme kapasitesi de bağımsızlıkla belirlenmektedir.¹⁰⁶ Zaten uluslararası kararlarda da iki kavram arasında pek ayrım yapılmadığı bilinmektedir. Palmas Adası Davası’na ilişkin 04.04.1928 tarihli hakem kararında: “*Devletler arasındaki ilişkilerde egemenlik bağımsızlığı belirtmektedir.*”¹⁰⁷ ifadeleri yer almaktadır.¹⁰⁸ Gündüz’e göre bir devletin egemenliğinin uluslararası hukuk çerçevesinde sahip olduğu bağımsızlığı, yani dış

¹⁰¹ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 11. Baskı (Ankara: Turhan Kitabevi, 2012), s. 140.

¹⁰² Pazarcı, s. 150.

¹⁰³ Yasin Öztürk, “Uluslararası Hukukta Devletlerin Egemen Eşitliği Kavramının Jus Cogens Niteliği”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 1 (2017: 37-53), s. 45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/30750/270065> [Erişim: 07.09.2024].

¹⁰⁴ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 16. Baskı (İstanbul: Beta, 2022), s. 128.

¹⁰⁵ Pazarcı, s. 149.

¹⁰⁶ Öztürk, s. 45.

¹⁰⁷ “Island of Palmas (or Miangas) (The Netherlands / The United States of America)”, Permanent Court of Arbitration. <https://pca-cpa.org/es/cases/94/> [Erişim: 07.09.2024].

¹⁰⁸ Pazarcı, s. 149.

egemenliği ve ulusal düzeyde sahip olduğu otonomisi, yani iç egemenliği olarak ele alınması gerekmektedir.¹⁰⁹ Bu bağlamda, egemenlik yetkisinin uluslararası hukuktaki görünümünün iki noktada açığa çıktığı söylenebilecektir: Devletin egemenlik yetkisini kullanmak hususunda uluslararası hukukun öngördüğü yükümlölükler dışında başka hiçbir otoriteye bağımlı olmaması ve devletin ülkesi üzerindeki egemenlik yetkisini münhasır biçimde kullanması.¹¹⁰

Devletlerin, ilerleyen bölümlerde detaylı değinileceği üzere, kara, deniz ve hava unsurlarına sahip oldukları kabul edilmektedir. Devletlerin bu unsurlar üzerinde egemenlik iddia etme ve kazanma usulleri, bu yeryüzü sahalarının hukuki statüsüne göre şekillenmiştir.¹¹¹ Bu alanlar; *res possessione*, yani bir devletin egemenliğine tabi alanlar, *res nullius*, herhangi bir devletin egemenliğine tabi olmayan, dolayısıyla iktisap edilebilir alanlar ve *res communis*, yani hiçbir devletin egemenliği altında olmayan, çünkü egemenliğe tabi olmaya uygun nitelik taşımayan alanlar olarak sıralanmaktadır.¹¹²

Doktrinde devletlerin klasik anlamda egemenlik kazanma yöntemlerinin de *occupation*/işgal, *prescription*/zaman aşımı, *conquest*/fetih, *cession*/devir, *dereliction*/terk ve *accretion*/katılma usullerinden oluştuğu kabul edilmektedir.¹¹³ Bu usullerden işgal, ancak *res nullius*, yani sahipsiz bir alanda geçerli olmakta, dünyada bu nitelikte herhangi bir alan kalmadığından uygulama olanağı bulunmamaktadır. Fetih de, uluslararası hukukta geçerli kuvvet kullanma yasağına istinaden, bugünkü hukuk sisteminde artık pek geçerli bir yöntem değildir.¹¹⁴

Günümüzde kara, hava ve deniz sahalarına bir de internetin oluşturduğu dijital alan olan “siber alan”ın eklenmesi söz konusudur. İlerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde değinileceği üzere, uluslararası metinlerde ve devletlerin deklarasyonlarında siber alan, siber uzay gibi kavramlar yer bulmaya başlamış,

¹⁰⁹ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, 5. Baskı (İstanbul: Beta, 2009), s. 255.

¹¹⁰ Pazarcı, s. 149.

¹¹¹ Gündüz, s. 255.

¹¹² Gündüz, s. 255.

¹¹³ Gündüz, s. 256.

¹¹⁴ Pazarcı, s. 146.

NATO tarafından hazırlanan Tallinn El Kılavuzu'nda¹¹⁵ hiçbir ülkenin siber uzayda egemenlik iddia edemeyeceği, devletlerin kendi sınırları içerisine düşen siber altyapı faaliyetleri üzerinde ise egemenlik hakkı kullanabileceği kabul edilmiştir.¹¹⁶

2.3. Egemenliğin Tarihsel Gelişimi

Egemenliğin anlamının tarihi esasında çok eski yüzyıllara dayanmaktadır. Yüzyıllar önce İbn Haldun, kendi dönemi için realist sayılabilir bir devlet teorisi geliştirmiştir.¹¹⁷ Geleceğin devletlerini bağımsız yargılama gücüyle tanımlayarak onları Kilise'nin ve İmparatorluk'un hâkimiyet alanı dışına çıkaran Suarez,¹¹⁸ iktidar erkini dünyevi, laik ve merkeziyetçi bir perspektifle ele alan Machiavelli gibi isimler siyasal iktidarın tekliğinin önemine değinmiştir.¹¹⁹ Hobbes da devleti önemsemiş, toplumun, kendi selameti için devlete yetki vermesi gerektiğini savunmuştur.¹²⁰ Tüm bunlarla beraber, modern devletin bir özelliği olma bağlamında egemenlik, ilk kez Fransız hukukçu Jean Bodin tarafından literatüre kazandırılmıştır.¹²¹ Tabii bundan önce, ismine egemenlik denilmemiş de olsa, bu kavramın var olduğunu ve çeşitli biçimlerde tezahür etmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim bir şekilde iktidar ilişkisinin, yöneten ve yönetilenlerin olduğu her toplumda, egemenliğin anlamını karşılamaya yakın bir erk unsuru bulunmuş olmalıdır.¹²² Bodin ise egemenliği açıkça zikretmiş ve egemenlik teorisinde "*Devlet, ailelerin ve onların ortak varlıklarının devlet tarafından*

¹¹⁵"Tallinn Manual", Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Tallinn_Manual [Erişim: 07.09.2024].

¹¹⁶ "Tallinn Manual On The International Law Applicable to Cyber Law", Nato Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, ed. Michael N. Schmitt (Cambridge University Press, 2013), s. 13.

¹¹⁷ Cemil Meriç, *Işık Doğudan Gelir*, 5. Baskı (İstanbul: İletişim, 2012), s. 275.

¹¹⁸ Akal, s. 172.

¹¹⁹ Ergin Ergül, *Genel Kamu Hukuku Dersleri: İlk Çağ'dan Günümüze Devlet Teorisi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), s. 204.

¹²⁰ Mehmet Akad, Bihterin Vural Dinçkol, Nihat Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 12. Baskı (İstanbul: Der Yayınları, 2016), s. 104.

¹²¹ Abdurrahman Saygılı, "Jean Bodin'in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 63, S. 1 (2014): 185-198, s. 187. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001744

¹²² Aybay, s. 146.

adaletle yönetimidir." şeklinde yaptığı devlet tanımıyla, egemenliği devlete hasretmiştir.¹²³

16. yüzyılda, feodal düzenin çözülüşü ve merkezileşmeye doğru ilerleyişle birlikte ortaya çıkan egemenlik kavramı, özellikle Fransa'da merkezi devletin ortaya çıkışında, Bodin'in görüşleri çerçevesinde önem kazanmıştır.¹²⁴ Bodin'in, şu an modern insan için çok anlam ifade etmiyor gibi görünse de yaptığı en önemli katkılarında biri de, yaşadığı çağlarda kral, sultan gibi kişilerle özdeşleşmiş olan iktidarın, bu kişilerin bedeninden ayrı, soyut bir varlık olarak tahayyül edilebilmesinin önünü açmış olmasıdır. Bodin'e göre egemen devlettir; kral, sultan ya da meclis ise iktidarın somutlaştığı bir devlet organıdır.¹²⁵ Kral ölse ya da değişse dahi egemenlik o kişilerin fiziksel vücudundan bağımsız olarak devam eder. Egemenlik mutlak, yüksek ve sürekli bir güçtür, fakat bu kralın hiçbir kurala bağlı olmadığı anlamına da gelmez.¹²⁶

Machiavelli, hükümdarın Tanrı ile bağıny keserek egemenlik teorisine büyük bir katkı sunmasına¹²⁷ ve diğer tüm iktidarlardan üstün, mutlak bir iktidar anlayışı ortaya koymasına rağmen, bu iktidarın sürekliliği konusuna değinmemiştir. Muhtemeldir ki Bodin'in yaptığı kritik ayırım olan iktidarı kraldan, prensten, yani kişilerden ayırarak soyut ve kurumsal bir varlık olarak ele alma yaklaşımı Machiavelli'de eksik kalmış, kuramsallaştırılamamıştır.¹²⁸ Bodin, bu eksikliği gidererek Machiavelli'nin, hiçbir kişi ya da kurumun onayını almak zorunda olmayan mutlak, tek ve bölünmez hükümdarlığını, egemenlik terimini kullanarak ve bu gücü daha soyut bir kavram olan ulus-devletle özdeşleştirerek daha dengeli, kurumsal ve sürdürülebilir bir çizgiye çekmiş, günümüzde hala etkisini sürdüren bir paradigma üretmiştir.¹²⁹

¹²³ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 195.

¹²⁴ Teziç, s. 140.

¹²⁵ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 198.

¹²⁶ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 198.

¹²⁷ Akad, Dinçkol, Bulut, s. 95.

¹²⁸ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 197.

¹²⁹ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 194.

İngiliz düşünür Hobbes da Bodin'in egemenlik teorisine eklediği "toplumsal sözleşme" kavramıyla, bir devlet yönetiminin yönetilenler tarafından meşru olarak görülmesine, bir başka deyişle rıza üretimine¹³⁰ önemli bir katkıda bulunmuştur.

Hobbes'a göre insan tabiatı bencillığe, savaşımaya, öldürmeye meyillidir. Bir yandan da acıdan kaçıp hazzı arar, dolayısıyla kendini güvende hissetmek de ister.¹³¹ Bu nedenle ilkel ve başıbozuk bir şekilde tabiat halinde kaldıkça bir gelişim gösteremeyecek, sürekli bir kaostun içinde sefil günler geçirecek, daha iyi bir hayat sürmek istese de süremeyecektir. Kısaca Hobbes, doğa durumunu, yani egemen bir gücün yokluğunu bir kaos, kargaşa ve savaş hali olarak resmetmiştir.¹³² Buna karşın insanların bir toplum ve devlet düzenine geçmesi çatışmaları azaltacak, insanlar daha iyi ve düzenli bir yaşam sahibi olabilmek, acılardan korunmak adına belli haklarından vazgeçerek, yönetim hakkını toplumsal bir sözleşmeyle devlete verecek, devlet de düzeni sağlayacak, insanların haklarını onlar adına koruyacaktır.¹³³ Dolayısıyla Hobbes'un, güvenlik ve barış adına devleti ve egemenliği savunduğu görülmektedir.¹³⁴ Hobbes ile benzer görüşleri önceden dile getiren, Suarez ve İbn Haldun gibi farklı coğrafya ve kültür havzalarından isimler de olmuştur. Suarez, kilise ve imparatorluğun prangasından kurtardığı iktidarı, her ne kadar kralın cisminden ayırtıramasa da, ülke sınırları içerisinde mutlak bir egemenlikle özdeşleştirmiştir.¹³⁵ Suarez'in siyasal iktidarı, ülke sınırları içerisinde şiddet de kullanarak düzeni, güvenliği ve huzuru sağlamakta, ülke dışını yani uluslararası alanı ise Hobbescu bir kaos ortamı olarak kabul etmekte ve savaşımaktadır.¹³⁶ İbn Haldun ise Hobbes'tan da Suarez'den de çok daha önce benzerlikler taşıyan düşünceler öne sürmüştür. İbn Haldun, insan tabiatının her ne kadar birçok iyi nitelik içerse de, diğer insanlara karşı düşmanlık ve zulmetme eğilimi de gösterdiğini, siyasal iktidarsız bir insan topluluğunun kaos ve kargaşada

¹³⁰ Ahmet Öztekin, Hülya Öztekin, "İktidarın Meşruiyeti ve Rıza Üretimi: Masallardan ve Mitlerden Kitle İletişimine Toplumsal Bilincin İnşası ", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, c. 16, S. 30 (2020): 2911-2940, s. 2914. DOI: 10.26466/opus.758822

¹³¹ Akad, Dinçkol, Bulut, s. 104.

¹³² Ahmet Öztekin, Hülya Öztekin, s. 2921.

¹³³ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 207.

¹³⁴ Akad, Dinçkol, Bulut, s. 106.

¹³⁵ Akal, s. 173.

¹³⁶ Akal, s. 173.

kalacağını düşünmektedir.¹³⁷ Bu nedenle insanların doğal olarak aralarındaki haksız saldırıları engelleyebilecek, düzenleyici ve yargılayıcı bir güce gereksinim duyduklarını, bu egemen gücün de devlet olduğunu, egemenlik olmadan devletten de söz edilemeyeceğini söylemiştir.¹³⁸ Zira İbn Haldun, devleti ve egemenliği toplumun varlık şartı olarak kabul etmektedir.¹³⁹ Düşünürün Hobbes ile en önemli farkı ise bu devletin ve egemenliğin bir toplumsal sözleşmenin çıktısı olarak belirmesi görüşünden ziyade, toplum içindeki daha güçlü ve baskın kesimin diğer kesimlere galebe çalması yoluyla tesis edildiği yönünde görüşe sahip olmasıdır.¹⁴⁰

Böylelikle Bodin'in egemenliği sistematize etmesinden önce, İbn Haldun, Machiavelli, Suarez, Hobbes gibi birçok düşünürün bir iktidar erkini tarihsel bir gereklilik olarak ele aldığı, toplumların kargaşadan sıyrılarak selamete kavuşmasını egemen bir siyasal iktidara bağladığı söylenebilir.

Antropolog Jared Diamond, yöneticilerin *“genel düzeni koruyarak ve şiddeti durdurarak sahip olunan gücü insanların mutluluğu için kullanmak”* yöntemiyle, toplum tarafından kabul edilmeyi başardıklarını, diğer bir deyişle rıza üretiminin gerçekleştiğini tespit etmektedir.¹⁴¹ Dünyanın farklı bölgelerindeki birçok yerel kabile ve toplum hakkında saha araştırmaları da yapmış olan Diamond'a göre bu husus, merkezileşmiş toplumların merkezileşmemiş toplumlara göre büyük ve değeri anlaşılmayan bir üstünlüğüdür.¹⁴²

Egemenliğin en kritik ve ayırt edici unsurunun olağanüstü durumlarda istisnalar yaratabilme kudreti olduğuna inanan Agamben,¹⁴³ biyoiktidar kavramını dile getirerek modern toplumlarda egemenliğin ortadan kaybolmadığını, aksine sıkı bir disiplin ile var olduğunu ve daha derin bir şekilde nüfuz edebildiğini

¹³⁷ Oktay Uygun, *İbni Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı* (İstanbul: On İki Levha, 2008), s. 92.

¹³⁸ Akad, Dinçkol, Bulut, s. 84.

¹³⁹ Akad, Dinçkol, Bulut, s. 85.

¹⁴⁰ Oktay Uygun, *İbni Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı*, s. 94-95.

¹⁴¹ Jared Diamond, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, 15. Baskı (Ankara: Tübitak, 2004), s. 372.

¹⁴² Diamond, s. 372.

¹⁴³ Mete Ulaş Aksoy, Kutsal İnsan: Giorgio Agamben'in Egemenlik Anlatısında Kurbansal Durum", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 22 (2016): 16-40, s. 19.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf/issue/48629/617894> [Erişim: 12.09.2024].

söyleyen Foucault¹⁴⁴, egemenliğin günümüzde ulusları, devletleri, uluslararası şirketleri hem aşan hem de tüm bu aktörleri kapsayan küresel bir ağ olarak, yaygın, gelişmiş ve karmaşık bir biçimde tezahür ettiğini iddia eden Hardt ve Negri gibi çağdaş düşünürler de egemenlik kavramına post-modern nüanslar eklemişlerdir.¹⁴⁵

2.4. Ulus Devlet Kavramı

Egemenlik kavramı, tarih sahnesine çıkmasıyla beraber “ulus”, “ulus devlet” gibi kavramları da yanında getirmiştir. Egemenlik ve ulus, adeta modern devletin ayrılmaz parçaları olarak görülmektedir.

Tarihin uzun seyri içerisinde kabileler, klanlar, kent devletleri, krallıklar, imparatorluklar gibi formlarda tezahür eden iktidar, çeşitli toplumsal evrelerden sonra, yakın çağlarda dönemsel şartların da etkisiyle ulus devlet biçiminde şekillenmeye ve örgütlenmeye başlamıştır.¹⁴⁶ Egemenlik bahsinde de değinildiği üzere, 16. yüzyıl bu hususta bir milat olarak görülmektedir. O dönem, değişen grupları, ittifakları, çatışmaları içeren bir küçük devletler ağı niteliğinde olan Avrupa, ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler, iktidar-kilise ilişkilerindeki önemli değişimler, kentleşme gibi birçok faktörün de itmesiyle merkezileşmeye doğru evrilmiş ve neticede modern/ulus devlet ortaya çıkmıştır.¹⁴⁷

Egemenliğin, bilhassa ulus devletin iktidarını tarihteki diğer iktidar tiplerinden ayırmak için kullanıldığı görülmektedir. Nitekim egemenlik modern devletlerde ulusa ait kabul edilmekte,ulusal olması, modern devletin belirgin bir özelliği olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁸ Burada, modern devletin temelini oluşturan topluluğun özelliklerinin devlete atanması da söz konusu olup, bu bağlamda bir dil

¹⁴⁴ Atilla Aydın, “Devlet Egemenliğinin Dönüşümünde Dijital Verinin Araçsal İlişkisi ve Rolü” (Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019), s. 145. <https://tinyurl.com/y7m55hxx> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁴⁵ Michael Hardt, Antonio Negri, *İmparatorluk*, çeviren Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), s. 38.

¹⁴⁶ Şerif Mardin, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1990), s. 13.

¹⁴⁷ Anthony Giddens, *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, çeviren Ülgen Yıldız Battal, 6. Baskı (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016), s. 144.

¹⁴⁸ Mehmet Çatlı, *Dijital Devlet Teorisi*, 2. Baskı (Ankara: Adalet, 2021), s. 50.

ve kültür birliği de kastedilmekte ya da kurgulanmaktadır.¹⁴⁹ Nitekim yüzyıllar boyunca birbirleriyle oldukça kısıtlı ilişkiler kuran, yer yer çatışan çok sayıda etnik ya da feodal unsurun, ortak bir aidiyet geliştirerek ulus hissiyatına kavuşmaları uzun süreçlerde gerçekleşebilmektedir.¹⁵⁰

Ernest Renan, etnisite, dil gibi özellikleri aşan “manevi bir prensip”ten bahsetmiştir.¹⁵¹ Bu prensibi geçmiş ve şimdiki zamanı temsil eden iki unsurla tanımlayan düşünür, birinci unsuru zengin bir hatıra mirasına sahip olmak, ikincisi unsuru ise şu anda beraber yaşama isteği ve geleceğe beraber miras bırakma ideali olarak tarif etmektedir. Dolayısıyla Renan’a göre ulus, temelde, ortak bir geçmişe sahip olan ve gelecekte de beraber yaşama arzusuna sahip olan insan topluluğudur.¹⁵² Bu tanım, tanıdık geleceği üzere, Türkiye’deki ulus tahayyülünü de yansıtmaktadır. Nitekim ülkemiz özelinde, Atatürk’ün “millet” anlayışının da Renan’ın çizgisine çok yakın olduğu bilinmektedir. Gözler’e göre, yapmış olduğu tarif gayet açık göstermektedir ki Atatürk, millet tanımı konusunda Renan’dan esinlenmiştir: “*Maziden kalan müşterek zafer ve yeis mirası; istikbalde gerçekleştirilecek aynı program; beraber sevinmiş olmak, beraber aynı ümitleri beslemiş olmak...*”¹⁵³

Modern devlet, önceki oluşumların çoğundan farklı olarak mülkiyetle ilişkilendirilmemektedir. Devlet, ülke üzerinde mülkiyet sahibi olmaktan ziyade, egemenlik yetkisinden kaynaklanan kamu gücüne sahip olup bu gücü kamu adına, ulus adına kullanmaktadır.¹⁵⁴ Dolayısıyla kısa şekliyle modern devlet/ulus devlet, ülke adı verilen belirli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluklarının bir egemenlik anlayışı ve hukuki bir yapı içinde bir siyasi iktidar altında örgütlenmesi olarak tanımlanabilir.¹⁵⁵

¹⁴⁹ İsmail Coşkun, *Modern Devletin Doğuşu* (İstanbul: Der Yayınları, 1997), s. 165.

¹⁵⁰ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 185.

¹⁵¹ Kemal Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 64, Kış (2001) : 108-123, s. 113. <https://www.anayasa.gen.tr/millet.htm> [Erişim: 02.09.2024].

¹⁵² Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı", s. 114.

¹⁵³ Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı", s. 115.

¹⁵⁴ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 228.

¹⁵⁵ Coşar, s. 76.

Egemenlik ve modern devlet teorisi de elbette çeşitli eleştiriler almakta, klasik egemenlik yaklaşımının günümüz koşullarına uymadığı yönünde görüşler bulunmaktadır.¹⁵⁶ Nitekim özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan uluslararası kuruluşlar, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi yapılar ve ülkelerin iç hukukundaki yasaların üzerinde yer alan uluslararası anlaşmaların klasik egemenlik anlayışını gevşettiği söylenebilir.¹⁵⁷ Keza uluslararası iletişim ve etkileşimin artması, dev teknoloji şirketleri, küreselleşme, dijitalleşme gibi 20. yüzyılın sonlarına damga vuran gelişmeler de ulus devletin mevcudiyetini tartışmaya açmıştır. İnternet teknolojisinin, egemen/resmi görüşün alternatiflerinin kendini ifade edebilmesine, farklı fikirlerin daha kolay yayılmasına yol açarak ulus devletlerin kendi sınırları içerisindeki bilgi ve haber akışı kontrolünü zayıflattığı, dolayısıyla varlığını tehdit eden bir unsur olarak değerlendirildiği görülmektedir.¹⁵⁸ Hatta internetin sınırları ortadan kaldıran küresel niteliğinin, ulus devlet ötesi kozmopolitan bir vatandaşlık konsepti yaratacağına dair, ütopyik sayılabilir öngörüler de dile getirilmektedir.¹⁵⁹ İspanyol sosyolog Manuel Castells, bilişim teknolojilerinin sınırlar ötesi küresel bir ağ toplumu yaratacağını, böylelikle toplumlar arasındaki farkların azalacağını, nihai bir demokrasinin gerçekleşeceğini öne sürmüştür.¹⁶⁰

Buna karşın, modern ulus devletin ideal bir model olduğu yönündeki görüşler de ağırlığını korumaktadır.¹⁶¹ Habermas, ulus devletin hala önemini koruduğunu, ulus devletin küresel düzeyde baskın olduğunu belirtmektedir.¹⁶² Habermas, zaten küreselliğin devamı için ulus devletlerin gerekli olduğunu da

¹⁵⁶ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, 13. Baskı (İstanbul: Beta, 2009), s. 126.

¹⁵⁷ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 2009, s. 127.

¹⁵⁸ Banu Akdenizli, "İnternet, Egemenlik ve Devlet: İnternetin Ulusal ve Uluslararası Yönetime Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme", *Global Media Journal*, c. 1, S. 2 (2011) : 31-51, s. 42. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423901836.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁵⁹ Okan Saldoğan, Çiğdem Erdem, "Küresel Dönemde Kozmopolit Vatandaşlık: Asgardia Uzak Ulusu Örneği" *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. 25, S. 3 (2023) : 1273-1298, s. 1275. DOI: 10.26745/ahbvuidfd.1325311

¹⁶⁰ Manuel Castells, *The Power of Identity, the Information Age: Economy, Society and Culture*, 2. Baskı (Oxford: Wiley-Blackwell, 1997), s. 500.

¹⁶¹ Coşkun, s. 58.

¹⁶² Jürgen Habermas, "The European Nation State. Its Achievements and Its Limitations. On the Past and Future of Sovereignty and Citizenship", *Ratio Juris*, c. 9, S. 2 (1996): 125-137, s. 125. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9337.1996.tb00231.x>

iddia etmektedir. Düşünüre göre, küreselleşmenin sürmesi klasik ulus devletlerin mevcudiyetine bağlıdır. Ulus ötesi şirketler, güçlü devlet mekanizmaları olmadan güvenliklerini sağlayamayacak, faaliyet göstermekte zorlanacak ve monopol oluşturamayacaklardır. Dolayısıyla Habermas, mevcut sistemde güçlü bir devlet yapısını küresel kapitalizmin önemli bir koşulu ve garantisi görmektedir.¹⁶³ Bir başka ifade ile küreselleşme ulus devletlerin egemenliğini azaltmamakta, küreselleşme ulus devletler aracılığı ile kurumsallaşmaktadır.¹⁶⁴

Foucault'a göre egemenlik ve modern devlet yaklaşımı, disiplin mekanizmaları üzerine bir haklar sistemi getirerek, disiplin içerisinde yer alan bileşenleri aşındırmış, kolektif bir egemenlik konsepti sayesinde vatandaşların egemenlik haklarını garanti altına almış gibi görünmesine istinaden mevcudiyetini hala korumaktadır.¹⁶⁵ Debord da, iktidarın güçlendikçe varlığını inkâr ettiğini, gücünü var olmadığı yönündeki algıdan aldığını fakat zayıflamış zannedilse de her yere yaygın görünmez bürokrasi ağırları aracılığıyla varlığını koruduğunu belirterek bu hususta Foucault ile benzer bir noktaya ulaşmaktadır.¹⁶⁶

Netice itibariyle, yukarıda da bahsedildiği üzere devlet, ulus, egemenlik gibi kavramlar adeta birbirinden ayrılmaz bir şekilde bütünün parçaları olarak algılanmaktadır. Zira Birleşmiş Milletler'in isminin de anlattığı üzere, günümüzde dünya toplumu hala milletlerden, yani uluslardan müteşekkildir.¹⁶⁷

Özetle, modernleşme sonrası günümüzde her ne kadar küreselleşme ve dijitalleşme etkisiyle ulus devletlerin varlığı tartışmaya açılabilir ve öncesine nazaran öneminin azaldığı düşünülse de, ulus devlet, ulusal güvenlik, egemenlik gibi olguların hala geçerliliğini korumakta olduğunu söyleyebiliriz. Hatta son yıllarda küreselleşme ideasının gerilemeye başladığı, milliyetçiliğin tekrar yükseldiği ve

¹⁶³ Seyfettin Aslan, "Küreselleşmenin Ulus Devletlere Etkisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25 (2009) : 289-296, s. 293. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55587> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁶⁴ Duygu Hatipoğlu Aydın, *Siber Alan ve Hukuk* (İstanbul: On İki Levha, 2022), s. 167.

¹⁶⁵ Aydın, s. 31.

¹⁶⁶ Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, çeviren Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, 12. Baskı (İstanbul: Ayrıntı, 2021), s. 90.

¹⁶⁷ Küzeci, s. 57.

ulus devletlerin mevcudiyetlerine daha sıkı sarıldıkları düşünülmektedir.¹⁶⁸ Nitekim savaşlar, uluslararası terör, kitlesel göçler, salgınlar, ülkelerin yönetimine gelen popülist liderler, nükleer tehditler gibi hususlar küresellik ve kozmopolitan vatandaşlık tezlerinin gerçekçi olamadığı, tamamen zıt bir tablo ortaya koymaktadır. Siyaset bilimci Krastev, Batı'nın küreselleşme deneyimini "*aniden kâbusa dönen bir rüya*" olarak tarif etmekte, dünyada şu an görülenin bir duraklama ya da hafif ve geçici bir engelle karşılaşma değil, tamamen tersine dönüş olduğunu iddia etmektedir.¹⁶⁹ Fukuyama'nın, Soğuk Savaş sonrasında ülkeler arasındaki sınırların anlamını yitireceği öngörüsü şu an için gerçekleşmemiş, aksine Jowitt'in yeniden çizilen sınırlar, tekrar tanımlanan kimlikler, çoğalan çatışmalar ve felç edici bir belirsizlik şeklindeki öngörüsünün, maalesef gerçeğe daha çok yaklaşan bir tahmin olarak öne çıktığı görülmektedir.¹⁷⁰

2.5. Dijital Egemenlik ve Siber Alan Kavramlarıyla İlişkisi

Egemenlik ve modern ulus devlet anlayışının, uluslararası kuruluşlar, uluslararası anlaşmalar, küreselleşme ve dijitalleşme etkisiyle gevşese de geçerliliğini koruduğuna, son yıllardaki çeşitli gerilimlerin de etkisiyle tekrar önemini arttırmaya başladığına yukarıda değinilmişti. Bununla beraber, egemenliğin, yadsınamayacak olan dijitalleşme akımıyla çeşitli dönüşümlere uğraması ve farklı çehrelere bürünmesi elbette mümkündür. Nitekim internet, hayatlarımızın her alanını derinden etkilemekte ve dönüştürmekte, sahip olduğu erişim kolaylığıyla kendisinden önceki kitle iletişim araçlarından önemli ölçüde farklılaşmaktadır.¹⁷¹ İnternet geçmiş dönemlerde 50-100 yıllık zaman dilimlerinde gerçekleşebilecek değişimleri, kırılmaları 5-10 yıla sığdırabilmektedir. Modern zamanlarda, dijital çağda yaşayan insanlar olarak geçmiş yüzyıllara ilişkin paradigmayı, o döneme özgü iletişimi, ulaşımı ve "yavaş" hayatı kavramakta

¹⁶⁸ Joachim Becker, "Governing neo-nationalism, trade unions and industrial relations: the cases of Hungary and Poland", *Transfer: European Review of Labour and Research*, c. 30, S.1 (2024): 51-65, s. 52. <https://doi.org/10.1177/10242589231221518>

¹⁶⁹ Ivan Krastev, "Çoğunlukçu Gelecekler", *Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma*, hazırlayan Heinrich Geiselberger, çevirenler Merisa Şahin-Aslı Biçen-Ahmet Nüvit Bingöl-Orhan Kılıç (İstanbul: Metis, 2017), 87-100, s. 88-89.

¹⁷⁰ Krastev, s. 91.

¹⁷¹ Işık, s. 13.

güçlük çekmemiz doğaldır. Giddens, Avrupa'da 18. yüzyıl başlarında ulaşımın, son derece gelişmiş yol sistemi olan büyük imparatorluklarda dahi, neredeyse dünya tarihinin önceki aşamaları kadar yavaş olduğuna dikkat çekmiştir. Öyle ki, Napolyon'un Roma'dan Paris'e gelebilmesi neredeyse Sezar'ın gelmesi kadar uzun sürmüştür. ABD nüfusunun yaklaşık dörtte üçünün Kennedy¹⁷² suikastını olaydan yaklaşık yarım saat sonra duyduğunu, buna karşın sadece bir yüzyıl öncesinde yine ABD'de Washington'un¹⁷³ Virginia'daki ölümünün New York'ta bir hafta sonra yayınlanabildiğini 20. yüzyılla önceki yüzyıllar arasındaki uçurumu gösteren çarpıcı bir örnek olarak veren Giddens'e göre,

*"Hiçbir şey, zamana ve mekâna özgü günlük yaşamımızın yürütülmesi ile uzak bölgelerdeki olaylar arasındaki bağlantıdan daha fazla çağımızın karakteristiği değildir."*¹⁷⁴

Günümüzde ise internet üzerinden paylaşılan bir bilgi, saniyeler içerisinde sınır tanımaksızın tüm dünyaya yayılabilmekte, bu da devletlerin klasik bilgi kontrol mekanizmalarını aşındırmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere, toplumsal hareketler, ayaklanmalar internet ve sosyal medya üzerinden çok süratli ve organize bir biçimde örgütlenebilmektedir. Keza ulusal ve uluslararası ticaret de artık büyük oranda internet üzerinde gerçekleşmekte, bu da devletlerin ticari faaliyetler üzerindeki kontrolünü, yani egemenliğini zayıflatmakta, vergi konularında zaafiyet yaratabilmektedir.¹⁷⁵ Hâl böyle iken, teknolojik yeniliklerin etkisiyle esneyerek adapte olabilen, hatta telegraf, radyo, televizyon gibi döneminin önemli teknolojik yeniliklerini ve kitle iletişim araçlarını, egemenliğini arttırmak, toplumları kontrol ve propaganda gibi amaçlarla kullanarak lehine çevirmek konusunda mahir, çeşitli biçimlerde ve araçlarda toplumsal derinliklere nüfuz etme yeteneğine sahip devlet aygıtının, egemenliğini dijital alana da kaydırması elbette şaşırtıcı olmamalıdır. Zira teknolojik buluşların evvelden beri iktidarlar tarafından

¹⁷² "John F. Kennedy", The White House. <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/john-f-kennedy/> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁷³ "George Washington", The White House. <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/george-washington/> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁷⁴ Giddens, s. 129-130.

¹⁷⁵ Işık, s. 14.

hedefleri doğrultusunda başarılı bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir.¹⁷⁶ Radyo, sinema, televizyon gibi 20. yüzyıla damga vuran kitle iletişim araçlarının devletler tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı, hatta Nazi Almanyası gibi radikal, faşist rejimler tarafından bir propaganda makinesi gibi kullanıldığı malumdur.¹⁷⁷ Althusser, haberleşmeyi, din, eğitim, hukuk, aile gibi devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak görerek haberleşme ideolojik aygıtının tüm vatandaşları basın, radyo, televizyon araçlarını kullanarak günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık ve benzeri dozlarla beslediğini söylemiştir.¹⁷⁸ Ülkemizde de kitle iletişim araçları çeşitli dönemlerde iktidarlar tarafından kullanılmıştır. Mardin, 19. yüzyılın ortasından sonra telgraf tellerinin Anadolu taşralarını ağ gibi sarmasının, hükümetin etkisinin derinlere nüfuz edebilmesine, dolayısıyla Sultan Abdülhamit'in dönemi için etkin bir denetim ve istihbarat sistemi oluşturmaya zemin teşkil ettiğini not düşmektedir.¹⁷⁹ Keza cumhuriyet döneminde de, özellikle 1960 ve 1970'li yıllarda radyo ve televizyon gerek dönem hükümetleri gerek askeri darbeler yoluyla geçici olarak yönetimde bulunan askeri cuntalar tarafından önemsenmiş ve etkili bir propaganda aracı olarak işletilmiştir.¹⁸⁰

Floridi, özellikle veri ve büyük teknoloji şirketleri ekseninde ele aldığı egemenlik meselesinde, dijital çağın egemenlik hakkında tekrar düşünmeye zorladığını, klasik egemenliğin hala geçerli olsa da yeterli olmadığını, bu nedenle elverişli hukuki araçlarla demokratik denetim biçimlerine de sahip bir dijital egemenlik anlayışına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.¹⁸¹

¹⁷⁶ Richard Hill, "Internet Governance: The Last Gasp of Colonialism, or Imperialism by Other Means?", *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber (Springer, 2014), 79-95, s. 79.

¹⁷⁷ Leonard W. Doob, "Goebbels'in Propaganda İlkeleri", çeviren Ünsal Oskay, 337-366, s. 346. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37117> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁷⁸ Sinan Baran, "Medya Emperyalizmine Althusser'in Haberleşme Dia'sı Bağlamından Bakmak: Reuters, Ap, Upı, Afp ve Tass Üzerine Bir İnceleme", *Mecmua*, S. 10 (2020): 395-415, s. 400. <https://doi.org/10.32579/mecmua.783672>

¹⁷⁹ Şerif Mardin, s. 53.

¹⁸⁰ Bahar İzmir, "Türk Siyasetinde Yeni Bir Propaganda Aracı: 1970'li Yıllarda Televizyonun Politizasyonu", *History Studies*, c. 15, Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı (2023): 217-235, s. 220. <https://doi.org/10.9737/historystudies.1352087>

¹⁸¹ Luciano Floridi, "The Fight for Digital Sovereignty: What It Is, and Why It Matters, Especially for the EU", *Philos. Technol.*, c. 33, S. 3 (2020) : 369-378, s. 372. <https://doi.org/10.1007/s13347-020-00423-6>

Bu bağlamda, devletlerin interneti regüle etme girişimlerinin, çalışmanın ilerleyen kısımlarında değinileceği üzere, artarak devam ettiği görülmektedir. Tabi internetin merkeziyetsiz doğası, küresel özelliği, kolay erişilebilirliği, paket anahtarlama sistemine dayanan teknik altyapısı gibi hususlar interneti önceki kitle iletişim araçlarından önemli ölçüde farklı kılmakta, kontrol edilebilmesini de zorlaştırmaktadır.¹⁸² Nitekim internet, kendinden önceki büyük kitle iletişim araçlarının özelliklerini adeta kendisinde birleştirmiştir. İnternet üzerinden ulusal ve küresel haberlere ulaşılmakta, gazete okunmakta, radyo dinlenmekte, televizyon izlenmekte, sesli ve görüntülü görüşmeler yapılabilmektedir. Ayrıca internet teknolojisi, daha önceki hiçbir teknolojiye görülmemiş seviyede yüksek ve geniş bir etkileşim ortamı sunmaktadır.¹⁸³ Tüm bunlar, interneti önceki teknolojiler ve kitle iletişim araçlarından ayıran, daha kuvvetli, etkili ve kontrolü daha güç bir fenomen kılmaktadır.

Bu heyecan verici fenomen, özellikle 1990'lı yılların başlarında internetin yeni bir ülke, özerk bir evren, sınırların ve farklı ulusal kimliklerin olmadığı bir ağ, özgür bir "siber alan" teşkil edeceği gibi iyimser ve iddialı düşüncelerin yeşermesini sağlamıştır. Negroponte, siber alanda büyüyen çocukların milliyetçilik kavramının ne olduğundan dahi haberdar olmayacağını iddia etmiştir.¹⁸⁴ İnternetin geliştiricilerinden David D. Clark, bir konferansta "*Reddediyoruz: Kralları, başkanları ve oylamayı. İnanıyoruz: Yaklaşık oydaşmaya ve çalışan koda*" şeklinde, sonraları bilgisayar ve teknoloji dünyasında slogan haline gelen sözler söylemiştir.¹⁸⁵ Amerikalı yazar ve politik aktivist John Perry Barlow tarafından 1996 yılında siber alanın bağımsızlığını ilan eden bir manifesto yayınlanmıştır. "*Siberalanın Bağımsızlık Bildirisi*" olarak bilinen bu protest metnin, 1990'lar internet ütopyacılarının

¹⁸² Işık, s. 13.

¹⁸³ Küzeci, s. 105.

¹⁸⁴ "What the Internet cannot do", The Economist, 17.08.2000.
<https://www.economist.com/leaders/2000/08/17/what-the-internet-cannot-do>[Erişim: 12.09.2024].

¹⁸⁵ "Pioneers of the Internet", Swarthmore College.
<https://www.swarthmore.edu/bulletin/archive/fall-2015-issue-i-cxiii/pioneers-internet.html>
[Erişim: 12.09.2024].

heyecanını ve inancını göstermek bakımından taşıdığı kıymete istinaden bazı kısımlarına yer vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz:

“Endüstriyel dünyanın hükümetleri, etten ve çelikten yapılmış bitkin devler! Ben Siberalan’dan, aklın yeni evinden geliyorum. Geleceğin namına, geçmişte kalan sizlerden bizi rahat bırakmanızı istiyorum. Aramıza hoş gelmediniz. Bir araya geldiğimiz bu yerde sizin egemenliğiniz yok.

Seçilmiş hükümetimiz yok, seçmemiz de olası değil; dolayısıyla size özgürlüğün sözünden büyük olmayan bir otorite ile sesleniyorum. İnşa ettiğimiz küresel sosyal alanın, bize dayatmaya çalıştığınız despotluktan doğal bağımsızlığını ilan ediyorum. Bizi yönetmek için hiçbir manevi hakkınız olmadığı gibi, bizi gerçekten korkutabilecek zorlama gücünüz de yok.

.....

Siberalan, iletişimimiz ağındaki dalgalar gibi sıralanan işlemlerden, ilişkilerden ve düşüncenin kendisinden oluşur. Bizimki hem yerde hem hiçbir yerde olmayan bir dünyadır, ancak bu bedenlerin yaşadığı yer değildir.

İrk, ekonomik ya da askeri güç veya doğum yeri nedeniyle ayrıcalıklar ya da önyargılar bulunmaksızın herkesin dahil olabileceği bir dünya yaratıyoruz.”¹⁸⁶

Şiirsel bir dille kaleme almış bu romantik metnin, siber alanı betimleyen “hem her yerde hem hiçbir yerde” gibi ifadelerle, mistik tınılar dahi taşıdığını söyleyebiliriz. Metindeki fikirler elbette kötü düşünceler değildir, hatta kanımızca gerçek olamayacak kadar güzel düşüncelerdir. Bu nedenle de her ütopya gibi hayatın realitesine çarpması kuvvetle muhtemeldir. Kısmen böyle de olmuş, son yıllardaki çeşitli gelişmeler, bağımsız siber alanı savunan internet ütopycıları akımını iyice gerileterek marjinalize etmiştir.

¹⁸⁶ John Perry Barlow, “A Declaration of the Independence of Cyberspace”, Duke Law, 1996. <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1337&context=dltr> [Erişim: 12.09.2024].

3. SİBER ALAN

3.1. Siber Alan Kavramı

Siber alan terimi, “sibernetik” ve “alan” kelimelerinin birleşiminden ibaret olup, ilk kez Amerikalı bilim kurgu yazarı William Gibson’un “Neuromancer”¹⁸⁷ isimli romanında kullanılmıştır.¹⁸⁸

Cambridge Dictionary siber alanı, “insanlarla tanışılabilen, herhangi bir konuda bilgi edinilebilen, sınırları olmayan, hayali/düşünsel bir alan” olarak tanımlamaktadır.¹⁸⁹ *Britannica*’da siber alan, “Bilgisayar, telefon gibi cihazlar, sunucular, yönlendiriciler ve internet altyapısının diğer bileşenleri arasındaki bağlantılarla oluşturulan, sanal dünya olarak görülen uzay” olarak tarif edilmektedir.¹⁹⁰ Türk Dil Kurumu’nun sözlüğüne henüz siber alan terimi girmemiş olsa da, “siber âlem” terimi yer almakta olup bu kavram “genel ağ” olarak tanımlanmıştır.¹⁹¹

Sözlük tanımlarının dışında, uluslararası düzlemde, çeşitli resmi kurumların belgelerinde de siber alan tanımlamaları ve düzenlemeleri görülmektedir. Birleşmiş Milletler, 1998 yılında Rusya tarafından genel kurula karar taslağı sunulmasıyla beraber siber uzay hususunda çalışmalara başlamıştır.¹⁹² Bu alanda önemli bir dönüm noktasının Tallinn siber saldırıları olduğu söylenebilir. 2007 yılında Estonya hükümetinin, 1947 yılında Sovyet ordusunun Nazi işgalini sonlandırmasını temsilen ülke başkenti Tallinn’de yer alan Bronz Asker özgürlük anıtını mezarlık bölgesine taşıma kararı sonrasında Estonya, 3 hafta boyunca Rusya kaynaklı siber

¹⁸⁷ “Neuromancer”, Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Neuromancer> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁸⁸ Küzeci, s. 359.

¹⁸⁹ “Siber Alan”, Cambridge Dictionary.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cyberspace> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁹⁰ “Siber Alan”, Britannica. <https://www.britannica.com/topic/cyberspace> [Erişim: 05.07.2024].

¹⁹¹ “Siber Alan”, Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁹² Aydın, s. 141.

saldırlara maruz kalmış,¹⁹³ NATO üyesi bir devlet olan Estonya'nın uğradığı bu saldırı sonrasında uluslararası camianın siber güvenlik, siber alan gibi konulara olan ilgisi artmıştır. Bunun sonucu olarak 2013 yılında, aralarında NATO'nun da bulunduğu birçok ulusal ve uluslararası temsilcinin katılımıyla barış zamanında ve askeri operasyon dönemlerinde siber uzaya ve kuvvet kullanımına yönelik uluslararası hukukun belirlenmesi için "Tallinn El Kılavuzu" yayınlanmıştır.¹⁹⁴ Kılavuza göre hiçbir devlet siber uzay üzerinde egemenlik hakkı iddiasında bulunamayacak, egemenlik hakkı bulunan bölgeler üzerindeki altyapılar ile ilgili faaliyetlere ilişkin ise egemenlik haklarını kullanabilecektir.¹⁹⁵ Kılavuzun 1 numaralı kuralına göre, her devlet kendi egemenlik alanı içindeki kendi siber altyapısı ve faaliyetleri üzerinde kontrol yetkisine sahiptir.¹⁹⁶ Kılavuzda siber alanın da sınırlarının çizilmeye çalışıldığı görülmekte olup siber alanın, her ülkenin bilişim altyapısının bulunduğu kara bölgesi, iç sular, karasuları, takımda suları ve ulusal hava sahası olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁷ Tallinn Kılavuzu, kuvvet kullanımına karar verilmesinde ise, kılavuzun editörlüğünü yapan NATO Siber Savunma Merkezi üyesi Profesör Michael N. Schmitt tarafından sunulan kriterlerin değerlendirilmesini tavsiye etmektedir. Bu kriterler sınırlı sayı ilkesi gözetilmeden, somut olaylara göre göz önünde bulundurulmak üzere belirlenmiştir. Schmitt kriterleri; sonuçların ağırlığı, sonuçların ortaya çıkma hızı, siber operasyon ile sonuçlar arasındaki illiyet bağı, hedeflenen sistemlere yayılma düzeyi, etkilerin ölçülebilirliği, siber saldırının askeri nitelikte olup olmadığı, devletlerin olaya ne derece müdahil olduğu ve eylemlerin uluslararası hukukla açıkça yasaklanıp yasaklanmadığı olarak sıralanmaktadır.¹⁹⁸ Netice itibariyle siber operasyonun kuvvet kullanımı olup olmadığı, eğer öyleyse silahlı saldırı düzeyine ulaşp

¹⁹³ "How a cyber attack transformed Estonia", BBC, 27.04.2017. <https://www.bbc.com/news/39655415> [Erişim: 12.09.2024].

¹⁹⁴ "Tallinn Manual", Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Tallinn_Manual[Erişim: 12.09.2024].

¹⁹⁵ "Tallinn Manual On The International Law Applicable to Cyber Law", s. 13.

¹⁹⁶ "Tallinn Manual On The International Law Applicable to Cyber Law", s. 15.

¹⁹⁷ "Tallinn Manual On The International Law Applicable to Cyber Law", s. 16.

¹⁹⁸ Cemre Çise Kadioğlu Kumtepe, "Siber Uzayda Kuvvet Kullanma Yasağı ve Yasağın İstisnalarının Geçerliliğinin Tallinn Rehberi Kapsamında Değerlendirilmesi", *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 53 (2022): 21-40, s. 31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tyir/issue/74201/1075341> [Erişim: 04.09.2024].

ulaşmadığının belirlenmesi bağlamında çeşitli yaklaşımlar getirilmiştir. Bu yaklaşımlardan herhangi birinin benimsenmesi her durumda doğru sonucu vermeyebilecek, siber operasyonları toptancı bir yaklaşımla ele almaktan ziyade, somut olayın özelliklerine göre değerlendirme yapılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.¹⁹⁹ Ancak Tallinn Kılavuzu çeşitli yaklaşımları mevcut uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde harmanlayarak belirli kriterlere ulaşan önemli bir rehber olmuştur.²⁰⁰ Bu kılavuz, devletler için bağlayıcı olmamakla beraber yol gösterici nitelikte olup, önem ihtiva etmektedir. Nitekim bu tip uluslararası metinlerin bağlayıcılık taşımasa da, “yumuşak hukuk” belgesi olarak sonraki hukuki düzenlemelere ve yüksek mahkeme kararlarına referans olabildiği, böylelikle zamanla yerleşik hâle gelebildiği bilinmektedir.²⁰¹

Kılavuz, 2017 yılında genişletilmiş haliyle, yine Profesör Michael N. Schmitt editörlüğünde “Tallinn 2.0” olarak yayımlanmıştır.²⁰² Tallinn 2.0, büyük oranda ilk kılavuzun benzeri olmakla beraber, birtakım hususların daha fazla netleştirildiği, kılavuzun silahlı çatışma boyutunda olmayan siber faaliyetleri de kapsayacak biçimde genişletildiği görülmektedir.²⁰³ Ayrıca, ilk kılavuzun hazırlanması sürecinde daha çok Batılı uluslararası hukuk uzmanları yer almışken, gelen eleştiriler üzerine ikinci kılavuz için oluşturulan uluslararası uzman grubu hem bölge hem de uzmanlık alanı bakımından daha geniş ve çeşitlilik içeren bir yelpaze olarak teşekkül etmiştir. Bu grupta; Çin, Tayland, Japonya, Belarus gibi bölgelerden üyeler ve insan hakları, uzay hukuku, uluslararası telekomünikasyon hukuku gibi çeşitli alanlardan uzmanlar yer almıştır.²⁰⁴ Sonraki dönemde, “Tallinn Kılavuzu 3.0” olarak bilinen bir güncelleme süreci daha başlatılmış olup, 2021 yılında başlayan projenin 5 yıl sürmesi planlanmaktadır. Projenin, mevcut içeriği güncel

¹⁹⁹ Kadioğlu Kumtepe, s. 32.

²⁰⁰ Kadioğlu Kumtepe, s. 32.

²⁰¹ Gelbstein, Kurbalija, s. 72.

²⁰² “Tallinn Manual 2.0 Paves the Way for State Action in Cyber Space”, CCDOE.

<https://ccdcoe.org/news/2017/tallinn-manual-2-0-paves-the-way-for-state-action-in-cyber-space/> [Erişim: 19.10.2024].

²⁰³ Kadioğlu Kumtepe, s. 23.

²⁰⁴ Eric Talbot Jensen, “The Tallinn Manual 2.0: Highlights and Insights”, *Georgetown Journal of International Law*, c. 48 (2017): 735-778, s. 737. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2932110 [Erişim: 19.10.2024].

gelişmeler ışığında revize etmeyi ve siber alandaki devlet faaliyetleriyle ilgili ortaya çıkan problemlere ilişkin tartışmalar başlatmayı amaçladığı bilinmektedir.²⁰⁵

Amerika Savunma Bakanlığı siber alana “*İnternet, telekomünikasyon ağları, bilgisayar sistemleri, gömülü işleyiciler ve denetçiler de dâhil olmak üzere, enformasyon teknolojisi altyapısının bağımsız ağlarını içeren enformasyon ortamının yer aldığı küresel alan*” olarak vurgu yapmıştır.²⁰⁶

Almanya’nın da siber güvenliğin sağlanmasına ve devletin dijital egemenliğinin arttırılmasına yönelik çalışmaları ve siyasi projeleri desteklediği bilinmektedir.²⁰⁷ AB’nin özellikle büyük dijital platformlara ve ABD ya da Çin merkezli teknoloji devlerine karşı, üye ülke vatandaşlarının verilerini korumaya ve AB teknoloji şirketlerinin etkinliğini arttırmaya yönelik dijital egemenlik hamleleri yaptığı görülmektedir.²⁰⁸ Fransa ve Almanya’nın öncülüğünde, 2019 yılında “*Gaia-X*” isimli bulut hizmet projesi duyurulmuştur. Proje, Avrupa’daki bulut hizmet sağlayıcılarını belli standartlarla birbirine entegre ederek desteklemeyi ve ABD merkezli bulut depolama hizmeti sağlayıcılarına ciddi bir alternatif oluşturabilmeyi, böylelikle veri egemenliği sağlamayı amaçlamaktadır.²⁰⁹ AB Komisyon Başkanı Ursule von der Leyen, 2020 yılında yaptığı açıklamada, belli alanlarda teknolojik hâkimiyet elde etmenin AB için politik bir öncelik olduğunu ifade etmiştir.²¹⁰

AB üyesi birçok devlet de son yıllarda açıkça “siber uzay”a değinen, uluslararası hukuk kurallarının siber uzayda da uygulanması gerektiğini,

²⁰⁵ “The Tallinn Manual”, CCDCOE. <https://ccdcoe.org/research/tallinn-manual/> [Erişim: 19.10.2024].

²⁰⁶ “DOD Dictionary of Military and Associated Terms”, U.S. Department of Defense, 2017, s. 60. <https://www.tradoc.army.mil/wp-content/uploads/2020/10/AD1029823-DOD-Dictionary-of-Military-and-Associated-Terms-2017.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

²⁰⁷ “ENISA Threat Landscape Report 2016”, European Union Agency For Network and Information Security, 2017. <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-report-2016> [Erişim: 12.09.2024].

²⁰⁸ Işık, s. 27.

²⁰⁹ Işık, s. 14.

²¹⁰ Ursula von der Leyen, “Shaping Europe's digital future: op-ed by Ursula von der Leyen, President of the European Commission”, European Commission, 2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ac_20_260 [Erişim: 12.09.2024].

egemenlik konseptinin siber uzayda da geçerli olduğunu deklare eden pozisyon belgeleri yayınlamaktadır. Avusturya hükümeti,

“Avusturya, uluslararası hukuka ve hukukun üstünlüğüne siber bağlamda ve dışında bağlıdır. Bu nedenle, Avusturya, uluslararası hukukun siber faaliyetlere bütünüyle uygulandığı görüşündedir. Gerçekten de, tüm BM üye devletleri, uluslararası hukukun ve özellikle Birleşmiş Milletler Şartı'nın siber faaliyetlere uygulandığı konusunda oybirliğiyle hemfikir olmuştur. Bu nedenle, Avusturya, şu an için uluslararası siber faaliyetlerle ilgili yeni bir yasal olarak bağlayıcı araç geliştirilmesine ihtiyaç duymamaktadır. Bununla birlikte, gelecekteki teknolojik gelişmeler, siber faaliyetlere uluslararası hukukun uygulanmasına ilişkin daha fazla açıklama gerektirebilir.”

ifadeleri ile duruşunu belirtmiştir.²¹¹

İtalya hükümeti pozisyon belgesinde,

“İtalya, egemenlik ilkesinin siber uzayda da geçerli olduğunu ve bir devletin başka bir devletin topraklarında izinsiz siber operasyonlar yürütemeyeceğini savunur. Egemenlik ihlallerine yönelik tepkiler, her durumun doğası ve sonuçlarına göre değerlendirilmelidir.”

ifadelerine yer vererek siber alanda egemenlik ilkesini vurgulamıştır.²¹²

İrlanda hükümeti,

“Devlet egemenliği, devletlerin siber uzayla ilgili faaliyetlerinde ve kendi topraklarındaki bilgi ve iletişim teknolojisi altyapıları üzerindeki yetkilerinde geçerlidir. Egemenlik, bir devletin kendi topraklarındaki siber faaliyetlere ilişkin düzenleme, yargılama ve uygulama yetkisini içerir.”

²¹¹ “Position Paper of the Republic of Austria: Cyber Activities and International Law”, Nisan 2024, s. 3. <https://tinyurl.com/5fkfr7w> [Erişim: 04.09.2024].

²¹² “Italian Position Paper on ‘International Law and Cyberspace’”, Eylül 2021, s. 3. https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2021/11/italian_position_paper_on_international_law_and_cyberspace.pdf [Erişim: 04.09.2024].

ifadeleri ile pozisyon belgesinde egemenliğe vurgu yapan bir başka devlet olmuştur.²¹³

Rusya, Çin, Özbekistan, Tacikistan gibi ülkelerin de ulusal güvenlik gerekçesiyle siber alanda egemenlik söylemini yükselttiği bilinmektedir. 2012 yılında Dubai’de düzenlenen Dünya Uluslararası Telekomünikasyon Konferansı’nda (WCIT) kamu yararı ve güvenlik nedenleriyle internet üzerindeki kontrolün ulusal hükümetlerin yetkisi dâhilinde kalması ve internet ortamındaki faaliyetlerin belli bir ölçüde hükümetler tarafından düzenlenmesi gerektiği yönünde yaklaşımlar öne çıkmıştır.²¹⁴

Türkiye’de de, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından hazırlanan 2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı’nda siber uzay, *“Doğrudan ya da dolaylı olarak internete, elektronik haberleşme ve bilgisayar ağlarına bağlı olan tüm sistem ve hizmetler”* olarak tanımlanmıştır.²¹⁵ Siber alan ya da siber uzay kavramının, Türkiye’de siber vatana dönüşmüş bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesindeki Kalkınma Ajansları, siber güvenlik uzmanı yetiştirmek amacıyla “Siber Vatan Programı” adı altında eğitimler vermekte,²¹⁶ Ticaret Odaları tarafından, Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlık temsilcilerinin de katılımıyla “Siber Vatan ve Savunma Ulusal Çalıştayı” isimli çalışmalar düzenlenmektedir.²¹⁷ 2013 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde “Siber

²¹³ “Position Paper on the Application of International Law In Cyberspace”, Temmuz 2023, s. 1. <https://www.dfa.ie/media/dfa/ourrolepolicies/internationallaw/Ireland---National-Position-Paper.pdf> [Erişim: 04.09.2024].

²¹⁴ Rolf H. Weber, “Visions of Political Power: Treaty Making and Multistakeholder Understanding”, *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber, (Springer, 2014), 95-115, s. 98.

²¹⁵ “Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı”, T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2020, s. 10. <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/strateji-eylem-planlari/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ve-eylem-plan-2020-2023.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

²¹⁶ “Siber vatan'ın koruyucuları sertifikalarını aldı”, Anadolu Ajansı, 29.07.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/siber-vatanin-koruyucuları-sertifikalarını-aldı/2648342> [Erişim: 12.09.2024].

²¹⁷ “Siber Vatan ve Savunma Ulusal Çalıştayı Ato'da Yapıldı”, Ankara Ticaret Odası. https://www.atonet.org.tr/IcerikDetay/23657_siber-vatan-ve-savunma-ulusal-calistayi-ato-da-yapildi [Erişim: 12.09.2024].

Savunma Komutanlığı” kurulmuştur.²¹⁸ Yine, Siber Savunma Merkezi Projesi (SİSAMER) olarak isimlendirilen, Türk Silahlı Kuvvetleri’ne (TSK) ait sistemlerin siber güvenliğini en üst düzeye çıkarmak ve siber tehlikelere karşı kabiliyetlerini artırmak amaçlarıyla yürütüldüğü belirtilen projenin de ikinci fazında olduğu resmi makamlarca 2023 yılında duyurulmuştur. Proje kapsamında, siber güvenlik altyapı ve sistemlerinin milli olarak geliştirilmesi, TSK tarafından yürütülen siber savunma faaliyetlerinin tek bir noktadan koordine edilebilmesi, Türkiye çapında veri akışı, siber takip, dijital istihbarat analizlerinin gerçekleştirebilmesi gibi hedefler sıralanmıştır.²¹⁹

Kısaca, internet ütopyacılarının umduklarının aksine, devletlerin internet ve siber alan/vatan konusunda hızla düzenlemeler yapmaya girişmiş oldukları görülmektedir.

3.2. Ontolojik Açıdan Siber Alan

Siber alanın niteliği, tam olarak nasıl bir mekân olduğu, gerçekten yeni ve ayrı bir evren olup olmadığı, tamamen yeni bir hukuku mu gerektirdiği gibi sorular da tartışılabilir konulardır. Az yukarıda aktarılan tanımlardan da görüldüğü üzere “siber alan” ve “internet” ilişkisi çok yakın olup, bu durum siber alan ve internetin sık sık aynı anlamda, birbirinin yerine kullanılmasına da sebep olabilmektedir.²²⁰

Siber alanı yeni ve farklı bir evren olarak tasavvur edenler olsa da bunun biraz abartılı bir romantizm, hatta belki de bir “kaçış edebiyatı”²²¹ mahsulü olduğu kanaatindeyiz. Siber alan ve siber alana izin veren teknik alt yapı fiziksel dünyadan çok da ayrı ve bağışık olmadığı gibi, siber alanda faaliyet gösteren insan da zaten fiziksel dünyadadır. Baz istasyonları, bilgisayarlar, sunucular, modemler ve daha

²¹⁸ “Türk ordusunun yeni konsepti: Siber savunma”, Habertürk, 02.03.2015. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1048546-turk-ordusunun-yeni-konsepti-siber-savunma> [Erişim: 12.09.2024].

²¹⁹ Berker Bozoklu, “TSK Siber Savunma Merkezi (SİSAMER) Projesi”, Mavi Vatan, 08.07.2023. <https://mavivatan.net/tsk-siber-savunma-merkezi-sisamer-projesi/> [Erişim: 12.09.2024].

²²⁰ Küzeci, s. 361.

²²¹ “Escapist Fiction”, Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Escapist_fiction [Erişim: 12.09.2024].

birçok donanım, fiziksel bir şekilde, maddi olarak dünyadadır. Siber alanda gezen internet kullanıcıları da, bir yandan dünyada fiziksel bir alan kaplamaktadır. Bilgisayar başında internetten iş yaparken bir ülkede, şehirde, bir odada ya da masada oturmaktayız. Bir yandan fiziksel dünyada yolda yürürken ya da yatağımızda uzanırken akıllı telefonlarımızla internette gezinmekteyiz. Dolayısıyla siber alan olarak tanımlanan ağın, dünyaya bağımlı ve bir nevi dünya tabanlı bir alan olduğu, “spiritüel” bir boyut ya da metafizik bir âlem olmadığı açıktır. Mesela odasındaki bilgisayardan çevrimiçi bir oyuna dâhil olan, oyunda bambaşka evrenlerde bambaşka karakterler olarak gezen bir çocuk, aynı anda hem dijital dünyada gezen hem de fiziksel olarak odasında oturan çocuk iken, evindeki elektrikler kesildiği an oyundan, dijital dünyadan kopacak, sadece odasında oturan çocuk olarak kalacaktır. Bir yandan oyun karakteri olarak kimliğinin ve buna ilişkin verilerin dijital dünyada hala gezdiği doğrudur, fakat o dijital dünya da fiziki dünyadaki cihazlara bağlıdır.

Daha temele inilirse, internet bağlantısını sağlayan kablolar, denizlerin ve okyanusların altına döşenmiştir.²²² Dolayısıyla internet ve siber alan, tabiri caizse fiziksel dünyaya göbekten bağlıdır. Bu nedenle öncelikle, siber alanda eşitlikçi, adil bir ütöpik evren kurulup kurulamayacağını, orada boy gösterecek karakterlerin de insan olması ve insan tabiatının türlü zaatlardan müteşekkil olmasına istinaden böyle bir evrenin olasılığını tartışmaya gelmeden, henüz teknik aşamada, dünyadan soyutlanmış bir siber alanın fiziken imkânsızlığını tespit etmek gerekmektedir.

Tabii burada çalışmamızın kapsamının da itibariyle meseleleri nesnel kriterler ile, pozitivist bir perspektiften ele almak zorunluluğuna istinaden bu tespiti yapmış bulunuyoruz. Burada fiziki varlık ile; ölçülebilir, elle tutulabilir cisimler/birimler kastedilmektedir. Dijital veri olarak siber alanda bir şeyler varsa da, somut durumda fiziksel dünyadaki donanımsal alt yapının çıktısı olarak var

²²² Tuba Sarıgül, “Fiber Optik Kablolar Okyanus Tabanına Nasıl Döşeniyor?”, Tübitak, 18.08.2020. <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/fiber-optik-kablolar-okyanus-tabanina-nasil-doseniyor> [Erişim: 12.09.2024].

olabilmektedir. Yoksa, Platon'un mağara alegorisine²²³ atıfla, fiziksel dünya dahi ontolojik açıdan gölge hükmünde görülebilir. Bu idealist perspektiften bakılsa dahi, siber alanın, idealar âleminin gölgesi olan fiziksel dünyanın gölgesi, dolayısıyla ancak gölgenin gölgesi olarak değerlendirilebileceği kanaatindeyiz. Yani popüler tabirle içinde yaşadığımız fiziksel evren bir "simülasyon" ise dâhi,²²⁴ siber alan da ancak simülasyon içinde bir simülasyon gibidir.

Siber alanın fiziki dünyayla olan organik bağı, siber alan-gerçek alan arasındaki ayrımın keskinliğini de zayıflatmakta, yumuşatmakta, alanları iç içe kılmaktadır. Kullanıcıların, insanların bedenini burada bırakıp ruhuyla siber alanda gezmesi gibi bir durum söz konusu olmadığı için, gün içinde dijital dünyada işlem yaparken, ya da dünyanın öteki ucunda yaşayan bir insanla siber alanda sohbet ederken, o an oturduğumuz yerde acıkmakta, susamakta, fiziksel dünyanın biyolojik döngüsünün içinde yaşamımızı sürdürmekteyiz. Siber alanda, sosyal medyada duyduğumuz bir söz fiziksel dünyada, normal hayatımızda moralimizi bozabilmekte, fiziksel dünyada aç oluşumuz ya da stresli bir gün geçiriyor oluşumuz, siber alanda oynadığımız oyundaki performansımızı düşürebilmektedir. Siber alanda yaşadıklarımız da fiziksel alanda yaşadıklarımız da birbirini karşılıklı olarak etkileyen ve birbirinden ayrıştırılması zor olan süreçlerdir. Bu iç içe geçmişliğin güzel bir örneği de *Pokemon Go* oyunudur.²²⁵ 2016 yılında ortaya çıkan ve bir süre dünyayı kasıp kavuran bu "arttırılmış gerçeklik" oyununda, insanlar akıllı telefonlarının GPS sistemleri²²⁶ ile entegre bir biçimde, *Pokemon* isimli sanal yaratıkları yakalamak için gerçek şehirlerde, caddelerde koşarak mücadele etmiştir.²²⁷ Yine, yukarıda toplumsal hareketler ve sosyal medya ilişkisi bağlamında örnek verilen, 2011 yılında Amerika'daki sosyal eşitsizliği ve

²²³"PLATO: The Allegory of the Cave", çeviren Shawn Eyer, Harvard Library. https://scholar.harvard.edu/files/seyer/files/plato_republic_514b-518d_allegory-of-the-cave.pdf [Erişim: 12.09.2024].

²²⁴ Nick Bostrom, "Are You Living In a Computer Simulation?", *Philosophical Quarterly*, c. 53, S. 211 (2003) : 243-255, s. 244. <https://simulation-argument.com/simulation.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

²²⁵"Pokemon Go", Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/Pok%C3%A9mon_Go [Erişim: 12.09.2024].

²²⁶ "GPS technology", Britannica. <https://www.britannica.com/technology/GPS> [Erişim: 12.09.2024].

²²⁷ Küzeci, s. 365.

şirketlerin ABD yönetimi üzerindeki nüfuzunu protesto etme amaçlı gerçekleştirilen *Occupy Wall Street* hareketi de Castells tarafından siber alan ile şehir alanını çeşitli iletişim yöntemleri ile ilişkilendiren karma bir sosyal ağ hareketi olarak tanımlanmıştır.²²⁸

Her ne kadar özellikle 1990'lı yılların başında bağımsız bir evren sloganlarıyla büyük bir heyecan getirse de interneti ve ürettiği siber alanı, dünyanın bir uzantısı olarak yorumlayanlar da bulunmaktadır. Hatta kimi düşünür ve yazarlar, siber alanın bir metafor olarak bile kullanılmasına karşıdır. Bu görüşe göre, internet bir alan ya da mekân kaplamaz, o sadece bir “ağ”dır, dolayısıyla geçmiş kitle iletişim araçlarına benzer bir şekilde tasnif edilmelidir. İnsanlar radyo dinlerken, televizyonda bir dizi izlerken ya da bir kitap okurken de kendilerini başka diyarlara seyahat ederken bulabilirler, ama bir “radyo alanı” ya da “kitap alanı” kavramının dile getirildiği ya da akademik olarak tartışıldığı yoktur.²²⁹

Bu yaklaşımın ve fiziksel koşulların, yani dünyaya sıkı sıkıya bağlı donanım/alt yapı gerçeğinin bizi götüreceği nokta siber alanı fiziki alanın salt bir uzantısı olarak görmek sonucu olabilecektir. Bunun da internete ve siber alana haksızlık etmek olacağı açıktır. Kanımızca siber alan ne herhangi bir kitle iletişim aracı ya da basit bir uzantı, ne de ütopyacıların anlam yüklediği kadar bağımsız, soyut ve üstün bir evrendir. Siber alanı, fiziki dünyayla, yani bildiğimiz dünyayla iç içe, geçişli hatta dünyaya bağlı olmakla beraber, önceki kitle iletişim araçlarından farklı, yaşantılarımızdaki birçok şeyi dönüştüren ve dönüştürmeye devam edecek olan heyecan verici bir alan olarak görmenin daha dengeli bir çizgi olduğu kanaatindeyiz.

²²⁸ Manuel Castells, *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*, 2. Baskı (Cambridge: Polity Press, 2015), s. 180. Aktaran Atilla Aydın, s. 181.

²²⁹ Mark Graham, “There Are No Rights in Cyberspace”, *Research Handbook On Human Rights and Digital Technology, Global Politics, Law and International Relations* (2019) : 24-32, s. 31. <https://doi.org/10.4337/9781785367724.00008>

3.3. Siber Alan Hukuku

Siber alana uygulanacak hukukun, etrafında çeşitli tartışmaların döndüğü bir sorunsal olduğu görülmektedir. Siber alanı bambaşka bir dünya olarak gören ütopyacıların çizgisine yakın biçimde, siber alanın özerk bir alan olmasına istinaden tamamen farklı bir hukuk uygulanması gerektiğini düşünenler vardır. David R. Johnson ve David G. Post'a göre siber alanda geçerli olan hukuk, *"fiziksel, coğrafi olarak tanımlanmış ülkelerde uygulanabilir hukukla aynı olmayacak, olamayacak ve olmamalıdır."*²³⁰ Siber alana farklı bir hukuk uygulanması gerektiğini, internetin sağladığı iletişimin korkunç hızı ve hacminin mevcut yasaları yetersiz bıraktığı argümanı ile savunan bir yaklaşım da vardır.²³¹

Bu görüşler çeşitli eleştiriler almıştır. Hukukçu Jack Goldsmith'e göre, bahsi geçen görüşe sahip yazarlar siber alanda gerçekleştirilen işlemler ile diğer uluslararası işlemlerin arasındaki farkı abartmakta, klasik hukuki araçların problem çözme kapasitelerini ve birçok farklı alana uygulanabilirliğini küçümsemektedir. Goldsmith 1998 yılında yayınlanan makalesinde kişilerin dijital dünyada gerçekleştirdikleri aktivitelerin yüz yüze ya da telefonla gerçekleştirdikleri aktivitelerden pek farkı olmadığını, dijital dünyada da sözleşmelerin kurulmakta ya da bozulmakta, düşüncelerin açıklanmakta, telif haklarının vs. ihlal edilmekte olduğunu belirtmiştir. Bu konular da zaten hali hazırda ulusal ve uluslararası hukukun konusu olarak devletler tarafından düzenlenmektedir.²³² Yine, klasik hukuku siber alan için yeterli bulan yaklaşıma göre, internet, esasında önceki telekomünikasyon teknolojilerinden çok da farklı değildir. Çok daha hızlı ve kapsamlı olmasına rağmen, bir noktada internet hâlâ kişiler arasında uzak mesafeden iletişimi içermektedir. Dolayısıyla mevcut kurallar internet için de uygulanabilecektir.²³³

²³⁰ David R. Johnson, David G. Post, "Law and Borders-The Rise of Law in Cyberspace", *Stanford Law Review*, c. 48, S. 5 (1996) : 1367-1402, s. 1402, Aktaran Küzeci, s. 389.

²³¹ Gelbstein, Kurbalija, s. 69.

²³² Jack Goldsmith, "Against Cyberanarchy", *University of Chicago Law Review*, c. 65, S. 4 (1998) : 1199-1250, s. 1202-1203-1250. Aktaran Küzeci, s. 390.

²³³ Gelbstein, Kurbalija, s. 69.

Mevcut hukukun siber alan için yeterli olduğu yönündeki yaklaşımların zamanla hem teoride hem de pratikte, politik sahada ağırlık kazandığı bilinmektedir.²³⁴ Bu husus, BM Genel Kurulu'nda, insanların çevrimdışı sahip olduğu hakların dijital ortamda da korunması gerektiğine dair oybirliğiyle alınan kararlar desteklenmiştir.²³⁵ Nitekim önceki kısımlarda değinilen Tallinn Kılavuzu'nda da, siber alanda uluslararası hukuk ilkelerinin uygulanabileceği belirtilmiş, mevcut hukuk kurallarının nasıl uyarlanabileceği yorumlanmıştır. Tallinn ilkeleri uluslararası hukukta kabul edilen birçok ilkenin kıyasen uygulanabileceğini vurgulamış, kuvvet kullanma yasağının siber alanda da cari olduğunu belirtmiştir.²³⁶ Kezâ son yıllarda Avusturya²³⁷, İsviçre²³⁸, İsveç²³⁹, İrlanda²⁴⁰, İtalya²⁴¹ gibi birçok devlet de peş peşe yayımladıkları pozisyon belgelerinde, mevcut uluslararası hukuk kurallarının siber alanda, siber faaliyetlerde de geçerli kabul edilerek aynen uygulanmaları gerektiği yönünde birbirleriyle uyumlu görüş bildirmişlerdir.

Sahiden de dijital dünyada ya da siber alanda gerçekleştirilen birçok fiil, gerçek dünyada da sonuçlar doğurmakta, bu fiillerin önemli bir kısmı genel ve özel hukuk kuralları başlıkları altında tasnif edilmektedir. Mesela internet üzerinden, sosyal medya platformları kullanılarak gerçekleştirilen ve hakaret, tehdit, cinsel taciz gibi suçları oluşturan fiiller, dijital dünyada gerçekleştirildiler diye suç olmaktan çıkmamaktadır. Hatta ülkemizde de bolca görüldüğü üzere, bazı

²³⁴ Gelbstein, Kurbalija, s. 69.

²³⁵ Roxana Radu, *Negotiating Internet Governance* (Oxford, 2019), s. 30.

²³⁶ Kadioğlu Kumtepe, s. 30.

²³⁷ "Position Paper of the Republic of Austria: Cyber Activities and International Law", Nisan 2024. <https://tinyurl.com/5fkfrr7w> [Erişim: 04.09.2024].

²³⁸ "Switzerland's position paper on the application of international law in cyberspace", Annex UN GGE 2019/2021.

https://www.eda.admin.ch/dam/eda/en/documents/aussenpolitik/voelkerrecht/20210527-Schweiz-Annex-UN-GGE-Cybersecurity-2019-2021_EN.pdf [Erişim: 04.09.2024].

²³⁹ "Position Paper on the Application of International Law in Cyberspace", Temmuz 2022. <https://www.government.se/contentassets/3c2cb6febd0e4ab0bd542f653283b140/swedens-position-paper-on-the-application-of-international-law-in-cyberspace.pdf> [Erişim: 04.09.2024].

²⁴⁰ "Position Paper on the Application of International Law In Cyberspace", Temmuz 2023. <https://www.dfa.ie/media/dfa/ourrolepolicies/internationallaw/Ireland---National-Position-Paper.pdf> [Erişim: 04.09.2024].

²⁴¹ "Italian Position Paper on 'International Law and Cyberspace'", Eylül 2021. https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2021/11/italian_position_paper_on_international_law_and_cyberspace.pdf [Erişim: 04.09.2024].

kullanıcılar sosyal medyadan başkalarına sayısız küfür, hakaret gibi fiillerde bulunabilmekte, suçun mağduru tarafından bir yasal işlem başlatıldığında bu duruma şaşırabilmektedir. Yukarıda değindiğimiz üzere gerçek dünya ve siber alan her ne kadar iç içe geçmişse de, tüm insanların zihninde bunun böyle olmadığı, bazı kesimlerin gerçek dünya ve dijital dünyayı zihninde aşılmaz duvarlarla ayırmış olduğu görülmektedir. Bu keskin ayırım da pratikte, yukarıda alıntılanan yazarlardaki gibi ütopyacı ve anarşist bir damardan kaynaklanmasa da, bilişimle çok da haşır neşir olmayan ortalama insanı, dijital dünyada gerçekleştirilen fiillerin gerçek dünyada sonuç doğurmayacağı yanılsamasına sevk edebilmektedir.

Siber alanın gerçek dünyadan ve devletlerden tamamen bağımsık, ayrı bir hukuk gerektirmemekle beraber, kendine özgü unsurlar içerdiğini ve düzenleme gerektirebileceğini düşünenler de vardır.²⁴² Hukukun toplumsal, sosyal ve teknolojik gelişmeleri geriden de olsa takip ederek uyumlanabilen dinamik bir disiplin olduğu ve dijitalleşmenin hayatlarımızdaki birçok şeyi dönüştürme kapasitesi düşünüldüğünde, mevcut mevzuatın yetmediği noktalarda düzenlemeler yapılması elbette faydalı olacaktır. Nitekim pratikteki gelişmeler de devletlerin dijital egemenlik diskuruyla siber alana yönelik düzenlemeler yaptığını göstermektedir. Bu bağlamda siber alanın, bir egemenlik sahası olarak, devletin unsurları çerçevesinde de irdelenmesi isabetli olabilir.

3.4. Devletin Unsurları Bağlamında Siber Alan

Hobbes'un egemen gücü, ya da "Leviathan"²⁴³ olan devlet, uzun yüzyıllardır toplumun, siyasetin ve hukukun tam ortasında konumlanmış bir gerçeklik olması itibariyle birçok farklı disiplinde türlü biçimlerde tanımlanmıştır. Çoğunlukla devletin varlığının gerekli ve kaçınılmaz olduğu savunulsa da, tam aksine devleti bir "şer odağı" olarak görenler de hep olmuştur. Devletin mevcudiyetini toplumların tarihteki tekâmül süreci içerisinde bir noktaya kadar

²⁴² Küzeci, s. 392.

²⁴³ Alexander Orwin, "Dawla and Leviathan: Ibn Khaldun and Hobbes in Defense of State Authority", *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, c. 3, S. 1 (2018) : 47-64, s. 55. <https://doi.org/10.36657/ihcd.2018.35>

elzem görüp, insanlığın belli bir olgunluğa eriştikten sonra silinerek kendiliğinden ortadan kalkacağını düşünenler de vardır.²⁴⁴

Platon'a göre devlet, insanların bir araya gelerek kendi hür iradeleri doğrultusunda kurduğu bir yapı değildir. Devlet, biyolojik yasalar icabı bir zorunluluk olarak kendiliğinden vücut bulmuştur.²⁴⁵

“Devlet” kelimesini, genellikle başka siyasi iktidarların otoritesine bağlı olmayan hanedanlıklar için kullanmış olduğu görülen İbn Haldun, devleti bir toplumda en üstteki siyasal otorite olarak görmekte, toplumdaki herkes üzerinde güç kullanma kapasitesine sahip olduğunu söylemektedir.²⁴⁶

Hegel, devleti, toplumun üzerinde ve mutlak bir konumda görmüş, toplumların varlığını sürdürebilmesinin, mevcut problemlerin çözülmesinin ve şartların iyileştirilmesinin devlet halinde organize olmaya bağlı olduğunu söylemiştir.²⁴⁷ Durkheim da devlet aktivitelerinin genişlemesini, toplumsal barış ve reform vadeden toplumsal bir düzenin kurulabilmesi noktasında vazgeçilmez bir unsur olarak görmüştür. Devlet adeta, eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin ortadan kaldırılmasıyla doğrudan ilgilenen, yumuşak huylu bir kurumlar dizisidir.²⁴⁸

Marx ise neredeyse tam aksini düşünmektedir. Marksist anlayışa göre devlet, sınıf karşıtlıklarının, anlaşmazlıkların bir yansıması ve sonucudur. Devlet, sınıf çatışmalarının içinde ekonomik olarak en kuvvetli olan sınıfın ele geçirdiği bir aygıt olup, bir sınıfın diğer sınıfları baskı altında tutma ve sömürme aracı olarak kullandığı bir yapıdır.²⁴⁹

²⁴⁴ Aybay, s. 23.

²⁴⁵ Mehmet Emin Ruhi, “Platon’un Devletin Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 9, S. 1-2 (2005) : 241-278, s. 251. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1862196> [Erişim: 12.09.2024].

²⁴⁶ Oktay Uygun, *İbni Haldun’un Toplum ve Devlet Kuramı*, s. 91.

²⁴⁷ Coşkun, s. 43.

²⁴⁸ Giddens, s. 74.

²⁴⁹ Coşkun, s. 46.

Weber'e göre devlet, düzenlemelerin icrasında "meşru şiddet" tekeline başarıyla yerine getiren kurumsal nitelikli siyasi bir kurumdur.²⁵⁰ Her durumda aynı anlama gelmese de devlet bir siyasal iktidar tipi olarak görülmektedir. Siyasal iktidarın ayırt edici özelliklerinin aynı zamanda devletin de özellikleri olduğu bilinmektedir; en büyük toplum ölçeğinde kurulu olması, tüm iktidarlardan üstün olması, yetkisinin konu yönünden sınırsız olması, tek olması, "kuvvet kullanma" tekeline sahip olması.²⁵¹ Devletin, fonksiyonlarını yerine getirirken "buyurgan" olması, gerekirse şiddet kullanması kaçınılmaz kabul edilmektedir.²⁵²

Sosyolojik, felsefi ve siyasi bakımdan birçok farklı tanımları olsa da, hukuksal olarak devletin, "belirli bir ülkede yerleşmiş, meşru güç kullanma yetkisiyle donatılmış egemen topluluğun oluşturduğu tüzel kişilik olarak tanımlandığı"²⁵³ bilinmektedir. Jellinek devleti bir ulusu olan, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve bir kamu gücüyle donatılmış insan topluluğu olarak tarif etmektedir.²⁵⁴

Tanilli'ye göre "Devlet, insanların toplum yaşamında başvurdukları bir yönetim biçimidir. Bir aile, bir dernek, bir sendika gibi, bir parti gibi... Böylece devlet, her şeyden önce sosyal bir gerçeklik ve her sosyal gerçeklik gibi tarihsel bir gerçekliktir."²⁵⁵ Aybay'a göre devlet, "kamu alanındaki örgütlenmelerin en üst düzeyinde yer alan, kapsayıcı bir örgüttür; ulusal hukuk düzeyinde var olan öteki örgütlerin hepsi, devletin koyduğu kurallara göre varlık kazanan, oluşan ve etkinliklerini, devletçe belirlenmiş sınırlar içinde kalarak yürütmek durumunda olan varlıklardır."²⁵⁶

Devlet kavramı hakkında farklı disiplinlerde birçok farklı tanım bulunmakta, buna ilâveten küreselleşme ve dijitalleşme ile devletin mevcudiyeti tartışılır hâle gelmiş olsa da, klasik anlamda devletin geçerliliğini koruduğu kanaatini taşımaktayız. Çalışmamızda da bu çerçevede klasik hukuk disiplindeki devlet tanımı takip edilmektedir. Hukuk disiplindeki yerleşik kanaat ise, modern devleti

²⁵⁰ Ergül, s. 58.

²⁵¹ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 9.

²⁵² Aybay, s. 27.

²⁵³ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku*, 3. Baskı (Ankara: Seçkin, 2020), s. 221.

²⁵⁴ Çatlı, s. 92.

²⁵⁵ Tanilli, s. 1.

²⁵⁶ Aybay, s. 28.

“ülke”, “insan/ulus” ve “iktidar/egemenlik” olmak üzere üç unsurla tahlil etmek yönündedir.²⁵⁷ Bu bağlamda, söz konusu unsurlardan ulus ve egemenlik unsurlarının önceki bölümlerde irdelenmiş olmasına istinaden biraz da ülke unsuruna değinmek faydalı olabilir. Nitekim siber alan, devletin unsurlarından en çok ülke unsuruyla ilişkilidir.

Ülke unsuru, bir nevi devletin fiziksel ve coğrafi sacayağıdır. Dilimizde vatan, memleket, yurt, toprak gibi kavramlarla da ifade edildiği görülen ülke, devlet yetkilerinin yer bakımından geçerli olduğu çerçeve, alan anlamını taşımaktadır.²⁵⁸ Doktrinde, devlet ve ülke birbirinden ayrılmaz kavramlar olarak görülmektedir. Öyle ki, ülkesiz bir insan topluluğu mümkünse de, ülkesiz bir devletten söz edilemeyeceği düşüncesi hâkimdir.²⁵⁹ Teziç’e göre;

*“Devletin ülke unsuru, yetkilerini kullanacağı alanı sınırlar ve ülkesiz bir devlet düşünülemez. Bir devletin ortaya çıkabilmesi için, ülkenin varlığı aynı zamanda mantıki, hem de zorunludur. Mantıkidir, çünkü belli bir arazi üzerine yerleşmemiş toplum olamaz. Zorunludur, çünkü uzun süre, bir toprağa sahip olmayan devletin, varlığını devam ettirmesi mümkün değildir.”*²⁶⁰

Ülke unsurunun içeriğinde kara, hava ve deniz gibi alt unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan kara unsurunun, genelde diğer devletlerle olan egemenlik sahasının sınırlarını belirlediği için modern devletler açısından büyük önemi haiz olduğu bilinmektedir.²⁶¹

Siber alan da, yukarıda değinildiği üzere fiziki dünyaya bağlı alt yapısıyla ülkelerin sınırlarının içerisine düşmektedir. İnternet bağlantı kabloları denizlerin altlarından geçmekte, baz istasyonları, sunucular gibi fiziksel donanımlar kara parçalarında yer almaktadır. Bununla beraber, internetle oluşan dijital alan, yine de fiziksel dünyanın salt bir uzantısından ziyade, ayrı ele alınmayı hak eden yeni bir katman olmasıyla, ülke unsurunun içinde yer alan kara, hava ve deniz alt

²⁵⁷ Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 10.

²⁵⁸ Anayurt, 2020, s. 228.

²⁵⁹ Anayurt, 2020, s. 228.

²⁶⁰ Teziç, 2009, s. 117.

²⁶¹ Çatlı, s. 106.

unsurlarının yanına eklenmesi gereken dördüncü bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, ya da diğer bir ifadeyle varsayım, siber alanın sınırlarının net bir şekilde çizilmesinin, bölüşülmesinin, her ülkeye özgülenmiş müstakil alanlar olarak dağıtılmasının basit bir mesele olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Yukarıda da değinildiği üzere siber alanın gerçek dünyayla iç içe geçmiş, flu ve karma yapısının yanında, dijital dünyanın tabiatı itibariyle kara, deniz, hava gibi sahalar kadar belirgin mekânsal ve fiziksel sınırlarının olmayışı, ayırtırmayı ya da paylaştırmayı zorlaştıracaktır. Adı üstünde, analog değil dijital bir alandan söz edilmektedir. Bu noktada, bilgisayar mühendisi Barret Lyon'un, Opte Projesi kapsamında hazırladığı ve New York Şehri Modern Sanat Müzesi'nde sergilenen temsili internet ağı haritası,²⁶² siber alanın flu ve karmaşık yapısının zihinlerde canlandırılabilmesi açısından güzel bir örnek olabilir.²⁶³

Resim 1. İnternet ağı haritası. (MoMa.org)

Görüldüğü üzere internet ve oluşturduğu siber alan, her şeyin iç içe ve bağlantılı olduğu, parselizasyonun pek mümkün görünmediği, sınırları silinmiş karmaşık bir yumak olarak görünmektedir.

²⁶² Barrett Lyon, "Mapping the Internet", 2003. <https://www.moma.org/collection/works/110263> [Erişim: 12.09.2024].

²⁶³ Küzeci, s. 424.

Ayrıca fiziksel dünyada da, hukuken hiçbir ülkenin sınırlarına dâhil sayılmayan, hiçbir devletin egemenliğine özgülenmemiş olan kara, hava ve deniz sahaları bulunmaktadır. Mesela Antarktika kıtası, uluslararası hukuk çerçevesinde devletlerin egemenliğine dâhil kabul edilmeyen bir kara parçasıdır.²⁶⁴ Keza uzay boşluğu ve açık denizler de herhangi bir devletin egemenliğine terk edilmemiş, “*res communis*”,²⁶⁵ yani ortak varlık olarak kabul edilen alanlardır.²⁶⁶ Dolayısıyla siber alanın bu kapsamda, ortak bir varlık, ortak bir alan olarak kabul edilmesi de uluslararası uzlaşma çerçevesinde pekâlâ mümkündür.

Yine de bir noktada somutlaştırma ve tasnif etme gerekliliğine istinaden, siber alan varsayımsal da olsa bir mekân olarak ele alındığında, devletin unsurlarından ülke unsuru başlığı altında kategorize etmek ve kara, hava ve deniz unsurlarına benzer bir birim olarak kurgulamak şu an için makul görünmektedir. Bu bağlamda, klasik anlamda kara, hava ve deniz olarak tasnif edilen, devletin egemenliğini yönelttiği “ülke” unsurlarına, dördüncü bir unsur olarak siber alan egemenlik sahasının da eklendiğini söyleyebiliriz.

Bu aşamada, “*Metaverse*” kavramına ve Orta Amerika’da yer alan küçük bir ada ülkesi olan Barbados’un, bir dijital egemenlik teşebbüsü olarak Metaverse’de bir elçilik açacağını duyurmasına örnek bir vaka olarak değinebiliriz. Metaverse, temelini yazar Neal Stephenson’un 1992 tarihli “*Snow Crash*”²⁶⁷ romanından alan, artırılmış gerçeklik ile sanal gerçekliğin kombinasyonundan oluşan sanal bir paylaşım alanı olarak bilinmektedir.²⁶⁸ “*Meta-universe*” kelimesinin kısaltılmışı olarak kullanılan *Metaverse*, dev sosyal medya platformu Facebook’un CEO’su Mark Zuckerberg tarafından insanların gelecekte oturdukları yerden birçok işi yapabilecekleri, dışarı çıkmadan birçok yere hologram olarak ışınlanabilecekleri,

²⁶⁴ Abdülkadir Akıl, “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İnsanlığın Ortak Mirası Olarak Antarktika”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Dergisi*, c. 16, S. 2 (2021: 339-363), s. 339. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/65658/1016799> [Erişim: 03.09.2024].

²⁶⁵ Küzeci, s. 378.

²⁶⁶ Küzeci, s. 376.

²⁶⁷ “Snow Crash”, Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Snow_Crash [Erişim: 12.09.2024].

²⁶⁸ “Enter the metaverse: the digital future Mark Zuckerberg is steering us toward”, The Guardian, 28.10.2021. <https://www.theguardian.com/technology/2021/oct/28/facebook-mark-zuckerberg-meta-metaverse> [Erişim: 12.09.2024].

sanal ve gerçek dünyanın birleşimi bir alan olarak tanımlanmış ve özellikle gündeme geldiği yıl olan 2021 yılında teknoloji dünyasında büyük bir heyecanla karşılanmıştır.²⁶⁹ Birçok şirket *Metaverse*'de görünür olma hamleleri yapmış, dijital mağazalar açmış, insanlar *Metaverse*'de arazi satın alma yarışına girmiştir.²⁷⁰ Ekonomik ve lojistik olanakları kısıtlı bir ülke olan Barbados da, fiziksel olarak 18 ülkede sahip olduğu diplomatik misyonunu 190'dan fazla ülkeye ulaştırabilmenin bir yolu olarak, *Metaverse* platformunda dijital bir büyükelçilik kuracağını duyurmuştur.²⁷¹ Hâliyle bu elçilik, uluslararası toplumca tanınan bir devlete ait olduğundan egemenlik unsuru taşıyacak, "egemen dijital toprak" olarak tanımlanmak durumunda kalacaktır.²⁷² Fakat bir yandan da aktör olarak bir devlet ya da herhangi bir kamu kuruluşu olmayan, özel bir teknoloji şirketi olan *Metaverse* platformu vardır. Veri ve güvenlikle ilgili neredeyse tüm kontrol bu şirkettedir. Ayrıca bu dijital evrene imkân veren altyapı da Barbados devletinin kontrolü dışındadır, dolayısıyla işler iyice karışmaktadır.²⁷³ *Metaverse*, ilk başlarda yarattığı heyecanı günümüz itibarıyla kaybetmiş gibi görünse de, Barbados elçilik girişimi, siber alanın hem dağınık hem de iç içe geçmiş yapısını ve karmaşıklığını, internetin farklı katmanlarını, paydaşların çokluğunu, dolayısıyla devletlerin herhangi bir kara parçasının etrafını çevirip bayrak dikerek egemenlik iddia etmekten daha grift bir durumla karşı karşıya olduklarını göstermesi bakımından iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Kısaca denilebilir ki, günümüzde devlet ve ülke, artık dijital dünyaya yani siber alana taşmaktadır. Siber alanda dijital topraklar, dijital kimlikler, dijital

²⁶⁹ "Mark Zuckerberg'in çılgın hologram fikri 5 yıla karşımızda", Cumhuriyet, 12.10.2022. <https://www.cumhuriyet.com.tr/bilim-teknoloji/mark-zuckerbergin-cilgin-hologram-fikri-5-yila-karsimizda-1991639> [Erişim: 12.09.2024].

²⁷⁰ Robert, Frank. "Metaverse real estate sales top \$500 million, and are projected to double this year", Cnbc, 01.02.2021. <https://www.cnbc.com/2022/02/01/metaverse-real-estate-sales-top-500-million-metametric-solutions-says.html> [Erişim: 12.09.2024].

²⁷¹ "Barbados, metaverse'te sanal büyükelçilik açacak ilk ülke olmaya hazırlanıyor", Duvar, 16.11.2021. <https://www.gazeteduvar.com.tr/barbados-metaversete-sanal-buyukelcilik-acacak-ilk-ulke-olmaya-hazirlaniyor-haber-1542034> [Erişim: 12.09.2024].

²⁷² Nil Dikmengil, "Siber-ulus: Dijital Egemenlik Alanı ve Barbados'un Metaverse Elçiliği", *Dünyada Birey, Toplum, Siyaset Kongresi Bildiri Kitabı* (2022) : 170-182, s. 171. <https://belgelik.isikun.edu.tr/xmlui/handle/iubelgelik/5192> [Erişim: 12.09.2024].

²⁷³ Dikmengil, s. 176.

hizmetler söz konusudur. Dahası bu alan, gerek küreselleşmenin etkisi gerek internetin yapısı dolayısıyla, devletlerin yalnız olmadığı, birçok devletten ya da istihbarat teşkilatından daha çok veriyi ellerinde depolayan devasa teknoloji şirketlerinden içerik üreticisi “*influencer*”²⁷⁴ kişilere, internetle ilgili uluslararası kuruluşlardan bireysel çalışan bilgisayar dehası “*hacker*”lara,²⁷⁵ sivil toplum kuruluşlarından internette günlük işlemlerini gerçekleştiren sade kullanıcılara, irili ufaklı birçok farklı aktör ve paydaşın yüzdüğü bir okyanustur.

²⁷⁴ “Influencer”, Merriam Webster. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/influencer> [Erişim: 12.09.2024].

²⁷⁵ “Hacker”, Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hacker> [Erişim: 12.09.2024].

4. İNTERNET YÖNETİŞİMİ

4.1. İnternet Yönetişimi Kavramı

20. yüzyılın uluslararası sözleşmeler ve konsensüsler, Avrupa Birliği gibi yapılar, küreselleşme, dijitalleşme, çok uluslu şirketler gibi olgulara sahne olmasıyla klasik egemenlik anlayışını kısmen esnettiği, özellikle küreselleşme ve dijitalleşmeyle beraber egemenliğin değişik boyutlar kazandığı görülmektedir. İnternetin getirdiği siber alan da, bu küresel ve dijital tabloya uygun olarak birçok aktör, paydaş ve değişkeni içeren karmaşık bir ekosistem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu elbette, internetin hukuktan bağımsık, başıboş bir alan olarak kalacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim 1990'lı yılların başlarında teknoloji dünyasını heyecanlandıran özgür ve otonom internet ütopyalarına olan inanç ve rağbet azalmış, devletler ve uluslararası kuruluşlar internet ve siber alanı regüle etme çalışmalarına başlamıştır. Fakat hali hazırda interneti yöneten tek bir otorite bulunmamaktadır. Zaten internetin yapısı ve çok aktörlü ekosisteminin de buna cevaz vermemesi nedeniyle “yönetim”den ziyade “yönetişim” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.²⁷⁶

Nitekim Türk Dil Kurumu da yönetim kelimesini “yönetme işi, idare” olarak tanımlarken,²⁷⁷ yönetişim kelimesini “*Resmî ve özel kuruluşlarda idari, ekonomik, politik otoritenin ortak kullanımı*” olarak tanımlamaktadır.²⁷⁸ Burada bir işteş fiil, karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. İnternetin doğası ve felsefesi de esas itibarıyla çok paydaşlı, çok sesli bir mekanizmaya uygundur.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin talebiyle 2004 yılında hazırlanan Cardoso Raporu'nda “küresel yönetişimin” artık sadece hükümetlere ait bir alan olmadığı, devlet dışı aktörlerin artan katılım ve etkisinin demokrasiyi geliştirmekte

²⁷⁶ Radu, s. 15.

²⁷⁷ “Yönetim”, Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

²⁷⁸ “Yönetişim”, Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

ve çok taraflılığı yeniden şekillendirmekte olduğu tespit edilmiş, sivil toplum da önemli bir aktör olarak zikredilmiştir.²⁷⁹

James N. Rosenau'ya göre yönetim, devletleri dışlamamakla beraber devlet dışı aktörleri de dikkate alması bakımından yönetime göre daha kapsayıcı bir terimdir.²⁸⁰

Amerikalı siyaset bilimci Finkelstein, yönetim teriminin yönetim teriminden farklılığının aşikâr olduğunu kabul etmekle beraber yönetişimin çoğu zaman etkili bir yönetim ve hiyerarşik sistem yokluğunda tercih edilen bir kelime olduğunu ifade etmektedir.²⁸¹

Uluslararası ilişkilerde yönetim teriminin yönetim ifadesine göre daha diplomatik ve yumuşak olması, otoriteyi daha az çağrıştıran pozitif bir algı taşıması gibi sebeplerle bilinçli olarak kullanıldığını düşünenler de vardır.²⁸²

“İnternet Yönetişimi” ise, özellikle 2000’li yıllarda gündeme gelmeye başladığı görülen, uluslararası arenada çeşitli şekillerde dile getirilen bir kavramdır. ICANNwiki’de internet yönetişimi, devletler, kuruluşlar, komisyonlar gibi paydaşların oluşturduğu bir grup tarafından internetin nasıl işlediğine dair norm ve prensiplerin geliştirilmesi, düzenlenmesi ve yönetilmesini içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır.²⁸³ Internet Society (ISOC), internet yönetişimini, internetin nasıl yönetildiğini etkileyen süreçler olarak ifade etmektedir.²⁸⁴ Birleşmiş

²⁷⁹ “Press Briefing By Panel on UN – Civil Society Relations”, UN, 21/06/2004.

<https://press.un.org/en/2004/cardoso062104.doc.htm> [Erişim: 12.09.2024].

²⁸⁰ James N. Rosenau, Ernst Otto Czempel, “Governance Without Government: Order and Change In World Politics”, *Cambridge University Press* (2009) : 1-30, s. 4. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511521775>

²⁸¹ Lawrence S. Finkelstein, “What is Global Governance”, *Global Governance*, S. 1 (1995) : 367-372, s. 367. <https://intlmgt.cipa.cornell.edu/readings/Finkelstein.PDF> [Erişim: 12.09.2024].

²⁸² Milton Mueller, *Internet Governance*, (Oxford University Press, 2010), s. 9-10. Aktaran Gökhan Tok, “İnternet Kaynaklarının Uluslararası Yönetişimi: Mevcut Durum, Aktörler ve Yaklaşımları ile Türkiye İçin Öneriler” (Bilişim Uzmanlığı Tezi, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2014), s. 7. <https://tinyurl.com/nhcp2jek> [Erişim: 12.09.2024].

²⁸³ “Internet governance”, ICANNWiki. https://icannwiki.org/Internet_governance [Erişim: 12.09.2024].

²⁸⁴ “Policy Brief: Internet Governance”, Internet Society, 30.10.2015. <https://www.internetsociety.org/policybriefs/internetgovernance/> [Erişim: 12.09.2024].

Milletler sponsorluğunda 2005 yılında yapılan “World Summit on the Information Society”(WSIS) yani Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi’nde internet yönetişimi: *"İnternetin evrimini ve kullanımını şekillendiren prensipler, normlar, kurallar, karar alma prosedürleri ve programların hükümetler, özel sektör ve sivil toplum tarafından, kendi rolleri içinde geliştirilmesi ve uygulanması"* şeklinde tarif edilmiştir.²⁸⁵

Aynı zirvede paydaşların rolleri ve sorumlulukları da belirtilmiştir:

- İnternet yönetimi hem teknik hem de kamu politikası konularını kapsar ve tüm paydaşların ve ilgili hükümetlerin ve uluslararası örgütlerin katılımını gerektirir. Bu bağlamda şunlar kabul edilir:
- İnternetle ilgili kamu politikası konularında politika yetkisi Devletlerin egemen hakkıdır. Devletler uluslararası İnternetle ilgili kamu politikası konularında haklara ve sorumluluklara sahiptir.
- Özel sektör, İnternet'in gelişiminde hem teknik hem de ekonomik alanlarda önemli bir rol oynamış ve oynamaya devam etmelidir.
- Sivil toplum da özellikle topluluk düzeyinde İnternet konularında önemli bir rol oynamış ve bu rolü sürdürmelidir.
- Hükümetler arası örgütler, İnternetle ilgili kamu politikası konularının koordinasyonunda bir kolaylaştırıcı rol oynamış ve oynamaya devam etmelidir.
- Uluslararası örgütler, İnternetle ilgili teknik standartların ve ilgili politikaların gelişiminde önemli bir rol oynamış ve oynamaya devam etmelidir.²⁸⁶

Milton Mueller, internet yönetişimini fiziksel telekomünikasyon altyapısının inşası, açık standartlar, dijital hükümet vb. gibi konuları içerecek şekilde genişletmeye çalışmanın, bilgi ve iletişim teknolojilerinin tüm yönetim biçimlerini internetle bir tutmaya yönelik pek yararlı olmayan bir girişime dayandığını belirtmiştir. Mueller’e göre internet yönetişimi sivil toplum, devletler ve internetin birbirine bağladığı ağ ve hizmetleri yürüten özel operatör şirketlerince, TCP/IP protokolüne dayanan iletişimi yöneten standartlar, politikalar ve davranış kurallarını belirlemek için gerçekleştirilen kolektif eylem şeklinde tanımlanabilir.²⁸⁷

²⁸⁵ “WSIS Outcome Documents”, ITU, 2005. <https://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

²⁸⁶ “WSIS Outcome Documents”, ITU, 2005. <https://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

²⁸⁷ Milton Mueller, *Internet Governance* (Oxford University Press, 2010). Aktaran Slavaka Antonova, “Digital divide in global Internet governance: The ‘access’ issue area”, *Journal of Power, Politics &*

Antonova, internet yönetişiminin karmaşık ve uzmanlık gerektiren konular içermesine istinaden çok paydaşlılık anlayışının önemine değinerek dayanışma ağlarını vurgulamaktadır.²⁸⁸

Yine BM Genel Sekreteri tarafından 2018 yılında oluşturulan, akademiden, sivil toplum kuruluşlarından ve çeşitli sektörlerden uzmanların katılımıyla gerçekleştirilen Üst Düzey Dijital İşbirliği Paneli, sunduğu raporda çağımızı “siber dayanışma çağı” olarak tanımlamış, bir karşılıklı bağımlılık durumu olduğunu tespit ederek üç öğeden bahsetmiştir:

- *Hiçbir hükümet tek başına hareket edemez.*
 - *Hiçbir paydaş tek başına hareket edemez.*
- İnternette ilgili bütün kamu politikası ve teknik konular birbiriyle ilişkili ve bağlantılıdır.*²⁸⁹

Görüldüğü üzere internet konusunda tek bir aktör yoktur, birçok paydaştan oluşan bir ekosistem mevcuttur. Bu durumun da çok paydaşlı bir yaklaşımı zorunlu kıldığı noktada görüş birliği bulunmaktadır.

4.2. Çok Paydaşlılık

Amerikalı işletme profesörü Edward Freeman’ın 1984 yılında ortaya attığı “stakeholder theory,”²⁹⁰ yani “paydaş teorisi” ile akademik mecralarda konuşulmaya başlayan paydaş kelimesi, ilerleyen yıllarda çok paydaşlılık terimini literatüre sokmuş, kurumsal dünyadan ve şirketlerin faaliyetlerinden aşına olduğumuz çok paydaşlılık, son yıllarda internet yönetişimi terminolojisinin de sık kullanılan kavramlarından biri haline gelmiştir.²⁹¹ Birleşmiş Milletler birçok

Governance, c. 2, S. 2 (2014: 101-125), s. 106. https://jppg.thebrpi.org/journals/jppg/Vol_2_No_2_June_2014/6.pdf [Erişim: 12.09.2024].

²⁸⁸ Slavka Antonova, “Capacity building through learning in the global Internet governance: The longterm outcomes of multistakeholderism”, *Regulation and Governance*, c. 5, S. 4 (2011) : 425-445, s. 428. DOI:10.1111/j.1748-5991.2011.01117.x

²⁸⁹ “Report of the Secretary-General Roadmap for Digital Cooperation”, UN, 2020. <https://tinyurl.com/bdentumb> [Erişim: 12.09.2024].

²⁹⁰ “Stakeholder Theory”, Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Stakeholder_theory [Erişim: 12.09.2024].

²⁹¹ Jeanette Hofmann, “Multi-stakeholderism in Internet governance: putting a fiction into Practice”, *Journal of Cyber Policy*, c. 1, S.1 (2016) : 29-49, s. 31. <https://doi.org/10.1080/23738871.2016.1158303>

organizasyonunda ve raporunda çok paydaşlıktan bahsetmiş, çok paydaşlılığı internetin temel prensiplerinden biri olarak vurgulamıştır.²⁹² 2014 yılında Brezilya’da yapılan ve 97 ülkeden birçok paydaşın katılımıyla gerçekleşen NETmundial konferansında da internet yönetişimi usul ilkelerinden biri olarak, “çok paydaşlı süreçler” şeklinde dile getirilmiştir:²⁹³ “*İnternet yönetişimi, hükümetlerin, özel sektörün, sivil toplumun, teknik topluluğun, akademik topluluğun ve kullanıcıların anlamlı ve sorumlu katılımını sağlayan demokratik çok paydaşlı süreçlere dayanmalıdır.*”²⁹⁴ Çok paydaşlılık, 2015 yılında ISOC tarafından internetin temel ilkelerinden biri olarak da kabul edilmiştir.²⁹⁵

Raymond ve DeNardis, çok paydaşlılığı iki veya daha fazla sınıftaki aktörün, yapısı gereği kamusal olarak gördükleri ve çeşitli formal kurallar gereği ortaya çıkan poliarşik²⁹⁶ otorite ilişkilerinin karakterize ettiği ortaklaşmış bir yönetim girişimi altında angaje olmaları şeklinde tanımlamaktadır.²⁹⁷

Antonova, çok paydaşlı dayanışmanın, küresel internet yönetişimi alanına sadece paydaş kuruluşların kapasitelerini geliştirmelerini ve öğrenmelerini hızlandırarak değil, aynı zamanda ortak kelime dağarcığı, yenilikçi çözümler gibi gelişmeler sağlayarak küresel bir bilinç oluşturarak da katkı sağlayabileceğini düşünmektedir.²⁹⁸

Çok paydaşlılığın etkili ve başarılı olabilmesi için, her aktörün masaya ne kattığını ya da katabileceğini anlamak, güvenilir ve tarafsız bir aracı konumundaki

²⁹² Haugen, s. 5.

²⁹³ “NETmundial Multistakeholder Statement”, NETmundial, 24.04.2014.

<https://netmundial.br/2014/wp-content/uploads/2014/04/NETmundial-Multistakeholder-Document.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

²⁹⁴ Stefaan G. Verhulst, “The Practice and Craft of Multistakeholder Governance: The case of global internet policymaking”, Eylül 2016, s. 11. <https://tinyurl.com/b8scszrn> [Erişim: 12.09.2024].

²⁹⁵ “Perspectives on the IANA Stewardship Transition Principles”, Internet Society, 29.07.2015. <https://www.internetsociety.org/resources/doc/2015/perspectives-on-the-iana-stewardship-transition-principles/> [Erişim: 12.09.2024].

²⁹⁶ “Polyarchy”, Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Polyarchy> [Erişim: 12.09.2024].

²⁹⁷ Mark Raymond, Laura DeNardis, “Multistakeholderism: Anatomy of an Inchoate Global Institution”, *International Theory*, c. 7, S. 3 (2015): 572-616, s. 573. doi:10.1017/S1752971915000081

²⁹⁸ Slavka Antonova, “Capacity Building Through Learning in the Global Internet Governance Fora”, *GigaNet: Global Internet Governance Academic Network, Annual Symposium*, 2008, s. 3. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2798358>

sivil toplumun oynadığı kritik rolü doğru açıklamak gibi noktalara dikkat edilmesi gerektiği de düşünülmektedir.²⁹⁹

İnternetin dağınık, sınırları aşan, karmaşık tabiatı, aynı biraz önce paylaştığımız internet ağı haritası görselinde olduğu gibi, internetin yönetimi/yönetişimi meselesini de küresel, çok aktörlü, çok paydaşlı ve paydaşların birbirleriyle içe içe dolanmış yollarla bağlantı kurduğu dinamik ve akışkan bir tablo olarak görmemizi zorunlu kılmaktadır.

4.3. İnternet Yönetişimi Aktörleri

Tüm dünyaya mal olmuş bir fenomen olarak internetin yönetiminde uluslar arası kuruluşlar, devletler, sivil toplum kuruluşları gibi çok sayıda oyuncu söz konusudur. İnternet serüveninin başlangıç yeri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli ölçüde ağırlığı olmakla beraber, dikey, hiyerarşik bir yönetim şemasından ziyade, yukarıda değinildiği üzere irili ufaklı ve birbiriyle bağlantılı çeşitli aktörlerin rol aldığı yatay ve akışkan bir görünüm arz eden internet yönetişimi ekosistemindeki belli başlı kuruluşlara ve düzenlemelere değinmemizin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

4.3.1. İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu

Açılımı *"Internet Cooperation for Assigned Names and Numbers"*, yani İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu olan ICANN 1998 yılında kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir özel sektör kuruluşudur.³⁰⁰ ICANN, kendi web sitesinde faaliyetlerini şöyle anlatmaktadır:

"İnternette başka bir kişiye ulaşmak için bilgisayarınıza adres veya numara şeklinde tanımlayıcı bir adres yazmanız gerekir. Bilgisayarların birbirlerini nerede bulacaklarını bilmeleri için bu adres benzersiz olmalıdır. ICANN, bu benzersiz tanımlayıcıları dünya çapında koordine eder. Bu koordinasyon olmadan, tek bir küresel İnternetimiz olması mümkün değildir. Daha teknik bir ifadeyle ICANN, IANA'nın

²⁹⁹ Verhulst, s. 13.

³⁰⁰ "ICANN", ICANN. <https://www.icann.org/en> [12.09.2024].

İnternet'in temel adres defteri olan DNS operasyonlarını yürütmeye yardımcı olur.”³⁰¹

ICANN'ın o dönemki başkanı Esther Dyson, 1999 yılında kuruluşun amacının yönetim yapısını internete benzetmek olduğunu söylemiştir. Dyson, kuruluşu, çeşitli bireylerin ve organizasyonların bir araya gelerek "katılımcıların uzlaşısının bir çıktısının oluşturulabileceği bir kamusal alan olarak betimlemiştir.³⁰²

ICANN, çalışmalarına ABD Ticaret Bakanlığı ile yapılan yetkilendirme sözleşmesi çerçevesinde başlamış olup, kök sunucuları yani DNS sistemini yönetmektedir.³⁰³ Küresel ölçekte 13 DNS kök sunucusu bulunmakta ve bu sunucular ICANN tarafından akredite edilmiş kurumlarca yönetilmektedir. A'dan M'ye kadar harflerle adlandırılan bu sunuculardan 10 tanesi ABD'de, diğerleri de İngiltere, İsveç ve Japonya'dadır. Bu sunucular tüm alan adlarını ve IP ilişkilerini barındırmaktadır. Bu kök sunucular arasında herhangi bir uyuşmazlık gündeme gelirse, A sunucusunun kayıtları esas alınmaktadır.³⁰⁴ Kuruluşun merkezi ABD'de, Los Angeles'ta olup Singapur, Brüksel, İstanbul gibi yerlerde bölge ofisleri bulunmaktadır.³⁰⁵

ICANN organizasyon şemasında; yönetim kurulu, destekleyici kuruluşlar ve danışma grupları öne çıkmaktadır. Belirli konularda politika tavsiyelerinden sorumlu destekleyici kuruluşların önerileri, kapsamlı incelemeler ve tartışmalar eşliğinde yönetim kurulu tarafından değerlendirilmekte, onaylanmakta ya da reddedilmektedir. Danışma grupları da ICANN'ı ilgilendiren herhangi bir konuda yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunabilmektedir.³⁰⁶

³⁰¹ "What Does ICANN Do?", ICANN. <https://www.icann.org/resources/pages/what-2012-02-25-en> [Erişim: 12.09.2024].

³⁰² Esther Dyson, "Prepared Testimony of Esther Dyson", ICANN, 22.07.1999. <https://www.icann.org/resources/unthemed-pages/dyson-testimony-1999-07-22-en> [12.09.2024].

³⁰³ Kaya, s. 36.

³⁰⁴ Ekici, s. 65.

³⁰⁵ "ICANN Locations", ICANN. <https://www.icann.org/locations> [Erişim: 12.09.2024].

³⁰⁶ Avri Doria, "Use [and Abuse] of Multistakeholderism in the Internet", *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber (Springer, 2014), 115-141, s. 130.

ICANN hakkında, internetle ilgili çok temel fonksiyonları koordine ediyor olması ve ABD merkezli bir tüzel kişi olması nedeniyle, tüm interneti tamamen yönettiği ve internetteki ABD dominasyonuna önemli katkı sağladığı şeklinde yaygın bir algı vardır. İnternette genel olarak bir ABD ağırlığı olduğu, ilerleyen kısımlarda da değinileceği üzere yadsınamaz bir gerçekliktir. DNS üzerindeki kontrol ve kök sunucular arasındaki ihtilaflarda ABD'deki A sunucusunun esas alınması gibi hususlar kritik bir önem taşımakla beraber,³⁰⁷ ICANN'ın interneti tek başına yönetiyor olduğu algısının doğru olmadığını söylemek gerekir. Bu kuruluşu, internet ekosisteminin en eski ve etkili aktörlerinden biri olarak konumlandırmak daha uygun görünmektedir.³⁰⁸

ICANN'ın, internetteki rekabeti teşvik etmek, internet üzerine politikalar geliştirmek, tüm internet topluluğunun yararına faaliyet göstermek gibi misyonları bulunmaktadır.³⁰⁹ Kuruluş'un, özellikle son yıllarda artan bir biçimde internet yönetişimi paydaşlarını karar alma süreçlerine dâhil etmeye, çok paydaşlılığı güçlendirmeye çalıştığı gözlemlenmektedir.³¹⁰ 2013 yılında *Internet Society*'nin de (ISOC) aralarında olduğu birçok oluşum, IANA fonksiyonlarının küreselleştirilmesi, IANA'nın faaliyetlerinin ABD hükümetinin denetiminden çıkarılmasına yönelik dönüşüme dair bir önerinin hazırlanacağı sürece, devletler de dâhil olmak üzere tüm paydaşların tam katılımı yönünde çağrıda bulunmuşlardır.³¹¹ Bu çerçevede, ABD hükümeti 2014 yılında IANA (Internet Assigned Numbers Authority) geçiş sürecini başlatmıştır.³¹² ICANN topluluğu, 2014-2016 yılları arasında geçiş belgesi için aktif çalışmalar yapmış, 2016 yılında teklifler önce ICANN sonra ABD hükümeti tarafından onaylanmıştır. Bu geçişle,

³⁰⁷ Samantha Bradshaw, Laura DeNardis, "The politicization of the Internet's Domain Name System: Implications for Internet security, universality, and freedom", *New Media & Society*, c. 20, S. 1 (2018) : 332-350, s. 333. <https://doi.org/10.1177/1461444816662932>

³⁰⁸ Kaya, s. 38.

³⁰⁹ "What Does ICANN Do?", ICANN. <https://www.icann.org/resources/pages/what-2012-02-25-en> [Erişim: 12.09.2024].

³¹⁰ Kaya, s. 37.

³¹¹ "Background on IANA", Internet Society. <https://www.internetsociety.org/iana-transition/> [Erişim: 12.09.2024].

³¹² Haugen, s. 9.

fonksiyonların uygulanmasındaki koordinatör rolünün çeşitli paydaşların temsil edildiği küresel bir topluluğa devredilmesinin niyetlendiği açıklanmıştır.³¹³

4.3.2. İnternet Tahsisli Sayılar Otoritesi

Açılımı *Internet Assigned Numbers Authority*, yani İnternet Tahsisli Sayılar Otoritesi olan IANA da yine internetin temel fonksiyonlarını düzenlemek için ICANN gibi ABD tarafından yetkilendirilmiş bir kurumdur.³¹⁴ ICANN ile işbirliği içerisinde çalışmakta olan IANA'nın kuruluşu, 1972 yılına, yani ARPANET dönemine dayanmaktadır. 1996 yılında ismi değişerek DARPA olan (Amerika Birleşik Devletleri Savunma İleri Araştırma Projeleri Ajansı), yani o dönemki ARPA tarafından kurulan IANA, IP adreslerinin küresel koordinasyonunu sağlamakta, ilgili adresleri Bölgesel İnternet Tescil Kuruluşlarına (RIR) küresel politika ve bölgesel ihtiyaçlar çerçevesinde atamakta ve bu kuruluşlara atanan tüm numaraların kayıtlarını depolamaktadır. Bölgesel İnternet Tescil Kuruluşları da tahsisi edilen IP adreslerini Ulusal İnternet Tescil Kuruluşlarına dağıtmaktadır.³¹⁵

4.3.3. Bölgesel İnternet Tescil Kuruluşu

RIR, “Regional Internet Registry”, yani Bölgesel İnternet Tescil Kuruluşu’na karşılık gelen, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır.³¹⁶ IANA'nın tahsis ettiği IP numaralarını ulusal tescil kuruluşlarına tahsis eden RIR, küresel ve yerel arasında bir köprü vazifesi görmektedir, sistemin sorunsuz çalışarak numaraların dağıtılması konusunda önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Her kuruluş, kendisi için belirlenen bölge içinde faaliyetlerini yürütmektedir. Mevcut kuruluşlar ve yönettikleri bölgeler şu şekildedir:³¹⁷

³¹³ Nigar Guliyeva, *İnternet Yönetişimi* (Ankara: Detay, 2022), s. 53.

³¹⁴ “About us”, IANA. <https://www.iana.org/about> [Erişim: 12.09.2024].

³¹⁵ Kaya, s. 39.

³¹⁶ “RIR”, ICANNWiki. https://icannwiki.org/Regional_Internet_Registry [Erişim: 12.09.2024].

³¹⁷ Ekici, s. 68.

ARIN – The American Registry for Internet Numbers (Amerikan İnternet Numaraları Tescil Kuruluşu) : ABD, Antarktika, Kanada, bazı Karayip ülkeleri.

LACNIC – Latin America and Caribbean Network Information Centre (Latin Amerika ve Karayipler Ağı Bilgi Merkezi) : Latin Amerika ülkeleri ve Karayip ülkelerinin çoğu.

APNIC – Asia Pacific Network Information Centre (Asya/Pasifik Ağı Bilgi Merkezi) : Doğu Asya, Güney Asya, Güneydoğu Asya, Okyanusya.

RIPE NCC – *Réseaux IP Européens* Network Coordination Centre (Reseaux IP Europeans Ağı Koordinasyon Merkezi) : Avrupa, Orta Asya, Batı Asya, Rusya.

AFRINIC – African Network Information Centre (Afrika Ağı Bilgi Merkezi) : Afrika ülkeleri, Hint Okyanusu'nda bazı bölgeler.

4.3.4. İnternet Mühendisliği Görev Gücü

“Internet Engineering Task Force”, yani İnternet Mühendisliği Görev Gücü, tamamen gönüllülük esasıyla faaliyet gösteren, internetteki teknik standartların belirlenmesine katkı sunmayı amaç edinen, tüzel kişiliği bulunmayan bir oluşumdur.³¹⁸

IETF, amaç ve misyonunu şöyle açıklamıştır:

*“IETF'nin genel amacı, İnternet'i daha iyi çalışır hale getirmektir. Misyonu, insanların İnternet'i daha iyi tasarımlarına, kullanmalarına ve yönetmelerine etki eden yüksek kaliteli, ilgili teknik ve mühendislik belgeleri üretmektir. Bu belgeler, protokol standartları, en iyi mevcut uygulamalar ve çeşitli türlerde bilgilendirme belgelerini içerir.”*³¹⁹

³¹⁸ “Introduction to the IETF”, IETF. <https://www.ietf.org/about/introduction/> [Erişim: 12.09.2024].

³¹⁹ Harald Tveit Alvestrand, “A Mission Statement for the IETF”, 2004. <https://www.rfc-editor.org/rfc/pdf/rfc3935.txt.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

1986 yılında ilk toplantısını ABD’de gerçekleştirerek faaliyetlerine başlayan yapı, tamamen kendine has kurallarla ve prensiplerle çalışmaktadır. IETF gönüllü olarak standartlar geliştirse de, bir standardizasyon kurumu değildir. Yukarıdan aşağıya bir dayatma durumu yoktur, gönüllü IETF mühendislerinin geliştirdiği standartların internet dünyasında çoğu zaman kabul görmesi durumu vardır.³²⁰

Organizasyonun resmi veya tanımlanmış bir üyeliği de yoktur. Herkes, standart geliştirme sürecine e-mail aracılığıyla veya yılda birkaç kez düzenlenen toplantılardan birine bizzat gelerek katılabilmektedir.³²¹

IETF, 115 çalışma grubuyla faaliyet göstermektedir. Bu çalışma gruplarında katılımcıların teknik bir konuyu gündeme getirerek tartışmaya açması mümkündür. Karara ulaşılması ise oy birliği ya da çoğunluk onayı yoluyla olmamaktadır. “Kaba Konsensüs” denilen bir kabul eşiği aranmaktadır.³²² Bu konsensüs, güçlü itirazların yanlış olduğu konusunda katılımcıların çoğunun ikna edilmesine kadar tartışılmasıyla sağlanmaktadır. Ayrıca IETF, karar alma süreci, belgeler ve standartlar konusunda son derece açık ve şeffaftır. Toplantı tutanaklarının tüm geçmişi çevrimiçi olarak mevcuttur.³²³ IETF, katılımcıların yetenek ve ihtiyaçlarına yanıt olarak oluşturulan ve tüm katılımcılara süreçlere adil erişim sağlamaya çalışan bir organizasyon yapısına sahiptir.³²⁴ Dolayısıyla IETF, internetin temel felsefesini birebir yansıtan, katılımcı, şeffaf, çok paydaşlı ve demokratik bir görünüm arz eden önemli bir oluşum olarak öne çıkmaktadır.³²⁵

4.3.5. İnternet Araştırma Görev Gücü

Internet Research Task Force (İnternet Araştırma Görev Gücü), IETF gibi gönüllülük esasıyla faaliyet gösteren bir oluşumdur. Nitekim IETF ile koordine biçimde çalışmaktadır. IETF, mühendislik ve standart oluşturma gibi kısa vadeli

³²⁰ Kaya, s. 41.

³²¹ Raymond, DeNardis, s. 597.

³²² Raymond, DeNardis, s. 597.

³²³ Raymond, DeNardis, s. 597.

³²⁴ Doria, s. 132.

³²⁵ Kaya, s. 41.

güncel konulara yoğunlaşırken, IRTF internet ile ilgili daha uzun soluklu araştırma konularına odaklanmaktadır. IRTF, uzun vadeli çalışan araştırma gruplarından oluşmaktadır. Bu gruplar, internet protokolleri, uygulamaları, mimarisi ve teknolojisi gibi konular hakkında araştırma faaliyetlerinde bulunmaktadır. Katılım, kuruluşların temsilcileri yerine bireysel katkıda bulunan gönüllüler tarafından yapılmaktadır.³²⁶

4.3.6. İnternet Mimarisi Kurulu

Internet Architecture Board, yani İnternet Mimarisi Kurulu, IETF ve IRTF gibi gönüllü çalışan, internetin küresel iletişim ve inovasyon platformu olarak büyümeye ve gelişmeye devam etmesini sağlamak için uzun vadeli teknik yönlendirme sağlayan bir oluşumdur. IAB, internetin ve protokollerin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için gerekli olan teknik ilkeleri tanımlama görevini üstlenmektedir.³²⁷ Ayrıca IETF ve IRTF oluşumlarının gözetim ve denetimi de IAB tarafından yürütülmektedir.³²⁸

4.3.7. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği

International Telecommunication Union, yani Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Cenevre merkezli bir kurum olup telekomünikasyon alanındaki standartların çoğunu belirlemektedir. 17 Mayıs 1865 tarihinde kurulmuş, 1947 yılında BM bünyesinde faaliyet göstermeye başlamıştır. ITU, iletişim ağlarında uluslararası bağlantıyı kolaylaştırmakta, küresel radyo spektrumunu ve uydu yörüngelerini tahsis etmekte, ağların ve teknolojilerin sorunsuz bağlanmasını sağlayan teknik standartları geliştirmektedir. ITU misyonunu, herkes için dijital bağlantıyı kolaylaştırmak, çok taraflı bir platform sağlamak, bilgi paylaşmak, kapasite oluşturmak, üyeleri ve ortaklarıyla işbirliği yaparak dünya genelinde

³²⁶ “Internet Research Task Force”, IRTF. <https://www.irtf.org/> [Erişim: 12.09.2024].

³²⁷ “ Role of the IAB”, IAB. <https://www.iab.org/role/> [Erişim: 12.09.2024].

³²⁸ Kaya, s. 44.

teknolojiye erişimi yaygınlaştırmak olarak açıklamaktadır. ITU'ye üye 193 ülke ve 1000'in üzerinde şirket ve uluslararası ya da bölgesel kuruluş bulunmaktadır³²⁹

ITU, 2012 yılında Dubai'de WCIT, yani Dünya Uluslararası Telekomünikasyon Konferansı düzenlemiştir. Bu konferansta Birleşik Arap Emirlikleri, ITU'nun internetin daha fazla büyümesi için uygun bir ortamı teşvik etmesi yönünde bir karar sunmuştur. Aralarında Çin ve Rusya'nın da bulunduğu 89 ülke de ICANN'ın yetkilerini ITU'ye devretmesi yönünde oy kullanmıştır. Dolayısıyla ITU zirvesi, internetteki ABD ve ICANN ağırlığını azaltma yönünde girişimlere de sahne olmuştur.³³⁰

ITU, bazı yönlerden katılımcı politika izlese de, genel itibariyle hiyerarşik bir yapıyı temsil ettiği, önemli kural koyma işlevlerini tüm paydaşlara değil de belli bir paydaş sınıfına ayırması, sivil toplum kuruluşlarına açık olmaması gibi özellikleri nedeniyle çok paydaşlılık ilkesini yansıtan bir internet yönetişimi kuruluşu olmadığı yönünde eleştirilmektedir.³³¹ ITU'nun "çok paydaşlılık" ilkesinden ziyade "çok taraflılık" ilkesine yakın bir kuruluş olması nedeniyle, internet yönetişiminde daha fazla yetki kazanmasının internetin küresel ve açık yapısını tehlikeye atacağını, daha fazla kontrol ve sınırlama isteyen devletlerin amaçlarına hizmet edebileceğini düşünenler de vardır.³³²

4.3.8. İnternet Yönetişimi Forumu

Birleşmiş Milletler sponsorluğunda ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliğinin (ITU) işbirliğinde 2003 yılında Cenevre'de düzenlenen Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi, uluslararası internet yönetişimi konusuna dair önemli tartışmalara sahne olmuştur. Özellikle, internetteki ABD ağırlığına karşı BM'nin

³²⁹"About International Telecommunication Union (ITU)", ITU. <https://www.itu.int/en/about/Pages/default.aspx> [Erişim: 12.09.2024].

³³⁰ Guliyeva, s. 54.

³³¹ Raymond, DeNardis, s. 599.

³³² Jonah Force Hill, "Internet Fragmentation: Highlighting the Major Technical Governance and Diplomatic Challenges for U.S. Policy Makers", *Harvard Belfer Center for Science and International Affairs Working Paper*, 2012, s. 40. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2439486 [Erişim: 03.09.2024].

daha aktif rol almasına yönelik görüşler öne çıkmıştır. Zirve sonucunda belirlenen Eylem Planı çerçevesinde, internet yönetişimi için bir çalışma grubu kurulması talep edilmiş, bu bağlamda birçok ülkeden devlet, özel sektör ve sivil toplum aktörlerinin katılımıyla oluşturulan *Working Group on Internet Governance* (WGIG), İnternet Yönetişimi Çalışma Grubu kurulmuştur.³³³ WGIG, devletlerin, uluslararası kuruluşların, sivil toplumun ve diğer paydaşların eşit şartlarda katılım sağladığı bir forum oluşturmasını önermiş, 2005 yılında yapılan zirvede, biraz da ICANN ve internet üzerindeki ABD kontrolüne ilişkin endişelerin etkisiyle *Internet Governance Forum*, yani İnternet Yönetişimi Forumu oluşturulmuştur.³³⁴ Böylelikle, kuruluşunda açıkça çok paydaşlılık ilkesi geçen ilk internet yönetim oluşumu doğmuştur.³³⁵

İnternet Yönetişimi Forumu, internet politikası konularında farklı paydaş gruplarını bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.³³⁶ Nitekim kurulduğundan beri devlet, sivil toplum, akademi, özel sektör gibi birçok çevreden temsilcilerin davet edildiği toplantılar düzenlemiştir.³³⁷ Bu bağlamda forumun, internetin temel ilkelerinden olarak görülen çok paydaşlılığı sağlamak, müzakere ve diyalog süreçlerini işletmek gibi fonksiyonlarıyla internet yönetişimi evreninin önemli bir platformu olduğu rahatlıkla söylenebilir.

4.3.9. İnternet Topluluğu

Internet Society (ISOC), yani İnternet Topluluğu, internet ile ilgili standartlar, eğitim, erişim ve politika alanlarında liderlik sağlamak amacıyla, 1992 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.³³⁸

³³³ Kaya, s. 44.

³³⁴ Verhulst, s.10.

³³⁵ Hofmann, s. 37.

³³⁶ "About the IGF", IGF. <https://www.intgovforum.org/en/about> [Erişim: 12.09.2024].

³³⁷ Verhulst, s. 11.

³³⁸ "The Internet Is for Everyone. This vision drives everything we do.", Internet Society. <https://www.internetsociety.org/news/speeches/2011/the-internet-is-for-everyone/> [Erişim: 12.09.2024].

ISOC, misyonunu şöyle açıklamaktadır:

“İnternet Topluluğu, İnternet'in küresel bir teknik altyapı olarak gelişimini destekler ve teşvik eder, insanların yaşamlarını zenginleştiren bir kaynak olarak ve toplumun iyiliği için bir güç olarak hareket eder. Çalışmalarımız, İnternet'in açık, küresel olarak bağlantılı, güvenli ve güvenilir olması için belirlediğimiz hedeflerle uyumludur. Bu hedefleri paylaşan herkesle iş birliği yapmayı arzuluyoruz.”³³⁹

ABD ve İsviçre’de ofisleri bulunan oluşum, “The Internet is for Everyone”, yani “İnternet herkes içindir!” şeklindeki sloganıyla³⁴⁰ internetin küresel ve özgürlükçü ruhunu temsil eden, merkeziyetsizliği savunan, internet yönetişimi tartışmalarında etkili bir sivil toplum organizasyonudur.

4.3.10. World Wide Web Konsorsiyumu

“World Wide Web Consortium” (W3C), yani World Wide Web Konsorsiyumu, web standartlarının bir kadro tarafından geliştirildiği, kâr amacı gütmeyen uluslararası bir topluluktur. W3C, internete çok önemli katkılar sağlayan, HTML ve “www” kavramlarının yaratıcısı Tim Berners-Lee tarafından 1994 yılında kurulmuştur. Topluluk, misyonunu *Web*’in uzun vadeli büyümesi için protokoller ve rehberler geliştirmek, küresel düzeyde katılımı, içeriği, bilgi paylaşımını ve güven inşasını kolaylaştırmak olarak açıklamaktadır. W3C, birçok önemli kurum ve organizasyonun desteğini almaktadır. W3C kuruluşundan bu yana, “Recommendations” olarak adlandırdıkları 350’den fazla Web Standardı geliştirmiştir. Her bir standart, ilgili alanda deneyime sahip W3C üyeleri mühendislerden ve dışarıdan davet edilerek katılım sağlamış uzmanlardan oluşan çalışma grupları tarafından geliştirilmiştir.³⁴¹

W3C, diğer çok paydaşlı internet yönetişimi gruplarından birkaç bakımdan farklılık göstermektedir. Topluluk, hantal bir bürokrasiyi önlemek amacıyla daha az resmi prosedür ve yönerge belirlemiştir. Dolayısıyla internetin tabiatına da

³³⁹ “Our Mission”, Internet Society. <https://www.internetsociety.org/mission/> [Erişim: 12.09.2024].

³⁴⁰ “Internet Society”, ICANNWiki. https://icannwiki.org/Internet_Society [Erişim: 12.09.2024].

³⁴¹ “W3C”, ICANNWiki. <https://icannwiki.org/W3C> [Erişim: 12.09.2024].

uygun bir biçimde daha akışkan ve ortak bir çatı altında bir araya getirilmiş bireyler ile kurumların gevşek bağlantılarının görüldüğü bir tablo arz etmektedir.³⁴² Topluluk üyeleri çalışma gruplarına gönüllü olarak katılmakta ve W3C standartlarında uzlaşmaya varmayı amaçlamakta, sadece uzlaşmanın sağlanamadığı durumlarda kararlar oy kullanılarak alınmaktadır.³⁴³

4.3.11. Amerika Birleşik Devletleri

Askeri, ekonomik ve teknolojik anlamda “süper güç” olarak görülen ABD, hâliyle çağımızda teknolojik yeniliklerin kuluçka merkezi konumundadır. Nitekim şaşırtıcı olmayan bir biçimde, internetin tarihi gelişimi kısmında da değinildiği üzere, internet bir ABD projesi olarak ortaya çıkmıştır. İnternet teknolojisine önemli katkılar sağlayan birçok bilim insanı, mühendis ve girişimci ABD vatandaşıdır. Başta ICANN olmak üzere internet yönetiminde etkin birçok kurum ABD merkezli veya ABD ile çok yakın ilişkilidir. ICANN tarafından yönetilen DNS kök sunucularının büyük çoğunluğu ABD’de yer almakta, kök sunucular ya da yerel sunucular arasında bir uyuşmazlık çıktığı takdirde ABD’deki sunucunun kayıtları geçerli sayılmaktadır.³⁴⁴ Yine dev teknoloji şirketleri, dünya genelinde milyonlarca kullanıcısı bulunan, çok büyük bütçeleri ve veriyi yöneten büyük sosyal medya platformları ABD’de kurulmuştur. *Microsoft, Google,*³⁴⁵ *Amazon, Apple, Facebook, Instagram, Twitter (X), YouTube, Netflix* gibi dünyayı domine eden, neredeyse devletler kadar güçlü olduğu tartışılan şirketler, platformlar, internet üzerindeki en etkin web siteleri vs. ABD merkezlidir.³⁴⁶ Bu şirketler hem muazzam bir veriyi ellerinde tutmakta, hem ekonomik olarak ABD’ye katkı sağlamakta, hem de faaliyet gösterdikleri ülkelerde çeşitli yollarla etki sahibi olabilmektedir.³⁴⁷ Tüm bunlar,

³⁴² William H. Dutton, “Multistakeholder Internet Governance?”, *Quelo Center Working Paper*, S. 2625596, 07.06.2015, s. 44. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2615596>

³⁴³ Verhulst, s. 9.

³⁴⁴ Ekici, s. 65.

³⁴⁵ Sarah Arnott, “Discontent flares over Google's 'dominance'”, *Independent*, 16.06.2008. <https://www.independent.co.uk/news/business/news/discontent-flares-over-google-s-dominance-847920.html> [Erişim: 12.09.2024].

³⁴⁶ Margarida Silva, “How tech billionaires are killing internet for all”, *SOMO*, 17.01.2024. <https://www.somo.nl/how-tech-billionaires-are-killing-internet-for-all/> [Erişim: 12.09.2024].

³⁴⁷ Işık, s. 38.

ABD'yi, internet konusundaki en etkin ve güçlü devlet kılmaktadır. 2015 yılında, dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın, AB'nin bu hegemonik durum hakkındaki eleştirilerine karşılık yaptığı açıklama durumu özetler mahiyettedir: *"İnternete biz sahip olduk. Şirketlerimiz onu yarattı, genişletti, mükemmelleştirdi..."*³⁴⁸

Başlı başına DNS kontrolü dahi çok kritik bir rol anlamına gelmektedir. Nitekim neredeyse her çevrimiçi aktivite, bir DNS talebiyle başlamaktadır. DNS, internet alan adlarını sayısal tanımlayıcılara çevirerek basit bir işlev gerçekleştirdiği için, birçok kişi DNS denetimine ilişkin hususları salt teknik bir görev olarak tanımlasa da, Bradshaw ve DeNardis, bunun DNS'nin fonksiyonlarını, dolayısıyla ICANN ve ABD etkisini gizlemek ya da olduğundan az göstermek amaçlı kullanılan retorik bir ifade olduğunu düşünmektedir.³⁴⁹

Yine gelişmiş teknolojik kapasitesi ve imkânları sayesinde ABD, birçok kişi ve kurumu izleyebilmekte, internet teknolojisini istihbari saiklerle kullanabilmektedir. Nitekim NSA, yani Ulusal Güvenlik Dairesi eski çalışanı Edward Snowden'in 2013 yılında gizli NSA belgelerini ifşa etmesiyle, ABD ve ilişkili bazı kurumların, çeşitli casus yazılımlar vasıtasıyla birçok kişi ve kurumu gözetlediği ortaya çıkmıştır.³⁵⁰ İfşaya göre, bu kurumlar düzenli olarak internetin belkemiğini oluşturan yüksek kapasiteli fiber optik kablolarla bağlanmış, ayrıca dünya çapında birçok cep telefonu ve diğer haberleşme aygıtlarını, sistemlere kurulan yazılımlarla çeşitli güvenlik açıklarını istismar ederek girerek dinlemiştir.³⁵¹ Bu büyük sızıntı sonrası Rusya'ya kaçan ve hala orada yaşayan Snowden, 2023 yılında yaptığı açıklamada pişman olmadığını söylemiş ve eklemiştir: *"Bizi aldatmayacağı konusunda devlete güvendidik, ama aldattı. Bizi*

³⁴⁸ Henry Farrell, "Obama says that Europeans are using privacy rules to protect their firms against U.S. competition. Is he right?", Washington Post, 17.02.2015. <https://tinyurl.com/4sv5zchp> [Erişim: 12.09.2024].

³⁴⁹ Bradshaw, DeNardis, s. 333.

³⁵⁰ "Edward Snowden: the whistleblower behind the NSA surveillance revelations", The Guardian, 11.06.2013. <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/09/edward-snowden-nsa-whistleblower-surveillance> [Erişim: 12.09.2024].

³⁵¹ Douwe Korrf, "Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından yayımlanan tematik belge: İnternet ve daha geniş dijital dünyada hukukun üstünlüğü", Concil of Europe, 2014, s. 17. <https://rm.coe.int/internet-ve-daha-genis-dijital-dunyada-hukukun-ustunlugu-avrupa-konsey/16806daa33> [Erişim: 12.09.2024].

kullanmayacakları konusunda teknoloji şirketlerine güvendidik, kullandılar. Aynı şey yine olacak, çünkü gücün doğasında bu var."³⁵²

İnternetteki ABD ağırlığı, AB ülkeleri, Çin, Rusya gibi aktörlerin eleştirilerine ve bu hâkimiyeti azaltma yönünde çabalara yol açmaktadır. AB, 2005’de yapılan Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi’nde, DNS yönetiminin ICANN ve ABD Ticaret Bakanlığı’ndan alınarak, BM bünyesinde kurulacak bir uzman birime aktarılmasını önermiştir. ABD bu teklifi kabul etmese de, artan eleştiriler ve baskıya istinaden, belki de yumuşatıcı bir hamle olarak, yukarıda değinilen İnternet Yönetişim Forumu’nun çok paydaşlı bir iletişim ve müzakere platformu olarak kurulması kararlaştırılmıştır.³⁵³ Yukarıda değinilen IANA-ICANN geçiş süreci de, yine uluslararası baskı nedeniyle atılmış bir adımdır. Belirtmek gerekir ki; ABD’nin, BM bünyesinde bir uluslararası kuruluşu kabul etmeme gerekçesi olarak sunduğu bir argüman, BM’nin ya da herhangi bir uluslararası kuruluşun internet yönetiminde etkin olmasının devletlerin denetlemesine ve kontrolüne yol açabileceği, dolayısıyla internet kullanıcılarının özgürlüğünün azalabileceği iddiasıdır.³⁵⁴

AB, birlik dışındaki teknoloji şirketlerinin ekonomik ve sosyal etkisi konusundaki ciddi endişelerini de defalarca dile getirmiştir. Bu durumun AB vatandaşlarının kişisel verileri üzerindeki kontrolünü tehdit etmekte olduğunu ve hem AB merkezli teknoloji şirketlerinin büyümesine engel teşkil ettiğini, hem de üye devletlerin ve AB yasalarının uygulama yeteneğini kısıtlamakta olduğunu tespit etmiştir. 2020 tarihli Avrupa Parlamentosu raporunda; *Big Five*, yani “Büyük Beşli” olarak adlandırılan dev teknoloji şirketlerinin (Google, Apple, Facebook, Amazon, Microsoft) ekonomik modelinin genellikle çevrimiçi kullanıcıların verilerini toplayıp sömürerek reklam geliri elde etmeye dayandığı, *Cambridge Analytica* skandalının da, çevrimiçi platformların politik profillemeye ve

³⁵² “Snowden: Dönemin gözetleme teknikleri bugünküne kıyasla çocuk oyuncağı”, Duvar, 08.06.2023. <https://www.gazeteduvar.com.tr/snowden-donemin-gozetleme-teknikleri-bugunkune-kiyasla-cocuk-oyuncagi-haber-1622833> [Erişim: 12.09.2024].

³⁵³ Kaya, s. 47.

³⁵⁴ Anne-Claire Jamart, “Internet Freedom and the Constitutionalization of Internet Governance”, *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber (Springer, 2014), 79-95, s. 61.

manipölasyon amacıyla kişisel verileri nasıl kullanabildiğini gösterdiği, bu eğilimlerin, sonunda Avrupalı vatandaşların kişisel bilgileri ve gizlilikleri üzerinde giderek kontrol kaybetmelerine neden olduğu ifade edilmiştir.³⁵⁵ Raporda geçen ve *Cambridge Analytica* isimli veri analiz ve araştırma şirketinin 50 milyon *Facebook* kullanıcısına ait verileri usulsüz ve seçmen davranışlarını etkileyecek biçimde kullandığının ortaya çıkarılmasıyla patlak veren skandal³⁵⁶ sonrasında, *Facebook* kurucusu Mark Zuckerberg ABD kongresinde ifade vererek özür dilemiş, *Facebook* şirketine 5 milyar dolar tutarında para cezası kesilmiş, *Cambridge Analytica* şirketi de kapatılmıştır.³⁵⁷

ABD merkezli teknoloji devleri konusunda sert bir politika izleyen Çin, büyük teknoloji şirketlerinin çoğunun faaliyetlerine müsaade etmemekte, bu şirketleri Çin yasalarına uymaya zorlamaktadır. Ayrıca ABD merkezli bu şirketlere ilişkin platform ve uygulamaların muadillerini Çin merkezli şirketlere yaptırarak alternatif oluşturmaya çalışmaktadır.³⁵⁸

Rusya da 2015 yılında ABD merkezli teknoloji şirketlerinin Rusya'daki vatandaşlara ilişkin kişisel verileri Rusya sınırları içerisinde depolamasına dair yasayı kabul ederek,³⁵⁹ *Google*, *Facebook*, *Twitter* gibi şirketlerin sunuclarını Rusya'ya taşımalarını talep etmiş, talebe uymadıkları takdirde hizmetlerin engelleneceğini ve para cezaları kesileceğini belirtmiştir.³⁶⁰ 2022 yılında patlak veren Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında ise zaten Batılı devletlerin yaptırımları, ambargoları ve birçok ABD merkezli şirketin Rusya'daki faaliyetlerini durdurması, Rusya'nın da *Facebook*,

³⁵⁵ Clément Perarnaud, Julien Rossi ve Francesca Musiani. "'Splinternets' : Addressing the renewed debate on internet fragmentation", *European Parliamentary Research Service*, 2022, s. 3. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2022\)729530](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2022)729530) [Erişim: 12.09.2024].

³⁵⁶ "Revealed: 50 million Facebook profiles harvested for Cambridge Analytica in major data breach", *The Guardian*, 17.03.2018. <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/17/cambridge-analytica-facebook-influence-us-election> [Erişim: 12.09.2024].

³⁵⁷ "Facebook'a Cambridge Analytica skandalı nedeniyle 5 milyar dolar ceza kesilecek", *BBC*, 13.07.2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48974921> [Erişim: 12.09.2024].

³⁵⁸ Işık, s. 35.

³⁵⁹ Guliyeva, s. 32.

³⁶⁰ "Rusya, internet devlerine 1 Temmuz'a kadar süre verdi", *TRT Haber*, 26.05.2021. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-internet-devlerine-1-temmuza-kadar-sure-verdi-583732.html> [Erişim: 12.09.2024].

Instagram gibi platformların faaliyetlerini “aşırılık yanlısı” oldukları gerekçesiyle yasaklaması gibi büyük bir kopuş niteliğindeki gelişmeler meydana gelmiştir.³⁶¹

Rusya’nın, evvelden beri BM ve ITU nezdinde siber alanda ABD ve ilişkili şirketlerin etkisinin azaltılması, ülkelerin egemenliğinin arttırılması, siber güvenliğin sağlanması gibi hususlara yönelik talep ve önerilerde bulunarak bu konularda ulusal hassasiyetini gündeme getirdiği de bilinmektedir.³⁶²

Özetle, uluslararası baskılar ve çeşitli devletlerin tepkileri karşısında geçiştirme ve yatıştırma amaçlı bazı sembolik adımlar atmış olsa da, ABD’nin internet evreninin en etkili oyuncusu olduğu gerçeği değişmemiştir.

4.3.12. Avrupa Birliği

Devletlerarası ve çok uluslu bir oluşum hüviyetindeki AB önemli bir ekonomik ve küresel gücü temsil etmektedir. AB’nin, internet konusunda ABD kadar etkin olmasa da, diplomatik ve yumuşak bir güç rolünü üstlendiği görülmektedir. AB bünyesinde, internet kaynaklarına ilişkin konuların ağırlıklı olarak Avrupa Komisyonu tarafından takip edildiği, internet hizmetleri ve ifade özgürlüğü gibi hususların daha çok Avrupa Parlamentosu tarafından takip edildiği bilinmektedir.³⁶³

ICANN, ITU gibi birçok internet yönetişimi organizasyonunda üye ya da gözlemci sıfatıyla bulunan Avrupa Komisyonu, internet yönetişimi gündemini yakından takip etmekte, neredeyse tüm önemli konferanslara katılmakta ve zaman zaman görüş bildirmektedir. ICANN’a kuruluş aşamasından itibaren verdiği görüşlerle destek olan Komisyon, ICANN ile tescil kuruluşları arasındaki hiyerarşik görünüme dair endişelerini de dile getirmiştir.³⁶⁴ Komisyon’un, internet yönetişimiyle ilgili kurumların olabildiğince küresel, çok paydaşlı ve tarafsız

³⁶¹ “Rusya’da Facebook ve Instagram’ın faaliyetleri yasaklandı”, NTV, 21.03.2022. <https://www.ntv.com.tr/teknoloji/rusyada-facebook-ve-instagramin-faaliyetleri-yasaklandi,kOkGctoTtkmyLn-W4AJPTw> [Erişim: 12.09.2024].

³⁶² Guliyeva, s. 31.

³⁶³ Tok, s. 126.

³⁶⁴ Tok, s. 127.

olmasına önem verdiği ve bu konuda belli zaman aralıklarıyla görüş yayınladığı bilinmektedir. Nitekim IANA yetki geçiş süreci de AB'nin eleştirileri sonrasında başlamıştır. Özellikle 2013 yılında ortaya çıkan Snowden krizi bu noktada bir milat olarak görülebilir. Skandal sonrası AB'nin internetteki ABD ağırlığıyla ilgili kaygılarının arttığı ve siber güvenlik, veri güvenliği, dijital egemenlik gibi konulara daha fazla yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Avrupa Komisyonu'nun Dijital Ajanda'dan sorumlu başkanı Neelie Kroes, 2014 yılında yaptığı açıklamada internete güvenin kaybolduğunu ve tekrar tesisinin zor olabileceğini söylemiştir.³⁶⁵ Yine 2014 yılında, Avrupa Parlamentosu Konseyi tarafından, "İnternet Politikası ve Yönetişimi-İnternet Yönetiminin Geleceğinin Şekillendirilmesinde Avrupa'nın Rolü" başlıklı bir tebliğ yayımlanmış, bu tebliğe ilaveten hazırlanan basın bülteninde, Snowden kriziyle ortaya çıkan dinleme olaylarının ABD'nin internetteki rolünün sorgulanmasına sebep olduğu, bu nedenle internetin çok paydaşlı yapısının da korunarak daha küresel bir modele geçilmesi gerektiği ve bu geçiş sürecine AB'nin öncülük etme kapasitesine sahip olduğu belirtilmiştir.³⁶⁶ Tebliğde, ICANN reformları, Singapur ve İstanbul'da ofis açması gibi gelişmeler memnuniyetle karşılanmakla beraber ICANN'ın hala ABD merkezli ve Kaliforniya Hukukuna tabi bir şirket olduğuna da dikkat çekilmiş ve daha fazla küreselleştirilmesine ilişkin bir yol haritası oluşturulması istenmiştir.³⁶⁷

2013 yılında siber suçları azaltmak, siber güvenlik konularında politikalar belirlemek ve teknoloji kaynakları geliştirmeye yönelik AB Siber Güvenlik Stratejisi kabul edilmiştir. 2016 yılında Avrupa Komisyonu, rekabetçi ve yenilikçi anlayışla Avrupa'nın siber güvenlik endüstrisi için siber esneklik sistemini açıklamıştır. Bu sürecin bir çıktısı olarak, 2017 yılında çalışmalarına başlanan, toplamda 58 madde

³⁶⁵ "Trust in the internet 'now missing'", BBC, 10.03.2014. <https://www.bbc.com/news/technology-26512369> [Erişim: 12.09.2024].

³⁶⁶ Neelie Kroes, "A secure online network for Europe", European Commission, 28.02.2014. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_14_167 [Erişim: 12.09.2024].

³⁶⁷ European Data Protection Supervisor, "Opinion of the European Data Protection Supervisor", 23.06.2014, s. 5. https://www.edps.europa.eu/sites/default/files/publication/14-06-23_internet_governance_en.pdf [Erişim: 12.09.2024].

ve 4 ana başlıktan oluşan AB Siber Güvenlik Yasası 2019 yılında onaylanmıştır.³⁶⁸ Yine Avrupa Birliği ülkelerinde 25 Mayıs 2018 tarihinde yürürlüğe giren GDPR, yani *General Data Protection Regulation* (Genel Veri Koruma Tüzüğü), AB vatandaşlarının, büyük kurum ve kuruluşlarda var olan kişisel verilerinin güvenliğini sağlamayı konu edinmektedir.³⁶⁹ 2019 yılında iki büyük üye ülke Almanya ve Fransa'nın yürüttüğü "Gaia-X" isimli bir veri altyapısı projesi başlatılmıştır. Kullanıcıların veri erişimi ve kontrolü sağlayabildiği federe bir güvenlik altyapısı oluşturmaya yönelik girişim, AB'nin veri egemenliği konusunda ABD, Çin gibi güçlerle bağlantılı büyük teknoloji şirketlerinin artan hegemonyasına karşı önemli hamlelerinden biri olarak görülmektedir.³⁷⁰ AB, özellikle Çin merkezli telekomünikasyon şirketi *Huawei* tehdidine istinaden Komisyon ve AB Siber Güvenlik Ajansı'nın (ENISA) desteğiyle, üye ülkeler tarafından, 5G ağlarında AB araç kutusunun (EU toolbox) uygulanmasında kaydedilen ilerlemelere ilişkin tavsiyeler ve raporlar yayınlamış,³⁷¹ üye ülkelerin yabancı şirketleri ulusal güvenlik gerekçesiyle pazarlarından çıkarma hakkına sahip olacağını belirtmiş ve çeşitli kısıtlamalar getirmiştir.³⁷² AB, internette yer alan içeriklerin denetimine ve sosyal medya platformlarının yükümlülüklerine ilişkin hükümler içeren *Digital Services Act* (Dijital Hizmetler Yasası), *Digital Markets Act* (Dijital Piyasalar Yasası) gibi önemli düzenlemeler de yapmıştır.³⁷³

Tüm bu regülasyonlar, 2018 yılında Paris'te düzenlenen İnternet Yönetişimi Forumu'nda AB'nin önemli üye ülkesi Fransa Başkanı Macron'un "*I believe that the*

³⁶⁸ Sena Nezgıtlı, Recep Benzer, "Avrupa Birliği Siber Güvenlik Kanunu", *Journal of Information Systems and Management Research*, c. 2, S. 1 (2020): 10-17, s. 12. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1186942> [Erişim: 12.09.2024].

³⁶⁹ "Data protection in the EU", European Commission. https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/data-protection-eu_en [Erişim: 12.09.2024].

³⁷⁰ "About Gaia-X". <https://gaia-x.eu/> [Erişim: 12.09.2024].

³⁷¹ "Commission announces next steps on cybersecurity of 5G networks in complement to latest progress report by Member States", European Commission, 15.06.2023. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3309 [Erişim: 12.09.2024].

³⁷² "Avrupa Birliği 5G stratejisini açıkladı: ABD'nin Huawei çağrısı göz ardı edildi", TRT Haber, 26.03.2019. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avrupa-birligi-5g-stratejisini-acikladi-abdnin-huawei-cagrisi-goz-ardi-edildi-409840.html> [Erişim: 12.09.2024].

³⁷³ Işık, s. 114.

Internet we take for granted is under threat."³⁷⁴ ifadesiyle siber saldırılara dikkat çekerek internetin tehdit altında olduğunu söylemesi, AB Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen'in, 2020 yılında dijital egemenliğin artık AB için bir öncelik olduğunu deklare etmesi gibi ilk ağızdan ifadelerle açığa çıkan, AB'nin yükselen dijital egemenlik iradesinin somut pratikleri olarak görülebilir.³⁷⁵

4.4. İnterneti Yönetmek İçin Yeni Yaklaşımlar ve Bölünme

Uluslararası, küresel bir ağ niteliğinde olan internet üzerindeki veriler, çeşitli anahtarlar, yönlendiriciler ve kablolardan akarak geçmektedir. Dolayısıyla dijital, siber bir alan teşkil etmekle beraber internetin alt yapısı fizikseldir. İnternetin temel altyapısı da denizlerin ve okyanusların altından geçen fiber kablolardan ve onlara karadan bağlanan kablo ve yönlendiricilerden müteşekkildir. Dolayısıyla fiziksel dünya ve siber alan sanıldığı kadar ayrık değil, iç içedir. İnternetin fiziksel altyapısına ilişkin birçok unsur ABD'de yer alırken, interneti yönetme ve denetleme pozisyonlarındaki birçok kurum ve organizasyon da ABD merkezlidir. Keza yine bulut depolama, e-ticaret, sosyal medya gibi alanlarda da ABD merkezli şirketlerin ezici bir ağırlığı mevcuttur.

İnternetin genel ruhu, açık, küresel tabiatı ve fiziki dünyayla iç içe geçmişliği, çok paydaşlılığı zorunlu kılmakta, bu da yönetim yerine yönetişim yaklaşımını getirmektedir. İlkeleri yeni yeni oluşmakta olan, birçok aktör ve paydaşın bulunduğu internet yönetişim ekosisteminde, görüldüğü üzere ABD'nin birçok bakımdan bariz bir ağırlığı bulunmaktadır. Zaman zaman eleştirilen bu durumun, özellikle Snowden krizi sonrası ABD'ye olan güvenin iyice kırılmasıyla beraber artan eleştirilere konu olduğu görülmektedir.³⁷⁶ Hemen Snowden krizi sonrası gerçekleştirilen NETmundial konferansı, ABD'nin bu baskın rolünü tartışmak

³⁷⁴ Emmanuel Macron, "IGF 2018 Speech by French President Emmanuel Macron", Internet Governance Forum, 2018. <https://www.intgovforum.org/en/content/igf-2018-speech-by-french-president-emmanuel-macron> [Erişim: 12.09.2024].

³⁷⁵ Ursula von der Leyen, "Shaping Europe's digital future: op-ed by Ursula von der Leyen, President of the European Commission", European Commission, 2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ac_20_260 [Erişim: 12.09.2024].

³⁷⁶ Bradshaw, DeNardis, s. 340.

üzere yapılmıştır. 2014 yılında Brezilya’da yapılan toplantıya devletler, özel kuruluşlar, akademi, sivil toplum gibi alanlardan binlerce kişi katılmış, internet yönetişiminin geleceği tartışılmış, bir uzlaşa sağlamak amaçlanmıştır.³⁷⁷ İnternet yönetişiminin nasıl olması gerektiği bir prensip olarak açıklanmıştır:

*"İnternet yönetişimi, demokratik çok paydaşlı süreçlere dayanmalıdır, tüm paydaşların, hükümetlerin, özel sektörün, sivil toplumun, teknik topluluğun, akademik topluluğun ve kullanıcıların anlamlı ve hesap verebilir katılımını sağlamalıdır."*³⁷⁸

NETmundial, kendisinden önceki internet yönetişimi tartışmalarını derleyip toparlayıp bir araya getirmiş ve uluslararası bir uzlaşa platformu sağlamış olması bakımından önemli görülmektedir.³⁷⁹ Konferans sonucunda yayımlanan bildiride temel insan haklarının internet üzerinde de aynı önem ve ciddiyetle korunması gerektiği, internetin açık ve küresel bir ağ olarak kalması gerektiği, internet yönetişimi için tarafsız, çok paydaşlı ve uluslararası bir uzman birimin belirlenmesi gerektiği gibi görüşler vurgulanmıştır.³⁸⁰ Bildiri BM tarafından anlamlı ve değerli bulunurken Rusya, Hindistan ve Küba, ulusal egemenliği zedelediği gerekçesiyle destek vermemiştir.³⁸¹ Sonraki yıllarda, egemenlik meselesi daha fazla dile getirilmeye başlamıştır. Sadece Rusya, Çin, Küba gibi ulusal güvenlik kaygıları baskın devletler değil, AB gibi ulusal güvenlik algısı o kadar yüksek olmayan, kuruluşundan bu yana daha küresel ve demokratik bir profil çizen yapılar dahi ulusal güvenlik ve siber alanda dijital egemenlik söylemlerini yükseltmiş, bu doğrultuda çalışmalara da başlamıştır.

³⁷⁷ "İnternet nasıl yönetilmeli?" zirvesi", BBC, 25.04.2014. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140425_internet [Erişim: 07.07.2024].

³⁷⁸ "NETmundial draft outcome document", NETmundial, 14.04.2014. <https://tinyurl.com/5n74hybw> [Erişim: 12.09.2024].

³⁷⁹ Haugen, s. 4.

³⁸⁰ "NETmundial Multistakeholder Statement", NETmundial, 24.04.2014. <https://netmundial.br/2014/wp-content/uploads/2014/04/NETmundial-Multistakeholder-Document.pdf> [Erişim: 07.07.2024].

³⁸¹ William J. Drake, Monroe Price, *Beyond Netmundial: The Roadmap for Institutional Improvements to the Global Internet Governance Ecosystem* (Internet Policy Observatory, 2014), s. 7.

Bu tablo, internet olgusunun yönetim kısmının henüz oturmadığını ve görünürde çok paydaşlılık düstur edinilse de sistemin esasında ABD odaklı olduğunu göstermektedir. Uluslararası baskı, eleştiri ve öneriler karşısında ABD'nin sorunun çözümüne yönelik gerçekçi ve ciddi adımlar atmaktan ziyade, yatıştırıcı mahiyette sembolik revizyonlarla problemlerin çözümünü ötelediği düşünülmektedir. İnternet yönetim ve denetim mekanizmalarının ABD hegemonyasından çıkarılarak daha küresel ve çok paydaşlı mekanizmalara devredilmesi yönündeki tavsiyelerin havada kalması konuyu çıkmaza sürüklemekte, bu çıkmaz da kimi aktörleri farklı çözüm yollarına itmekte, internetin bölünmesi ve yerelleşmesi gündeme gelmektedir. AB gibi batılı aktörler dijital egemenliğe önem verse de bölünme karşıtı bir çizgi izlerken, özellikle Çin, Rusya, İran gibi ülkeler bu konuyu önemsemekte ve bölünme yolunda bazı somut adımlar atmaktadır.

5. BÖLÜNMEŞ İNTERNET

5.1. Genel Olarak Bölünmüş İnternet

5.1.1. Bölünmüş İnternetin Konusu ve Tanımı

Türkçeye “Bölünmüş İnternet”, ya da “Parçalanmış İnternet” şeklinde çevrilebilecek olan internetin bölünmesi hadisesi, “*Internet Fragmentation*”, “*Splinternet*” gibi terimlerle bilinmektedir. “Siber Balkanlaşma”, “Yankı Odası” gibi terimler de İnternet bölünmesiyle ilintili ve bazen bölünme yerine kullanıldığı görülebilen terimlerdir.

“*Internet Fragmentation*”, yani internet bölünmesi/parçalanması, temelde internetin bir dizi siber uzay segmentine ayrılması fikridir.³⁸²

“*Splinternet*”, yani parçalı internet terimi de, internetin teknoloji, ticaret, politika, milliyetçilik, din ve farklı ulusal çıkarlar gibi çeşitli faktörler nedeniyle parçalanması/bölünmesi olarak nitelendirilmektedir.³⁸³ “*Splinternet*”, internetin parçalanma, bölünme, ayrılma, kilitlenme, paketlenme veya başka şekilde bölümlere ayrılma şeklini ifade etmektedir.³⁸⁴

Dünya Ekonomi Forumu’nun (WEF) tanımına göre internet bölünmesi, sistemlerin tamamen birbirleriyle işbirliği yapmasını ve veri paketlerini tamamen değiştirmesini engelleyen ve internetin tüm uç noktalarda tutarlı bir şekilde işlem göstermesini engelleyen durumlardır.³⁸⁵

³⁸² “Internet Fragmentation”, ICANNWiki. https://icannwiki.org/Internet_Fragmentation [Erişim: 12.09.2024].

³⁸³ “Splinternet”, Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Splinternet> [Erişim: 12.09.2024].

³⁸⁴ Robbie Fordyce, “What is the ‘splinternet’? Here’s why the internet is less whole than you might think”, The Conversation, 08.06.2023. <https://theconversation.com/what-is-the-splinternet-heres-why-the-internet-is-less-whole-than-you-might-think-207033> [Erişim: 12.09.2024].

³⁸⁵ William J. Drake, Vinton G. Cerf, Wolfgang Kleinwächter, “Internet Fragmentation: An Overview”, World Economic Forum, 2016, s. 14. https://www3.weforum.org/docs/WEF_FII_Internet_Fragmentation_An_Overview_2016.pdf

ISOC, internet bölünmesini şöyle tanımlamaktadır:

“İnternet parçalanması veya splinternet, İnternet'in tam tersidir. Splinternet, kullandığımız açık, küresel olarak bağlı İnternet'in bir araya gelmiş bir koleksiyon olarak parçalanması ve hükümetler veya şirketler tarafından kontrol edilen izole ağlara dönüşmesi fikridir.”³⁸⁶

İnternet Yönetişim Forumu'na göre (IGF) parçalanmış internet, bugün bildiğimiz manada tek bir ağ olan internet olmayacaktır.³⁸⁷

AB, internet parçalanmasını geniş kapsamlı ve tartışmalı bir kavram olarak görmektedir. Avrupa Parlamentosu'nun 2022 yılında yayımladığı rapora göre “*Internet Fragmentation*”, yani internet parçalanması terimi, akademik literatürde ve politika çevrelerde, sistemlerin küresel internetten tamamen kopması anlamında kullanılırken, çevrimiçi içeriğe erişirken internet kullanıcılarının deneyimlerindeki farklılıklarının kristalize olması, içeriklerin ayrışması gibi bir dizi fenomen ve örüntüyü ifade etmek için de kullanılmaktadır.³⁸⁸

Sahiden de bölünme/parçalanma, hükümetler, kuruluşlar ya da servis/hizmet sağlayıcılar tarafından teknik bir işlem yoluyla sınır çekilmeksizin, daha üst bir katmanda, içerik düzeyinde bireylerin özellikleri ve tercihlerinin sonucunda da gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda; fiziksel, teknik, altyapısal vs. olarak fragmentasyonun dışında, “Yankı Odası”³⁸⁹ olarak bilinen, beğeniler, ilgi alanları, siyasi görüş gibi sebeplerle internet üzerinde farklı farklı adacıkların oluşması durumu da bölünmüş internet kavramıyla kesişen yönler taşımaktadır.

[Erişim: 12.09.2024].

³⁸⁶“Internet Fragmentation, Reconsidered.”, Internet Society. <https://www.internetsociety.org/events/internet-fragmentation-reconsidered> [Erişim: 12.09.2024].

³⁸⁷ “Policy Network on Internet Fragmentation. What does internet fragmentation mean to you? Identifying fragmentation and key stakeholders.”, Internet Governance Forum, 15.09.2022. https://www.intgovforum.org/en/filedepot_download/256/22932 [Erişim: 12.09.2024].

³⁸⁸ Clément Perarnaud, Julien Rossi ve Francesca Musiani, “‘Splinternets’: Addressing the renewed debate on internet fragmentation”, European Parliamentary Research Service, 2022. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2022\)729530](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2022)729530) [Erişim: 12.09.2024].

³⁸⁹ Bilge Narin, “Kişiselleştirilmiş Çevrimiçi Haber Akışının Yankı Odası Etkisi, Filtre Balonu ve Siberbalkanizasyon Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi”, *Selçuk İletişim*, c. 11, S. 2 (2018) : 232-251, s. 240. <https://doi.org/10.18094/josc.340471>

Mesela *Twitter* olarak bilinen ve yakın zamanda ismi X olarak değişen,³⁹⁰ insanların görüşlerini ifade ettiği bir mikro blog özelliği taşıyan sosyal medya platformunun kullanıcısı, kullandığı sosyal medya platformunda doğal olarak kendisine benzer görüşte insanları takip etmekte, onların paylaşımlarını görme eğilimindedir. *Twitter* (X) algoritması, kullanıcının beğenilerine göre şekillendiği ve kişiselleştirme yaptığı için kullanıcı zamanla tamamen kendisinin, kendi beğenilerinin, ilgi alanlarının yansımaları görmeye ve duymaya başlayacak, diğer beğenilerden, görüşlerden vb. haberdar olmayacaktır. Benzer bir örnekle, bir müzik dinleme uygulaması olan *Spotify* isimli uygulamanın kullanıcısı, algoritma sürekli kişiselleştirmeler yaptığı için, kendi müzik tarzına benzer müzikleri dinlemeye devam edecektir. Bu elbette kullanıcı için bir konfor ve avantaj taşıyorsa da diğer yandan, başka müzik tarzlarından haberdar olma ihtimalini azaltmaktadır.

Splinternet terimi ilk kez 2001 yılında Cato Enstitüsü'nde araştırmacı olan Clyde Wayne Crews tarafından "Ayrı, özel ve otonom evrenler olarak yürütülecek paralel internetler" konseptini tanımlamak için kullanılmıştır. Crews, bu terimi olumlu anlamda kullansa da Amerika'nın Uluslararası Güvenlik programının bir üyesi olan Scott Malcomson gibi daha yeni yazarlar, bu terimi daha negatif bir tonda, internetin dünyaya yayılan ağlar ağı statüsüne yönelik büyüyen bir tehdidi tanımlamak için kullanmışlardır.³⁹¹ 2016 yılında *The Economist*'de yer bulan yazıda *splinternet* uzun süredir küresel bir çevrimiçi ortak alan olarak hayal edilen internetin, ulusal veya bölgesel ve çoğu zaman birbiriyle çelişen kurallardan oluşan bir labirent hâline gelmiş versiyonu olarak tasvir edilmiştir.³⁹² Fransız Siyaset Bilimci Asma Mhalla'ya göre *splinternet* dünyada rekabet halindeki bloklar

³⁹⁰ "Elon Musk: Twitter'ın ismi ve logosu değişiyor", NTV, 23.07.2023. https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/elon-musk-twitterin-ismi-ve-logosu-degisiyor,HSWesi1Jhkq3DljE_Drq4A/xkugWw_XoUWxLXDclPkYfA [Erişim: 12.09.2024].

³⁹¹ "Experts say Russia's war on Ukraine is accelerating the 'splinternet.' But what is the splinternet?", Fortune, 22 Mart 2022. <https://fortune.com/2022/03/22/russia-war-ukraine-great-firewall-splinternet-internet/> [Erişim: 12.09.2024].

³⁹² "What is the 'splinternet'?", The Economist, 22.11.2016. <https://www.economist.com/the-economist-explains/2016/11/22/what-is-the-splinternet?> [Erişim: 12.09.2024].

adedince kapalı siber alanlara bölünmüş çok kutuplu bir internetin kurulmasıdır.³⁹³ Avrupa Parlamentosu da raporunda *splinterneti*, teknolojik veya siyasi nedenlerle diğer kısımlarına erişilemez hale gelecek ve ayrı bir bölüm oluşturacak internetin bir parçası olarak tanımlamaktadır.³⁹⁴ Dolayısıyla *splinternet*, devletlerin ulusal egemenliklerini, ekonomik çıkarlarını korumaya çalışması ya da ticari anlaşmazlıklar, küresel teknoloji şirketlerinin piyasa hâkimiyeti yarışı gibi sebeplerle internetin bölümlere ayrılması olarak ifade edilebilir.³⁹⁵

5.1.2. Bölünmüş İnternetin Türleri

Özetle, bölünmüş/parçalanmış internet, temel felsefesi tüm ağların ve dünyanın birbirine bağlanması olan internetin, kendi içinde segmentlere, kısımlara ayrılması, diğer bir deyişle birbirinden farklı internet alanlarının oluşturulması durumuna karşılık gelmekte olup, bu bölünme farklı kişi ve kuruluşlar tarafından farklı amaç ve yöntemlerle, çeşitli biçim ve boyutlarda gerçekleşebilmektedir. Fragmentasyon derin düzeyde, yapısal ve geniş çaplı, ya da daha üst katmanlarda, yüzeysel ve dar bir çerçevede gerçekleşebilmektedir.³⁹⁶

İnternetin bölünme/parçalanma biçimleri konusunda öne çıkan üçlü bir tasnif bulunmaktadır: Teknik bölünme/parçalanma, Ticari bölünme/parçalanma, Devletler tarafından gerçekleştirilen parçalanma.³⁹⁷

³⁹³ Asma Mhalla, "Splinternet: how geopolitics is fracturing cyberspace", Polytechnique insights, 17.10.2023. <https://www.polytechnique-insights.com/en/columns/geopolitics/splinternet-when-geopolitics-fractures-cyberspace/> [Erişim: 12.09.2024].

³⁹⁴ Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 4.

³⁹⁵ "The rise of 'splinternet' amid heightened nationalism", TechHQ, 24.02.2021. <https://techhq.com/2021/02/the-rise-of-splinternet-amid-heightened-nationalism/> [Erişim: 12.09.2024].

³⁹⁶ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 17.

³⁹⁷ "Internet Fragmentation", ICANNwiki. https://icannwiki.org/Internet_Fragmentation [Erişim: 12.09.2024].

5.1.2.1. Teknik Bölünme

Teknik bölünme, altyapısal düzlemde gerçekleşen bölünmedir. İnternetin ortaya çıkışı, farklı bilgisayarlar ve cihazlar arasında veri transferini gerçekleştirme amacı olmuştur. Zamanla evrensel bir ağa dönüşen internetin bu evrenselliğini bölmek, teknik düzeyde mümkün olup, bu da interneti bildiğimiz anlamda internet olmaktan çıkarmak anlamına gelmektedir. Tabi teknik bölünmenin, herhangi bir bölme amacı gütmeksizin, internetle ilgili çeşitli aktivitelerin ve tasarrufların bir yan etkisi olarak meydana gelmesi de söz konusu olabilmektedir.³⁹⁸

Teknik bölünme; internet ağlarının, sistemlerin birlikte çalışma, veri transferi yapma kabiliyetini bloke etme, dolayısıyla diğer ağlara erişimi engelleme durumu olup, çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir:

- Ağ adresi dönüştürme
- İnternet protokol versiyonlarının uyumsuzluğu
- Bağlantıyı/yönlendirmeyi bozma
- Güvenlik duvarı koruması
- Özel ağ izolasyonu ve engelleme
- «Dark web» olarak bilinen karanlık ağ
- Uluslararası domainlerde/alan adlarında teknik hatalar
- Üst seviye domainlerin/alan adlarının (.net, .org vs.) yenilerine izin verilmemesi, engellenmesi
- Özel sunucular ve parçalı/kapalı DNS/alan adı sistemi
- Otel, restoran, üniversite gibi yerlerde görülen segmentlere ayrılmış Wi-Fi servisleri
- Alternatif DNS kök bölgeleri olasılığı
- Sahte sertifika üreten ve dağıtan sertifika yetkilileri³⁹⁹

³⁹⁸ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 16.

³⁹⁹ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 20.

En temel teknik fragmentasyon hallerinden birisi internet protokollerinden kaynaklanan bölünmedir. İnternetin büyük bir hızla büyümesi, 1990'lı yıllara doğru mevcut internet protokollerinin, yani IPv4⁴⁰⁰ stoğunun tükenmesine neden olmuştur. Bu durum, *Network Address Translations* (NAT), yani Ağ Adresi Dönüştürme sisteminin devreye girmesini sağlamıştır. NAT, TCP/IP ağındaki bir bilgisayarın yönlendirme cihazı ile başka bir ağa çıkarken adres uzayındaki bir IP ile yeniden haritalandırma yaparak IP paket başlığındaki ağ adres bilgisini değiştirme süreci olarak bilinmektedir.⁴⁰¹ NAT sistemi, genel IP adreslerine güvenmek yerine, internet servis sağlayıcıların yerel kullanım için özel numaralandırma ağları oluşturmaya imkân tanımaktadır. Bu özel adresler, genel internete bağlanmak için NAT sistemleri kullanılarak genel adreslere çevrilmektedir.⁴⁰² Bu süreç de, özel adreslerin geri kalan internetten izole edilmesine yol açabilecek türden bir internet parçalanması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.⁴⁰³

IPv4'te tahsis edilebilecek internet adreslerinin tükenmesi üzerine ISOC ve IETF, 1990'ların başlarında IPv6 olarak bilinen yeni bir standart geliştirmiştir. IPv6, IP adresleme kapasitelerini büyük ölçüde genişletmiştir. IPv4 adreslerinin giderek azalmasıyla beraber zamanla AB, ABD ve birçok devlet IPv6'ya geçmeye başlamıştır.⁴⁰⁴ Fakat her ne kadar başlangıçta kademeli ve düzenli bir geçiş öngörülmüşse de, geline nokta çeşitli uyumsuzluklar ve ekonomik faktörlerin etkisiyle bir standartlar rekabetinin ortaya çıktığı düşünülmektedir.⁴⁰⁵ Gerçekten de, sadece IPv6 kullanan bir cihaz, yalnızca IPv4 kullanan bir cihazla doğrudan veri alışverişinde bulunamamaktadır. Bu uyumsuzluk, çevrimiçi iletişimi engelleyerek internet kullanıcılarının deneyimini önemli ölçüde etkileme potansiyeli

⁴⁰⁰ "IPv4", Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Protocol_version_4 [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁰¹ "Ağ Adresi Dönüştürme", Computer Security Resource Center.

https://csrc.nist.gov/glossary/term/network_address_translation [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁰² Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 14.

⁴⁰³ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 21.

⁴⁰⁴ "IPv6", Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/IPv6> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁰⁵ Brenden Kuerbis, Milton Mueller, "The hidden standards war: economic factors affecting IPv6 deployment", *Digital Policy, Regulation and Governance*, c. 22, S. 4 (2020) : 333-361. <https://doi.org/10.1108/DPRG-10-2019-0085> Aktaran Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 15.

taşımaktadır. Protokoller arası bu uyumsuzluk çözülemedikçe NAT sistemi ve özel adresler kullanılmakta, bu da internetin bütünlüğünü tehdit eden önemli bir bölünme olasılığı doğurmaktadır.⁴⁰⁶

Yine, internet güvenlik protokolleri düzleminde de bir rekabet olup, bu da teknik bölünmelere sebep olabilecektir. “Transport Layer Security” (TLS), Taşıma Katmanı Güvenliği, bilgisayar ağı üzerinden güvenli iletişimi sağlamak için tasarlanmış şifreleme protokolleridir. Asimetrik bir şifreleme algoritması kullanarak, aktarılan kimlik bilgilerinin doğrulanmasında kullanılmaktadır. TLS, IETF tarafından ilk olarak 1999 yılında tanımlanmış (TLS 1.0), ilerleyen yıllarda aralıklı olarak birkaç kez güncellenmiştir. Günümüzde, çalışmalarına 2014 yılında başlanan ve 2018 yılında IETF tarafından standart haline getirilen TLS 1.3 versiyonu kullanılmaktadır.⁴⁰⁷ Önceki kısımlarda değinilen Snowden krizinin de son güncellemenin geliştirilmesinde etkili olduğu bilinmektedir. ISOC, dinlenme ve deşifre edilme ihtimallerine karşı TLS 1.2’nin zayıflıklarının giderilmesini ve şifreleme güvenliğinin arttırılmasını amaçlamıştır.⁴⁰⁸ Fakat diğer yandan, 2017 yılında özellikle ABD ve bazı finans kuruluşları da dâhil olmak üzere birçok aktör, başka bir standardizasyon kuruluşu olan Fransa merkezli ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartlar Komitesi) bünyesinde alternatif bir güvenlik protokolü geliştirilmesine öncülük etmişlerdir.⁴⁰⁹ Bunun üzerine ETSI, statik şifreleme anahtarlarına dayanan yeni bir taşıma protokolü olan Enterprise Transport Security (ETS) isimli, Kurumsal Taşıma Güvenliği olarak çevrilebilecek yeni taşıma protokolünü oluşturmuştur. Bu da TLS ve ETS protokolleri arasında bir rekabet oluşturmakta, bu rekabetin İnternet kullanıcıları için sağlanan güvenlik düzeyi açısından yeni bir ayrışma biçimine yol açabileceği ve böylelikle teknik bir bölünmeye sebep olabileceği yönünde görüşler bulunmaktadır.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 15.

⁴⁰⁷ “TLS Basics”, Internet Society. <https://www.internetsociety.org/deploy360/tls/basics/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁰⁸ Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 16.

⁴⁰⁹ Brenden Kuerbis, Milton Mueller, “The hidden standards war: economic factors affecting IPv6 Deployment”, *Digital Policy, Regulation and Governance*, c. 22, S. 4 (2020) : 333-361. Aktaran Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 16.

⁴¹⁰ Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 16.

Uluslararası alan adları da bir başka teknik bölünme katmanı olarak ele alınabilir. Uluslararası alan adları, Çince, Arapça, Rusça gibi Latin alfabesi harici bir alfabe kullanan dillere ilişkin karakterlerin kullanımıyla alan adlarının kaydedilmesine olanak tanımaktadır. IETF, 2008 yılında uluslararası alan adları için bir çalışma grubu oluşturmuş, alan adlarında Latince olmayan karakterlerin kullanımı için yeni standartlar belirlemeyi amaçlamıştır.⁴¹¹ 2010 yılında, ülke kodlu üst düzey alan adları için yerli dillerde yazı sistemlerinin uygulanması gerçeğe dönüşmüştür. Fakat uluslararası alan adlarının dağıtımı ve uygulanması, siber güvenlik ve benzer gerekçelerden kaynaklanan çeşitli zorluklar nedeniyle engellenmiş, bu da uluslararası alan adlarının kullanımını daha da karmaşık hale getirmiştir. Latin alfabesi kullanmayan yerel dillerle yazılmış alan adlarının farklı internet katmanlarında uyumlu bir şekilde işlenmemesi, tekrarlayan teknik hatalara neden olabilecek, bu da sonuçta internet kullanıcılarının yerel dillerdeki alan adlarına erişirken hatalarla karşılaşmasına yol açabilecektir. Keza, Latin alfabesi kullanılmayan yerel bir dilde e-posta adresi olan internet kullanıcıları, iletişimde zorluklar yaşayabilmekte, çevrimiçi bir platforma kayıt olurken adreslerinin tanınmasında veya kimliklerinin teyidinde başarısız olabilmektedir. Latin alfabesi kullanan ülkemizde bile bu tip sorunlar görülebilmektedir. Mesela isminde, soy isminde, adresinde vs. girdiği bilgilerde “Ş” harfi olan bir kullanıcı, bu harfin bazı çevrimiçi platformlara tanıtılmamış olması nedeniyle kimliğini doğrulama aşamasında başarısız olabilmektedir. Bu tip teknik hatalar ve evrensel bir kabulün olmayışı, dünya nüfusunun önemli bir kısmının kendi dilini kullanarak internete erişimini engellemekte, Avrupa Parlamentosu bu durumun da bir bölünme ve izolasyona neden olabileceğini söylemektedir.⁴¹²

Yine, Genel Üst Seviye Alan Adlarının (gTLD) kullanımının artmasının DNS içinde engellemelerine artmasına ve buna bağlı olarak internet fragmantasyonuna yol açabileceği öngörülmektedir.⁴¹³ Mesela, ICANN 2011'de pornografi için .xxx gTLD'sini onaylamış, bunun karşısında birçok devlet tüm alan adını

⁴¹¹ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 25.

⁴¹² Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 17.

⁴¹³ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 26.

engelleyeceklerini duyurmuştur.⁴¹⁴ Dolayısıyla bazı devletlerin ulusal hukuklarına aykırı, hassas veya riskli buldukları karakter dizilerinin kök bölge dosyasına eklenme aşamasında daha fazla ulusal engellemeyle karşılaşması olasıdır.⁴¹⁵

Dark Web de internetin bölümlere ayrıldığı bir durumu doğurmaktadır. *Dark Web* özel tarayıcılarıyla erişim sağlanan, İnternetin gizli kalmış bölümlerinden oluşan ve *Google*, *Yandex* gibi arama motorlarında görüntülenemeyen denetimsiz bir internet ağıdır.⁴¹⁶ *Dark Web* ilk başlarda anonim şekilde özgür bilgi paylaşımı ve sansürden kaçış gibi amaçlarla kullanılsa da herhangi bir denetime tabi tutulamaması ve kullanıcılarının kimliğinin saklı kalması sebebiyle, zaman içinde çeşitli yasa dışı faaliyetlerin cazibe merkezi halini almıştır.⁴¹⁷ Aslında bu noktada bir dipnot eklemek gerekir ki; kanımızca *Dark Web* örneği, çalışmamızın ilk kısımlarında değinilen internet ütopyacılarının devletlerden, yasalardan, denetimden bağımsız, özgür ve eşit bir siber alan tahayyülünün neden sadece bir ütopya olarak kaldığını da açıklayan bir örnektir. Düzensizlik ve denetimsizlik her zaman barışçıl, tozpembe bir kardeşlik ortamı yaratmamakta, maalesef çoğu zaman suiistimal, yozlaşma, kargaşa ve suç ile sonuçlanabilmektedir.

Üniversite, otel, restoran gibi yerlerde Wi-Fi hizmetine erişim bakımından getirilen ek mekanizmalar da, internet bölünmesinin küçük ölçeklerde de olsa teknik düzeyde gerçekleştiği hallere girmektedir.

5.1.2.2. Ticari Amaçlı Bölünme

Ticari bölünme/parçalanma, icari uygulamalar kapsamında gerçekleşmektedir. Genelde belli pazarların ve dijital alanların organizasyonu

⁴¹⁴ Milton Mueller, Internet Governance Project, "Why ICANN's Approval of the XXX domain is an important precedent", 19.03.2011. <https://www.internetgovernance.org/2011/03/19/why-icanns-approval-of-the-xxx-domain-is-an-important-precedent/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴¹⁵ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 26.

⁴¹⁶ "Dark Web", Britannica. <https://www.britannica.com/topic/dark-web> [Erişim: 12.09.2024].

⁴¹⁷ "Dark Web nedir? Deep Web olarak da geçen Dark Web'e nasıl girilir?", Birgün, 02.05.2023. <https://www.birgun.net/haber/dark-web-nedir-deep-web-olarak-da-gecen-dark-webe-nasil-girilir-433778> [Erişim: 12.09.2024].

ilgili olup standardizasyon, ağ tarafsızlığı, “Walled Garden”⁴¹⁸ yani duvarlarla korunan alanlar/bahçeler, coğrafi yerleştirme ve engelleme, alt yapı bağlantılı fikri mülkiyet koruması gibi ana meseleleri içerir. Ticari parçalanma çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir:

- Ara bağlantı anlaşmalarında olası değişiklikler
- Nesnelerin internetinde birlikte çalışabilirliği engelleyen olası teknik standartlar
- Engelleme, kısma veya diğer yollarla ağ tarafsızlığından sapma
- “Walled Garden”, yani etrafı duvarlarla çevrili/korunaklı bahçeler (internet içeriğine ve hizmetlere erişimi denetleyen ortamlar)
- İçeriklerin coğrafi olarak engellenmesi
- Fikri mülkiyet koruması amacıyla içeriği engellemek için olası adlandırma ve numaralandırma kullanımı⁴¹⁹

Nesnelerin İnterneti ile, sadece bilgisayarlar değil, neredeyse her türlü cihaz, kablolu veya kablosuz erişim yöntemleri ile küresel internet ağına bağlanabilir düzeyde geliştirilmektedir.⁴²⁰ Bu da üretilen birçok ürünün üretim aşamasında internete erişim kısmının da dikkate alınması demek olup, farklı endüstri grupları ve uluslararası kuruluşlar, Nesnelerin İnterneti standart gereksinimlerine farklı çözümler geliştirmek için yoğun bir şekilde çalışmaktadır. Standartlar arasındaki rekabetler, normalde serbest piyasalar için sağlıklı ve faydalı bir gelişme olarak görülse de, internet evreninde birbirinden farklı ve özel standartların kullanılması bölünme anlamına gelebilecektir.⁴²¹ İnternet Topluluğu (ISOC), Nesnelerin İnterneti özel teknik standartlarının kullanıcılar için entegrasyon eksikliği, karmaşıklık gibi zorluklar doğurabileceğini, ayrıca standartların gelişme

⁴¹⁸ Konstantinos Komaitis, “Internet fragmentation: Why It Matters for Europe”, EU CYBER DIRECT, 2023, s. 10. <https://eucd.s3.eu-central-1.amazonaws.com/eucd/assets/IOY9O/internet-fragmentation-why-it-matters-for-europe.pdf> [Erişim: 27.09.2024].

⁴¹⁹ Drake, Cerf, Kleinwächter, s. 49.

⁴²⁰ “Nesnelerin İnterneti”, IBM. <https://www.ibm.com/topics/internet-of-things> [Erişim: 12.09.2024].

⁴²¹ Drake, Cerf, Kleinwächter, s. 50.

maliyetlerinin artacağını, çelişkili protokoller üretilebileceğini ve tüm bunların parçalanmalara yol açabileceğini belirtmiştir.⁴²²

“Walled Garden”, internet üzerinde çeşitli izole ortamlar sağlama yoluyla bir bölünme yaratmaktadır. Etrafı duvarlarla çevrili bahçe anlamına gelen kavram, teknoloji ve internet jargonunda, teknoloji sağlayıcıların donanım, uygulama veya içerik üzerinde önemli bir kontrole sahip olduğu her türlü kapalı platform veya ekosistem anlamında kullanılmaktadır.⁴²³ Instagram, Facebook, Twitter (X), TikTok, YouTube, Netflix, SnapChat, Amazon, Pinterest gibi platformlar walled garden örnekleridir. Arama motorları, bu tip ağları genelde dizine ekleyememektedir. Nitekim bu tip platformlardaki birçok hizmet, mobil uygulamaların içinde gömülüdür, ancak uygulama içinden erişilebilmektedir. Örneğin bir kullanıcı Facebook'ta bir bağlantı yayınladığında, bu, “Web”in kurucusu Tim Berners-Lee'nin öngördüğü şekilde bir *hyperlink* olmamaktadır. Bağlantılı sayfadaki bilgileri görüntüleyen, haber hikâyeleri için bir başlık, bir ana resim ve bazen de kullanıcıların bağlantıya tıkladıklarında görebilecekleri haberlerin kısa özetini içeren çok daha gelişmiş bir yöntem kullanılmaktadır.⁴²⁴ Böylelikle kullanıcı olabildiğince içeride tutulmaktadır. Bu platformlarda yönetim ya da teknoloji sağlayıcısı, platform üzerinde tam kontrole sahip olmakta, kullanıcıları izlemekte, kullanım koşulları aracılığıyla davranışları yönetebilmektedir.⁴²⁵ Bu platform özelinde adeta ayrı bir dijital dünya, ayrı bir siber alan oluşmaktadır. Özellikle günümüzdeki mobil cihaz ve mobil uygulama bolluğu, belli başlı teknoloji şirketleri ve sosyal medya platformlarının yaygın kullanım oranları ve popülerlikleri düşünüldüğünde,⁴²⁶ adeta internet üzerinde birçok farklı alanlar, ayrı ayrı dijital

⁴²² Karen Rose, Scott Eldridge, Lyman Chapin, “The Internet of Things (IoT): An Overview”, Internet Society, 2015, s. 49. <https://www.internetsociety.org/wp-content/uploads/2017/08/ISOC-IoT-Overview-20151221-en.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

⁴²³ “Walled Garden”, Pcmag. <https://www.pcmag.com/encyclopedia/term/walled-garden> [Erişim: 12.09.2024].

⁴²⁴ Jennifer Grygiel, “Facebook’s news blockade in Australia shows how tech giants are swallowing the web”, The Conversation, 25 Şubat 2021. <https://theconversation.com/facebook-news-blockade-in-australia-shows-how-tech-giants-are-swallowing-the-web-155832> [Erişim: 12.09.2024].

⁴²⁵ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 53.

⁴²⁶ “Türkler en fazla Youtube ve Tiktok kullanıyor”, Dünya, 04.02.2023. <https://www.dunya.com/sektorler/teknoloji/turkler-en-fazla-youtube-ve-tiktok-kullaniyor-haberi-684866> [Erişim: 12.09.2024].

adacıklar ortaya çıkmaktadır. Kullanıcılar bu platformlarda, kimi uzmanlarca bağımlılık olarak nitelendirilebilecek kadar uzun saatler geçirebilmektedir.⁴²⁷ Bu alanlarda tarayıcılar, arama motorları, *Web* gibi klasik internet araçlarından ziyade,⁴²⁸ mobil cihazlardan gün boyu erişilebilen, uygulama içi yol ve yöntemler bulunmaktadır. Kullanıcıların mobil cihazlarıyla ilgilenmediği dakikalarda bile arka planda çalışan, işleyen, kullanıcıya güvenli ve konforlu gelen bu siber dünyalarda kullanıcılar uzun saatler kalmaktan şikâyetçi görünmemektedir. Büyük teknoloji platformlarının söz konusu dominasyonunun interneti monopolleştirdiği, bu durumun kişisel veriler, güvenlik, egemenlik gibi konularda endişe yaratmasına ilaveten, interneti parçaladığı yönünde eleştiriler vardır.⁴²⁹ Bu platformların, sadece internet üzerinde ayrı segmentler yaratması değil, hükümetlerle yaşadıkları krizlerin neticeleri de parçalanmalara sebep olabilmektedir. Mesela, 2021 yılında Avustralya'da sosyal medya platformlarıyla ilgili hazırlanan yasa taslağından olumsuz yönde etkileneceğini düşünen *Facebook*, bu yasa teklifine yanıt olarak Avustralya'daki kullanıcıların platformundaki haber içeriğine erişimini engelleyeceğini söylemiştir.⁴³⁰

Coğrafi konumlama da bölünme/parçalanma örneklerindendir. Kullanıcılar, cihazlarının IP adreslerini haritalayarak konumlarını belirleyebilmektedir. Böylece şirketler, bölgesel hedeflemeler yapabilmekte, belli ürün ve hizmetleri belli bölgelere açma, diğer bölgelere kapama stratejisi uygulayabilmektedir. Bazen de şirketler, lokasyon bazlı ticari hedeflemeden ziyade, faaliyet gösterilen ülkenin yasalarına uyum sağlamak bağlamında mecburen kısıtlamalara gidebilmekte, belli ürün ve hizmetleri ilgili ülkede kullanıcıların erişimine kapatmaktadır. Bu tip

⁴²⁷ "No mobile phone" kelimelerinin kısaltması olarak kullanılan Nomofobi, insanların telefondan uzak ya da mahrum kalma korkusu olarak tanımlanmakta, "Nomofobik" kişinin telefonundan ve dijital ortamdaki yoksun kaldığında bir maddeye bağımlı olduğunda yaşadığı yoksunlukların benzerini yaşadıkları ifade edilmektedir. <https://www.businessinsider.com/what-is-nomophobia-2014-7> [Erişim: 12.09.2024].

⁴²⁸ Chris Anderson, Michael Wolff, "The Web is Dead. Long Live the Internet", *Wired*, 17.08.2010. <https://www.wired.com/2010/08/ff-webrip/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴²⁹ G Venkat Raman, "State Vs Big Tech: Splinternet and the geopolitics of tech regulation", *Founding Fuel*, 17.09.2021. <https://www.foundingfuel.com/article/state-vs-big-tech-splinternet-and-the-geopolitics-of-tech-regulation/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴³⁰ David Jeans, "Facebook Will Block News Service In Australia In Response To Proposed Law", *Forbes*, 17.02.2021. <https://tinyurl.com/2h3fb4ax> [Erişim: 27.09.2024].

engellemeler, küresel ve açık bir ağ olan internet üzerinde belli alanların belli kullanıcıların erişimine kapatılması anlamına geldiğinden bir fragmantasyona yol açmaktadır.⁴³¹

Marka, patent, tasarım, eser gibi fikri mülkiyet haklarını korumak bağlamında başvurulacak teknikler de engelleme gibi sonuçları içerdiğinden internet bölünmelerine sebep olabilmektedir. İnternet Topluluğu da (ISOC) fikri mülkiyet haklarının ele alınması gereken ciddi bir konu olduğunu kabul etmekle beraber, bu hakların ihlaline karşı alınacak tedbirlerin internetin küresel ruhuna zarar vermemesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.⁴³²

5.1.2.3. Devletler Tarafından Gerçekleştirilen Bölünme

İdari/hükümetler bölünme; ulusların, ülkelerin arasındaki sınırların, engellerin, internetin işleyişinde de sınırlara/engellere yol açabilmesi durumu olarak tarif edilebilir. Ticaret, ulusal güvenlik, gizlilik ve veri koruması, veri lokalizasyonu, kapsayıcı bir ulusal strateji olarak parçalanma gibi ana meseleleri içerip çeşitli şekillerde gerçekleştiği görülmektedir:

- *Web* sayfalarını, sosyal ağları ya da istenmeyen içerikleri engelleme, filtreleme
- İstenmeyen içerikler sunan bilgi kaynaklarına çeşitli saldırılar
- Kullanıcıların elektronik ticaret için önemli platformlara ve araçlara erişimini ve bunları kullanmasını engelleyen dijital korumacılık
- Uluslararası ara bağlantının merkezileştirilmesi ve sonlandırılması
- Ulusal ağlara yönelik saldırılar
- Yerel veri işleme ve/veya saklama gereklilikleri
- Veri akışlarını bir bölge içinde tutmak için yönlendirme değişiklikleri
- Belirli veri kategorilerinin belli sınırların ötesine hareketine ilişkin yasaklar

⁴³¹ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 55.

⁴³² Konstantinos Komaitis, "Internet Society Issues Paper on Intellectual Property on the Internet", *Internet Society*, 13 Haziran 2013, s. 2. <https://tinyurl.com/4uvm7mnr> [Erişim: 12.09.2024].

- Devletlerin “Ulusal İnternet segmentleri” veya “siber egemenlik” inşaatme stratejileri
- Kısıtlayıcı uygulamaları meşrulaştırmayı amaçlayan uluslararası gruplar⁴³³

Bölünmenin teknik ve ticari türleri, çoğunlukla ulusal bir vizyona veya internetin küreselliğine bayrak açarak parçalama iradesine dayanmayan, başka motivasyonların yan ürünü olarak bölünmeye sebep olan aktivitelerden ibaret iken, bölünmenin devletler tarafından gerçekleştirilen türü, çoğunlukla ulusal bir vizyona, siber egemenlik diskuruna dayanan örneklerden oluşmaktadır. Elbette bu türde de, doğrudan siber egemenlik politikalarına dayanmayan, devletlerin farklı saiklerle sebep olduğu bölünme örnekleri olsa da, ağırlıklı rengin siber egemenlik kaygıları olduğu söylenebilir.

Devletler, ulusal yasalar çerçevesinde belli içeriklere erişimi engelleyebilmektedir. Suç unsuru içeren web siteleri, kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan içerikler vs. erişime kapatılabilmektedir. Bu tip engellemelerde küresel interneti parçalama gayesinden ziyade, hukuku siber alanda da uygulama gayesi bulunmaktadır. Önceki kısımlarda ele alındığı üzere, dijital alan ile gerçek alanın iç içe geçmişliği, siber alanın fiziksel alanı etkileyen sonuçlar doğurması, siber alanın da egemenlik sahalarından biri olarak görülmesini, dolayısıyla hukuki düzenlemelerin siber alana da teşmil edilmesi gerekliliğini getirmektedir. Engelleme için birçok metot kullanıldığı görülmektedir. Metot, engellenmenin boyutu, kullanılan araç, engellenmenin süresi gibi hususlar devletten devlete değişmekte olup, tüm bunlar devletlerin teknolojik, ekonomik gelişmişlikleri ve demokrasi düzeyiyle de yakından ilişkilidir.⁴³⁴ Demokratik gelişmişlik düzeyi pek yüksek olmayan Hindistan, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerde, belli bir içeriğe erişimi engellemekten ziyade geniş kapsamlı müdahaleler yapılmakta, özellikle seçim, siyasi kriz, sosyal karışıklık gibi hadiselerin gerçekleştiği dönemlerde

⁴³³ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 31.

⁴³⁴ Kaya, s. 60.

internetin tamamen kapatılması dahi görülebilmektedir.⁴³⁵ Bazı durumlarda belli web sitelerinin ya da uygulamaların erişime kapatılması da birçok ülkede söz konusu olabilmektedir. Rusya'nın dünya çapında kullanılan mesajlaşma uygulaması *Telegram*'ı 2018 yılında bir süreliğine erişime kapatması bunun örneklerindendir.⁴³⁶ Türkiye'de internetin tamamen kapatılması ya da çok geniş kapsamlı engellenmesi gibi durumlar görülme de, yukarıda, internete erişim kısmında da değinildiği üzere, *Wikipedia*, *YouTube*, *Instagram* gibi büyük platformların bir süre erişime kapatılması konuşulan ve eleştirilen gelişmeler olarak göze çarpmaktadır.⁴³⁷ Ülkemizde özellikle çeşitli haber içeriklerinin yayından kaldırılması yönündeki bazı mahkeme kararlarının da keyfi ve siyasi olduğu yönünde eleştiriler mevcuttur.⁴³⁸ Frank La Rue tarafından 2013 yılında hazırlanan BM özel raporunda, içerik engelleme ve filtrelemenin çeşitli devletler tarafından keyfi bir biçimde uygulandığı, geniş boyutlu engellemeler ve çok katmanlı kontroller içerebilen bu uygulamaların kaygı verici olduğu belirtilmiştir.⁴³⁹

Dijital korumacılık da internet fragmentasyonuna sebep olabilmektedir. ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu (USITC) tarafından sansür, filtreleme dâhil dijital ticaretin önündeki engeller, mahremiyetin korunmasına yönelik yerelleştirme tedbirleri ve düzenlemeleri olarak tanımlanan dijital korumacılık,⁴⁴⁰ son yıllarda birçok devlet tarafından dile getirilen bir kavramdır. Devletlerin ekonomik menfaatleri gözeterek yerli olmayan teknoloji şirketlerinin önünü kesmek, uluslararası elektronik ticaret platformlarına ve araçlarına kullanıcıların

⁴³⁵ Işık, s. 67.

⁴³⁶ Ksenia Ermoshina, Francesca Musiani, "The Telegram ban: How censorship 'made in Russia' faces a global Internet" *First Monday*, c. 26, S. 5 (2021), s. 2. <https://dx.doi.org/10.5210/fm.v26i5.11704>

⁴³⁷ "Wikipedia'nın Türkiye'de erişim engeli kaldırıldı", BBC, 15.01.2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51113983> [Erişim: 12.09.2024].

⁴³⁸ "AYM'den internetteki haber yasaklarına iptal kararı | Yaman Akdeniz: "Sansür azalmayacak, katlanarak devam edecek" *Medyascope*, 10.01.2024. <https://medyascope.tv/2024/01/10/aymden-internetteki-haber-yasaklarına-iptal-karari-yaman-akdeniz-sansur-azalmayacak-katlanarak-devam-edecek/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴³⁹ Frank La Rue, "Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression" UN, 2011, s. 29. Aktaran Işık, s. 67.

⁴⁴⁰ Susan Ariel Aaronson, "Digital Protectionism? Or Label the U.S. Government Uses to Criticize Policy It Doesn't Like?", *Council on Foreign Relations*, 03.03.2016. <https://www.cfr.org/blog/digital-protectionism-or-label-us-government-uses-criticize-policy-it-doesnt> [Erişim: 12.09.2024].

erişimini ve kullanımını engellemek gibi korumacı politikaları küresel internet ağında parçalanmalara sebep olmaktadır.⁴⁴¹

Devletlerin vatandaşlarına ait verilerin ülke içerisinde tutulması yönündeki düzenlemeleri de son yıllarda sıklıkla gündeme gelmektedir. Rusya, 2015 yılında uluslararası şirketlerin Rus vatandaşlarıyla ilgili verileri ülke içindeki sunucularda işlemesini ve saklamasını gerektiren yasayı yürürlüğe koymuştur.⁴⁴² 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı sonrası, Ukrayna'yı destekleyen birçok teknoloji şirketi Rusya'daki faaliyetlerini durdurmuştur.⁴⁴³ Çin de uzun yıllardır veri yerelleştirme politikaları izlemekte olup, 2021 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Kişisel Verilerin Korunması Kanunu yürürlüğe girmiş, uluslararası şirketlere yurt dışına veri aktarımı konusunda birçok şart getirilmiştir.⁴⁴⁴ Ülkemizde yürürlükte bulunan Kişisel Verileri Koruma Kanunu da kişisel verilerin yurt dışına çıkarılmasıyla ilgili hükümler içermektedir. Ayrıca, 2019 yılında yürürlüğe giren Bilgi ve İletişim Güvenliği Tedbirleri konulu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile özellikle kritik türdeki verilerin güvenliğinin sağlanması amaçlanmış, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ait nüfus, sağlık ve iletişim kayıt bilgileri ile genetik ve biyometrik veriler gibi yüksek önemde verilerin ülke sınırları içerisinde güvenli bir şekilde depolanması yükümlülüğü zikredilmiştir.⁴⁴⁵ 2020 yılında Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023) yayınlanmış, kritik altyapıların korunması ve mukavemetin artırılması ile ilgili olarak yapılacak çalışmalarda Türkiye içerisinde üretilen verilerin ülke sınırları

⁴⁴¹ Ziyang Fan, Anil K. Gupta, "The Dangers of Digital Protectionism", Harvard Business Review, 30.08.2018. <https://hbr.org/2018/08/the-dangers-of-digital-protectionism> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁴² Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 43.

⁴⁴³ "Küresel şirketlerin Rusya'dan göçü hızla devam ediyor", Anadolu Ajansı, 17.05.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kuresel-sirketlerin-rusyadan-gocu-hizla-devam-ediyor/2590169> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁴⁴ "Translation: Personal Information Protection Law of the People's Republic of China", DigiChina, 20.08.2021. <https://digichina.stanford.edu/work/translation-personal-information-protection-law-of-the-peoples-republic-of-china-effective-nov-1-2021/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁴⁵ "2019/12 Sayılı Genelge", Resmi Gazete, 05.07.2019. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/CumhurbaskanligiGenelgeleri/20190706-12.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

içerisinde kalması gibi konuların önemli olduğu vurgulanmıştır.⁴⁴⁶ Sadece belli başlı verilere ilişkin yerelleştirme uygulayan ülkeler de bulunmaktadır. İsviçre, finansal kayıtlar hakkında, Avustralya sağlıkla ilgili kayıtlar hakkında veri yerelleştirmesi politikası izlemektedir. Amaçlar ve kapsamlar devletten devlete değişse de veri yerelleştirme, belirli veri akışlarının engellenmesi gibi uygulamalar, internet üzerinde bölünmeler getirmektedir.⁴⁴⁷

Siber saldırılara karşı devletlerin siber güvenlik çerçevesindeki uygulamaları da internetin devletler aracılığıyla parçalanmasının bir türünü oluşturmaktadır. Siber güvenlik, artık birçok devlet tarafından dillendirilen bir konsept olarak uygulama alanı bulmaktadır. Bu konuda kritik bir eşik olarak 2013 yılında Rusya'nın Estonya'ya yaptığı siber saldırılar sonrasında NATO tarafından çıkarılan Tallinn El Kılavuzu'na çalışmamızın önceki kısımlarında değinilmişti.⁴⁴⁸ Devamındaki yıllarda ABD, AB ve birçok devletin siber güvenlik politikalarına giderek artan bir şekilde önem verdiği görülmektedir. AB Siber Güvenlik Yasası 2019 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanmıştır.⁴⁴⁹ Ülkemizde de, önceki kısımlarda değinildiği üzere, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde kurulan "Siber Savunma Komutanlığı" birimi,⁴⁵⁰ Siber Savunma Merkezi Projesi (SİSAMER)⁴⁵¹, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yayınlanan Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023) gibi adımlarla siber güvenlik konusunda önlemler alınmaktadır.⁴⁵² Bir yandan da, 2022 yılından beri devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı, siber boyutta da cereyan etmekte, her iki ülkenin karşılıklı

⁴⁴⁶ "Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı", T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2020. <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/strateji-eylem-planlari/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ve-eylem-plani-2020-2023.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁴⁷ Drake, Cerf, Kleinwacather, s. 45.

⁴⁴⁸ "The Tallinn Manual", NATO COOPERATIVE CYBER DEFENCE CENTRE OF EXCELLENCE, s. 11. <https://ccdcoe.org/research/tallinn-manual/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁴⁹ Nezgiti, Benzer, s. 12.

⁴⁵⁰ "Türk ordusunun yeni konsepti: Siber savunma", Habertürk, 02.03.2015. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1048546-turk-ordusunun-yeni-konsepti-siber-savunma/3> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁵¹ Bozoklu, Mavi Vatan, 08.07.2023. <https://mavivatan.net/tsk-siber-savunma-merkezi-sisamer-projesi/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁵² "Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı", T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2020. <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/strateji-eylem-planlari/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ve-eylem-plani-2020-2023.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

siber saldırı ve siber savunma yöntemleri yürüttüğü bir konvansiyonel sıcak savaş olarak tarihe geçmektedir.⁴⁵³

Siber saldırılar, bu saldırılara karşı alınan savunma önlemleri, “siber espiyonaj”, siber güvenlik faaliyetleri, bir bütün olarak devletlerin siber savunma konsepti, devletlerin otoriter ya da liberal olmalarından bağımsız bir şekilde, internetin açık ve küresel ruhuna aykırı fragmantasyon görünümüleri yaratmaktadır.

Devletlerin, ulusal egemenlik gerekçesiyle, tamamen kendilerine özgü bir internet alanı oluşturma çabaları da bulunmaktadır. Çalışmamızın temel eksenini oluşturan ana bölünme türü, bu motivasyonla gerçekleştirilmeye çalışan bölünme olup, internetin küresel ve özgürlükçü felsefesine en büyük tehdit olarak görülmekte olan bölünmedir. İnterneti bildiğimiz anlamda internet olmaktan çıkarma riski taşıyan bu bölünme yolunda özellikle Çin, Rusya, İran gibi devletler çeşitli adımlar atmaktadır. Çin’in yıllar önce inşa ettiği ve Çin Seddi adını verdiği güvenlik duvarı, Rusya’nın *RuNet* isimli internet projesi, İran’ın Ulusal İnternet Projesi adını verdiği projesi gibi aşağıda bahsedeceğimiz bazı çalışmalar, büyük bir internet bölünmesine, küresel internetin ulusal internetlere dönüşmesine hizmet eden somut gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

Görüldüğü üzere internetin bölünmesi/parçalanması farklı aktörler tarafından çeşitli saik ve tekniklerle farklı katmanlarda gerçekleştirilebilmektedir. Dünyayı saran ağın bütünlüğü çeşitli biçimlerde kesintiye uğramakta, ilk yıllarında yasalardan ve devletlerden bağışık, özgür ve otonom bir evren olarak tahayyül edilen internet, devletlerin siber alanda denetim ve etkisini arttırmasıyla, düzenlemeler, kısıtlamalar, izolasyonlar ve bölünmelerle karşılaşmakta, hatta ulusal segmentlere, sınırlara ayrılması konuşulmaktadır.

⁴⁵³“Ukrayna'daki çatışma siber savaşın kurallarını nasıl değiştiriyor?”, BBC, 15.04.2023. <https://www.bbc.com/turkce/articles/ckv3wy12103o> [Erişim: 12.09.2024].

5.1.3. Tarihsel Gelişim ve Sebepler

Teknik, ticari ve idari düzeylerle tasnif edilen internet bölünmesi, birçok durumda bölünme amacı gütmeksizin olağan akışın bir sonucu, bir yan ürünü olarak farklı ölçülerde gerçekleşirken, bazı durumlarda küresel internet ağından kopma niyetinin baskın unsur olduğu görülmektedir. Devletlerin ulusal ya da bölgesel internetler yaratma çalışmaları bu niyetin en keskin biçimde kristalize olduğu durumdur.

İnternetin merkeziyetsiz, dağınık yapısı interneti yönetmeyi zorlaştırmış, bu da belli ülkelerin ağırlığı olsa da, çok paydaşlı bir internet yönetişimi tablosunu karşımıza çıkarmıştır. İnternet yönetim aktörleri, birkaç on yıldır internet yönetişimi ekosistemini tartışmakta, düzenlemeye çalışmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere, 2005 yılında gerçekleştirilmiş olan Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi'nde, hiçbir devletin internet yönetiminde baskın bir konumu olmaması gerektiği, internet yönetişiminin katılımcı, çok paydaşlı, şeffaf bir şekilde yürütülmesi gerektiği deklare edilmiş, DNS yönetiminin ICANN ve ABD Ticaret Bakanlığı'ndan alınarak, BM bünyesinde kurulacak bir uzman birime aktarılması önerilmiştir. Fakat bu gerçekleşmemiş, sadece konunun tartışılması için zeminler oluşturulmuş ve sürecin zamana yayılması sağlanmıştır.⁴⁵⁴

2007'de aralarında Harvard Üniversitesi'nin de bulunduğu bir dizi üniversite tarafından yürütülen bir çalışma, İran, Çin ve Suudi Arabistan'ın çok çeşitli konuları filtrelediğini ve bu konularla ilgili büyük miktarda içeriği engellediğini ortaya çıkarmıştır.⁴⁵⁵

⁴⁵⁴ Kaya, s. 47.

⁴⁵⁵ "Splinternet", Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Splinternet> [Erişim: 12.09.2024].

The Economist dergisinin 2010 tarihli haftalık yazısında, “*Güçlü aktörler interneti balkanlaştırmakla tehdit ediyor.*” tezi öne sürülmüş ve internetin yakın tarihte coğrafi ve ticari sınırlar boyunca parçalanabileceği savunulmuştur.⁴⁵⁶

2013 yılında gerçekleşen, ABD ve bağlantılı şirketlerin internet alt yapısını ve çeşitli yazılımları kullanarak neredeyse tüm dünyayı dinleyebildiğini ortaya çıkaran Snowden ifşaları sonrası yapılan NETMundial konferansında da ABD’nin baskın rolü sorgulanmış, konferansın çıktısı olarak hazırlanan ve çok paydaşlılığı vurgulayan bildiriye Rusya, Hindistan ve Küba hükümetleri, ulusal egemenliğe hanel getirdiği gerekçesiyle destek vermemiştir. Dolayısıyla Snowden krizinin, devletlerin kaygılarını arttırarak ulusal güvenliğe ve siber egemenliğe daha fazla önem vermelerini sağlayan, böylece bir anlamda internet bölünmesine giden yolları açan bir dönüm noktası olduğunu söyleyebiliriz.

2015 yılında yapılan Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi de internet yönetiminde devletler arasında hala görüş farklılıklarının olduğunu ortaya çıkarmış, sonuç bildirisine yansımada da, müzakere aşamalarında parçalanma sinyallerinin alındığı bir zirve olmuştur. Çin, internet yönetiminin iyileştirilmesi için tüm hükümetlerin katılımını, internet kaynaklarının makul tahsisini ve ana internet altyapısının ortak yönetimini sağlayan çok taraflı, demokratik ve şeffaf uluslararası bir internet yönetim sistemi kurulması gerektiğini söylemiş, geniş kapsamlı küresel politika yapma yetkisine sahip bir hükümetler arası forum kurulmasını önermiştir. Aynı zirvede Rusya da benzer şekilde kritik internet altyapısının güvenliğini ve dayanıklılığını sağlama ihtiyacını not ettiklerini belirtmiş, bu amaçla devletleri, vatandaşlarının kişisel verilerini kendi ülkelerinin sınırları içinde depolamaya, ulusal internet segmentlerini hizmet veren yerli sunucularla donatmaya ve kritik internet altyapısının diğer unsurlarını geliştirmeye çağırmıştır.⁴⁵⁷ Zirve, Rusya’nın

⁴⁵⁶“ A virtual counter-revolution”, The Economist, 02.09.2010. <https://www.economist.com/briefing/2010/09/02/a-virtual-counter-revolution> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁵⁷ Drake, Cerf, Kleinwather, s. 45.

açık bir biçimde “ulusal segment”e, dolayısıyla ulusal internete vurgu yapması bakımından tarihi bir önem taşımaktadır.

16-18 Aralık 2015 tarihleri arasında, Çin hükümetinin ev sahipliğinde Dünya İnternet Konferansı düzenlenmiştir.⁴⁵⁸ Konferansta Çin Başkanı Xi Jinping, siber egemenliğin teşvik edilmesinin Çin'in internet yönetişimi vizyonunun temel ilkesi olduğunu vurgulayan bir açılış konuşması yapmıştır. Xi Jiping şu ifadeleri kullanmıştır:

*"Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan egemen eşitlik ilkesi çağdaş uluslararası ilişkilerin temel normlarından biridir. Bu, devletler arası ilişkilerin tüm yönlerini kapsar, bu da siber uzayı içerir. Ülkelerin siber gelişim ve düzenleme modelini bağımsız olarak seçme hakkına saygı göstermeliyiz ve uluslararası siber uzay yönetimine eşit koşullarda katılmalıyız. Mevcut siber uzayı yöneten kurallar, çoğu ülkenin isteklerini ve çıkarlarını pek yansıtmıyor. Kararlar, bir tarafın hâkim olduğu veya sadece birkaç tarafın kendi aralarında tartıştığı durumlarda alınmamalıdır."*⁴⁵⁹

Aynı konferansta Rusya Başbakanı Medvedev, Xi Jinping'in önerilerini desteklediklerini ve Çin ve Rusya'nın bu yönetim ilkesini teşvik etmek için yakın işbirliği içinde olduklarını belirtmiştir.⁴⁶⁰

2015 yılında ICANN yöneticisi Fadi Chehade, internet parçalanmasını en büyük tehdit olarak tanımlarken, eğer internetin eşit koşullarda, açık ve şeffaf bir şekilde yönetimi için bir yol bulamazlarsa, muhtemelen parçalanmış bir internet sürümüne doğru gideceklerini söyleyerek Çin, Rusya gibi devletlerin isteklerinin

⁴⁵⁸ “Çin’de Dünya İnternet Konferansı”, TRT Haber, 16.12.2015. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinde-dunya-internet-konferansi-222873.html> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁵⁹ H.E. Xi Jinping, “Speech at the 2nd World Internet Conference Opening Ceremony”, China Copyright and Media, 16.12.2015. <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2015/12/16/speech-at-the-2nd-world-internet-conference-opening-ceremony/> [Erişim: 27.09.2024].

⁴⁶⁰ Drake, Cerf, Kleinwather, s. 46.

kaynağı olan kaygıları adeta teyit etmiştir.⁴⁶¹ Aynı yıl düzenlenen Dünya Ekonomi Forumu'nda da internet parçalanmasının ciddi bir tehdit olduğu vurgulanmıştır.⁴⁶²

Çin, Rusya gibi ülkelerin, özgür ve otonom internet sloganlarının heyecan yarattığı 1990'lı yılların başında dahi ulusal güvenlik ve egemenlik konsepti çerçevesinde, ihtiyatlı ve korumacı hareket ettiği bilinmektedir. “*Great Firewall of China*”, Çin Güvenlik Seddi olarak bilinen, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ülke sınırları içerisinde interneti düzenlemek için uyguladığı yasaların ve teknikleri ifade eden projesi, Çin yönetimi tarafından 1998 yılında başlatılmıştır. URL filtreleme, belli içeriklerin erişimini seçici olarak engelleme, uygun görülmeyen web siteleri engelleme, veri paketleri düzeyinde filtreleme gibi birçok teknik ve yöntem içeren proje, Çin yönetiminin interneti büyük oranda kontrol etmesini, gözetlemesini, sansürlemesini ve hatırı sayılır oranda yerel tutmasını sağlamaktadır.⁴⁶³

Çin merkezli *Huawei* şirketi temsilcileri 2019 yılında, uluslararası standartları belirleyen ITU'ya yaptığı sunumla, mevcut TCP/IP standardının yeni teknolojilere uyum bakımından yetersiz olduğu gerekçesiyle yeni TCP/IP önerisinde bulunmuştur.⁴⁶⁴ Bu da temel katmanda bir değişiklik önerisi olup, internetin yapısında ciddi bir değişime yol açarak devletlerin kontrolüne ve parçalanmaya hizmet etmesi olasıdır.⁴⁶⁵

Rusya'nın, siber uzay ve siber güvenlik kavramlarına 1990'lı yıllardan beri önem verdiği bilinmektedir.⁴⁶⁶ İnternette ulusal egemenlik stratejisini istikrarlı bir şekilde izlediği görülen Rusya, 1998 yılında BM Genel Kurulu'na teknoloji ve

⁴⁶¹ “Fadi Chehadé: If We Fragment The Internet, 'It Will Not Be The Internet As We Know It'”, The Huffington Post, 24.01.2014. https://www.huffpost.com/entry/fadi-chehade-davos_n_4635949 [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁶² Drake, Cerf, Kleinwacather, s. 3.

⁴⁶³ “Great Firewall”, Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Great-Firewall> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁶⁴ Stacie Hoffmann, Dominique Lazanski, Emily Taylor, “Standardising the splinternet: how China's technical standards could fragment the internet”, *Journal of Cyber Policy*, c. 5, S. 2 (2020): 239-264, s. 240. <https://tinyurl.com/bp8dknh8> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁶⁵ Küzeci, s. 451.

⁴⁶⁶ Ali Burak Darıcılı, Barış Özdal, “Rusya Federasyonu'nun Siber Güvenlik Kapasitesini Oluşturan Enstrümanların Analizi”, *Bilgi*, S. 83 (2017): 121-46, s. 2. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/42612/519189> [Erişim: 12.09.2024].

güvenliğe dair kararı sunarak siber güvenlik konularının genel kurulda ele alınmasının öncüsü olmuştur.⁴⁶⁷ 2019 yılında *RuNet* olarak bilinen ulusal, bağımsız bir internet ağının oluşturulmasını içeren yasa Rus parlamentosunda onaylanmış, küresel internetten bağımsız, parçalanmış bir internet yolunda önemli bir adım atılmıştır.⁴⁶⁸

İran da 2016 yılında ulusal internet ağını oluşturacağını duyurmuştur. İran İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanı İsa Zarepur, 2023 yılında yaptığı açıklamada Ulusal İnternet Projesi'nin yüzde 53'lük kısmının bittiğini söylemiştir.⁴⁶⁹

İnternetin dünyayı heyecanlandığı 1990'lı yılların başındaki özgürlük ve küresellik rüzgârları zamanla dinmiş, çeşitli siber saldırılar ve siber güvenlik krizlerinin de etkisiyle ibrenin parçalanma ve ulusal egemenliğe kaydığı bir tablo ortaya çıkmıştır. Bu tabloyu oluşturan gelişmeler incelendiğinde, ABD'nin internet yönetişimi konusundaki ağırlığının en önemli sebep olarak öne çıktığı görülmektedir. İnternet yönetişiminin uluslararası aktörlerin eşit biçimde katıldığı, çok paydaşlı ve şeffaf bir oluşuma devredilememesi, zaten evvelden beri güvenliği demokrasiye ve şeffaflığa üstün tutan devletlerin bu durumu gerekçe göstererek ulusal internet ve parçalanma söylemini yükseltmelerine yol açmıştır. Tabii bu devletlerin, geçmişte ABD ile karşıt cephelerde yer almış olması da bu parçalanmanın ana hatlarını çizen bir etken olarak değerlendirilebilir. 1980'lerin sonlarında Sovyetler'in dağılma sürecine girmesiyle beraber küresellik paradigması hâkim olmaya başlamış, liberal demokrasinin ve ABD'nin egemen olduğu tek kutuplu bir sistemin uzun yıllar cari olacağı düşünülmüşse de⁴⁷⁰, özellikle 2000'li yıllardan itibaren tarih biraz farklı şekilde seyretmeye başlamıştır. Belki de düşünüldüğü gibi devam etse, şu anda internetin parçalanmasını yüksek sesle gündeme getirecek bir aktör bulunmayabilirdi. Fakat devam eden yıllarda, ABD

⁴⁶⁷ Guliyeva, s. 31.

⁴⁶⁸ "Runet: Rusya'nın ülkede oluşturmaya hazırlandığı bağımsız yeni internet ağı", BBC, 16.04.2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47947406> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁶⁹ "İran İletişim Bakanı'ndan 'Ulusal İnternet Projesi' Açıklaması", Tasnimnews, 24.02.2023. <https://tinyurl.com/3sv45ymd> [Erişim: 27.09.2024].

⁴⁷⁰ Francis Fukuyama, "The End of History?", *The National Interest*, S. 16 (1989): 3-18, s. 12. <https://tinyurl.com/5cb2nby7> [Erişim: 12.09.2024].

hala etkin bir “süper güç” olarak ağırlığını korusa da, Rusya’nın yavaş yavaş toparlanması ve Çin’in büyük bir teknoloji ve ekonomi devi olarak geri dönmesiyle birçok açıdan Soğuk Savaş döneminden farklı olmakla beraber, tekrar bloklaşmalara gebe, çok kutuplu bir görünüm ortaya çıkmıştır.⁴⁷¹ Bu bağlamda ulusal internet konusunda en istekli görünen aktörlerin Çin ve Rusya olması tesadüf olmamalıdır. Denilebilir ki; eski bloklaşmalar, yeni formlarda belirlemekte, duvarlar yeniden yükselmektedir.

Netice itibarıyla dünyayı saran ağ olarak ortaya çıkan internetin yönetim ayağının, aktörlerin çoğunluğunu memnun edecek şekilde regüle edilememiş olması, ABD’nin yönetimdeki büyük ağırlığı, meydana gelen siber saldırılar ve skandallar, siber güvenlik, veri koruma kaygıları, ulusların siber egemenlik konsepti ve ulusal güvenlik politikaları, uluslararası sistemdeki kutuplaşmalar gibi birçok sebep neticesinde internetin ciddi bir bölünme riskiyle karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz.

5.1.4. Bölünmüş İnternetin Çeşitli Kavramlarla İlişkisi

İnternetin bölünmesi, birtakım kavramlarla ilişkili olup, hatta bu kavramların bir kısmının bazı durumlarda internet bölünmesinin yerine de kullanılabildiği görülmektedir. Bu kavramlardan bazılarını kısaca değinmenin yararlı olabileceği kanaatindeyiz.

5.1.4.1. Siberbalkanizasyon

“Cyberbalkanization”, yani siber balkanlaşma terimi, ilk olarak 1996 yılında Marshall van Alstynesiber ve Erik Brynjolfsson tarafından, “*Electronic Communities: Global Villages or Cyberbalkanization?*” (Elektronik Topluluklar: Küresel Köyler veya Siber Balkanlaşma) isimli makalede, alanın ilgilere göre gruplara ayrılmasını

⁴⁷¹ Daron Acemoğlu, “ABD ve Çin’in Soğuk Savaş’ı yerine 4 kutuplu dünya neden gerekli?”, Independent Türkçe, 08.12.2020. <https://tinyurl.com/2zdyuv7k> [Erişim: 27.09.2024].

tanımlamak için kullanılmıştır.⁴⁷² Farklı anlamlarda da kullanılabilen siberbalkanizasyon, özellikle politik temelli kutuplaşmaları ve bölünmeleri işaret etmektedir. Siber kelimesinin, Osmanlı İmparatorluğu ve Yugoslavya dönemlerinde, Güneydoğu Avrupa’da bir bölge olan Balkan ülkelerindeki kültürlerin, dinlerin ve dillerin bölünmesini ve ayrı ayrı birçok ülke doğmasını ifade eden balkanizasyon/balkanlaşma kavramı ile bir araya getirilmesinden oluşmuştur.⁴⁷³

Siber balkanlaşma, sıklıkla internet bölünmesi kavramı kastedilerek kullanılmakta, kimi yayınlarda “*Internet Fragmentation*” ya da “*Splinternet*” yerine direkt “*Cyberbalkanization*” teriminin kullanıldığı görülmektedir. Ulus ötesi, küresel bir ağ olan internetin olası parçalanması, çok uluslu, çok kültürlü bir bölgenin geçmişte parçalanarak ayrı ayrı devletler doğurması analogisiyle örtüştürülmektedir.

Siber balkanlaşma, bölünmüş internet türlerinde de incelendiği üzere, birçok farklı etmenle gerçekleşebilmektedir. Devletlerin ulusal egemenlik arzusu, siber savaşlar, siber güvenlik, ticari rekabet, dev teknoloji şirketleri ve sosyal medya platformları, alan adı ya da teknik standart farklılıkları gibi birçok sebep interneti parçalamakta, siber alanda farklı farklı adacıklar ve grupların oluşmasına yol açabilmektedir.

Werbach, internet yönetişiminin en hayati unsurlarından birisinin DNS olduğunu, dolayısıyla internet balkanlaşmasının en temel ve şiddetli cephelerinden birisinin adres alanlarının parçalanması olacağını söylemiştir.⁴⁷⁴

Hill, 2012 yılında yayımlanan çalışmasında; Çin ve bazı Asya ülkelerinin IPv6 standardına geçme kararının ABD’nin ticari rekabet gücüne darbe vuracağı

⁴⁷² Marshall van Alstyne, Erik Brynjolfsson, “Electronic Communities: Global Villages or Cyberbalkanization?” *Economic Theory*, 1997, s. 80. <https://web.mit.edu/marshall/www/papers/CyberBalkans.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁷³ Narin, s. 242.

⁴⁷⁴ Kevin Werbach, “The Centripetal Network: How the Internet Holds Itself Together, and the Forces Tearing it Apart,” *University of California Davis Law Review*, c. 42, S. 2 (2008): 343-412, s. 355. <https://core.ac.uk/download/pdf/132269975.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

gibi, genelde IPv4 standartlarının olduğu cihazlar kullanan Batı ülkeleri vatandaşları ile Doğu ülkeleri internet kullanıcıları arasında ciddi bir uyumsuzluk, kopuş ve balkanizasyona sebep olabileceğini öngörmüştür.⁴⁷⁵

Chan ve Fu, siber balkanlaşmanın kutuplaşmayla korelasyon içinde olduğunu belirtmiş, çevrimiçi balkanlaşma ve çevrimdışı kutuplaşma süreçlerinin birbirini beslediklerini iddia etmiştir.⁴⁷⁶

Sunstein, *Republic.com* adlı kitabında siber balkanizasyonun demokrasiye zarar verebileceğini, çünkü farklı grupların giderek ayrışan topluluklarda bir araya geldiklerinde sadece kendi seslerini duyduklarını, diğerk bakış açılarının veya ortak zeminin tanınmasının giderek daha az olası hale getirdiğini savunmuştur.⁴⁷⁷

Ekonomist Michael Spence, “İnternetin Balkanlaşmasını Engellemek” başlıklı yazısında, internet yönetişimi aktörleri arasında bir uzlaş ve konsensünün olmamasının, yalnızca veri ve bilgi akışını engellemekle kalmayıp aynı zamanda ticareti, tedarik zincirlerini ve sınır ötesi yatırımı da sekteye uğratan ulusal dijital sınırların ortaya çıkmasına neden olabileceğini düşünmektedir.⁴⁷⁸

Dolayısıyla makul zeminden uzaklaşma, ayrışma, kutuplaşma gibi anlamlar ve potansiyeller taşıyan siber balkanlaşma kavramı, internetin açık ve küresel bir ağ olarak kalmasını temenni edenleri ürküten bir kavram olarak internet fragmentasyonu ile yakından ilişkili olup, hatta çoğu zaman eş anlamda, fragmentasyon yerine kullanıldığı görülmektedir.

⁴⁷⁵ Force Hill, s. 25.

⁴⁷⁶ Chung-hong Chan, King-wa Fu, “The Relationship between Cyberbalkanization and Opinion Polarization: Time-Series Analysis on Facebook Pages and Opinion Polls during the Hong Kong Occupy Movement and the Associated Debate on Political Reform”, *Journal of Computer-Mediated Communication*, c. 22, S. 5 (2017): 266–283, s. 269. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12192>

⁴⁷⁷ Cass R. Sunstein, *Republic.com 2.0.*, (United States of America: Princeton University Press, 2009), s. 151. Aktaran Serpil Yılmaz, “Sosyal Ağ Sitelerinde Yankı Odası Tasarımı: Twitter Örneği” (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2022), s. 32. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁷⁸ Michael Spence, “Preventing the Balkanization of the Internet”, Council of Europe, 28.03. 2018. <https://www.cfr.org/blog/preventing-balkanization-internet> [12.09.2024].

5.1.4.2. Yankı Odası

Yankı odası, “*Echo Chamber*” teriminin çevirisi olup, tekrarlayan seslerin yankılandığı bir oda ya da alan, insanların sadece kendi görüşlerine yakın, tek tip fikirleri duyduğu durum olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷⁹ *Merriam-Webster*’de yankı odası, “İçi boş veya yankılanan ses efektleri üretmek için kullanılan, sesi yansıtan duvarlara sahip bir oda” şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁸⁰

Jamieson ve Cappella’nın, “*Echo Chamber*” isimli,⁴⁸¹ daha çok gazete, radyo, televizyon gibi geleneksel medya araçlarındaki yalıtılmış alanlara değindiği kitabıyla bilinen kavram, sosyal medyanın kullanımının artmasıyla beraber internet için de kullanılmaya başlanmıştır. Pogue’ye göre *Facebook* ve *Twitter* gibi sosyal medya platformlarında insanlar kendi arkadaşlarını, kendi görüşlerine yakın kişileri arkadaş olarak ekleyerek onların görüşlerine maruz kalmakta, böylelikle kendi yankı odalarını inşa etmektedirler.⁴⁸²

Narin’e göre insanlar sosyal medyada adeta kendi “sanal kabilelerini” oluşturmaktadır. Yankı odası etkisi, kişinin kendi dünya görüşünü pekiştirmekte, bu görüşü daha doğru ve evrensel olarak kabul etmesi yanılgısını beslemektedir. Bu çerçevede yankı odası etkisi, internet ortamında birbirine zıt görüşlerin dolaşıma girdiği, internetin demokratik bir ruh taşıdığı yönündeki olumlu düşünceleri zayıflatan bir konumdadır. Zira yankı odalarıyla, çok sesli demokratik bir ortamdan ziyade, kullanıcıların maruz kalmak istedikleri ve istemedikleri haber, bilgi ve mesajları, kendi görüşlerini destekleyecek şekilde kolayca belirleyebildiği ortamlar söz konusu olmaktadır.⁴⁸³

⁴⁷⁹ “Echo chamber”, Cambridge Dictionary.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/echo-chamber> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁸⁰ “Echo chamber”, Merriam Webster.

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/echo%20chamber> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁸¹ “Echo chamber”, Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/echo-chamber-9780195398601?cc=tr&lang=en&> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁸² David Pogue, “The Ultimate Cure for the Fake News Epidemic Will Be More Skeptical Readers.”, *Scientific American*, 02.01.2017. <https://www.scientificamerican.com/article/the-ultimate-cure-for-the-fake-news-epidemic-will-be-more-skeptical-readers/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁸³ Narin, s. 240-241.

Gerçekten de kullanıcıların çoğu, doğal olarak kendilerine yakın buldukları kişilerle ve konularla etkileşime geçmeyi tercih etmekte, bu da zamanla bir çember oluşturmakta ve kişinin benzer görüşlere maruz kalmasına yol açmaktadır. Hatta günümüzde web siteleri ve sosyal medya platformları, algoritmaların yardımıyla kullanıcılara kişiselleştirilmiş bir akış sunmakta, dolayısıyla bu çemberin çizgilerini kalınlaştırmaktadır. Kişinin beğenilerine, ilgilerine, hareketlerine, kısaca sosyal medya platformu üzerindeki hareketlerinin örüntüsüne göre sürekli şekillenen bu dinamik akış, kişiyi belli bir havuz içinde tutmuş olmaktadır. Mesela *Instagram*'da birkaç kedi videosu izleyen bir kullanıcının öneriler kısmında kedi videoları çıkmaya başlamakta, *Twitter*'da (X) takipçi listesinde olmayan ama akışına düşen bir başka kullanıcının paylaşımını hasbelkader beğenen kişi, sonraki birkaç saat boyunca kişisel akışında o kullanıcının öne çıkarılan başka paylaşımlarıyla karşılaşmaktadır. Kişiselleştirme, bir yandan fonksiyonel ve hem kullanıcıya hem de teknoloji/ortam sağlayıcı platforma tasarruf sağlayan bir işlem iken bir yandan da kullanıcıyı belli bir yere kanalize etmesiyle ayrışma ve izolasyonu beslemektedir. Bu bakımdan, kişiselleştirme ve yarattığı yankı odaları, demokrasiye zarar verdiği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Nitekim internetin ilk yıllarında herkesin, her yerden, dünyanın öteki ucundaki bilgilere ulaşabilmesinin bir devrim yaratacağı, sonsuz bilgi akışına erişebilen vatandaşların tartışmalara, seçimlere ve kamusal alana kolayca katılmasının yolunun açılacağı öngörülmüştür.⁴⁸⁴ Fakat kişiselleştirmeler ve yankı odaları, kullanıcıları daha dar bir alana hapsetmiş olmaktadır.

Yankı odası, ülkemizde de özellikle seçim dönemlerinde medyada sıklıkla duyulan, siyaset dünyası için aşına sayılabilir bir kavramdır. Sosyal medya uygulamalarını yoğun kullanan insanlar, orada genelde kendi siyasi görüşlerine yakın görüşler duydukları için, kendi siyasi görüşlerine ve haklılıklarına olan inançları sürekli artmakta, sosyal medyada farklı görüşlerle pek karşılaşmadıkları için karşıt görüşlerin tamamen yanlış olduğunu ya da karşı görüşlü insanların sayıca gerçekte olduğundan çok daha az olduğunu zannedebilmekte, bu da seçim

⁴⁸⁴ Narin, s. 238.

sonucu beklentilerinde yanılgılara, hatta hayal kırıklıklarına sebep olabilmektedir.⁴⁸⁵

Kısaca yankı odası, internet üzerinde inşa edilen izole alanları tanımlaması bakımından internet bölünmesiyle ilişkilendirilebilen, teknik aşamalarda bir parçalanmadan ziyade, içerik ve kişisel tercihler düzleminde ayrılmaya işaret eden bir terim olarak bilinmektedir.

5.1.4.3. Suistimal

“Suistimal”, dilimize Arapça’dan geçen bir sözcük olup, suistimal etmek, TDK sözlüğünde “*kötüye kullanmak*” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸⁶ Suistimal, bir şeyi zararlı veya ahlaki açıdan yanlış olacak şekilde kötü bir amaç için kullanmak olarak tarif edilebilir.⁴⁸⁷

Hukukta pek çok suistimal hali vardır. İyi niyeti suistimal, görevi suistimal, emniyeti suistimal (güveni kötüye kullanma) gibi fiiller Türk Hukukunda yer bulmuş suiistimal hallerindendir.

İnternetin yaygınlaşmasıyla, birçok suçun dijital platformlar üzerinden işlenmesi de mümkün olmuştur. Türk hukukunda bilişim suçları olarak bilinen suçlar, salt bilişim araçları kullanılmak suretiyle gerçekleşen doğrudan bilişim suçları ve dolaylı bilişim suçları olarak tasnif edilmektedir.⁴⁸⁸ Cinsel tacizden veri hırsızlığına birçok suç siber alanda, normalden çok daha hızlı ve kolay bir biçimde meydana gelebilmektedir. Bu suçların önemli bir kısmı, mevcut yasalarda karşılığı bulunan ve cezalandırma mekanizması işletilebilir suçlar olsa da, gerek internetin sağladığı olanaklarla suçun işleniş ve yayılma hızı, gerek kimi kullanıcıların dijital

⁴⁸⁵ “CHP’de üyelere ‘yankı odası’ ve ‘rehavet’ uyarısı”, *Diken*, 20.03.2023. <https://www.diken.com.tr/chpde-uyelere-yanki-odasi-uyarisi-rehavete-kapilmayin/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁸⁶ “Suistimal”, Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁸⁷ “Abuse”, Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/abuse> [12.09.2024].

⁴⁸⁸ Nevzat Özsoy, “Yargıtay Kararları Işığında Doğrudan Bilişim Suçları”, *Yaşar Hukuk Dergisi*, c. 1, S. 2 (2019): 295-352, s. 295. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yhd/issue/52537/807720> [Erişim: 12.09.2024].

dünyadaki fiillerin yaptırma tabi olmadığı yönünde bir algıya ya da vurdumduymazlığa sahip olması, gerek siber alanın fiziksel sınırları aşan yapısı nedeniyle uluslararası hukuk yetki kurallarının devreye girmek durumunda olması gibi nedenlerle suç oranları artabilmekte ve yaptırım noktasında zorluklar yaşanabilmektedir. Örneğin, internetin kullanımının yaygınlığı, küçük çocukların ya da tecrübesiz kullanıcıların siber zorbalık, cinsel istismar, dolandırıcılık gibi durumlarla karşılaşmalarını⁴⁸⁹ veya normalde daha dikkatli insanların, internet teknolojilerine hâkim olmamaları ya da sistemdeki çeşitli güvenlik açıkları gibi nedenlerle verilerinin dijital ortamda çalınması suçunun mağduru olmalarını kolaylaştırmaktadır.

Siber suistimallere karşı kimi devletler geniş çaplı engelleme, filtreleme gibi tedbirler almaktadır. Çin'in güvenlik duvarı (Great Firewall), daha çok otoriter kontrol saikleriyle kurulmuş olsa da, Avustralya gibi daha özgürlükçü ve liberal devletler de özellikle siber zorbalık ve çocukların cinsel istismarı gibi suistimler karşısında koruma duvarı ve filtreleme oluşturma yönünde çalışmaları yapmaktadır.⁴⁹⁰ Birçok ülkede, suistimal içerdiği tespit edilen web sitelerinin ya da içeriklerin erişime kapatılması da yaygın bir uygulamadır. Teknoloji şirketlerinin, hizmet sağlayıcıların da çeşitli yöntemlerle koruma düzeyini artırma çalışmaları bulunmaktadır. Cihazlara yüklenebilen güvenlik duvarları, anti-virüs programları, servis sağlayıcıların "aile profili" hizmetleri, kimi yazılımlarda, arama motorlarında yer alan ve uygunsuz tarayıcıları ya da içerikleri engelleyen "aile koruması" gibi filtreler bu tip koruma tedbirlerindendir.

Tüm bu tedbir ve uygulamalar, küresel interneti parçalama amacıyla yola çıkılmasa da, sonuç itibarıyla internet parçalanmalarına sebebiyet vermeleri bakımından bölünmüş internet kavramıyla ilintili olmaktadır.

⁴⁸⁹ "Siber Zorbalık Artıyor!", Dijital Medya ve Çocuk, 05.11.2023. <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2023/11/05/siber-zorbalik-artiyor/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹⁰ "Australia to force search engines to crack down on AI-created images of child sexual abuse", Independent, 08.09.2023. <https://www.independent.co.uk/news/world/australasia/australia-artificial-intelligence-child-sexual-abuse-b2407861.html> [Erişim: 12.09.2024].

5.1.4.4. Dezenformasyon

Dezenformasyon, yanlış bilgilendirme anlamındaki *Disinformation* kelimesinden Türkçeye geçmiştir.⁴⁹¹ *Merriam-Webster*'de, kamuoyunu etkilemek veya gerçeği gizlemek amacıyla yanlış bilgilerin kasıtlı olarak ve genelde örtülü biçimde yayılması olarak tanımlanan dezenformasyon,⁴⁹² TDK tarafından “*bilgi çarpıtma*” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹³

Dezenformasyonda, bilgilerin kasıtlı ve bilinçli bir şekilde çarpıtılması söz konusu olup, internet özelinde sosyal medya platformları aracılığıyla halkı yanlış yönlendirmek amacıyla kirli bilgilerin kasıtlı olarak yayılması anlamında kullanılmaktadır. Dezenformasyon, çarpıtılmış ve yanlış bilgi ile kamuoyu oluşturmak amacıyla sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.⁴⁹⁴

Dezenformasyon, bir yanıla neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Mısır Kralı 2. Ramses'in M.Ö. 1273 yılında, aslında başarıyla sonuçlanmamış bir savaş olan Kadeş Savaşı'nı şaşıaali bir zafer olarak göstermek amacıyla tapınak duvarlarında galibiyet tasvirleri çizdirdiği, askerlerin kahramanlıklarını kutlayan şiirler yazdırdığı bilinmektedir.⁴⁹⁵ Keza Roma döneminde, Antonius'un Kleopatra olan ilişkisini, Antonius'u kadın düşkün, iradesi zayıf ve sarhoş biri olarak sunarak kullanan Roma İmparatoru Augustus'un bu politikası da dezenformasyon örneği olarak gösterilmektedir.⁴⁹⁶ 20. yüzyılda Nazi Almanyası'nda “propaganda

⁴⁹¹ “Disinformation”, Cambridge Dictionary.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹² “Disinformation”, Merriam Webster.

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/disinformation> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹³ “Dezenformasyon”, Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹⁴ “Dezenformasyon Nedir?”, Anadolu Ajansı, 14.02.2023.

<https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/teyit-sozlugu/dezenformasyon-nedir/1815390> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹⁵ “Ramesses II, victor of Kadesh: a kindred spirit of Trump?”, The Guardian, 05.12.2016. <https://www.theguardian.com/science/blog/2016/dec/05/ramesses-ii-victor-of-kadesh-a-kindred-spirit-of-trump> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹⁶ Julie Possetti, Alice Matthews, “A short guide to the history of ‘fake news’ and disinformation” International Center for Journalists, ICFJ Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International, 2018, s. 2. Aktaran Zeynep Burcu Şahin, “Dezenformasyonla Mücadelede İfade Özgürlüğü: İçeriğin Korunması ve 29. Madde.”, *Yeni Medya*, S. 15 (2023): 282-299, s. 283. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1339504>

dâhisi” olarak isimlendirilen, dezenformasyon ve propaganda için özel eğitilmiş kişilerden bir ekip kurarak propaganda faaliyetlerini sosyal, siyasal ve kültürel tüm alanlarda çok yoğun ve sistematik bir biçimde yürütmüş olan Joseph Goebbels bu konularda akıllara gelen ilk örneklerdendir.⁴⁹⁷ ABD’nin 2003 yılında Irak işgali öncesinde dünya kamuoyuna yaptığı Irak’ta biyolojik silahlar olduğu yönündeki açıklamalar da yakın zamandan örnek olabilecek dezenformasyonlardandır.⁴⁹⁸

Dezenformasyon geçmişte iktidarlar ve yöneticiler tarafından etkin kullanılan bir yöntem iken, günümüzde teknoloji araçlarının gelişmesi, internetin yayılması ve dijitalleşmeyle beraber, daha fazla aktör tarafından ve daha kolay yollarla kullanılabilen bir yöntem olmuştur. Eskiden belli başlı kitle iletişim araçlarıyla, geleneksel medya bünyesinde birçok prosedür, denetim ve filtreden geçmek suretiyle yayın yapabilmek mümkün iken, internet ve sosyal medya sayesinde herkes kolaylıkla bir şeyler yayınlatabilmektedir. Teknoloji şirketleri, sosyal medya platformları, sayıları binleri aşan haber siteleri, sayıları milyonları aşan içerik üreticileri bilgi kirliliğinin öznesi olabilmektedir. Üstelik internetin hızı sayesinde, yanlış bir bilgi saniyeler içerisinde milyonlarca kişiye ulaşabilmektedir. Hatta bazen, yayılacak yanlış bilginin içeriğinden bir menfaati ya da kamu barışını bozmak gibi bir amacı olmasa da, daha çok kişiye ulaşip etkileşim sağlayarak takipçi sayısını arttırmak isteyen haber sitesi hesapları ya da bireysel sosyal medya kullanıcıları, süslü ve dikkat çekici başlıklarla manipülatif bilgileri yayabilmektedir.⁴⁹⁹

Dezenformasyona karşı devletler çeşitli yasal düzenlemeler ve tedbirler üzerinde çalışmaktadır. Almanya’da 1 Ekim 2017’de kabul edilen “Sosyal Ağların

⁴⁹⁷ İbrahim Sarıtaş, “Nazi Döneminde Sinemanın Propaganda Aracı Olarak İşlevi”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 47 (2018): 329-350, s. 333. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikad/issue/75893/992337> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹⁸ Julie Possetti, Alice Matthews, “A short guide to the history of ‘fake news’ and disinformation”, International Center for Journalists, ICFJ Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0, 2018, s. 5. <https://www.icfj.org/news/short-guide-history-fake-news-and-disinformation-new-icfj-learning-module> [Erişim: 12.09.2024].

⁴⁹⁹ Emrah Öztürk, “‘Dezenformasyon Yasası’ Ekseninde İnternet Paylaşımlarının Etki ve Sınırları” *Yeni Medya*, S. 13 (2022): 501-503, s. 502. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yenimedya/issue/73764/1221353> [Erişim: 12.09.2024].

Düzenlenmesi Kanunu” sosyal ağ platformlarına çeşitli yükümlülükler getirmektedir. Temel olarak çevrimiçi nefret söylemini düzenleyen yasa 2 milyon ya da daha fazla kullanıcıya sahip sosyal medya platformlarına nefret söylemiyle mücadelede sorumluluk atamaktadır.⁵⁰⁰ Birleşik Krallık hükümeti de 2 Mayıs 2021’de yayımlanan “Çevrimiçi Güvenlik Yasası Taslağı” ile çevrimiçi içerik paylaşım platformlarına ve arama motorlarına, kullanıcıları koruma yükümlülükleri getirmektedir.⁵⁰¹ Fransa’da seçim kampanyalarına yönelik “bilgi manipülasyonu” ile mücadele kapsamında 22 Aralık 2018 tarihli yasa ile dezenformasyona yönelik tedbirler alındığı bilinmektedir.⁵⁰² Kanada, Ceza Kanunu’nda yer verdiği madde ile dezenformasyona karşı tedbir almıştır.⁵⁰³ “Yanlış bilgi” başlıklı 372’nci madde, “Bir kimseyi korkutmak kastıyla yanlış olduğunu bildiği bir bilgiyi ileten veya bu bilgilerin mektup veya herhangi bir telekomünikasyon aracıyla iletilmesine neden olan herkes suç işlemiş olur” şeklindedir.⁵⁰⁴ Ülkemizde, kamuoyunda “Dezenformasyon Yasası” olarak da bilinen, Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 2022 yılında Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş, bu çerçevede Basın, İnternet ve Türk Ceza Kanunu gibi bazı yasalarda değişiklik yapılmıştır.⁵⁰⁵ Yasanın özellikle 29. maddesi, ifade özgürlüğünü zedelediği ve sansür anlamına geldiği gerekçesiyle tartışmalı bir madde olarak kamuoyunda gündem oluşturmuştur.⁵⁰⁶

Devletlerin dezenformasyon karşısında aldıkları tedbirler, içeriklerin yayından kaldırılması, web sitelerinin erişime kapatılması gibi yaptırımlar

⁵⁰⁰ Zeynep Burcu Şahin, “Dezenformasyonla Mücadelede İfade Özgürlüğü: İçeriğin Korunması ve 29. Madde”, *Yeni Medya*, S. 15 (2023): 282-299, s. 287. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1339504>

⁵⁰¹ Adnan Ekinci, “Dezenformasyon Yasası’nın Türkiye macerası ve Avrupa ülkeleri”, *MİSA*, 28.12.2022. <https://www.mlsaturkey.com/tr/dezenformasyon-yasasinin-turkiye-macerasi-ve-avrupa-ulkeleri/> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁰² Şahin, s. 289.

⁵⁰³ Murat Balcı, Kerim Çakır, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 9, S. 1 (2023): 1-17, s. 6. <https://doi.org/10.54699/andhd.1216834>

⁵⁰⁴ “Canada Criminal Code”. <https://laws-lois.justice.gc.ca/pdf/c-46.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁰⁵ “‘Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’ Resmi Gazete’de”, *Anadolu Ajansı*, 18.10.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/basin-kanunu-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-resmi-gazetede-/2714032> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁰⁶ “‘Dezenformasyon’ Yasası muhalefetin itirazlarına karşın Meclis’ten geçti”, *BBC*, 14.10.2022. <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgz0vnq0ewo> [Erişim: 12.09.2024].

içerdiğinden, ifade özgürlüğü çerçevesinde eleştirilmektedir. Nitekim ifade özgürlüğü doğru, yanlış, rahatsız edici ya da şaşırtıcı her türlü düşünceyi ve ifadeyi de kapsamaktadır.⁵⁰⁷ Bununla beraber ifade özgürlüğünün uçsuz bucaksız bir hak olmadığı, belli sınırlara sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, gerekli ve ölçülü kısıtlamalar ve tedbirler yoluyla dezenformasyonla mücadele etmenin hukuka uygun olduğu düşünülmektedir. Tabi bu mücadelenin bir sonucu da, önceki kısımlarda değinildiği üzere, erişime kapatma, içeriği kaldırma gibi yaptırımlar içermesiyle devletler tarafından internette parçalanmalar yaratılması olmaktadır.

5.1.5. Bölünmüş İnternet ve Egemenlik: Kullanıcılar, Platformlar ve Devletler

İnternette çeşitli sebeplerle gerçekleşen fragmentasyonlar, parçalı bir görünüm sağlayarak internetin küresel bir ağ olma özelliğini bozmaktadır. Bu fragmentasyonlardan, özellikle ulusal internet oluşturma gayesiyle gerçekleştirilmesi planlanan fragmentasyon, internetin küresel ve açık yapısına önemli bir tehdit olup, genelde devletlerin ulusal egemenlik haklarına dayandırılmaktadır.

Egemenlik kısmında değinildiği üzere, devletler kendi sınırlarına dâhil kara, hava ve deniz alanları üzerinde egemenlik haklarını haizdir. Siber alan da, bu alanların yanında yeni bir egemenlik sahası olarak öne çıkmaktadır. Son yıllarda yayınlanan uluslararası metinlerde ve devletlerin görüş belgelerinde, siber alanın varlığı, siber alanda hiçbir ülkenin egemenlik iddia edemeyeceği, devletlerin kendi sınırları içerisindeki siber altyapılar üzerinde egemenlik hakkına sahip olduğu gibi hususlarda söz birliği olduğu görülmektedir. İnternet üzerinde belirli sınırların olmayışı, kişisel veri problemleri, kontrolün güçlüğü, güvenlik açıkları, siber saldırılar gibi internetin küresel tabiatının getirdiği komplikasyonlar yanında, internet yönetimindeki ABD ağırlığı da birçok devletin ulusal egemenlik kaygılarını arttırmakta, hatta bazılarını ulusal internet ağı projelerine sevk etmektedir.

⁵⁰⁷ Balcı, Çakır, s. 13.

Bunların yanında, önceki kısımlarda da değinildiği üzere, internet evreninde neredeyse devletler kadar etkili, hatta bazı bakımlardan devletlerden daha etkili olduğu düşünülen teknoloji şirketleri de boy göstermektedir. Bu şirketler, bünyelerindeki dev sosyal medya platformları ile ticari bölünme başlığında bahsedildiği üzere önemli internet fragmantasyonları yarattıkları gibi, hem kullanıcıların özgürlüğünü ve güvenliğini, hem de devletlerin egemenliğini tehdit eden aktörler olarak göze çarpmaktadır.

Platformlar, birçok ülke vatandaşına ilişkin devasa bir veri havuzuna sahiptir. Platformlar kullanıcıların internet üzerinden davranışlarını, eğilimlerini ölçebilmektedir. Hatta sadece ölçümle kalmamakta, davranışları değiştirmeye yönelik de müdahaleler yapmaktadır. Örneğin *Google*, reklamlar, öne çıkarılan içerikler, ya da haritaların belirli bir yerden geçmek üzere yönlendirmesi gibi birçok yolla bunu yapabilmektedir.⁵⁰⁸ Bu tip ölçümler ve davranış değişikliği yönlendirmeleri çoğunlukla ticari amaçlarla kullanılmakla beraber, başka amaçlarla kullanılmayacağı konusunda bir dayanak yoktur. Dünya kamuoyunda *Cambridge Analytica* skandalı olarak bilinen, aynı isimli araştırma şirketinin milyonlarca *Facebook* kullanıcısının seçmen davranışlarını manipüle edecek şekilde etkileyecek biçimde kullandığı skandal bu duruma bir örnektir.⁵⁰⁹ Sosyal medya platformları, algoritmaların ve kişiselleştirmenin de katkısıyla belli içerikleri öne çıkararak kullanıcılarını rahatlıkla yönlendirebilmekte olup, bu durumun kullanıcıların kişisel hakları yanında kullanıcıların bağlı olduğu ülkenin egemenliğini tahrif edebilir bir tarafı da olduğu söylenebilir.

Büyük sosyal medya platformlarında kullanıcılar, “Topluluk Kuralları” olarak da bilinen kuralları kabul ettiklerini beyan ederek bu platformlara üye olmaktadır. Sosyal medya şirketleri, bu kurallar çerçevesinde moderasyon faaliyetleri gerçekleştirmekte, içerikleri denetlemektedir.⁵¹⁰ Bu kurallar, çoğunluğu ABD menşeli şirketlerin kendi belirledikleri kurallar olup, sık sık çeşitli etik ilkelere

⁵⁰⁸ Hatipoğlu Aydın, s. 103.

⁵⁰⁹ “Facebook’a Cambridge Analytica skandalı nedeniyle 5 milyar dolar ceza kesilecek”, BBC, 13.07.2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48974921> [Erişim: 07.09.2024].

⁵¹⁰ Radu, s. 178.

referans taşısalar da ulusal ya da uluslararası hukuk kaynaklarına dayanmamaktadır.⁵¹¹ Örneğin kullanıcının paylaştığı bir içerik topluluk kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırılabilir. Hâliyle içeriğin hukuka aykırı olduğu herhangi bir mahkeme tarafından hükme bağlanmamış, şirketin kendi tasarrufu sonucu içerik kaldırılmıştır. İlgili içeriğin kaldırılmasının ifade özgürlüğüne aykırı olup olmadığını tespit edecek bir yargı makamı ortada yoktur. Sosyal medya platformlarının birçok ülkede, ulus ötesi faaliyet gösterdiği düşünüldüğünde, yasa koyan, yargılayan ve denetleyen devlet erkinin egemenliğine de bir müdahale söz konusudur. Elbette şirketlerin devlet ya da yargı organı gibi davranması beklenmemektedir. Her ne kadar son zamanlarda Facebook gibi sosyal medya platformları *Oversight Board*⁵¹², yani “Gözetim Kurulu” adı altında, çeşitli alanlarda uzmanlardan oluşan bir heyeti yargı/denetim birimi gibi konumlandırmışsa da, bu heyetin yetkisinin dar ve kapasitesinin yetersiz kaldığı düşünülmektedir.⁵¹³ Kaldı ki, bir yönüyle bir şirketin kendi belirlediği kurallara göre ve oluşturduğu uzman heyet eliyle hareket etmesi, bu kuralları baştan kabul etmiş olduğu varsayılan kullanıcılara karşı içerikleri filtrelemek, kaldırmak tarzında çeşitli kararlar vermesi şirketin kendi tasarrufu olarak ilk anda sözleşmesel düzlemde meşru gibi görünse de, her durumda meşruiyet sağlamayacağını söylemek gerekir. Facebook Gözetim Kurulu’nun, 2021 yılında ABD Kongre Binası’nı Trump destekçisi sivillerin basması sonrasında o dönem ABD başkanı olan Donald Trump’ın *Facebook* hesabının askıya alınması kararını onaması bu tip bir örnektir.⁵¹⁴ Benzer durumun daha güncel örnekleri ise çok yakın tarihlerde, geçtiğimiz aylarda yaşanmıştır. Hamas’ın siyasi lideri İsmail Haniye, İsrail’in sorumlu tutulduğu bir suikast sonucu öldürülmüş, akabinde dünyanın çeşitli ülkelerinden birçok kullanıcı çeşitli sosyal medya platformlarında, Haniye’ye taziye ve Filistin’e destek mahiyetinde içerikler paylaşmış, *Instagram* bu içerikleri kaldırmıştır. Malezya hükümetinin *Instagram*’ın çatı kuruluşu *Meta* şirketi

⁵¹¹ Radu, s. 178.

⁵¹² “What Is the Facebook Oversight Board?”, The New York Times, 05.05.2021. <https://www.nytimes.com/2021/05/05/technology/What-Is-the-Facebook-Oversight-Board.html> [Erişim: 08.09.2024].

⁵¹³ Işık, s. 30.

⁵¹⁴ Işık, s. 31.

yetkililerinden açıklama istemesi üzerine, şirket yetkilileri "*Başbakan'ın Facebook ve Instagram sayfalarındaki içeriğin kaldırıldığı operasyonel bir hata nedeniyle özür dileriz. İçerik doğru haber değeri etiketiyle geri yüklendi.*" şeklinde açıklama yaparak özür dilemiştir.⁵¹⁵ Hatta ülkemizde de birçok kullanıcının Haniye paylaşımlarının engellendiği, internete erişim kısmında da değinilen *Instagram*'a yönelik birkaç gün süren erişim engeli kararının da buna istinaden verildiği yönünde söylentiler kamuoyunda dolaşsa da, bu söylentiler resmi makamlarca teyit edilmemiş, idari yetkililerin katalog suçlar nedeniyle erişim engeli kararı verildiği yönündeki açıklaması basına yansımıştır.⁵¹⁶ Bu tür kararları mahkemeler veya idari birimler yerine bir platformun adeta devlet gibi davranarak vermesi düşündürücü ve eleştirilen bir durumdur.⁵¹⁷ Nitekim AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in, bu ve buna benzer durumlar hakkındaki açıklaması isabetli tespitler içermektedir:

*"Twitter'ın gece yarısından beş dakika sonra Donald Trump'ın hesabını kapatması ne kadar doğru olursa olsun, ifade özgürlüğüne yönelik bu kadar ciddi bir müdahale şirket kurallarına değil yasalara dayanmalıdır. Silikon Vadisi yöneticilerinin değil, parlamentoların ve politikacıların kararlarına dayanmalıdır."*⁵¹⁸

İnternet üzerindeki, sosyal medya platformlarını ilgilendiren birçok durumda yargı yetkisi problemi de baş gösterebilecektir. Bilindiği üzere yetki alanı coğrafi sınırlara göre belirlenmekte, devletler kendi coğrafi sınırları içinde egemenlik hakkını kullanmakta ve yargılama yetkisine sahip olmaktadır. İnternetin açık ve küresel doğasında ise sınırlar bulunmamakta, internette faaliyet gösteren teknoloji şirketleri de sınırları aşarak birçok farklı ülkeden kullanıcılara hitap

⁵¹⁵ "Instagram, Haniye paylaşımlarını kaldırdığı için Malezya'dan özür diledi", Sputnik Türkiye, 06.08.2024. <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240806/instagram-haniyenin-paylasimlarini-kaldirdigi-icin-ozur-dilemek-zorunda-kaldi--1086537450.html> [Erişim: 08.09.2024].

⁵¹⁶ "İşte Instagram'ın kapatılma nedeni", Medyascope, 02.08.2024. <https://medyascope.tv/2024/08/02/ozel-haber-iste-instagramin-kapatilma-nedeni/> [Erişim: 08.09.2024].

⁵¹⁷ Işık, s. 31.

⁵¹⁸ "Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on the inauguration of the new President of the United States and the current political situation", European Commission, 20.01.2021. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_21_167 [Erişim: 08.09.2024]. Aktaran Işık, s. 31.

etmektedir. Bu problem konusunda 2001 yılından *Yahoo!* davası uygun bir örnektir. Fransız mahkemelerinde görülen *Yahoo!* davası, birden fazla yargı yetkisinin neden olduğu sorunları göstermiştir. Bu dava, Fransa ulusal yasalarında yer alan Nazi materyalleri kullanımı yasağının ihlal edilmesi sonucu açılmıştır. Yasa, Fransa'daki herhangi bir kişinin, Nazi hatıraları sergileyen bir *Yahoo!* web sitesine erişmesini yasaklamakta iken, *Yahoo!* internet sitesinin ABD'de barındırılması ve bu tür materyallerin sergilenmesinin ABD yasalarına aykırılık teşkil etmemesi nedeniyle bir yargı yetkisi karmaşasıyla karşılaşmıştır.⁵¹⁹ Fransa'daki mahkeme *Yahoo!* aleyhine karar vererek ilgili sitenin coğrafi konum belirleme/hedefleme zorunluluğuna hükmetmiş, *Yahoo!* bu karara Kaliforniya'da açtığı bir davayla itiraz etmiş, itiraza bakan ABD mahkemesi ise, coğrafi konum filtreleme yazılımının *Yahoo!*'nın ifade özgürlüğü haklarını ihlal ettiğine ve bu nedenle uygulanamaz olduğuna hükmetmiştir.⁵²⁰

Tüm bu nedenlerle, belki de büyük teknoloji platformlarının içerik kurallarını ve yönergelerini belirleyecek, besleyecek, hatta uluslararası alanda yargı yetkisini düzenleyecek uluslararası özel hukuk düzenlemeleri yapılması gerekmektedir.⁵²¹ Devletlerin uluslararası hukuk çerçevesinde akdedeceği sözleşmeler hem durumu daha hukuki ve nizami hâle getirecek, hem bireyleri/kullanıcıları koruyacak, hem de devletlerin egemenlik endişelerini azaltacaktır.

Platformların devletlerin egemenliğini kuvvetlendirdiği hâller de olabildiğini belirtmek gerekmektedir.⁵²² Daha önce değinildiği üzere, dev teknoloji şirketlerinin çoğu ABD merkezli olup ABD hukukuna tabidir. ABD hükümetinin platformlar ve ellerindeki veriler vesilesiyle başka devletlere, ülkelere karşı etki alanını genişlettiği açıktır. Kezâ bu durum birçok teknoloji şirketine sahip Çin için de söz konusudur. Dolayısıyla platformlar bu ülkeler gibi teknoloji dünyasında ağırlığı olan devletlerin lehine bir egemenlik aparatı, bu platformların faaliyet

⁵¹⁹ Gelbstein, Kurbalija, s. 74.

⁵²⁰ Radu, s. 98.

⁵²¹ Gelbstein, Kurbalija, s. 76.

⁵²² Işık, s. 37.

gösterdiği diğer ülke hükümetlerinin ise egemenlik bakımından aleyhine bir araç olmaktadır. Yine şirketlerin, doğaları gereği kâr amacı ile ticari faaliyetlerini yürütürken, ülkelere ilişkin pazarları kaybetmeme adına zaman zaman devletlere tavizler verdiği görülmektedir. Bu durumlar da devletlerin egemenliğini kuvvetlendirmekte, fakat kullanıcıların hak ve özgürlüklerini kısıtlamaktadır.⁵²³

Özetle, devletlerin egemenlik hakları açısından, internetin merkeziyetsiz, açık, küresel ve kontrolü güç doğasının yanında, internet evreninde monopolleşmiş, dijital derebeylikler gibi hareket edebilen dev teknoloji şirketleri de sorun teşkil edebilmektedir. Son yıllarda bazı devletlerin, gelirleri birçok ülkenin bütçesini aşmış bulunan bu dev şirketlere yönelik iç hukuk düzenlemeleri yapmaları⁵²⁴ ve bu şirketlerin müzakere yürütme ve uyumlaştırma adına çeşitli ülkelerde temsilcilikler açması⁵²⁵ gibi gelişmeler söz konusuysa da, bu platformların ulus-devletler tarafından yapılacak düzenlemelerle kontrolü pek kolay görünmemektedir.⁵²⁶ Kaldı ki bu kontrollerin, özellikle demokrasi karnesi zayıf ülkelerde yasal ve şeffaf bir zeminde değil de, kapalı kapılar ardında, ikili ilişkiler ve koparılmaya çalışılan tavizlerle yürütüldüğü bilinmektedir. Bu bağlamda, sorunların çözümü çerçevesinde; kullanıcıların özgürlükleri ve kişisel güvenlikleri, teknoloji şirketlerinin hakları ve ticari kaygıları ile devletlerin ulusal güvenlik ve egemenlik ilkeleri arasında doğru dengeyi kuracak mahiyette, uluslararası toplumun konsesüsüyle gerçekleştirilecek uluslararası hukuk düzenlemelerine ihtiyaç olduğu açıktır.⁵²⁷

5.1.6. Güncel Gelişmeler Işığında Bölünmüş İnternet Tartışmaları

Yukarıda incelendiği üzere teknik, ticari ve idari nedenlerle küresel bir ağ olan internet çeşitli biçimlerde parçalanmakta, özellikle devletlerin ulusal güvenlik

⁵²³ Hatipoğlu Aydın, s. 169.

⁵²⁴ Radu, s. 149.

⁵²⁵ "Bakan Uraloğlu duyurdu: Twitter (X) Türkiye'de Temsilcilik Açtı", Hürriyet, 22.05.2024. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-uraloglu-duyurdu-twitter-x-turkiyede-temsilcilik-acti-42466070> [Erişim: 08.09.2024].

⁵²⁶ Işık, s. 25.

⁵²⁷ Işık, s. 27.

ve egemenlik gerekçesiyle kendi internet alanlarını oluşturma amaçları internet fragmentasyonunun en ciddi şeklini oluşturmaktadır. 2015 yılında düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda, internetin geleceğinin karşı karşıya olduğu başlıca tehlikelerden/risklerden biri olarak internet bölünmesi/parçalanması kaydedilmiştir.⁵²⁸

Çin hükümetinin siyasi nedenlerle 1990'lı yıllardan itibaren "*Great Firewall*", yani "Büyük Güvenlik Duvarı"nı⁵²⁹ kurmasına ve çalıştırmasına benzer şekilde Rusya, kendisini internetin geri kalanından ayırmasına izin veren "Egemen İnternet Yasası"nı 2019 yılında çıkarmıştır.⁵³⁰ İran'ın da Ulusal İnternet Projesi adı altında internetini ayırma ve milli bir internet kurma çalışmaları içerisinde olduğu bilinmektedir.⁵³¹ İran'da 2022 yılında gerçekleşen *Mahsa Amini* protestoları esnasında internetin belli bir süre için tamamen kapatıldığı da olmuştur.⁵³²

Bu ülkelerin, tüm dünyada popüler olan çeşitli sosyal medya platformlarına ya da mobil uygulamalara alternatif platform ve uygulamalar geliştirdikleri de malumdur. Mesela Çin, *Google* yerine *Baidu* isimli arama motorunu kullanmakta olup, ABD merkezli *Facebook*, *WhatsApp* gibi uygulamalara alternatif olarak görülen *WeChat* isimli bir uygulamayı geliştirmiş ve yaygınlaştırmıştır. Yine ülkemizde de son zamanlarda revaçta olan *TikTok* isimli kısa videolar paylaşma uygulaması, Çin tabanlı bir teknoloji şirketine ait olup, kullanıcıların verilerinin işlenmesi hususunda eleştirilmiş, Çin ve Amerika arasında ufak çaplı bir krize dahi sebep olmuştur.⁵³³ Hatta geçtiğimiz aylarda ABD Senatosu'nda onaylanan ve *TikTok*'un

⁵²⁸ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 3.

⁵²⁹ "The Great Firewall of China: Xi Jinping's internet shutdown", The Guardian, 29.06.2018. <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³⁰ "Rusya'da yeni internet yasası yürürlüğe girdi: Hükümet dış tehdit halinde anında müdahale edebilecek", Sputnik News, 01.11.2019. <https://sputniknews.com.tr/20191101/rusyada-yeni-internet-yasasi-yururluge-girdi-1040536591.html> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³¹ "İran milli internet ağı kurdu", BBC, 30.08.2016. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37212801> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³² "İran'da Mahsa Amini protestolarında en az '76 kişi hayatını kaybetti", Euronews, 25.09.2022. <https://tr.euronews.com/2022/09/25/iranda-amininin-olumu-sonrasi-protestolar-surerken-gozaltina-alinanlarin-sayisi-artiyor> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³³ Tuğçe İçöz, "ABD'de TikTok krizi: TikTok Microsoft'a satılacak mı yoksa yasaklanacak mı?", Webrazzi, 01.08.2020. <https://webrazzi.com/2020/08/01/abd-de-tiktok-krizi-tiktok-microsoft-a-satilacak-mi-yoksa-yasaklanacak-mi/> [Erişim: 12.09.2024].

yasaklanmasına dair düzenlemeler içeren yasa Joe Biden'ın imzasıyla yürürlüğe girmiştir. Yasada, *TikTok*'un bağlı olduğu şirket olan *ByteDance*, 2025 yılına kadar *TikTok*'u satmazsa uygulamanın ABD'de tamamen yasaklanması düzenlenmiştir.⁵³⁴ Avrupa Birliği üyesi Fransa da, Yeni Kaledonya Özerk Bölgesi'nde yaşanan şiddet olaylarını durdurmak maksadıyla *TikTok*'u yasakladığını duyurmuştur.⁵³⁵

Avustralya gibi ülkeler de çocuk pornografisi gibi zararlı içerikleri engellemek için de olsa benzer bir güvenlik duvarı oluşturma planlarıyla ilgilenmektedir.⁵³⁶ AB'nin de son yıllarda dijital egemenliğe önem vermeye başladığı bilinmektedir. Ulusal segment ölçüsünde olmasa da özellikle vatandaşlarının verilerinin korunması kapsamında tedbirler almaktadır. AB ülkelerinde, GDPR düzenlemesinden sonra *Los Angeles Times* ve *New York Daily News* dâhil olmak üzere önde gelen Amerikan haber siteleri, yeni veri koruma hükümleri çerçevesinde bir süre erişime kapatılmıştır.⁵³⁷ Yine GDPR çerçevesinde AB, *Facebook*'a yüklü miktarda para cezası kesmiştir.⁵³⁸

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı sonrası parçalanmış internet tartışmaları yeniden alevlenmiştir. Ukrayna Hükümeti, aralarında sıcak savaş bulunan Rusya'ya ilişkin alan adlarının kaldırılması, kök sunucuların kapatılması, sertifikaların geçersiz kılınması gibi talepleri ICANN'e iletmış fakat bu talepler reddedilmiştir. ICANN Başkanı Göran Marby "*Bildiğiniz gibi internet merkezi olmayan bir sistem. Hiçbir aktörün onu kontrol etme veya kapatma kabiliyeti yok.*" şeklinde internetin ruhuna uygun bir cevap vermiştir.⁵³⁹ Savaşla beraber birçok ABD

⁵³⁴ "US TikTok ban: When and why could the app be outlawed?", BBC, 25.04.2024. <https://www.bbc.com/news/technology-53476117> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³⁵ "Yeni Kaledonya'da son durum: Fransa hükümeti TikTok'u yasakladı", NTV, 17.05.2024. https://www.ntv.com.tr/amp/dunya/yeni-kaledonyada-ayaklanma-fransa-hukumeti-tiktok-yasakladi,n7d4gvkIfEGkuLev_YMSOg [Erişim: 12.09.2024].

⁵³⁶ "Australia to force search engines to crack down on AI-created images of child sexual abuse", Independent, 08.09.2023. <https://www.independent.co.uk/news/world/australasia/australia-artificial-intelligence-child-sexual-abuse-b2407861.html> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³⁷ "European readers still blocked from some US news sites", BBC, 26.06.2018. <https://www.bbc.com/news/technology-44614885> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³⁸ "TechScape: Warnings of a 'splinternet' were greatly exaggerated – until now", The Guardian, 23.05.2023. <https://www.theguardian.com/technology/2023/may/23/techscape-splinternet-meta-facebook-fine> [Erişim: 12.09.2024].

⁵³⁹ James Ball, "Russia is risking the creation of a 'splinternet' – and it could be irreversible", MIT Technology Review, 17.03.2022.

merkezli sosyal medya platformu Rusya’da yasaklanmış, bir kısım şirket de Rusya’dan çekilmiştir.⁵⁴⁰ Ayrıca, savaşın bir cephesi olarak iki ülkenin birbirine karşı birçok siber saldırı yaptığı bilinmektedir. Askeri operasyonlar nedeniyle kablolar, baz istasyonları gibi yapıların da fiziksel hasar görmesiyle internet parçalanmasının boyutu genişlemektedir.⁵⁴¹

İnternetin öncülerinden Vint Cerf’in belirttiği gibi “*Ne yazık ki internetin kusursuz bir şekilde çalıştığı dönem sona ermiş gibi*” görünmektedir.⁵⁴² Google eski CEO’su Eric Schmidt, internetin 2028 yılında ikiye bölüneceğini ve parçalardan birinin Çin etkisi altında olacağını iddia etmiştir.⁵⁴³ Google’ın şu anki CEO’su Sundar Pichai de benzer şekilde, biraz da Çin’i işaret ederek özgür ve açık internetin tehdit altında olduğunu söylemektedir.⁵⁴⁴ Kaspersky şirketinin kurucusu Yevgeni Kasperski, gidişatın parçalanmayı gösterdiğini, küresel çevrimiçi vatandaşlığın ve internetin küresel bir köy olarak algılanma fikrinin pratik anlamını yitirebileceğini düşünmektedir. Kasperski’ye göre böyle bir fragmentasyon, kritik alt yapılarını korumaya çalışan devletler tarafından paralel ağların oluşturulmasına yol açacak ve bu durum iletişimin ulusal sınırlar içinde, devletler ve büyük ulusal şirketler arasında daha fazla yerleştiği ironik bir küreselleşmeye sebep olacaktır.⁵⁴⁵ Küreselliği ve açıklığı gölgelenen internetin geleceği hakkında Hoffman endişelidir: “*Jepololitik, internetin derin teknik katmanlarını enfekte ettiği için, geleceğin geçmişe benzeyeceğinin garantisi yoktur.*”⁵⁴⁶

<https://www.technologyreview.com/2022/03/17/1047352/russia-splinternet-risk/> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁴⁰ James Ball, “Russia is risking the creation of a ‘splinternet’ – and it could be irreversible”.

⁵⁴¹ Perarnaud, Rossi, Musiani, s. 28.

⁵⁴² “The Internet Splits Up”, Newsweek, 14.05.2006. <https://www.newsweek.com/internet-splits-110491> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁴³ “Former Google CEO predicts the internet will split in two – and one part will be led by China”, Cnbc, 20.09.2018. <https://www.cnbc.com/2018/09/20/eric-schmidt-ex-google-ceo-predicts-internet-split-china.html> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁴⁴ “Free and open internet is ‘under attack’ in countries around the world, Google boss Sundar Pichai warns”, Dailymail, 12.07.2021. <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-9779697/Free-open-internet-attack-Google-boss-warns.html> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁴⁵ Eugene Kaspersky, “What will happen if countries carve up the internet?”, The Guardian, 17.12.2013. <https://www.theguardian.com/media-network/media-network-blog/2013/dec/17/internet-fragmentation-eugene-kaspersky> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁴⁶ Hoffmann, Lazanski, Taylor, s. 241.

Mueller ise bölünme ya da parçalanmadan ziyade, *alignment*, yani “hizalanma” ifadesini kullanmayı tercih etmekte olup, bir parçalanmadan söz edilebileceğinden de emin değildir. Mueller’e göre zaten internet, tek bir ağ anlamına gelmemektedir, ağların ağıdır. Birbirine bağlı birçok ağdan oluşmakta, dolayısıyla yapısal olarak “fragmented”, parçalı bir kimlik taşımaktadır.⁵⁴⁷ İnternetin yapısal düzeyde olmasa da, günümüzde geldiği hâl itibarıyla kısmen parçalanmış olduğunu, bu yüzden splinternetin radikal bir değişim yaratmayacağını düşünenler de vardır: “*Splinternet hali hazırda sahip olduğumuzdan çok da farklı değil. Ancak bugün sahip olduğumuzdan daha az küresel, daha az müzakereci, daha az adil ve daha az birleşmiş bir interneti temsil ediyor.*”⁵⁴⁸ Keza Lambach da, “*The internet is already fragmented*”, yani “İnternet zaten parçalanmış durumda” başlıklı yazısında AB ülkeleri ile Facebook arasında yaşanan sorunları ve bunun gibi krizleri örnek göstererek, devletlerin ve şirketlerin hâli hazırda çeşitli bölgeselleşmelere sebep olduğunu, dolayısıyla tek bir siber alandan zaten söz edilemeyeceğini, “*interneti değişen, örtüşen ve çatışan siber bölgeler kümesi olarak*” tanımlamanın daha doğru olduğunu belirtmektedir. Bununla beraber, DNS ulusallaştırma gibi hamleleri, “ulusal segment” oluşturma çabalarını, daha yıkıcı bir parçalanma habercisi olarak yorumlamaktadır.⁵⁴⁹

İnternetin temel ruhunun ve felsefesinin, “World Wide Web” mottosundan da anlaşılacağı üzere tüm dünyayı birbirine bağlamak, katılımcılık, çok seslilik, özgürlük, eşitlik, herkesin erişimine açık tek bir kaynak olma gibi kavramlar içerdiğine ve toplumsal pratikte de demokrasiyle paralel sonuçlar üretebildiğine yukarıda değinilmişti. Bu nedenle, bölünmüş internet kavramının, internetin temel felsefesi ve ruhuyla çeliştiği hemen göze çarpmaktadır. Fakat diğer yandan, her ne kadar küreselleşme ve dijitalleşme çağında farklı biçimlere evrilmeye başladığı görülse de ulusların ve devletlerin klasik anlamda egemenlik hakları

⁵⁴⁷ Milton Mueller, “Internet Fragmentation Exists, But Not In the Way That You Think”, Council on Foreign Relations, Blogspot, 12 Haziran 2017. <https://www.cfr.org/blog/internet-fragmentation-exists-not-way-you-think> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁴⁸ Fordyce, “What is the ‘splinternet’? Here’s why the internet is less whole than you might think”.

⁵⁴⁹ Daniel Lambach, “The Internet is Already Fragmented”, Alexander von Humboldt Institute for Internet and Society, 23.07.2019. <https://www.hiig.de/en/the-internet-is-already-fragmented/> [Erişim: 12.09.2024].

bulunmaktadır. Dolayısıyla bölünmüş internet olgusunun, internetin tabiatında ve ruhunda yer alan özgürlük, açıklık, şeffaflık ve merkeziyetsizlik gibi kavramlarla, ulusların ve devletlerin egemenlik hakkı kavramı arasında bir değerler çatışmasına sıkışmakta olduğu söylenebilir. İlâveten, merkeziyetsiz ve global interneti, oluşturdıkları siber adacıklarla merkezler oluşturarak idari düzeyde olmasa da ticari düzeyde parçalayan ulus ötesi teknoloji şirketleri de bu sıkışmanın göbeğinde yer almaktadır.

İnternetin tarihçesi kısmında değinildiği üzere, başlarda sadece bilgisayarlar arasında veri aktarımı ihtiyacıyla kısıtlı bir grup tarafından kullanılan internet, zamanla her şeyin paylaşıldığı, iletişim, eğitim, ticaret gibi birçok faaliyetin yürütüldüğü, neredeyse tüm insanların kullandığı ve farklı coğrafyalardaki insanları birbirine bağlayan, sınırları kaldıran bir fenomene dönüşmüştür. Dolayısıyla insanlık, kendisine ait neredeyse her şeyi dijital dünyaya taşımış ve taşımaya devam etmektedir. Bu elbette içinde yaşadığımız fiziksel gerçeklik olan dünyanın önemini bitirmemektedir. Fakat denilebilir ki, bu dünya dijitale “kopyalanmaktadır.” Diğer bir ifade ile fiziksel dünya siber alana yansımakta, siber alan fiziksel dünyaya ayna olmaktadır. İnternetin bölünmesi/parçalanması olgusunun, bu bakımdan da insanlığın tarihi ve kronolojisiyle eşleştirilebileceğini düşünüyoruz. Şöyle ki; interneti üzerinde yaşayan herkesin erişimine açık bir siber evren ya da gezegen olarak düşünürsek, bölünmüş internetle bu gezegen üzerinde farklı birimler, alanlar, ülkeler oluşturulması söz konusudur. Yani dünya üzerinde nasıl ilk başlarda herhangi bir idari sınır yokken, insanlık küçük gruplar halinde örgütlenerek klanlar, kabileler oluşturup sonrasında çeşitli yerel otoriteleri ve nihayetinde devleti icat ettiyse ve bu da modern anlamda ülkeleri ve ülkelerin arasındaki sınırları ortaya çıkardıysa, insanoğlu dünya üzerindeki geçmiş hikâyesini adeta dijitale taşımakta, internet evreninde de bu sınırların ve bölünmenin benzerini gerçekleştirmeye doğru yaklaşmaktadır. Her ne kadar internetin ilk yıllarında getirdiği büyük heyecanın da etkisiyle internetin ve siber alanın sınırları kaldıracağı, insanları bütünleştireceği, milliyetçilik gibi fikirlerin etkisini azaltacağı gibi iyimser öngörüler ilgi görmüşse de, geldiğimiz noktada bu öngörüler büyük oranda boşa düşmüş görünmektedir. Kaldı ki yakın gelecekte

herhangi bir zaman diliminde de sınırların ya da hiçbir ayrımın olmadığı bir dünya tahayyül etmenin ayakları yere basan bir fikir olmadığı kanaatindeyiz. Çeşitli kimlikler ve aidiyetler kaybolursa da, yerlerini yeni kimlikler ve aidiyetler alacaktır. Mesela bugün bildiğimiz anlamda milliyetçilik zayıflasa dahi, insanların kendilerini “ötekilerden” ayıracak başka aidiyetler bulmaları pek muhtemeldir. Bir an için tüm etnisitelerin, dillerin, dinlerin, mezheplerin eridiği bir insanlık toplumunu, “küresel”, “kozmpolitan” bir vatandaşlık konseptini düşlesek dahi, bu toplumda da insanların çoğunluğu çeşitli çelişkiler ve ayrılıklar üretecek, belki mavi gözlüler kahverengi gözlülerden ayrılacak, belki esmerler sarışınlarla karşı hizipleşecek, belki de yazılım mühendisleri üstenci bir tavırla kol gücü ve emeğiyle çalışan kişileri aşağılama ve hükmetme yoluna gidecek, bu durum da sınıfsal ayrılıklara ve çatışmalara yol açacaktır. Bu hizipleşmeler geçmiş yüzyıllardaki gibi kanlı savaşları doğurmasa da, tasnifler ve kümelenmeler olacak, isimler ya da formlar değişse de benzer örüntüler tekrar tekrar üretilecektir. İnsan zihninin kategorize ederek çalışma özelliği/zorunluluğu, insanın salt mekanik ve rasyonel bir canlı değil de duygular da taşıyan, zaafı olan bir canlı olması gibi verili şartlar, tarihin ve hukuk disiplininin gösterdiği tecrübeler bizi maalesef bu kaniya götürmekte, sınırların ve ayrımların olmadığı bir gelecek olasılığını asgariye indirmektedir. Dolayısıyla internet yönetişimi meselesinde esaslı bir uzlaşma ve demokratik çözüm seçenekleri geliştirilmediği sürece, küresel ve açık ağ olan internetin, adım adım parçalanması, dijital ülkeler, dijital sınırlar, dijital vizelerle dolu ulusal ya da bölgesel internet senaryolarının gündeme gelmesi, yani ütopyanın distopyaya dönüşmesi sürpriz olmayacaktır.

Böyle bir senaryoda, birbirinden farklı ağlar söz konusu olduğundan, artık bu yeni duruma “internet” denilemeyecektir. Farklı devletlerin bağımsız ağları söz konusu olacak, bu ağlarda gezinmek de vize ya da pasaport benzeri yükümlülükler gerektirebilecek, çeşitli kayıt ve kurallara tabi olacaktır.⁵⁵⁰ Aynı gerçek dünyadaki gibi siber alanda da siyasi ve ekonomik ilişkileri iyi olan ülkeler, birbirlerinin vatandaşlarının ağlar arasında geçişlerini kolay tutacak, görece daha az güvenli

⁵⁵⁰ Kaya, s. 58.

buldukları ya da problemlili ikili ilişkilere sahip oldukları ülke vatandaşlarına zorluklar çıkartacak, geçiş hakkı vermeyecektir. Başka a lara girmek isteyenler alternatif yollar geliştirmeye çalışacak, belki siber alanın da dijital kaçak göçmenleri olacaktır.

Bölünmüş internetin gerçekleşmesi, paralel a  segmentlerinin var olması, her ulusun/devletin direkt kendi internet alanına sahip olabileceği anlamına da gelmemelidir. Özellikle az gelişmiş ülkelerin internet altyapısını inşa etmek konusunda yeterli ekonomi, teknoloji ve uzmanlığa erişmeleri zor görünmektedir. Bu durumda, bölgesel internetlerden birine, mesela bildiğimiz küresel internete alternatif olarak ortaya çıkabilecek Çin merkezli ya da Rusya merkezli internete bağlanmaları gündeme gelebilecektir. Yani belki siber “blok”lar, siber “pakt”lar gelişecektir. Nitekim Rusya, BRICS⁵⁵¹  lkelerine (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika)  zg , bağımsız internet geliştirme misyonunu yıllar önce duyurmuştur.⁵⁵² Hatta bu doğrultuda fiber optik bağlantı kablolarının denizaltına döşenmesi işlemlerine başlanmış, 2015’de kablo alt yapısının tamamlanacağıının planlandığı duyurulsa da henüz tamamlanmadığı bilinmektedir.⁵⁵³

Küreselleşme  a ında, böyle bölünmelerin pek mümkün olmadığını düşünenler de vardır. Uluslararası ticaret ve dijitalleşme sayesinde birçok devlet ve şirket i li d şlıdır. İkili ilişkilerinde büyük sorunlar yaşayan ülkeler dahi ticarete devam etmekte, bazı durumlarda “ambargo” kararı alma seviyesine gelseler bile ticaret tamamen bitmemekte, azalsa da alternatif kanallarla akmakta, küresel kapitalist dünyada para bir şekilde yolunu bulmaktadır. Bir noktada sermayenin hareket tarzı, devletleri de etkilemekte, hatta şekillendirmektedir.⁵⁵⁴ İnternet ve fragmentasyon konusunda da buna benzer bir bağımlılık söz konusudur. Mesela Çin, meşhur güvenlik duvarını (Great Firewall of China) geliştirme konusunda

⁵⁵¹ “BRICS”, Britannica. <https://www.britannica.com/topic/BRICS> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁵² “Russia to launch ‘independent internet’ for BRICS nations – report”, RT news, 18.11.2017. <https://www.rt.com/russia/411156-russia-to-launch-independent-internet/> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁵³ “International Reactions to U.S. Cybersecurity Policy: The BRICS undersea cable”, *The Henry M. Jackson School of International Studies*, 08.01.2016. <https://jsis.washington.edu/news/reactions-u-s-cybersecurity-policy-bric-undersea-cable/> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁵⁴ Hatipoğlu Aydın, s. 169.

ABD şirketleriyle çalışmıştır.⁵⁵⁵ Masoumifar, bölünmüş internet isteyen otoriter devletlerin bile aslında küresel ve açık internete muhtaç olduğunu, devletlerin askeri sistemlerini geliştirmek ve etki alanlarını genişletmek için açık internet ve siber alanın sağladığı imkânlardan yararlandıklarını, dolayısıyla bu durumun interneti bölme girişimlerini boşa düşürdüğünü söylemektedir.⁵⁵⁶

Bölünmüş internet meselesini, çeşitli kesimlerin uluslararası ilişkilerde olduğunu düşündüğü, klasik anlamda ulusalcılık/ulus devletçilik ve küreselcilik/tek dünya devleti⁵⁵⁷ ayrımı/geriliminin siber alandaki bir izdüşümü ya da uzantısı olarak okumanın da mümkün olduğu kanaatindeyiz. Nitekim ABD⁵⁵⁸ ve AB ülkeleri gibi küreselleşme diskuruna sahip Batılı aktörlerin, her ne kadar çocuk pornografisi, veri güvenliği ve benzeri spesifik konularda interneti bölme/parçalama girişimleri olsa da genel olarak parçalama eğiliminin karşısında oldukları ve internetin bölünmesini tehlikeli buldukları bilinmektedir.⁵⁵⁹ Buna karşın özellikle Çin, Rusya, İran gibi yer yer küresel sistemin karşısında saflaşarak alternatif bir kutup oluşturmaya gayret ettiği görülen aktörlerin bölünmüş internet kurumunu çalıştırarak ayrı bir ulusal segment olarak kendi internetlerini oluşturma yolunda olduğu bilinmektedir. Bu tip aktörlerin güvenlik, kamu yararı gibi gerekçelerinin temelde egemenlik hakkına dayandırıldığı görülmektedir.

Bu aşamada, Hardt ve Negri'nin "imparatorluk" kavramına değinmek gerekebilir.⁵⁶⁰ Özellikle eşit ve özgür siber alan, küresel vatandaşlık gibi, 1990'lı yılların başında, internete katkı veren, geliştiren birçok kişinin de çoğunlukla iyi niyetle savundukları düşüncelerin, Hardt ve Negri'nin "küresel imparatorluk"

⁵⁵⁵ "U.S. corporations should stop being complicit in China's cyber censorship", News Bureau, 09.08.2004. <https://news.illinois.edu/view/6367/207538> [12.09.2024].

⁵⁵⁶ Ali M. Masoumifar, "Cyberspace Sovereignty: Is Territorializing Cyberspace Opposed to Having a Globally Compatible Internet?", *Journal of Cyberspace Studies*, c. 6, S. 1 (2022): 1-20, s. 3. <https://doi.org/10.22059/jcss.2022.327215.1064> Aktaran Işık, s. 52.

⁵⁵⁷ Seyfettin Erol, "Korona Düzeni'nden 'Tek Dünya Devleti'ne mi?", *İktibas Dergisi*, 16.04.2020. <https://iktibasdergisi.com/2020/04/16/korona-duzeninden-tek-dunya-devletine-mi/> [12.09.2024].

⁵⁵⁸ Adam Segal, "The Internet Is Fragmented. What Should the United States Do Now?", Council on Foreign Relations, 19.07.2022. <https://www.cfr.org/blog/internet-fragmented-what-should-united-states-do-now> [12.09.2024].

⁵⁵⁹ Komaitis, s. 13.

⁵⁶⁰ Hardt, Negri, s. 32.

teziyle beraber okunduğunda, bazı hâllerde çeşitli iktidar ağlarının politikalarına hizmet edebileceği de akla gelmektedir. Hardt ve Negri'ye göre, Sovyetlerin yıkılması ve küreselleşmeyle beraber, tarihteki imparatorluklarla bazı bakımlardan benzese de birçok bakımdan farklı bir imparatorluk doğmuştur. Bu imparatorluk, neo-liberal yaklaşımın şekillendirdiği ve çok uluslu şirketlerin ulus devletler üzerinden egemenlik kurmaya başladığı bir zaman ve düzlemde birbiriyle bağlantılı bir dizi küresel güç unsurunun eşgüdümlü olarak dünyayı yönetmesidir. Ulus ötesi finansal ve siyasal aktörlerin oluşturduğu tarihsel blok günümüz dünyasının hâkim imparatorluğu haline gelmiştir. Yeni imparatorluğun bir "Roma"sı bulunmamakta, başı, gövdesi ve kolları dünyanın çok farklı merkezlerine dağılmıştır. Küresel sistemde egemenliğin, ulus ötesi kapitalist sınıfın yanı sıra ulus ötesi bir şekilde yönlendirilmiş devlet yöneticileri ve Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Ekonomi Forumu gibi ulus ötesi kuruluşların kadrolarında, ulus ötesileşmiş gruplarda ve tabakalarda yoğunlaştığını söyleyen William I. Robinson da benzer bir analiz yapmaktadır. Robinson'a göre,

*"hegemonik 'âsâ' ABD'den yeni bir hegemonik ulus devlete ya da bir bölgesel bloğa geçmeyecek.. 'Pax Americana' eski ulus devlet sisteminin ve oradaki hegemonların son sınırır. Bunun yerine 21. yüzyılda 'âsâ', ulusötesi bir konfigürasyona küresel kapitalist tarihsel bloğa geçmektedir."*⁵⁶¹

Hardt ve Negri'nin devasa büyüklükte olan bu iktidarının işleyişinde çok farklı merkezler, aktörler ve dinamikler rol oynamaktadır. Tüm bunlardan oluşan ve "yönetim" değil, küresel "yönetişim" bloğu olarak nitelendirilen bloğun üstlerinde ABD yer almakla beraber, belli bir mekânı veya merkezi de yoktur. Hardt ve Negri'nin teorisine göre klasik anlamda emperyalizmin aksine imparatorluk, toprak temelli bir iktidar merkezi yaratmadığı gibi sabit sınırları ya da engelleri de asla tanımamaktadır. İmparatorluk, giderek bütün yerküreyi kendi içine katmakta olan açık, merkezlessiz ve topraksız bir yönetim aygıtıdır. İmparatorluk, değişken komuta ağları ile melez kimlikleri, esnek hiyerarşileri ve çoklu mübadeleyi idare

⁵⁶¹ William I. Robinson, "Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller", çeviren Erdem Türközü, *Praksis*, S. 8 (2011): 125-168, s. 141. <https://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/008-05.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

etmektedir. Emperyalist dünya haritasındaki ayrı ulusal renkler imparatorluğun küresel gökkuşağı içinde erimekte ve kaybolmaktadır.⁵⁶² Hardt ve Negri'ye göre imparatorluk, yani yeni "paradigma", hem sistem hem de hiyerarşidir, esnek ve dinamik bir sistemik yapı, yatay olarak eklemlenmiş bir yapı olarak şekillenmiştir.⁵⁶³

Hardt ve Negri'nin imparatorluk konseptiyle ilgili yukarıdaki cümlelerde "imparatorluk" kelimesi çıkarılıp yerine "internet", "küresel yönetim bloğu" kelimesi çıkarılıp yerine "internet yönetimi" eklense, yazarların bahsettiği imparatorluğun iyi kamufle olmuş tahakküm amacı dışında neredeyse pek bir şey değişmeyecektir. Şöyle ki; imparatorluk tasviri, önceki bölümlerde yer yer betimlemeye çalıştığımız internet ağını, internet yönetimi ekosistemini, siber alanı, hatta çeşitli özellikleri bakımından siber ütopyacıların evrenini andırmaktadır: "Küresel, merkeziyetsiz, çok paydaşlı, akışkan, dinamik ve hiyerarşik bir biçimde en yukarıda olmasa da ABD'nin başrolde olduğu bir tablo". Elbette burada, internetin çeşitli küresel unsurların karanlık ve karmaşık tahakküm projeleri doğrultusunda meydana getirilmiş bir teknoloji olduğu ya da siber ütopyacıların bu tip projelerin bilinçli ideoloğu olduğu iddia edilmemektedir. Birçok yenilik ve teknolojiye olduğu gibi, başlangıçta mevcut ihtiyaçları çözmek, hayatı kolaylaştırıp toplumsal fayda sağlamak, ilerleme göstermek gibi olumlu amaçlarla üretilen teknolojilerin bir noktadan sonra başka amaçlarla kullanılabileceği, çeşitli iktidar odaklarınca ve küresel şirketlerce dönüştürülüp araçsallaştırılabileceği ima edilmektedir. Nitekim gelinen hâl itibarıyla, internetin merkeziyetsiz ruhunun fiilen bozulduğu, merkeziyetsizlik iddiası altında, hukuki meşruiyet sorunu olan ulus ötesi dev teknoloji şirketlerinin oluşturduğu merkezlerin tekelleşerek siber alanı domine ettiği görülmektedir.⁵⁶⁴

⁵⁶² Michael Hardt, Antonio Negri, *İmparatorluk*, çeviren Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002), s. 18-20. Aktaran Mehmet Zeki Duman, "İmparatorluk Nostaljisi: Michael Hardt ve Antonio Negri'de Egemenlik ve İmparatorluk", *Liberal Düşünce Dergisi*, c. 24, S. 95 (2019): 37- 65, s. 56-59. <https://doi.org/10.36484/liberal.598883>

⁵⁶³ Hardt ve Negri, *İmparatorluk*, 2003, s. 37.

⁵⁶⁴ Hatipoğlu Aydın, s. 168.

Kaldı ki özgür, açık ve küresel bir ağ olarak internetin savunulmasının güzel bir fikir ve doğru bir çizgi olduğunu düşünmekteyiz. Fakat bu ilkeyi savunan ya da savunulmasını teşvik eden her kuruluş ya da odağın aynı motivasyona sahip olmayabileceğini, küresel interneti iyi niyetle, erdemli ve özgürlükçü bir çerçeveden savunan ve isteyen insanların, klasik anlamda iktidarlara, devletlere, baskılara vs. karşı durduklarını düşünürken başka bir egemene; daha az görünür, “anayasası”na, kanunlarına erişilemeyen, hukuki denetlemelere tabi olmayan, uluslara ya da toplumlara hesap vermeyen, karmaşık, sofistike, güler yüzlü ama derinlikli nüfuz eden yaygın⁵⁶⁵ bir ulus ötesi iktidar konsorsiyumuna hizmet ediyor olma ihtimalini belirtmeye çalışmaktayız. Nitekim devletlere karşı vatandaş korumak, özellikle otoriter devletlere karşı ifade özgürlüğü ve benzeri temel hakları savunmak elbette gerekmele beraber, devletlerden veya devletlerin katılımı ya da onayıyla kurulan uluslararası oluşumlardan/örgütlerden uzaklaştıkça inisiyatif özel şirketlere, teknoloji devlerine ve benzer küresel unsurlara geçmekte, ortaya hukuki “meşruiyet” sorunu çıkmaktadır.⁵⁶⁶

Bu bağlamda küreselcilik-ulus devletçilik geriliminin siber alanda cereyan ettiği, ya da “açık ve küresel internet” ile “kapalı ve bölünmüş internet” arasındaki çatlağın, bir nevi küreselcilik-ulus devletçilik geriliminin yüzeydeki yansıması olduğu söylenebilecektir. Hatta ulus ve devlet ötesi küresel bir iktidar konsorsiyumuna karşı bazı ulus devletlerin klasik anlamda varlıklarını sürdürebilme, ya da diğer bir deyişle “hayatta kalma” çabalarının ürünü olduğu dâhi düşünülebilir.

Tüm bunların ötesinde, fragmentasyonun, internetin temel ruhuyla, «World Wide Web» anlayışıyla örtüşmediği, interneti bildiğimiz anlamda internet olmaktan çıkaracağı tartışmasızdır. Bu artık internet olmayacak, gelişimin, inovasyonun ya da yeni fırsatların görülemediği paralel bir ağ olacaktır.⁵⁶⁷ Dolayısıyla spesifik konular dışında genel olarak bölünmeyen, parçalanmayan,

⁵⁶⁵ Hardt ve Negri, İmparatorluk, 2003, s. 183.

⁵⁶⁶ Jamart, s. 74.

⁵⁶⁷ Komaitis, s. 16.

sınırlar içermeyen, kısıtlanmayan, tüm dünyanın erişimine açık tek bir büyük ağ olarak internet evreni ideal olup, interneti internet yapanın da bu “ruh” olduğu bilinmektedir. Buna karşın çeşitli devletlerin ve kuruluşların güvenlik gerekçelerinin de, özellikle egemenlik teorisi çerçevesinde hukuki bir zemininin olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim çalışma boyunca birçok kez zikredildiği üzere internet yönetimiyle ilgili kuruluşlarda ABD’nin büyük bir ağırlığı söz konusudur.⁵⁶⁸ Ayrıca birçok ülke vatandaşına ilişkin büyük hacimde veriyi elinde tutan, kullanıcılarını yönlendirme olanaklarına sahip, adeta devletlerden daha güçlü bir hâle gelen dev sosyal medya platformları ve teknoloji şirketlerinin, ülkeler arasındaki çıkar çatışması durumunda evrensel bir tarafsızlıkla hareket edeceğine dair bir güvence elbette yoktur. Mesela ABD merkezli çok uluslu bir teknoloji şirketi olan *Google’ın* bünyesindeki veri belki de dünyadaki birçok devletin savunma teşkilatlarının ya da istihbarat servislerinin elindeki veriden daha fazla ve değerlidir. Bilindiği üzere uluslararası ilişkiler tabiatı itibarıyla kaygan bir zeminde seyretmekte olup, ülkeler arasındaki çıkar ilişkileri ve dengeler sürekli değişmektedir. ABD ile çeşitli sorunlar yaşayan ve vatandaşları tarafından *Google* kullanılan bir ülkenin bu durumda dezavantajlı bir konuma düşmesi mümkündür. Ya da Çinlilere ait *TikTok* isimli dünya çapında yaygın uygulamanın, Çin ile problem yaşayan bir ülkenin vatandaşlarının aleyhine kullanılmayacağını garantiyi yoktur. Dolayısıyla kimi ülkelerin kendi internet alanlarını, kendi veri depolama sistemlerini, kendi mobil uygulamalarını yaratma, yani interneti yerelleştirme ve parçalama çabalarının kendi güvenlikleri ve egemenlik stratejileri doğrultusunda haklı olabilecek gerekçeler taşıdığı söylenebilir. Rusya lideri Putin’in basın sözcüsü Peskov, yaptığı açıklamada internet bölünmesini güvenlik zaviyesinden gerekçelendirerek ifade etmiştir: “Küresel internetin baş yöneticisinin kim olduğunu hepimiz biliyoruz. Ve değişkenliği nedeniyle, ulusal güvenliğimizi nasıl

⁵⁶⁸ Füsün Sarp Nebil, “İnternetin Yönetimi (Governance) Tartışmalarına Bir Bakış”, T24, 09.09.2022. <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/internetin-yonetisimi-governance-tartismalarina-bir-bakis,36647> [Erişim: 12.09.2024].

sağlayacağımızı düşünmeliyiz. Bu, Rusya'nın World Wide Web ile bağlantısını kesmekle ilgili değil, Rusya'yı olası dış etkilerden korumakla ilgili.”⁵⁶⁹

Bu durumda, özellikle dünya üzerinde çeşitli bloklaşma ve kutuplaşmaların tekrar görülmeye başladığı, Avrupa'nın ortasında yıkıcı bir sıcak savaşın yaşanmakta olduğu, nükleer savaş tehditlerinin zaman zaman dile getirildiği bu gergin iklimde, uluslararası politik ve ekonomik gelişmelerin seyrine bağlı olarak internetin çehresinin tamamen değişerek bölünmüş internet kurumunun yerleşmesi ve birçok ülke ve toplulukta faaliyete geçirilmesi, maalesef büyük bir sürpriz olmayacaktır. Bunun da, bildiğimiz anlamda interneti kaybetmemize sebep olacağı açıktır.

Dünyayı saran ağı korumak ve büyük düzeyde parçalanmalara mahal vermemek için, internetin ve siber alanın *res communis*, yani insanlığın ortak malı olarak kabul edilmesi ve hukuki statüsünün bu şekilde belirlenmesi bir seçenek olarak düşünülebilir.⁵⁷⁰ Böylelikle, siber alan herhangi bir devletin egemenliğine özgülenmeyecek, uluslararası hukuk çerçevesinde insanlığın küresel ortak malı olarak korunacaktır.⁵⁷¹ Antarktika, açık denizler uluslararası hukukta düzenlenmiş olan *res communis* örnekleridir. Fakat bilindiği gibi internet ve siber alanın daha karmaşık ve hibrid bir yapısı vardır. Sadece dijital olmadığı gibi, sadece fiziksel de değildir.⁵⁷² Fiziksel unsurları, alt yapıları dünyanın çeşitli bölgelerine, ülkelerine dağılmıştır. Siber alan Antarktika gibi izole değildir, her yere nüfuz etmektedir. Kaldı ki bireylerin, şirketlerin ve devletlerin internetten yüksek menfaati vardır. Bu derece sık kullanılan, artık teknolojinin ve günlük hayatın işleyişinin temelinde yer alan, hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş internetin sessiz sedasız ve sorunsuz bir şekilde *res communis* olarak kabulü pek olası görünmemektedir.

⁵⁶⁹ “Russia to Create ‘Independent Internet’ for BRICS Countries”, TRANSCEND International, 04.12.2017. <https://www.transcend.org/tms/2017/12/russia-to-create-independent-internet-for-brics-countries/> [Erişim: 12.09.2024].

⁵⁷⁰ Küzeci, s. 376.

⁵⁷¹ Gelbstein, Kurbalija, s. 131.

⁵⁷² Küzeci, s. 382.

Devletlerin artık iyice yükselmiş olan dijital egemenlik arzularının da buna izin vermesi güçtür.

Günümüzde internetin başıboş, hukuktan azade bir alan olmadığı açıktır. İnterneti özerk ve yasalardan bağımsız bir alan olarak gören dijital ütopyacıların etkisinin azaldığı, devlet kontrolü ve ulusal internet düşüncelerinin artma eğilimi gösterdiği bugünlerde, her iki uç noktaya da savrulmadan ve interneti, üzerinde neredeyse devletlerden daha fazla etkiye sahip olduğu bilinen dev teknoloji şirketlerinin kendi kurumsal politikalarının ve kurallarının insafına da bırakmadan, meşruiyetini uluslararası hukuktan alan bir zemine oturtma gerekliliği bulunmaktadır. Bu çerçevede, internetin temel ruhuna ve ilkelerine aykırı fragmentasyonun önüne geçmek için belki de internetin yönetişimini, kontrolünü büyük oranda elinde tutan ve manipülasyon kabiliyetine sahip belli başlı aktör ve şirketlerin etkisini azaltacak şekilde, tüm uluslararası toplumun konsensüsüyle ve uluslararası sözleşmeye dayalı oluşturulacak evrensel, merkeziyetsiz bir yapı aracılığıyla sürdürmek, bir ara formül ve uzlaşa içeren bir çözüm olarak görünmektedir. Uluslararası uzlaşa çerçevesinde, katılımcılık ve şeffaflık gibi internetin genlerinde mevcut özellikleri yansıtan ilkelerle donatılmış, hukuksal güvenceleri sağlanmış ve ABD iç hukukundan ziyade, uluslararası bir sözleşmeyle yetkilendirilmiş bir oluşum, bildiğimiz anlamda internet olan açık ve küresel interneti koruyacak ve geliştirecek, parçalanma olasılığını azaltabilecektir. Nitekim internet yönetişimiyle ilgili birçok zirvede, çeşitli devletler tarafından bu minvalde çözümler önerilmiştir.⁵⁷³ Hatta yeni bir kurum kurulmasına gerek kalmadan ITU gibi hâli hazırda mevcut kurumların, düzenleyici işlevlerin yerine getirilmesi için uluslararası bir çerçeve belirlenerek yetkilendirilmesi yönünde öneriler de gelmiştir.⁵⁷⁴

⁵⁷³ Drake, Cerf, Kleinwachter, s. 45.

⁵⁷⁴ Michèle Rioux, Nicolas Adam, Biel Company Pérez, "Competing Institutional Trajectories for Global Regulation—Internet in a Fragmented World", *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber (Springer, 2014), 37-57, s. 39.

Elbette Birleşmiş Milletler gibi, teoride evrensellik ve tarafsızlık gibi misyonlara sahip uluslararası kurumların, uluslararası güç ilişkileri ve reel politik şartlar çerçevesinde, pratikte bu evrenselliği ve tarafsızlığı tam anlamıyla yerine getirmediği veya getiremediği de malumdur. Tüm dünyanın gözü önünde yaşanmakta olan Gazze katliamı da, BM'nin, Batılı devletlerin, genel olarak uluslararası camianın bazı durumlarda ne kadar yetersiz kaldığını acı bir şekilde gösteren güncel bir örnektir. Dolayısıyla, bu merkeziyetsiz, evrensel yapı projesinin evrenselliği ve şeffaflığının da belli noktalarda kâğıt üstünde kalabileceğini, sadece iyi niyetli bir temenni ve fikir olarak kalma ihtimalinin kuvvetli olduğunu gerçekçi bir perspektifle söyleyebiliriz. Bu bağlamda, “dünyayı saran ağ” olan küresel internetin, parçalanmış, ulusal, bölgesel, hatta belki kurumsal dijital sınırlarla ayrılmış parçalı siber alanlara dönüştüğü, yamalı, kesintili, karma bir dijital haritayla karşılaşma ihtimalimiz yüksek görünmektedir. Belki de yakın gelecekte insanlar için “küresel, açık, şeffaf bir internet” sadece tatlı bir nostalji olarak kalacaktır.

SONUÇ

Bilgisayarlar arasında veri aktarımı ihtiyacı sonucu başlayan internet serüveni, büyük bir hızla gelişmiş ve yayılmış, teknolojinin geldiği nokta itibariyle internet hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. İnternet, “World Wide Web” sloganıyla tüm dünyayı birbirine bağlamış, belki de hayatı boyunca köyünden, kasabasından başka hiçbir şey göremeyecek olan insanların dünyanın öteki ucundan haberdar olmasını ve bambaşka coğrafyalardan insanlarla, kültürlerle etkileşime girmesini sağlamıştır. İnternet üzerinde gelişen e-ticaret, klasik anlamda ticaretin hacmini azaltmış, yine internetin doğurduğu sosyal medya fenomeni, klasik medyanın neredeyse sonunu getirmiştir. Sosyal medya platformları, insanların örgütlenme, organize olma, toplumsal olaylara refleks gösterme hızını ve olanağını arttırmıştır. Öyle ki; ülkemizde, idarecilerin, siyasetçilerin, hatta mahkemelerin kararlarının dahi sosyal medya tepkileri ve refleksleri çerçevesinde şekillendiği görülebilmektedir.

İnternet vesilesiyle “siber alan” olarak bilinen dijital bir dünya oluşmuştur. İnternetin ilk dönemlerinde siber alana otonom, ayrı bir evren düzeyinde anlamlar yükleyen, orayı iktidarların, devletlerin, yasaların olmadığı ütöpik bir alem olarak görenler olmuştur. Bu görüşlerin hukuk alanına yansması siber alana uygulanacak hukukun tamamen ayrı bir hukuk olması gerektiğinin savunulmasıyla olmuştur. Fakat zamanla bu görüşlerin etkisi azalmıştır. Siber alan, hayatımızı derinden etkileyen, fiziksel dünyayı dönüştürücü potansiyellere sahip bir alan olmakla beraber, alt yapısı fiziksel dünyada bulunan, birçok açıdan fiziksel gerçeklikle iç içe ve bir anlamda fiziksel dünyanın yansımasıdır. Dolayısıyla fiziksel dünyadan, günlük hayatlarımızdan, yasalardan, devletlerden tamamen azade bir alan değildir. Bu gerçeklik çerçevesinde, klasik hukukun siber alandaki birçok durumda uygulanabilir olduğu görüşü de ağırlık kazanmıştır. Nitekim devletlerin interneti, siber alanı başıboş bırakmadığı, giderek artan bir ilgiyle siber alana yöneldiği görülmektedir. Siber alan, uluslararası metinlerde, deklarasyonlarda ve özellikle son yıllarda çeşitli devletler tarafından peş peşe yayımlanan pozisyon belgelerinde yer bulmakta, devletler siber alanı regüle etmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır.

NATO tarafından hazırlanan Tallinn El Kılavuzu'nda hiçbir ülkenin siber uzayda egemenlik iddia edemeyeceği, devletlerin kendi sınırları içerisine düşen siber altyapı faaliyetleri üzerinde ise egemenlik hakkı kullanabileceği kabul edilmiştir.

Bir devrim niteliği taşıyan internetin; açıklık, şeffaflık, evrensellik, demokrasi, ifade özgürlüğü gibi kavramlardan nüanslar içeren bir ruhu olduğu, bu tip değerlere paralel yürüdüğü ve bu değerleri beslediği söylenebilir. Bir yandan da, özellikle son yıllarda, internet yönetimindeki belirsizlik, ABD'nin internet yönetimindeki orantısız etkisi ve devletlerin "egemenlik" kaygıları gibi sebeplerle gündeme getirilen internetin bölünmesi/parçalanması riski bulunmaktadır. Bölünme teknik, idari ya da ticari düzlemlerde gerçekleşebilirken, hali hazırda çeşitli şirketler ve ülkeler gerek ticari gerek idari türlerde fiili fragmentasyonlar yaratmış durumdadır. Bunun da ötesinde, Çin, Rusya, İran gibi ülkeler ulusal internet projeleriyle öne çıkmakta, bu gelişmeler Avrupa Birliği tarafından kaygıyla izlenmekte ve internetin temel ruhuna aykırı görülmektedir. İnternet bölünmesi/parçalanması hadisesi, mottosu dünyayı birbirine bağlamak olan, küresel, şeffaf, özgürlükçü tandanslı internetin temel felsefesiyle hiç kuşkusuz çelişmektedir. Fakat diğer yandan da ulus devletlerin egemenlik hakları, ulusal güvenlik gibi hususlar bulunmaktadır. Dolayısıyla bölünmüş internet meselesi internetin özgürlükçü, sınırsız ve demokratik ruhu ile egemenlik hakkı değeri çatışmasının tam ortasında kalmaktadır. Belli bakımlardan devletler kadar etkili olabilen, internet dünyasının teknoloji devleri ve bünyelerindeki platformlar da bölünmüş internet tablosunda önemli bir yer kaplamaktadır. Bu platformlar ciddi fragmentasyonlar yaratmakta, hem internetin özgürlükçü ruhuna, hem de devletlerin egemenlik haklarına aykırı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu sıkışık ve karışık tablo, uluslararası hukuk düzenlemelerine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Uluslararası toplumun katılımıyla akdedilecek sözleşmelerle şirketlerin denetiminin sağlanması, kullanıcıların güvenliğinin sağlanması ve devletlerin egemenlik kaygılarının azaltılması söz konusu olabilecektir. Kezâ yine uluslararası sözleşmeyle yetkilendirilecek, herhangi bir devletin iç hukukuna tabi olmayan, olabildiğince küreselleştirilmiş kurumların da kurulması, ya da mevcut internet yönetimi aktörlerinin bu minvalde yetkilendirilerek donatılması da

isabetli olabilecektir. Nitekim bazı devletlerin zaman zaman bu tip çözümler önerdiği bilinmektedir.

Bu bağlamda mevcut yönetim sorunlarının, internet yönetiminde başrolü oynayacak, belirli bir ülkeye ya da küresel aktöre angaje olmayan, uluslararası toplumun eşit şekilde temsil edildiği, internetin gelişimine katkı sunabilecek teknik yönleri yüksek kişilerin de bulunduğu bağımsız ve tarafsız bir kurul/yapı aracılığıyla çözülmesi, teorik olarak mümkün bir çözüm seçeneği olarak öne çıkmaktadır. Çözüm pratiğe başarılı bir şekilde dökülmedikçe, bölünmüş internetin yerleşmesi, yayılması, segmentlere ayrılmış, ulusal ya da bölgesel internet ağlarının ve dijital sınırları olan siber alanların ortaya çıkması çok da düşük olmayan bir ihtimal olarak masada duracaktır.

KAYNAKÇA

“2019/12 Sayılı Genelge”, Resmi Gazete, 05.07.2019.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/CumhurbaskanligiGenelgeri/20190706-12.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

“3G Teknolojisi”, Cambridge Dictionary.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/3g> [Erişim: 12.09.2024].

Aaronson, Susan Ariel. “Digital Protectionism? Or Label the U.S. Government Uses to Criticize Policy It Doesn’t Like?”, *Council on Foreign Relations*, 03.03.2016.

<https://www.cfr.org/blog/digital-protectionism-or-label-us-government-uses-criticize-policy-it-doesnt> [Erişim: 12.09.2024].

“About Gaia-X”. <https://gaia-x.eu/> [Erişim: 12.09.2024].

“About International Telecommunication Union (ITU)”, *ITU*.

<https://www.itu.int/en/about/Pages/default.aspx> [Erişim: 12.09.2024].

“About the IGF”, *IGF*. <https://www.intgovforum.org/en/about> [Erişim: 12.09.2024].

“About us”, *IANA*. <https://www.iana.org/about> [Erişim: 07.07.2024].

“Abuse”, *Cambridge Dictionary*.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/abuse> [12.09.2024].

Acemoğlu, Daron. “ABD ve Çin’in Soğuk Savaş’ı yerine 4 kutuplu dünya neden

gerekli?", 08.12.2020. <https://tinyurl.com/2zdyuv7k> [Erişim: 27.09.2024].

"Agora", *World History Encyclopedia*. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-512/agora/> [Erişim: 12.09.2024].

Akad, Mehmet, Bihterin, Vural Dinçkol ve Nihal Bulut. *Genel Kamu Hukuku*. 12. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 2016.

Akal, Cemal Bali. *Varolma Direnci ve Özerklik*. 2. Baskı, Ankara: Dost, 2010.

Akbaş, Mehmet. "İnternet İletişimi ve Demokrasi Üzerine Etkileri". *Selçuk İletişim*, c. 3, S. 1 (2003): 150-156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/178219> [Erişim: 12.09.2024].

Akdenizli, Banu. "İnternet, Egemenlik ve Devlet: İnternetin Ulusal ve Uluslararası Yönetime Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme". *Global Media Journal*, c. 1, S. 2 (2011): 31-51. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423901836.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

Akıl, Abdülkadir. "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İnsanlığın Ortak Mirası Olarak Antarktika". *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Dergisi*, c. 16, S. 2 (2021): 339-363. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/65658/1016799> [Erişim: 03.09.2024].

Aksoy, Mete Ulaş. "Kutsal İnsan: Giorgio Agamben'in Egemenlik Anlatısında Kurbansal Durum". *FLSF Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 22 (2016): 16-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf/issue/48629/617894> [Erişim: 12.09.2024].

- Alvestrand, Harald Tveit. "A Mission Statement for the IETF", 2004.
<https://www.rfc-editor.org/rfc/pdfrfc/rfc3935.txt.pdf> [Erişim: 12.09.2024].
- Anayurt, Ömer. *Anayasa Hukuku*. 5. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022.
- Anayurt, Ömer. *Anayasa Hukuku*. 3. Baskı, Ankara: Seçkin, 2020.
- Anderson, Chris ve Michael Wolff. "The Web is Dead. Long Live the Internet." *Wired*,
17.08.2010. <https://www.wired.com/2010/08/ff-webrip/> [Erişim: 12.09.2024].
- Antonova, Slavaka. "Digital divide in global Internet governance: The 'access' issue area". *Journal of Power, Politics & Governance*, c. 2, S. 2 (2014): 101-125.
https://jppg.thebrpi.org/journals/jppg/Vol_2_No_2_June_2014/6.pdf
[Erişim: 12.09.2024].
- Antonova, Slavaka. "Capacity building through learning in the global Internet governance: The longterm outcomes of multistakeholderism". *Regulation and Governance*, c. 5, S. 4 (2011): 425-445. DOI:10.1111/j.1748-5991.2011.01117.x
- Antonova, Slavaka. "Capacity Building Through Learning in the Global Internet Governance Fora", *GigaNet: Global Internet Governance Academic Network*, Annual Symposium, 2008. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2798358>
- Arnott, Sarah. "Discontent flares over Google's 'dominance'", *Independent*, 16.06.2008.
<https://www.independent.co.uk/news/business/news/discontent-flares-over-google-s-dominance-847920.html> [Erişim: 12.09.2024].
- Arslanel, M. Nazan ve Ertuğrul Eryücel. "Küreselleşme Sürecinde Egemenlik

Kavramının Dönüşümü". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 17, S. 1 (2013): 23-36.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32363> [Erişim: 12.09.2024].

Aslan, Seyfettin. "Küreselleşmenin Ulus Devletlere Etkisi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25 (2009): 289-296.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55587> [Erişim: 12.09.2024].

Aslanlı, Vüsal. "Web Tabanlı Alışveriş ve Ticaretin İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi.
İstanbul Üniversitesi, 2009.
<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45187.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

"Australia to force search engines to crack down on AI-created images of child sexual abuse", *Independent*, 08.09.2023.
<https://www.independent.co.uk/news/world/australasia/australia-artificial-intelligence-child-sexual-abuse-b2407861.html> [Erişim: 12.09.2024].

"A virtual counter-revolution", *The Economist*, 02.09.2010.
<https://www.economist.com/briefing/2010/09/02/a-virtual-counter-revolution> [Erişim: 12.09.2024].

"Avrupa Birliği 5G stratejisini açıkladı: ABD'nin Huawei çağrısı göz ardı edildi", *TRT Haber*, 26.03.2019. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avrupa-birligi-5g-stratejisini-acikladi-abdnin-huawei-cagrisi-goz-ardi-edildi-409840.html> [Erişim: 12.09.2024].

Aybay, Rona. *Genel Kamu Hukuku*. 3. Baskı, İstanbul: Der yayınları, 2020.

Aydın, Atilla. "Devlet Egemenliğinin Dönüşümünde Dijital Verinin Araçsal İlişkisi ve Rolü." Doktora Tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019. <https://tinyurl.com/y7m55hbx> [Erişim: 12.09.2024].

"AYM'den internetteki haber yasaklarına iptal kararı | Yaman Akdeniz: 'Sansür azalmayacak, katlanarak devam edecek'", *Medyascope*, 10.01.2024. <https://medyascope.tv/2024/01/10/aymden-internetteki-haber-yasaklarina-iptal-karari-yaman-akdeniz-sansur-azalmayacak-katlanarak-devam-edecek/> [Erişim: 12.09.2024].

"Background on IANA", *Internet Society*. <https://www.internetsociety.org/iana-transition/> [Erişim: 12.09.2024].

"Bakan Uraloğlu duyurdu: Twitter (X) Türkiye'de Temsilcilik Açtı", *Hürriyet*, 22.05.2024. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-uraloglu-duyurdu-twitter-x-turkiyede-temsilcilik-acti-42466070> [Erişim: 08.09.2024].

Balcı, Murat ve Kerim Çakır. "Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)". *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 9, S. 1 (2023): 1-17. <https://doi.org/10.54699/andhd.1216834>

Ball, James. "Russia is risking the creation of a "splinternet" – and it could be irreversible", *MIT Technology Review*, 17.03.2022. <https://www.technologyreview.com/2022/03/17/1047352/russia-splinternet-risk> [Erişim: 12.09.2024].

Baran, Sinan. "Medya Emperyalizmine Althusser'in Haberleşme Dia'sı Bağlamından Bakmak: Reuters, Ap, Upı, Afp ve Tass Üzerine Bir İnceleme". *Mecmua*, S. 10 (2020): 395-415. <https://doi.org/10.32579/mecmua.783672>

“Barbados, metaverse'te sanal büyükelçilik açacak ilk ülke olmaya hazırlanıyor”, *Duvar*, 16.11.2021. <https://www.gazeteduvar.com.tr/barbados-metaversete-sanal-buyukelcilik-acacak-ilk-ulke-olmaya-hazirlaniyor-haber-1542034> [Erişim: 12.09.2024].

Barlow, John Perry. “A Declaration of the Independence of Cyberspace”, *Duke Law*, 1996. <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1337&context=dltr> [Erişim: 12.09.2024].

“'Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun' Resmi Gazete'de”, *Anadolu Ajansı*, 18.10.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/basin-kanunu-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-resmi-gazetede-/2714032> [Erişim: 12.09.2024].

Becker, Joachim. "Governing neo-nationalism, trade unions and industrial relations: the cases of Hungary and Poland". *Transfer: European Review of Labour and Research*, c. 30, S. 1 (2024): 51-65. <https://doi.org/10.1177/10242589231221518>

Bergstein, Effy. “More Than Fifteen Minutes of Fame: The Warhol”, *Pennsylvania Centre For The Book*, 2008. <https://tinyurl.com/2s35a972> [Erişim: 12.09.2024].

Bostrom, Nick. “Are You Living In a Computer Simulation?”. *Philosophical Quarterly*, c. 53, S. 211 (2003): 243-255. <https://simulation-argument.com/simulation.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

Bozoklu, Berker. “TSK Siber Savunma Merkezi (SİSAMER) Projesi”, *Mavi Vatan*,

08.07.2023. <https://mavivatan.net/tsk-siber-savunma-merkezi-sisamer-projesi/> [Erişim: 12.09.2024].

Bradshaw, Samantha ve Laura DeNardis. "The politicization of the Internet's Domain Name System: Implications for Internet security, universality, and freedom". *New Media & Society*, c. 20, S. 1 (2018): 332-350. <https://doi.org/10.1177/1461444816662932>

"BRICS", *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/BRICS> [Erişim: 12.09.2024].

"Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium", Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 December 2003. <https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html> [Erişim: 12.09.2024].

Büyükokuroğlu, Nebile Nur. "Bir İnsan Hakkı Olarak İnternete Erişim Hakkı." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> [27.09.2024].

"Canada Criminal Code". <https://laws-lois.justice.gc.ca/pdf/c-46.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

Castells, Manuel. *The Power of Identity, the Information Age: Economy, Society and Culture*. 2. Baskı, Oxford: Wiley-Blackwell, 2010.

Chan, Chung-hong ve King-wa Fu. "The Relationship between Cyberbalkanization and Opinion Polarization: Time-Series Analysis on Facebook Pages and Opinion Polls during the Hong Kong Occupy Movement and the Associated

Debate on Political Reform". *Journal of Computer-Mediated Communication*, c. 22, S. 5 (2017): 266–283. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12192>

"CHP' de üyelere 'yankı odası' ve 'rehavet' uyarısı", *Diken*, 20.03.2023.
<https://www.diken.com.tr/chpde-uyelere-yanki-odasi-uyarisi-rehavete-kapilmayin/> [Erişim: 12.09.2024].

"Cold War", *Britannica*. <https://www.britannica.com/event/Cold-War> [Erişim: 12.09.2024].

"Commission announces next steps on cybersecurity of 5G networks in complement to latest progress report by Member States", *European Commission*, 15.06.2023.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3309
[Erişim: 12.09.2024].

Coşar, Vedat Ahsen. *Genel Kamu Hukuku*. Ankara: Yetkin, 2022.

Coşkun, İsmail. *Modern Devletin Doğuşu*. İstanbul: Der Yayınları, 1997.

Çarıkçı, Oğuzhan. "Türkiye'de e-devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma".
Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 12 (2010): 95-122. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215490> [Erişim: 12.09.2024].

Çatlı, Mehmet. *Dijital Devlet Teorisi*. 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2021.

"Çin'de Dünya İnternet Konferansı", *TRT Haber*, 16.12.2015.
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinde-dunya-internet-konferansi-222873.html> [Erişim: 12.09.2024].

"Data protection in the EU", *European Commission*.

https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/data-protection-eu_en [Erişim: 12.09.2024].

Darıcılı, Ali Burak ve Barış Özdal. “Rusya Federasyonu’nun Siber Güvenlik Kapasitesini Oluşturan Enstrümanların Analizi”. *Bilig*, S. 83 (2017): 121-146. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/42612/519189> [Erişim: 12.09.2024].

“Dark Web”, *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/dark-web> [Erişim: 12.09.2024].

“Dark Web nedir? Deep Web olarak da geçen Dark Web’e nasıl girilir?”, *Birgün*, 02.05.2023. <https://www.birgun.net/haber/dark-web-nedir-deep-web-olarak-da-gecen-dark-webe-nasil-girilir-433778> [Erişim: 12.09.2024].

Debord, Guy. *Gösteri Toplumu*. Çeviren Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, 12. Baskı, İstanbul: Ayrıntı, 2021.

“Dezenformasyon”, *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

“Dezenformasyon Nedir?”, *Anadolu Ajansı*, 14.02.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/teyit-sozlugu/dezenformasyon-nedir/1815390> [Erişim: 07.07.2024].

“‘Dezenformasyon’ Yasası muhalefetin itirazlarına karşın Meclis’ten geçti”, *BBC*, 14.10.2022. <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgz0vnq0ewo> [Erişim: 12.09.2024].

Diamond, Jared. *Tüfek, Mikrop ve elik*. 15. Baskı, Ankara: Tübitak, 2004.

Dikmengil, Nil. “Siber-ulus: Dijital Egemenlik Alanı ve Barbados’un Metaverse

Elçiliği". *Dünyada Birey, Toplum, Siyaset Kongresi Bildiri Kitabı*, (2022): 170-182.
<https://belgelik.isikun.edu.tr/xmlui/handle/iubelgelik/5192> [Erişim:
12.09.2024].

"Disinformation", *Cambridge Dictionary*.
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation>
[Erişim: 12.09.2024].

"Disinformation", *Merriam Webster*.
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/disinformation> [Erişim:
12.09.2024].

"DOD Dictionary of Military and Associated Terms", *U.S. Department of Defense*,
2017. [https://www.tradoc.army.mil/wp-
content/uploads/2020/10/AD1029823-DOD-Dictionary-of-Military-and-
Associated-Terms-2017.pdf](https://www.tradoc.army.mil/wp-content/uploads/2020/10/AD1029823-DOD-Dictionary-of-Military-and-Associated-Terms-2017.pdf) [Erişim: 12.09.2024].

Doob, Leonard W. "Goebbels'in Propaganda İlkeleri". Çeviren Ünsal Oskay, 337-
366. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37117> [Erişim:
12.09.2024].

Doria, Avri. "Use [and Abuse] of Multistakeholderism in the Internet". *The
Evolution
of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu,
Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber, Springer, 2014, 115-141.

Drake, William J. ve Monroe Price. *Beyond Netmundial: The Roadmap for Institutional
Improvements to the Global Internet Governance Ecosystem*. Internet Policy
Observatory, 2014.

Drake, William J., Vinton G. Jerf ve Wolfgang Kleinwachther. "Internet Fragmentation: An Overview", World Economic Forum, 2016.
https://www3.weforum.org/docs/WEF_FII_Internet_Fragmentation_An_Overview_2016.pdf [Erişim: 12.09.2024].

Duman, Mehmet Zeki. "İmparatorluk Nostaljisi: Michael Hardt ve Antonio Negri'de Egemenlik ve İmparatorluk". *Liberal Düşünce Dergisi*, c. 24, S. 95 (2019): 37-65. <https://doi.org/10.36484/liberal.598883>

Dutton, William H. "Multistakeholder Internet Governance?" *Quelo Center Working Paper*, S. 2625596, 07.06.2015. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2615596>

"Dünden Bugüne Ulaknet", TÜBİTAK.
<https://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/ulaknet-tarihcesi> [Erişim: 12.09.2024].

"Dünyanın en fazla VPN kullanılan ülkeleri açıklandı: Türkiye 6'ncı", *Diken*, 08.11.2021. <https://www.diken.com.tr/dunyanin-en-fazla-vpn-kullanilan-ulkeleri-aciklandi-turkiye-6nci/> [Erişim: 03.09.2024].

Dyson, Esther. "Prepared Testimony of Esther Dyson", ICANN, 22.07.1999.
<https://www.icann.org/resources/unthemed-pages/dyson-testimony-1999-07-22-en> [Erişim: 12.09.2024].

"Echo chamber", *Cambridge Dictionary*.
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/echo-chamber> [Erişim: 12.09.2024].

"Echo chamber", *Merriam Webster*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/echo%20chamber> [Erişim: 12.09.2024].

“Echo chamber”, *Oxford University Press*.

<https://global.oup.com/academic/product/echo-chamber-9780195398601?cc=tr&lang=en> [Erişim: 12.09.2024].

“Edward Snowden: the whistleblower behind the NSA surveillance revelations”,
The

Guardian, 11.06.2013.

<https://www.theguardian.com/world/2013/jun/09/edward-snowden-nsa-whistleblower-surveillance> [Erişim: 12.09.2024].

“Egemenlik”, *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 05.07.2024].

Ekici, Şerafettin. *Bilişim ve Teknoloji Hukuku*. 1. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022.

Ekinci, Adnan. “Dezenformasyon Yasası’nın Türkiye macerası ve Avrupa ülkeleri”,
Mlsa, 28.12.2022. <https://www.mlsaturkey.com/tr/dezenformasyon-yasasinin-turkiye-macerasi-ve-avrupa-ulkeleri/> [Erişim: 12.09.2024].

“Elon Musk: Twitter'in ismi ve logosu değişiyor”, *NTV*, 23.07.2023.

https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/elon-musk-twitterin-ismi-ve-logosu-degisiyor,HSWesi1Jhkq3DljE_Drq4A/xkugWw_XoUWxLXDclPkYfA
[Erişim: 12.09.2024].

“ENISA Threat Landscape Report 2016”, European Union Agency For Network and
Information Security, 2017.

<https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-report-2016> [Erişim: 12.09.2024].

“Enter the metaverse: the digital future Mark Zuckerberg is steering us toward”,

The Guardian, 28.10.2021.
<https://www.theguardian.com/technology/2021/oct/28/facebook-mark-zuckerberg-meta-metaverse> [Erişim: 12.09.2024].

Ergöl, Ergin. *Genel Kamu Hukuku Dersleri-İlk Çağdan Günümüze Devlet Teorisi*.
Ankara:
Adalet, 2022.

Ermoshina, Ksenia ve Fransesca Musiani. "The Telegram ban: How censorship
'made in Russia' faces a global Internet". *First Monday*, c. 26, S. 5 (2021).
<https://dx.doi.org/10.5210/fm.v26i5.11704> [Erişim: 12.09.2024].

Erol, Seyfettin. "Korona Düzeni'nden 'Tek Dünya Devleti'ne mi?", *İktibas Dergisi*,
16.04.2020. <https://iktibasdergisi.com/2020/04/16/korona-duzeninden-tek-dunya-devletine-mi/> [Erişim: 12.09.2024].

"Escapist Fiction", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Escapist_fiction
[Erişim: 12.09.2024].

European Data Protection Supervisor. "Opinion of the European Data Protection
Supervisor", 23.06.2014.
https://www.edps.europa.eu/sites/default/files/publication/14-06-23_internet_governance_en.pdf [Erişim: 12.09.2024].

"European readers still blocked from some US news sites", *BBC*, 26.06.2018.
<https://www.bbc.com/news/technology-44614885> [Erişim: 12.09.2024].

"Experts say Russia's war on Ukraine is accelerating the 'splinternet.' But what is the

splinternet?", *Fortune*, 22 Mart 2022.
<https://fortune.com/2022/03/22/russia-war-ukraine-great-firewall-splinternet-internet/> [Erişim: 12.09.2024].

"Facebook'a Cambridge Analytica skandalı nedeniyle 5 milyar dolar ceza kesilecek",

BBC, 13.07.2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48974921>
[Erişim: 12.09.2024].

"Fadi Chehadé: If We Fragment The Internet, 'It Will Not Be The Internet As We Know It'", *The Huffington Post*, 24.01.2014.
https://www.huffpost.com/entry/fadi-chehade-davos_n_4635949 [Erişim: 12.09.2024].

Fan, Ziyang ve Anil K. Gupta. "The Dangers of Digital Protectionism", *Harvard Business Review*, 30.08.2018. <https://hbr.org/2018/08/the-dangers-of-digital-protectionism> [Erişim: 12.09.2024].

Farrell, Henry. "Obama says that Europeans are using privacy rules to protect their firms against U.S. competition. Is he right?", *Washington Post*, 17.02.2015.
<https://tinyurl.com/4sv5zchp> [Erişim: 12.09.2024].

Finkelstein, Lawrence S. "What is Global Governance". *Globel Governance*, S. 1 (1995): 367-372. <https://intlmgt.cipa.cornell.edu/readings/Finkelstein.PDF>
[Erişim: 12.09.2024].

Floridi, Luciano. "The Fight for Digital Sovereignty: What It Is, and Why It Matters, Especially for the EU". *Philos. Technol.*, c. 33, S. 3 (2020): 369-378.
<https://doi.org/10.1007/s13347-020-00423-6>

Fordyce, Robbie. "What is the 'splinternet'? Here's why the internet is less whole than

you might think", *The Conversation*, 08.06.2023.
<https://theconversation.com/what-is-the-splinternet-heres-why-the-internet-is-less-whole-than-you-might-think-207033> [Erişim: 12.09.2024].

"Former Google CEO predicts the internet will split in two — and one part will be led by China", *Cnbc*, 20.09.2018. <https://www.cnbc.com/2018/09/20/eric-schmidt-ex-google-ceo-predicts-internet-split-china.html> [Erişim: 12.09.2024].

Frank, Robert. "Metaverse real estate sales top \$500 million, and are projected to double this year", *Cnbc*, 01.02.2022.
<https://www.cnbc.com/2022/02/01/metaverse-real-estate-sales-top-500-million-metametric-solutions-says.html> [Erişim: 12.09.2024].

"Free and open internet is 'under attack' in countries around the world, Google boss Sundar Pichai warns", *Dailymail*, 12.07.2021.
<https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-9779697/Free-open-internet-attack-Google-boss-warns.html> [Erişim: 12.09.2024].

Fukuyama, Francis. "The End of History?". *The National Interest*, S. 16 (1989): 3-18.
<https://tinyurl.com/5cb2nby7> [Erişim: 27.09.2024].

Gelbstein, Eduardo ve Jovan Kurbalija. *Internet Governance: Issues, Actors and Divides*.

Diplo Foundation, 2005.

"George Washington", *The White House*. <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/george-washington/> [Erişim: 12.09.2024].

“Gezi 10 yaşında: Gezi Parkı eylemleri ne zaman, neden başladı?”, *Cumhuriyet*, 31.05.2023. <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/galeri-gezi-10-yasinda-gezi-parki-eylemleri-ne-zaman-neden-basladi-2086512#photo-5> [Erişim: 12.09.2024].

Giddens, Anthony. *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*. Çeviren Ülgen Yıldız Battal, 6. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.

Görgülü, Eymen. “İnternetin Öyküsü: Geçmişten Günümüze”, *Bilişim Dergisi*. <https://www.bilisimdergisi.org.tr/yazarlar/konuk-yazarlar/internetin-oykusu-gecmisten-gunumuze.html> [Erişim: 12.09.2024].

Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. 14. Baskı, Bursa: Ekin Yayım, 2022.

Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*. 1. Baskı, Bursa: Ekin Yayım, 2011.

Gözler, Kemal. *Hukuka Giriş*. 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayım, 2003.

Gözler, Kemal. "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı", *Türkiye Günlüğü*, S. 64 (2001): 108-123. <https://www.anayasa.gen.tr/millet.htm> [Erişim: 07.07.2024].

“GPS technology”, *Britannica*. <https://www.britannica.com/technology/GPS> [Erişim: 12.09.2024].

Graham, Mark. “There Are No Rights in Cyberspace”. *Research Handbook On Human*

Rights and Digital Technology, Global Politics, Law and International Relations, (2019): 24-32. <https://doi.org/10.4337/9781785367724.00008>

“Great Firewall”, *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Great-Firewall> [Erişim: 12.09.2024].

Grygiel, Jennifer. “Facebook’s news blockade in Australia shows how tech giants are swallowing the web”, *The Conversation*, 25 şubat 2021. <https://theconversation.com/facebook-news-blockade-in-australia-shows-how-tech-giants-are-swallowing-the-web-155832> [Erişim: 12.09.2024].

Guliyeva, Nigar. *İnternet Yönetişimi*. Ankara: Detay, 2022.

Gündüz, Aslan. *Milletlerarası Hukuk*. 5. Baskı, İstanbul: Beta, 2009.

Habermas, Jurgen. “The European Nation State. Its Achievements and Its Limitations. On the Past and Future of Sovereignty and Citizenship”. *Ratio Juris*, c. 9, S. 2 (1996): 125-137. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9337.1996.tb00231.x>

“Hacker”, *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hacker> [Erişim: 12.09.2024].

Harari, Yuval Noah. *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*. Çeviren Poyzan Nur Taneli, 2. Baskı, İstanbul: Kolektif, 2016.

Hardt, Michael ve Antonio Negri. *İmparatorluk*. Çeviren Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

Hatipoğlu Aydın, Duygu. *Siber Alan ve Hukuk*. İstanbul: On İki Levha, 2022.

Haugen, Hans Morten. "The crucial and contested global public good: principles and

goals in global internet governance". *Internet Policy Review*, c. 9, S. 1 (2020).
<https://doi.org/10.14763/2020.1.1447>

Hill, Jonah Force. "Internet Fragmentation: Highlighting the Major Technical, Governance and Diplomatic Challenges for U.S. Policy Makers". *Harvard Belfer Center for Science and International Affairs Working Paper*, 2012.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2439486 [Erişim: 12.09.2024].

Hill, Richard. "Internet Governance: The Last Gasp of Colonialism, or Imperialism by Other Means?". *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber, Springer, 2014. s. 79-95.

Hoffmann, Stacie, Dominique Lazanski ve Emily Taylor. "Standardising the splinternet: how China's technical standards could fragment the internet". *Journal of Cyber Policy*, c. 5, S. 2 (2020): 239-264.
<https://tinyurl.com/bp8dknh8> [Erişim: 12.09.2024].

Hofmann, Jeanette. "Multi-stakeholderism in Internet governance: putting a fiction into Practice". *Journal of Cyber Policy*, c. 1, S. 1 (2016): 29-49.
<https://doi.org/10.1080/23738871.2016.1158303>

"How a cyber attack transformed Estonia", *BBC*, 27.04.2017.
<https://www.bbc.com/news/39655415> [Erişim: 12.09.2024].

"How the Internet is governed directly impacts our economic and social

opportunities now and far into the future”, *Internet Society*.
<https://www.internetsociety.org/issues/internet-governance> [Erişim:
12.09.2024].

“HTML”, *Britannica*. <https://www.britannica.com/technology/HTML> [Erişim:
12.09.2024].

“ICANN”, *ICANN*. <https://www.icann.org/en> [12.09.2024].

“ICANN Locations”, *ICANN*. <https://www.icann.org/locations> [Erişim:
12.09.2024].

“Influencer”, *Merriam Webster*. [https://www.merriam-
webster.com/dictionary/influencer](https://www.merriam-webster.com/dictionary/influencer) [Erişim: 12.09.2024].

“Internet Fragmentation”, *ICANNWiki*.
https://icannwiki.org/Internet_Fragmentation [Erişim: 12.09.2024].

“Internet Society”, *ICANNWiki*. https://icannwiki.org/Internet_Society [Erişim:
12.09.2024].

“Instagram'a erişim engeli kullanıcıları nasıl etkiledi?”, *BBC*, 05.08.2024.
<https://www.bbc.com/turkce/articles/cgeddy21e8ro> [Erişim: 05.09.2024].

“Instagram’a VPN ile giriş yapanlara kötü haber! Siber Güvenlik Uzmanı Akdemir
uyardı”, *Milliyet*, 13.08.2024.
[https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/instagram-vpn-ile-giris-
yapanlara-kotu-haber-siber-guvenlik-uzmani-akdemir-uyardi-7170509](https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/instagram-vpn-ile-giris-yapanlara-kotu-haber-siber-guvenlik-uzmani-akdemir-uyardi-7170509)
[Erişim: 03.09.2024].

“Instagram, Haniye paylaşımlarını kaldırdığı için Malezya'dan özür diledi”, *Sputnik*

Türkiye, 06.08.2024. <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240806/instagram-haniyenin-paylasimlarini-kaldirdigi-icin-ozur-dilemek-zorunda-kaldi-1086537450.html> [Erişim: 08.09.2024].

“International Reactions to U.S. Cybersecurity Policy: The BRICS undersea cable”, *The Henry M. Jackson School of International Studies*, 08.01.2016. <https://jsis.washington.edu/news/reactions-u-s-cybersecurity-policy-bric-undersea-cable/> [Erişim: 12.09.2024].

“Internet Fragmentation”, *ICANNwiki*. https://icannwiki.org/Internet_Fragmentation [Erişim: 12.09.2024].

“Internet Fragmentation, Reconsidered.”, *Internet Society*. <https://www.internetsociety.org/events/internet-fragmentation-reconsidered> [Erişim: 12.09.2024].

“Internet governance”, *ICANNWiki*. https://icannwiki.org/Internet_governance [Erişim: 12.09.2024].

“Internet Research Task Force”, *IRTF*. <https://www.irtf.org/> [Erişim: 12.09.2024].

“Introduction to the IETF”, *IETF*. <https://www.ietf.org/about/introduction/> [Erişim: 12.09.2024].

“IPv4”, *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Protocol_version_4 [Erişim: 12.09.2024].

“IPv6”, *IBM*. <https://www.ibm.com/docs/en/aix/7.2?topic=protocols-internet->

protocol-ip-version-6 [Erişim: 12.09.2024].

“IPv6”, *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/IPv6> [Erişim: 12.09.2024].

“Island of Palmas (or Miangas) (The Netherlands / The United States of America)”, *Permanent Court of Arbitration*. <https://pca-cpa.org/es/cases/94/> [Erişim: 07.09.2024].

Işık, Alper. *İnternet Aktörleri ve Egemenliğin Değişen Boyutları*. İstanbul: On İki Levha, 2023.

“Italian Position Paper on ‘International Law and Cyberspace’”, Eylül 2021.
https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2021/11/italian_position_paper_on_international_law_and_cyberspace.pdf [Erişim: 07.09.2024].

İçözü, Tuğçe. “ABD'de TikTok krizi: TikTok Microsoft'a satılacak mı yoksa Yasaklanacak mı?”, *Webrazzi*, 01.08.2020.
<https://webrazzi.com/2020/08/01/abd-de-tiktok-krizi-tiktok-microsoft-a-satilacak-mi-yoksa-yasaklanacak-mi/> [Erişim: 12.09.2024].

“İnternet”, *Britannica*. <https://www.britannica.com/search?query=internet> [Erişim: 12.09.2024].

“İnternet”, *Cambridge Dictionary*.
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/internet> [Erişim: 12.09.2024].

“İnternet”, *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

“İnternet”, *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Internet> [Erişim: 12.09.2024].

“‘İnternet nasıl yönetilmeli?’ zirvesi”, *BBC*, 25.04.2014.

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140425_internet [Erişim: 12.09.2024].

“İnternetin tarihçesi”, *İTÜ Bilgi İşlem*. [https://bidb.itu.edu.tr/sevir-](https://bidb.itu.edu.tr/sevir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi)

[defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi](https://bidb.itu.edu.tr/sevir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi) [Erişim tarihi: 12.09.2024].

“İran'da Mahsa Amini protestolarında en az 76 kişi hayatını kaybetti”, *Euronews*,

25.09.2022. <https://tr.euronews.com/2022/09/25/iranda-amininin-olumu-sonrasi-protestolar-surerken-gozaltina-alinanlarin-sayisi-artiyor> [Erişim: 12.09.2024].

“İran İletişim Bakanı’ndan ‘Ulusal İnternet Projesi’ Açıklaması”, *Tasnimnews*,

24.02.2023. <https://tinyurl.com/3sv45ymd> [Erişim: 27.09.2024].

“İran milli internet ağı kurdu”, *BBC*, 30.08.2016.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37212801> [Erişim: 12.09.2024].

“İşte Instagram’ın kapatılma nedeni”, *Medyascope*, 02.08.2024.

<https://medyascope.tv/2024/08/02/ozel-haber-iste-instagramin-kapatilma-nedeni/> [Erişim: 08.09.2024].

İzmir, Bahar. “Türk Siyasetinde Yeni Bir Propaganda Aracı: 1970’li Yıllarda

Televizyonun Politizasyonu”. *History Studies*, c. 15, S. Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı (2023): 217-235. <https://doi.org/10.9737/historystudies.1352087>

Jamart, Anne-Claire. “Internet Freedom and the Constitutionalization of Internet

Governance". *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber, Springer, 2014. s. 79-95.

Jeans, David. "Facebook Will Block News Service In Australia In Response To Proposed Law", *Forbes*, 17.02.2021. <https://tinyurl.com/2h3fb4ax> [Erişim: 27.09.2024].

Jensen, Eric Talbot. "The Tallinn Manual 2.0: Highlights and Insights". *Georgetown Journal of International Law*, c. 48 (2017): 735-778. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2932110 [Erişim: 19.10.2024].

Jinping, H.E. Xi. "Speech at the 2nd World Internet Conference Opening Ceremony", *China Copyright and Media*, 16.12.2015. <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2015/12/16/speech-at-the-2nd-world-internet-conference-opening-ceremony/> [Erişim: 27.09.2024].

"John F. Kennedy", *The White House*. <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/john-f-kennedy/> [Erişim: 12.09.2024].

Kadıoğlu Kumtepe, Cemre Çise. "Siber Uzakda Kuvvet Kullanma Yasağı ve Yasağın İstisnalarının Geçerliliğinin Tallinn Rehberi Kapsamında Değerlendirilmesi". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 53 (2022): 21-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tyir/issue/74201/1075341> [Erişim: 04.09.2024].

Kama Işık, Sezen. "Yeni Bir Anayasaya Dijital Bir Bakış". *Türkiye İçin Yeni Anayasa*

Vizyonu ve Yol Haritası Cilt 1: Medeniyet Perspektifi, ed. Ahmet Nohutçu, Ankara: Savaş Yayınevi, 2022. s. 41-67.

Kaspersky, Eugene. "What will happen if countries carve up the internet?", *The Guardian*, 17.12.2013. <https://www.theguardian.com/media-network/media-network-blog/2013/dec/17/internet-fragmentation-eugene-kaspersky> [Erişim: 12.09.2024].

Kaya, Mehmet Bedii. *İnternet Hukuku*. 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha, 2021.

Kaya, Mehmet Bedii. "Türkiye'de İnternete Kim, Neden ve Nasıl Müdahale Ediyor?", 25.08.2024. <https://mbkaya.com/internet-hukuk-yetki-kontrol/> [Erişim: 05.09.2024].

Kırık, Ali Murat. "Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, c. 1, S. 3 (2012): 87-98. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/59580> [Erişim: 12.09.2024].

Komaitis, Konstantinos. "Internet fragmentation: Why It Matters for Europe", *EU CYBER DIRECT*, 2023. <https://eucd.s3.eu-central-1.amazonaws.com/eucd/assets/10yLip9O/internet-fragmentation-why-it-matters-for-europe.pdf> [Erişim: 27.09.2024].

Komaitis, Konstantinos. "Internet Society Issues Paper on Intellectual Property on the Internet", *Internet Society*, 13 Haziran 2013. <https://tinyurl.com/4uvm7mnr> [Erişim: 12.09.2024].

Korrf, Douwe. "Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından yayımlanan

tematik belge: İnternet ve daha geniş dijital dünyada hukukun üstünlüğü”, *Concil of Europe*, 2014. <https://rm.coe.int/internet-ve-daha-genis-dijital-dunyada-hukukun-ustunlugu-avrupa-konsey/16806daa33> [Erişim: 12.09.2024].

Krastev, Ivan. “Çoğunlukçu Gelecekler”. *Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma*, hazırlayan Heinrich Geiselberger, çevirenler Merisa Şahin-Aslı Biçen-Ahmet Nüvit Bingöl-Orhan Kılıç, İstanbul: Metis, 2017. s. 87-100.

Kroes, Neelie. “A secure online network for Europe”, *European Commission*, 28.02.2014. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_14_167 [Erişim: 12.09.2024].

“Küresel şirketlerin Rusya'dan göçü hızla devam ediyor”, *Anadolu Ajansı*, 17.05.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kuresel-sirketlerin-rusyadan-gocu-hizla-devam-ediyor/2590169> [Erişim: 12.09.2024].

Küzeci, Elif. *Sayısal Fil*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2021.

Lambach, Daniel. “The Internet is Already Fragmented”, *Alexander von Humboldt Institute for Internet and Society*, 23.07.2019. <https://www.hiig.de/en/the-internet-is-already-fragmented/> [Erişim: 12.09.2024].

La Rue, Frank. “Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development”, *UN*, 2011. <https://digitallibrary.un.org/record/708613?v=pdf> [Erişim: 12.09.2024].

Leiner, Barry M., Vinton G. Cerf, David D. Clark, Robert E. Kahn, Leonard Kleinrock,

Daniel C. Lynch, Jon Postel, Larry G. Roberts ve Stephen Wolff. "Brief History of the Internet", *Internet Society*, 1997. https://www.internetsociety.org/wp-content/uploads/2017/09/ISOC-History-of-the-Internet_1997.pdf [Erişim: 12.09.2024].

Lessig, Lawrence. "The Zones of Cyberspace". *Stanford Law Review*, c. 48, S. 5 (1996): 1403-1411. <https://doi.org/10.2307/1229391>

Lyon, Barrett. "Mapping the Internet", 2003. <https://www.moma.org/collection/works/110263> [Erişim: 12.09.2024].

Macron, Emmanuel. "IGF 2018 Speech by French President Emmanuel Macron", *Internet Governance Forum*, 2018. <https://www.intgovforum.org/en/content/igf-2018-speech-by-french-president-emmanuel-macron> [Erişim: 12.09.2024].

Madiega, Tambiama. "Digital sovereignty for Europe", *European Parliamentary Research Service*, 2020. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651992/EPRS_BRI\(2020\)651992_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651992/EPRS_BRI(2020)651992_EN.pdf) [12.09.2024].

Masoumifar, Ali M. "Cyberspace Sovereignty: Is Territorializing Cyberspace Opposed to Having a Globally Compatible Internet?". *Journal of Cyberspace Studies*, c. 6, S. 1 (2022): 1-20. <https://doi.org/10.22059/jcss.2022.327215.1064>

Mardin, şerif. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1990.

"Mark Zuckerberg'in çılgın hologram fikri 5 yıla karşımızda", *Cumhuriyet*,

12.10.2022. <https://www.cumhuriyet.com.tr/bilim-teknoloji/mark-zuckerbergin-cilgin-hologram-fikri-5-yila-karsimizda-1991639> [Erişim: 12.09.2024].

Meriç, Cemil. *Işık Doğudan Gelir*. 5. Baskı, İstanbul: İletişim, 2012.

Mhalla, Asma. "Splinternet: how geopolitics is fracturing cyberspace", *Polytechnique insights*, 17.10.2023. <https://www.polytechnique-insights.com/en/columns/geopolitics/splinternet-when-geopolitics-fractures-cyberspace/> [Erişim: 12.09.2024].

Mueller, Miton. "Internet Fragmentation Exists, But Not In the Way That You Think", *Council on Foreign Relations, Blogpost*, 12.06.2017. <https://www.cfr.org/blog/internet-fragmentation-exists-not-way-you-think> [Erişim: 12.09.2024].

Mueller, Milton. "Why ICANN's Approval of the XXX domain is an important precedent", *School of Public Policy Internet Governance Project*, 19.03.2011. <https://www.internetgovernance.org/2011/03/19/why-icanns-approval-of-the-xxx-domain-is-an-important-precedent/> [Erişim: 12.09.2024].

Mueller, Milton. *Networks and States The Global Politics of Internet Governance*. MIT Press, 2010.

Mueller, Milton, John Mathiason ve Hans Klein. "The Internet and Global Governance: Principles and Norms for a New Regime". *Global Governance*, c. 1, S. 2 (2007): 237-254. DOI:10.1163/19426720-01302007

Narin, Bilge. "Kişiselleştirilmiş evrimii Haber Akışının Yankı Odası Etkisi, Filtre

Balonu ve Siberbalkanizasyon Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi". *Selçuk İletişim*, c. 11, S. 2 (2018): 232-251. <https://doi.org/10.18094/josc.340471>

"Nesnelerin İnterneti", *Britannica*. <https://www.britannica.com/science/Internet-of-Things> [Erişim: 12.09.2024].

"Nesnelerin İnterneti", *IBM*. <https://www.ibm.com/topics/internet-of-things> [Erişim: 12.09.2024].

"NETmundial Multistakeholder Statement", *NETmundial*, 24.04.2014. <https://netmundial.br/2014/wp-content/uploads/2014/04/NETmundial-Multistakeholder-Document.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

"NETmundial draft outcome document", *NETmundial*, 14.04.2014. <https://tinyurl.com/5n74hybw> [Erişim: 12.09.2024].

"Neuromancer", *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Neuromancer> [Erişim: 12.09.2024].

Nezgitli, Sena ve Recep Benzer. "Avrupa Birliği Siber Güvenlik Kanunu". *Journal of Information Systems and Management Research*, c. 2, S. 1 (2020): 10-17. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1186942> [Erişim: 12.09.2024].

"Nomophobia", *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/what-is-nomophobia-2014-7> [Erişim: 12.09.2024].

Orwin, Alexander. "Dawla and Leviathan: Ibn Khaldun and Hobbes in Defense of State Authority". *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, c. 3, S. 1 (2018): 47-64. <https://doi.org/10.36657/ihcd.2018.35>

“Our History”, *Internet Society*. <https://www.internetsociety.org/history/> [Erişim: 12.09.2024].

“Our Mission”, *Internet Society*. <https://www.internetsociety.org/mission/> [Erişim: 12.09.2024].

Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. 12. Baskı, Ankara: Yetkin, 2011.

Özsoy, Nevzat. “Yargıtay Kararları Işığında Doğrudan Bilişim Suçları”. *Yaşar Hukuk Dergisi*, c. 1, S. 2 (2019): 295-352. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yhd/issue/52537/807720> [Erişim: 12.09.2024].

Öztekin, Ahmet ve Hülya Öztekin. “İktidarın Meşruiyeti ve Rıza Üretimi: Masallardan ve Mitlerden Kitle İletişimine Toplumsal Bilincin İnşası”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, c. 16, S. 30 (2020): 2911-2940. DOI: 10.26466/opus.758822

Öztürk, Emrah. “Dezenformasyon Yasası’ Ekseninde İnternet Paylaşımlarının Etki Ve Sınırları”. *Yeni Medya*, S. 13 (2022): 501-503. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yenimedya/issue/73764/1221353> [Erişim: 12.09.2024].

Öztürk, Yasin. “Uluslararası Hukukta Devletlerin Egemen Eşitliğı Kavramının Jus Cogens Niteliğı”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 1 (2017): 37-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/30750/270065> [Erişim: 07.09.2024].

Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. 11. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2012.

Perarnaud, Clément, Julien Rossi ve Francesca Musiani. "'Splinternets' : Addressing the renewed debate on internet fragmentation", *European Parliamentary Research Service*, 2022.
[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2022\)729530](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2022)729530) [Erişim: 12.09.2024].

"Perspectives on the IANA Stewardship Transition Principles", *Internet Society*, 29.07.2015.
<https://www.internetsociety.org/resources/doc/2015/perspectives-on-the-iana-stewardship-transition-principles/> [Erişim: 12.09.2024].

"Pioneers of the Internet", *Swarthmore College*.
<https://www.swarthmore.edu/bulletin/archive/fall-2015-issue-ix-cxiii/pioneers-internet.html> [Erişim: 12.09.2024].

Pogue, David. "The Ultimate Cure for the Fake News Epidemic Will Be More Skeptical Readers", *Scientific American*, 02.01.2017.
<https://www.scientificamerican.com/article/the-ultimate-cure-for-the-fake-news-epidemic-will-be-more-skeptical-readers/> [Erişim: 12.09.2024].

"PLATO: The Allegory of the Cave", çeviren Shawn Eyer, *Harvard Library*.
https://scholar.harvard.edu/files/seyer/files/plato_republic_514b-518d_allegory-of-the-cave.pdf [Erişim: 12.09.2024].

"Pokemon Go", *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Pok%C3%A9mon_Go [Erişim: 12.09.2024].

"Policy Brief: Internet Governance", *Internet Society*, 30.10.2015.
<https://www.internetsociety.org/policybriefs/internetgovernance/> [Erişim: 12.09.2024].

“Policy Network on Internet Fragmentation. What does internet fragmentation mean

to you? Identifying fragmentation and key stakeholders.”, *Internet Governance Forum*, 15.09.2022.
https://www.intgovforum.org/en/filedepot_download/256/22932
[Erişim: 12.09.2024].

“Polyarchy”, *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Polyarchy> [Erişim: 12.09.2024].

Posetti, Julie ve Alice Matthews. “A short guide to the history of ‘fake news’ and disinformation”, *International Center for Journalists, ICFJ Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International*, 2018.
<https://www.icfj.org/news/short-guide-history-fake-news-and-disinformation-new-icfj-learning-module> [Erişim: 12.09.2024].

“Position Paper on the Application of International Law In Cyberspace”, 2023.
<https://www.dfa.ie/media/dfa/ourrolepolicies/internationallaw/Ireland--National-Position-Paper.pdf> [Erişim: 04.09.2024].

“Position Paper on the Application of International Law in Cyberspace”, 2022.
<https://www.government.se/contentassets/3c2cb6febd0e4ab0bd542f653283b140/swedens-position-paper-on-the-application-of-international-law-in-cyberspace.pdf> [Erişim: 04.09.2024].

“Position Paper of the Republic of Austria: Cyber Activities and International Law”, Nisan 2024. <https://tinyurl.com/5fkfrr7w> [Erişim: 04.09.2024].

“Press Briefing By Panel on UN – Civil Society Relations”, *UN*, 21.06.2004.
<https://press.un.org/en/2004/cardoso062104.doc.htm> [Erişim: 12.09.2024].

Radu, Roxana. *Negotiating Internet Governance*. Oxford, 2019.

Raman, G Venkat. "State Vs Big Tech: Splinternet and the geopolitics of tech regulation", *Foundingfuel*, 17.09.2021.
<https://www.foundingfuel.com/article/state-vs-big-tech-splinternet-and-the-geopolitics-of-tech-regulation/> [Erişim: 12.09.2024].

"Ramesses II, victor of Kadesh: a kindred spirit of Trump?", *The Guardian*, 05.12.2016.
<https://www.theguardian.com/science/blog/2016/dec/05/ramesses-ii-victor-of-kadesh-a-kindred-spirit-of-trump> [Erişim: 12.09.2024].

Raymond, Mark ve Laura DeNardis. "Multistakeholderism: Anatomy of an Inchoate Global Institution". *International Theory*, c. 7, S. 3 (2015): 572-616.
doi:10.1017/S1752971915000081

"Report of the Secretary-General Roadmap for Digital Cooperation", *UN*, 2020.
<https://tinyurl.com/bdentumb> [Erişim: 12.09.2024].

"Revealed: 50 million Facebook profiles harvested for Cambridge Analytica in major data breach", *The Guardian*, 17.03.2018.
<https://www.theguardian.com/news/2018/mar/17/cambridge-analytica-facebook-influence-us-election> [Erişim: 12.09.2024].

"RIR", *ICANNWiki*. https://icannwiki.org/Regional_Internet_Registry [Erişim: 12.09.2024].

Rioux, Michèle, Nicolas Adam ve Biel Company Pérez. "Competing Institutional

Trajectories for Global Regulation—Internet in a Fragmented World”. *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber, Springer, 2014, 37-57.

Robinson, William I. “Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller”. Çeviren Erdem Türközü, *Praksis*, S. 8 (2011): 125-168. <https://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/008-05.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

“Role of the IAB”, IAB. <https://www.iab.org/role/> [Erişim: 12.09.2024].

Rosenau, James N ve Ernst Otto Czempiel. “Governance Without Government: Order and Change In World Politics”. *Cambridge University Press*, (2009): 1-30. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511521775>

Rose, Karen, Scott Eldridge ve Lyman Chapin. “The Internet of Things: an Overview Understanding the Issues and Challenges of a More Connected World”, *The Internet Society*, 2015. <https://www.internetsociety.org/wp-content/uploads/2017/08/ISOC-IoT-Overview-20151221-en.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

Ruhi, Mehmet Emin. “Platon’un Devletin Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları”. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 9, S. 1-2 (2005): 241-278. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1862196> [Erişim: 12.09.2024].

“Runet: Rusya'nın ülkede oluşturmaya hazırlandığı bağımsız yeni internet ağı”, *BBC*, 16.04.2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47947406> [Erişim: 12.09.2024].

“Russia is risking the creation of a ‘splinternet’ – and it could be irreversible”,
MIT Technology Review, 17.03.2022.
<https://www.technologyreview.com/2022/03/17/1047352/russia-splinternet-risk> [Erişim: 12.09.2024].

“Russia to Create ‘Independent Internet’ for BRICS Countries”, *TRANSCEND International*, 04.12.2017. <https://www.transcend.org/tms/2017/12/russia-to-create-independent-internet-for-brics-countries/> [Erişim: 12.09.2024].

“Russia to launch ‘independent internet’ for BRICS nations – report”, *RT news*, 18.11.2017. <https://www.rt.com/russia/411156-russia-to-launch-independent-internet/> [Erişim: 12.09.2024].

“Rusya, internet devlerine 1 Temmuz'a kadar süre verdi”, *TRT Haber*, 26.05.2021.
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-internet-devlerine-1-temmuza-kadar-sure-verdi-583732.html> [Erişim: 12.09.2024].

“Rusya’da Facebook ve Instagram’ın faaliyetleri yasaklandı”, *NTV*, 21.03.2022.
<https://www.ntv.com.tr/teknoloji/rusyada-facebook-ve-instagramin-faaliyetleri-yasaklandi,kOkGctoTtkmyLn-W4AJPTw> [Erişim: 12.09.2024].

“Rusya’da yeni internet yasası yürürlüğe girdi: Hükümet dış tehdit halinde anında Müdahale edebilecek”, *Sputnik News*, 01.11.2019.
<https://sputniknews.com.tr/20191101/rusyada-yeni-internet-yasasi-yururluge-girdi-1040536591.html> [Erişim: 12.09.2024].

Saldoğan, Okan ve Çiğdem Erdem. “Küresel Dönemde Kozmopolit Vatandaşlık: Asgardia Uzay Ulusu Örneği”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. 25, S. 3 (2023): 1273-1298. DOI: 10.26745/ahbvuibfd.1325311

Sarıgöl, Tuba. "Fiber Optik Kablolar Okyanus Tabanına Nasıl Döşeniyor?", 18.08.2020. <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/fiber-optik-kablolar-okyanus-tabanina-nasil-doseniyor> [Erişim: 12.09.2024].

Sarıtaş, İbrahim. "Nazi Döneminde Sinemanın Propaganda Aracı Olarak İşlevi". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 47 (2018): 329-350. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikad/issue/75893/992337> [Erişim: 12.09.2024].

Sarp Nebil, Füsün. "İnternetin Yönetişimi(Governance) Tartışmalarına Bir Bakış", *T24*, 09.09.2022. <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/internetin-yonetisimi-governance-tartismalarina-bir-bakis36647> [Erişim: 12.09.2024].

Saygılı, Abdurrahman. "Jean Bodin'in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 63, S. 1 (2014): 185-198. https://doi.org/10.1501/Hukfak_00000001744

Segal, Adam. "The Internet Is Fragmented. What Should the United States Do Now?", *Council on Foreign Relations*, 19.07.2022. <https://www.cfr.org/blog/internet-fragmented-what-should-united-states-do-now> [Erişim: 12.09.2024].

"Siber Alan", *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/cyberspace> [Erişim: 05.07.2024].

"Siber Alan", *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cyberspace> [Erişim: 12.09.2024].

"Siber Alan", *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

“Siber vatan'ın koruyucuları sertifikalarını aldı”, *Anadolu Ajansı*, 29.07.2022.

<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/siber-vatanin-koruyuculari-sertifikalarini-aldi/2648342> [Erişim: 12.09.2024].

“Siber Vatan ve Savunma Ulusal alıştayı Ato'da Yapıldı”, *Ankara Ticaret Odası*.

https://www.atonet.org.tr/IcerikDetay/23657_siber-vatan-ve-savunma-ulusal-calistayi-ato-da-yapildi [Erişim: 12.09.2024].

“Siber Zorbalık Artıyor!”, *Dijital Medya ve ocuk*, 05.11.2023.

<https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2023/11/05/siber-zorbalik-artiyor/> [Erişim: 12.09.2024].

Silva, Margarida. “How tech billionaires are killing internet for all”, *SOMO*,

17.01.2024. <https://www.somo.nl/how-tech-billionaires-are-killing-internet-for-all/> [Erişim: 12.09.2024].

“Snow Crash”, *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Snow_Crash [Erişim: 12.09.2024].

“Snowden: Dönemin gözetleme teknikleri bugünküne kıyasla ocuk oyuncacı”,

Duvar, 08.06.2023. <https://www.gazeteduvar.com.tr/snowden-donemin-gozetleme-teknikleri-bugunkune-kiyasla-cocuk-oyuncagi-haber-1622833> [Erişim: 12.09.2024].

“Some Say Occupy Wall Street Did Nothing. It Changed Us More Than We Think”,

Time, 15.11.2021. <https://time.com/6117696/occupy-wall-street-10-years-later/> [Erişim: 02.09.2024].

“Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on the

inauguration of the new President of the United States and the current political situation”, *European Commission*, 20.01.2021.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_21_167
[Erişim: 08.09.2024].

Spence, A. Michael. "Preventing the Balkanization of the Internet", *Council of Europe*, 28.03.2018. <https://www.cfr.org/blog/preventing-balkanization-internet> [Erişim: 12.09.2024].

"Splinternet", *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Splinternet> [Erişim: 12.09.2024].

"Stakeholder Theory", *Wikipedia*.
https://en.wikipedia.org/wiki/Stakeholder_theory [Erişim: 12.09.2024].

"Suistimal", *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

Sunstein, Cass R. *Republic.com 2.0*. Amerika Birleşik Devletleri: Princeton University Press, 2009.

Sur, Melda. *Uluslararası Hukukun Esasları*. 16. Baskı, İstanbul: Beta, 2022.

"Switzerland's position paper on the application of international law in cyberspace",

Annex UN GGE 2019/2021.
https://www.eda.admin.ch/dam/eda/en/documents/aussenpolitik/voelkerrecht/20210527-Schweiz-Annex-UN-GGE-Cybersecurity-2019-2021_EN.pdf [Erişim: 04.09.2024].

şahin, Zeynep Burcu. "Dezenformasyonla Mücadelede İfade Özgürlüğü: İçeriğin Korunması ve 29. Madde". *Yeni Medya*, S. 15 (2023): 282-299. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1339504>

Şirin, Tolga ve Kasım Ocak. "Kamu Hukukunda Sosyal Medya Sorunu: Resmî Kurum ve Yöneticilerin Sosyal Medya Hesaplarına İlişkin Düşünceler". *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, S. 22 (2023): 131-166. <https://doi.org/10.26650/ihid.22.006>

"Tallinn Manual", *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Tallinn_Manual [Erişim: 07.09.2024].

"Tallinn Manual On The International Law Applicable to Cyber Law", *Nato Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*. Ed. Michael N. Schmitt, Cambridge University Press, 2013.

"Tallinn Manual 2.0 Paves the Way for State Action in Cyber Space", *CCDOE*. <https://ccdcoe.org/news/2017/tallinn-manual-2-0-paves-the-way-for-state-action-in-cyber-space/> [Erişim: 19.10.2024].

Tanilli, Server. *Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1981.

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. "Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı", 2020. <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/strateji-eylem-planlari/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ve-eylem-plani-2020-2023.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

"Technological Utopianism", *MIT*. https://web.mit.edu/m-i-t/science_fiction/jenkins/jenkins_1.html [Erişim: 12.09.2024].

"TechScape: Warnings of a 'splinternet' were greatly exaggerated – until now", *The Guardian*, 23.05.2023. <https://www.theguardian.com/technology/2023/may/23/techscape-splinternet-meta-facebook-fine> [Erişim: 12.09.2024].

Teziç, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. 25. Baskı, İstanbul: Beta, 2021.

Teziç, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. 13. Baskı, İstanbul: Beta, 2009.

“The Great Firewall of China: Xi Jinping’s internet shutdown”, *The Guardian*, 29.06.2018. <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown> [Erişim: 12.09.2024].

“The Internet Is for Everyone. This vision drives everything we do.”, *Internet Society*. <https://www.internetsociety.org/> [Erişim: 12.09.2024].

“The Internet Splits Up”, *Newsseek*, 14.05.2006. <https://www.newsweek.com/internet-splits-110491> [Erişim: 12.09.2024].

“The rise of ‘splinternet’ amid heightened nationalism”, *TechHQ*, 24.02.2021. <https://techhq.com/2021/02/the-rise-of-splinternet-amid-heightened-nationalism/> [Erişim: 12.09.2024].

“The Tallinn Manual”, *CCDCOE*. <https://ccdcoe.org/research/tallinn-manual/> [Erişim: 19.10.2024].

Thompson, Nick. “Inventor of Web hopes Olympics can lead to ‘beautiful’ understanding”, *CNN*, 03.08.2012. <https://edition.cnn.com/2012/08/03/world/europe/tim-berners-lee-olympics-interview/index.html> [Erişim: 12.09.2024].

“Timeline of Computer History”, *Computer History Museum*. <https://www.computerhistory.org/timeline/computers/> [Erişim: 12.09.2024].

“TCP/IP”, *Britannica*. <https://www.britannica.com/technology/TCP-IP> [Erişim: 12.09.2024].

“TLS Basics”, *Internet Society*.
<https://www.internetsociety.org/deploy360/tls/basics/> [Erişim: 12.09.2024].

Tok, Gökhan. “İnternet Kaynaklarının Uluslararası Yönetişimi: Mevcut Durum, Aktörler ve Yaklaşımları ile Türkiye İçin Öneriler.” Bilişim Uzmanlığı Tezi. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2014. <https://tinyurl.com/nhcp2jek> [Erişim: 12.09.2024].

“Translation: Personal Information Protection Law of the People’s Republic of China”, *DigiChina*, 20.08.2021.
<https://digichina.stanford.edu/work/translation-personal-information-protection-law-of-the-peoples-republic-of-china-effective-nov-1-2021/> [Erişim: 12.09.2024].

“Trust in the internet 'now missing'”, *BBC*, 10.03.2014.
<https://www.bbc.com/news/technology-26512369> [Erişim: 12.09.2024].

“Türkler en fazla Youtube ve Tiktok kullanıyor”, *Dünya*, 04.02.2023.
<https://www.dunya.com/sektorler/teknoloji/turkler-en-fazla-youtube-ve-tiktok-kullaniyor-haberi-684866> [Erişim: 12.09.2024].

“Türk ordusunun yeni konsepti: Siber savunma”, *Habertürk*, 02.03.2015.
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/1048546-turk-ordusunun-yeni-konsepti-siber-savunma/3> [Erişim: 12.09.2024].

“Ukrayna'daki çatışma siber savaşın kurallarını nasıl değiştiriyor?”, *BBC*, 15.04.2023.

<https://www.bbc.com/turkce/articles/ckv3wy12103o> [Erişim: 12.09.2024].

“U.S. corporations should stop being complicit in China's cyber censorship”, *News Bureau*, 09.08.2004. <https://news.illinois.edu/view/6367/207538> [Erişim: 12.09.2024].

“US TikTok ban: When and why could the app be outlawed?”, *BBC*, 25.04.2024. <https://www.bbc.com/news/technology-53476117> [Erişim: 12.09.2024].

Uygun, Oktay. *Devlet Teorisi*. 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha, 2015.

Uygun, Oktay. *İbni Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı*. İstanbul: On İki Levha, 2008.

Van Alstyne, Marshall ve Erik Brynjolfsson. “Electronic Communities: Global Villages or Cyberbalkanization?”. *Economic Theory*, 1997. <https://web.mit.edu/marshall/www/papers/CyberBalkans.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

Verhulst, Stefaan G. “The Practice and Craft of Multistakeholder Governance: The case of global internet policymaking”, Eylül 2016. <https://tinyurl.com/b8scszrn> [Erişim: 12.09.2024].

Von der Leyen, Ursula. “Shaping Europe's digital future: op-ed by Ursula von der Leyen, President of the European Commission”, *European Commission*, 2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ac_20_260 [Erişim: 12.09.2024].

“VPN”, *ICANNwiki*. https://icannwiki.org/Virtual_Private_Network [Erişim: 03.09.2024].

“Walled Garden”, *Pcmag*. <https://www.pcmag.com/encyclopedia/term/walled->

garden [Erişim: 12.09.2024].

Weber, Rolf H. "Visions of Political Power: Treaty Making and Multistakeholder Understanding". *The Evolution of Global Internet Governance Principles and Policies in the Making*, Roxana Radu, Jean-Marie Chenou, Rolf H. Weber, Springer, 2014, 95-115.

Werbach, Kevin. "The Centripetal Network: How the Internet Holds Itself Together, and the Forces Tearing it Apart". *University of California Davis Law Review*, c. 42, S. 2 (2008): 343-412. <https://core.ac.uk/download/pdf/132269975.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

"WIKIMEDIA FOUNDATION INC. ve diğerleri" Genel Kurul, Başvuru No: 2017/22355, 26/12/2019. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/22355> [Erişim: 05.09.2024].

"What Does ICANN Do?", ICANN. <https://www.icann.org/resources/pages/what-2012-02-25-en> [12.09.2024].

"What Is the Facebook Oversight Board?", *The New York Times*, 05.05.2021. <https://www.nytimes.com/2021/05/05/technology/What-Is-the-Facebook-Oversight-Board.html> [Erişim: 08.09.2024].

"What is the 'splinternet'?", *The Economist*, 22.11.2016. <https://www.economist.com/the-economist-explains/2016/11/22/what-is-the-splinternet>? [Erişim: 12.09.2024].

"What the Internet cannot do", *The Economist*, 17.08.2000.

<https://www.economist.com/leaders/2000/08/17/what-the-internet-cannot-do> [Erişim: 12.09.2024].

“Wikipedia'nın Türkiye'de erişim engeli kaldırıldı”, *BBC*, 15.01.2020.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51113983> [Erişim: 12.09.2024].

“WSIS Outcome Documents”, *ITU*, 2005.

<https://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet.pdf> [Erişim: 12.09.2024].

“Yargıtay başkanı: ‘Sosyal medya mahkemeleri’ yargıya güveni azaltıyor”, *Diken*, 23.12.2022. <https://www.diken.com.tr/yargitay-baskani-sosyal-medya-mahkemeleri-nedeniyle-yargiya-guven-azaliyor/> [Erişim: 10.09.2024].

“Yeni Kaledonya’da son durum: Fransa hükümeti TikTok’u yasakladı”, *NTV*, 17.05.2024. https://www.ntv.com.tr/amp/dunya/yeni-kaledonyada-ayaklanma-fransa-hukumeti-tiktok-yasakladi,n7d4gvkIfEGkuLev_YMSOg [Erişim: 12.09.2024].

Yılmaz, Serpil. “Sosyal Ağ Sitelerinde Yankı Odası Tasarımı: Twitter Örneği.”

Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, 2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> [Erişim: 12.09.2024].

“Youtube Llc Corporation Service Company ve diğeri”, Genel Kurul, Başvuru No:

2014/4705, 29/05/2014. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4705> [Erişim: 05.09.2024].

“Yönetim”, *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

“Yönetişim”, *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.09.2024].

Yüksel, İsmail. “İnternete Erişim Hakkı”. *Ankara Barosu Dergisi*, c. 80, S. 3 (2022): 141-

174. <https://doi.org/10.30915/abd.1159396>